

מאגר ספרים / מכון תורת האדם - לאדם

גזל שינה

אבני ישפה

ח"ג א"ח א 23

אוצרות ירושלים / פרושים

קובץ תשס"א 122

אור ישראל, קובץ

כד, כה, כח

אמרי יעקב

עמ' קפה

בית אהרן וישראל / קובץ

קד165, ק137

קב 131 אוצה"ח

צ 72

ברכת אברהם

מידות והשקפות 211 אוצ"ה

דוך שיחה

368

הזהרו במסון חבריכם

קנ-קס

שנד-שנה

החפץ חיים ופעלו

ג עמ' קה

הליכות חיים

עמ' קסח

הליכות שלמה

עמ' שלה

חתם סופר

ח"מ צב

טובך יביעו

ויקרא

כסף הקדשים

ח"מ קנ

כרם רבנו

עמוד פא והלאה

משלי, ספר משלי

ד טז

משנה הלכות

יב תמג תמד

יד ר

עלינו לשבח

בראשית עמ' תעא

עמק המשפט

293

פתחי חושן

ח"ד פט"ו

קונטרס הלכות שכנים

יג

קרו לדוד

א"ח י"ח

שאלת רב

ח"ב 141

שבט הלוי

ח"ז ח"מ רכד

ר פסח פיינהנדלר

גזל שינה / כאשר קם מוקדם ונטל ידיו סמוך למיטתו מעיר את חבריו

באיסור גזל שינה והמסתעף / הרב עקיבא משה שיינברגר

מונסי

אולמי שמחות ליד בניני מגורים ובהיזק רעש קבוע בכל לילה עד שעות מאוחרות, מכמה רבני בני ברק

ופסק בית דין בזה

ר' יעקב מאיר שטרן

אסור להעיר את חבריו משנתו / גזל שינה / משום אונאת דברים ו"א דהוי בכלל צער בעלי חיים ודן שם

בענין להפרישו מאיסור בכה"ג שמעירו משנתו

כמה מחברים שליט"א

בגדר גזל שינה / שתי הערות כרך קו עמוד 137 / כרך קד 165

בגדר גזל שינה / הרב זלמן נחמיה גולדברג

להעיר אדם משינה כדי לקיים מצוות

ר' אברהם ארלנגר

גזל שינה

אשר השיב לתלמידו ר' אליהו מן

גזל שינה הוא רק ענין של חסד ואהבת לרעך כמוך, ונתחדש ע"י בעלי המוסר

הרב טובולסקי

עיי"ש

כמה עובדות

ר' משה מאיר ישר

המעיר את חבריו משנתו היינו גזלן שגזל ממנו את מנוחתו וזוהי גזילה שאי לה השבה / וע"ע מעשה

בשם החפץ חיים בספר הזהרו בממון חבריכם עמ' שנה בשם אור אלחנן

עובר בואהבת לרעך כמוך / ובהערה שם שהג"ש אליביש והגר"ח פ' שיינברג סוברים שהוא גזל ממש

עיי"ש

גזל שינה / בשאלה אם מותר להעיר אדם משינה כדי לקרוא קריאת שמע ושמו"ע

ר' משה סופר

בככלות ענין טענת ביטול שינה במדקי שכנים / הרב דבורקס למד מתוך התשובה שקיים טענת גזל שינה

גם ביום עיי"ש ודו"ק

ר' יצחק זילברשטיין

יש סוכות שהאושפזין לא יבקרו בהם כי נבנו ע"י גזל שינה

ר' אברהם דוד מבטאשט

לא לשלוח ילדים לשחק בשעות המנוחה

מאמר ארוך ומוסבר מאת הרב נריה גפרי, בענין גזל שינה בהלכה ובאגדה

מבוסס על פסוק משלי ד טז: ישנו אם לא ידעו ונגזלה שנתם אם לא יכשלו"

ר' מנשה קליין

גזל שינה

הגר"י זילברשטיין

עיי"ש ==

ר' יעקב אברהם כהן

גזל שינה

ר' יעקב ישעיה בלוי

עיי"ש

ר' יצחק זילברשטיין

כמה תשובות בענין גזל שינה

ר' אליעזר דוד גריסולד

האם חבריו הישן כדי לקיים מצוה כגון ק"ש

גזל שינה הוא ענין של חסד

ר' שמואל הלוי וואזנר

בגדר גזל שינה

הא. ב"ק
הרב, ח"ב וצ"ל ט"ק
ח"א או' צמחיה רמ"א - רמ"א

גזל שינה

ר' שמאי קהת גרוס	שבט הקהתי
להעיר אדם ישן לק"ש ודבר מצוה / גזל שינה	ב שפא
ר' אביגדור נבצל	שיחות
באיסור גזל שינה, ברור לו מיטה יפה	ויקרא 285
ר' יצחק ראצבי	שלחן ערוך המקוצר
	ח"ח חו"מ סימן רטו
ר' שמעון חירי	שער שמעון אהד
האם אפשר להעיר את אביו לצורך, כגון לתפילה ועוד / גזל שינה	סי' י"ג
ר' יהודה טשזנר	שערי תורת הבית
גזל שינה	333
ר' שרגא פייוויש שנעבאלג	שרגא המאיר
בענין גזל שינה	ח"ו סי' ק"א
ר' דב כץ	תנועת המוסר
אם מעיר אדם משנתו הוא גזל כ"ש בני הישיבות...	ד 172

שאלות ותשובות

אבני ישפה

חלק שלישי

חלק אורח חיים

סימן א

חיוב נטילת ידים שחרית ע"י המטה
 כשהיא גורמת להעיר חבר שישן בחדר;
 הקם באמצע הלילה לעשות צרכיו,
 אם חייב ליטול את ידיו ג' פעמים;
 כיצד יטול ידיו מי שסובל מפצעים על ידיו

נשאלתי כמה שאלות בענין נטילת ידים של שחרית.

תנא א: חיוב נטילת ידים שחרית ע"י המטה
 כשהיא גורמת להעיר חבר שישן בחדר

נשאלתי משני בחורים שישנים בחדר אחד, וכאשר אחד קם בבוקר לתפילת שחרית, חבירו עדיין רוצה לישון, ומתעורר מן הרעש של נטילת הידים בחדר. ולכן שאלו אם יכולים להקל ליטול מחוץ לחדר, או עכ"פ לא על יד המיטה, אלא בקצה השני של החדר.

בשוי"ע סי' ד' סע' י"ח כתב וז"ל: אלו דברים צריכים נטילה במים, הקם מהמטה וכו'. ומי שעשה אחת מכל אלו ולא נטל אם ת"ח הוא תלמודו משתכח ואם אינו ת"ח יוצא מדעתו עכ"ל. ולא מבואר בשו"ע קפידא על זמן הנטילה שיהיה סמוך לקימה מן

המטה. ואדרבא, כיון שהשוה הלכה זו ליוצא מבית הכסא ונוטל צפרניו, משמע שאין קפידא כמו שלא מצאנו בשאר דברים שום קפידא. ואף שכתב המ"ב ס"ק ל"ח וס"ק מ"א בשם הפמ"ג שימהר ליטול תכף, אבל לא הזכיר ענין של ד' אמות.

ובבאר היטב סי' א' ס"ק ב' כתב וז"ל: ומיד כשנעור משנתו יטול ידיו ובזה ינצל מהוצאת ש"ז, ומכ"ש אם אינו רוצה לישון אף שנשאר מושכב, השל"ה. כתב בספר תולעת יעקב איתא בזוהר ההולך שחרית ד' אמות ולא נטל ידיו חייב וכו' עכ"ל, ובשע"ת ס"ק ב' כתב בשם זוהר שחייב מיתה לשמיא ע"ש. (והובא כל זה במשנ"ב שם סק"ב)

ובשוי"ת שבות יעקב ח"ג סי' א' נשאל למה אין העולם נוהרים בענין איסור ללכת ד' אמות בלי נט"י שחרית, והשיב דבש"ס ופוסקים ראשונים לא מוזכר מדין זה כלום רק באחרונים בשם תולעת יעקב, וכן

בב"ח בריש סי' ד', ותמה הב"ח על הב"י מדוע לא הביאו, וכתב הטעם שרוב האנשים לא יכולים לעמוד בזה ולכן מוטב שיהיו שוגגין וכו'.

ועוד כתב השבו"י שאדרבה מבואר בש"ס ברכות ט"ו א' שבקומו ממתו יפנה ואח"כ יטול ידיו ויניח תפילין וכו', וכיון שצריך לפנות הרי שצריך לילך יותר מד' אמות כי לאו כל אדם זוכה שיהיה לו בית הכסא סמוך למיטתו כל כך, וא"כ מבואר דשרי לילך ד' אמות.

וגם כתב השבו"י דבגמ' ברכות כ"ה ב' איתא דר' שמעון בן אלעזר סובר דכוליה ביתא כד' אמות דמי, ולכן לענין מי רגלים אפילו בית מאה אמה לא יקרא שיוציאם או שיניחם תחת המטה, ואף שלא קיי"ל כרשב"א בזה, אבל לענין נט"י שהוא רק פרישות וחסידות יתרה שלא הזכרה בש"ס ופוסקים ראשונים, אין להחמיר. וכתב לעיין ביו"ד סי' שד"מ וש"ך ס"ק י"א.

ושם בש"ך סי' שד"מ ס"ק י"א כתב בשם המרדכי דכל אותו החדר שהמת מונח בו חשוב כד' אמות ע"כ. א"כ מבואר דלא אמרינן כולא ביתא כד' אמות רק לענין אותו החדר ממש. וכן משמע מדברי הגמ' ברכות כ"ה ב' דאמרינן עד שיוציאם או עד שיניחם תחת המטה, דמשמע דכל שאינו באותו החדר הוי כמו תחת המטה שאינו מצוי כלל.

ורבים טועים בדברי המ"ב סי' א' ס"ק ב' שכתב ל': י"א דלענין זה אמרינן כולא ביתא כד' אמות דמי עכ"ל, ולמדו מכאן שיכולים ללכת גם מחדר לחדר בלי נטילה בגלל שהוא עדיין בכלל ביתא. אמנם באמת זה אינו כי מש"כ השבו"י דסומכים שכוליה ביתא כד' אמות דמי, היינו אותו החדר וכמו שבארנו בש"ך. וכן מפורש בא"ר סי' א' ס"ק ד' שהשיג על הלימוד זכות של השבו"י מכיון שהרי יוצאים מאותו החדר, ועל זה לא שייך כולא ביתא כד' אמות דמי. וכן כתב בשם ליקוטי מהרי"ל כלל דבכל הש"ס היכא דנזכר בית ר"ל חדר.

אבל הא"ר שם כתב להסביר מה שמקילים בשם ספר דמשק אליעזר וז"ל: ושמא דוקא בזמנם כמו לענין גלוי וזוגות עכ"ל. וכתב הא"ר וז"ל: על זה סומכים העולם עכ"ל. ונראה לי להוסיף שכ"כ המג"א

בסי' קע"ג ס"ק א' וז"ל: ואפשר דבזמן הזה אין סכנה כ"כ דחזינן כמה דברים המוזכרים בגמ' שהם סכנה לרוח רעה ושאר דברים והאידנא אינו מזיק דנשתנו הטבעיות עכ"ל. וע' דעת תורה למהרש"ם או"ח סי' א' סע' א' ד"ה וע"ש שכתב כן בשם שו"ת מהרא"ף ע"ש.

ופיים הא"ר וז"ל: ומ"מ יש לירא שמים להחמיר ולעשות כמ"ש ספרי המוסר שיכין האדם ב' כלים א' עם מים וא' ריק סמוך למיטתו עכ"ל. והעתיק כל זה המחזה"ש ריש סי' ד'.

עכ"פ נראה מכאן דמנהג העולם להקל ויש להם על מה שיסמכו, ולכן נראה שאין לו היתר לגרום גזל שינה לחבירו, שנמצא חומרו קולו, וכמה פעמים גורם צער הגוף לחבירו שאינו יכול להרדם שוב אחרי שהתעורר ע"י נטילתו. ונמצא שאם הוא רואה שחבירו מתעורר מנטילתו, יטול מחוץ לחדר וכיון שעושה כן לשם מצוה שלא לפגוע בחבירו, שומר מצוה לא ידע דבר רע, ולא ינזק כלל. אמנם מו"ר גאון אחד שליט"א אמר שנתפשט המנהג כדברי המ"ב שאין לילך ד' אמות ולכן אם ישן עם עוד אחד בחדר, אין צריך להפסיד בגלל שחבירו רוצה לישון, וה"ה באיש ואשתו. אבל לגבי אורח שרוצה ליטול ידיו אמר שיש להסתפק. וכן אמר מו"ר הגר"ש ואזנר שליט"א שאין להפסיד המצוה בגלל אשתו. אמנם הגאון הגדול הרב אפרים גרינבלאט שליט"א הסכים אתי וידוע שהוא תלמידו המובהק של מורו הגאון האדיר הרב משה פיינשטיין זצ"ל. וכן הסכים אתי הגאון הגדול הרב חיים פנחס שיינברג שליט"א ואמר כיון שנזהר מלהכשל בעון של מזיק לחבירו גם הרוח רעה לא תזיק, וכן הוכיח ממה שפסק הגר"א שביום הכפורים אין ליטול בבוקר לרוח רעה, דכיון שיש איסור, הרו"ר לא תזיק.

ענף ב': הקם באמצע הלילה לעשות צרכיו, אם חייב ליטול את ידיו ג' פעמים

ראיתי בספר כף החיים סי' ד' ס"ק ד' שגם אם דעתו עוד לישון, איסור זה של ד' אמות בלי נט"י חל עליו, וצריך ליטול ידיו כיון שעיקר הטעם משום רוח רעה וכל הלילה רוח רעה שורה עליו.

אוריאל צבר

סוף

קכה

ירושלים

גזל שינה והמסתעף

אוצרות

הגאון ר' עקיבא משה שיינברגר שליט"א
רב ומו"צ בירושלים

בענין גזל שינה והמסתעף

נשאלתי ע"י ביבי סיטר (שמרטף) שאמא של אחד הילדים ביקשה ממנה שתעיר את התינוק שלה אחרי שישן שעה, כדי שבצהריים שחוזרת מהעבודה ובעלה חוזר מהכולל ורוצים לישון. ולכן רוצה שגם התינוק יישן אז, והשאלה היא אם מותר להעיר את התינוק משום גזל שינה, ויחבאר גם מה המקור של גזל שינה, ואם מותר להעיר בן אדם לצורך מצוה דאורייתא ודרכנן. ואם מותר להעיר לצורך הישן או לצורך המעיר או אדם אחר.

במה שמבטל טובת ותועלת חבירו וצריך להבין מה הגדרת האיסור בזה.

מה דאיתא בשו"ע בענין עשיית רעש בבתים משותפים

בשו"ע חו"מ סימן קנו סעיף ב' חנות שבחצר יכולים השכנים למחות בידו ולומר לו אין אנו יכולים לישן מקול הנכנסים והיוצאים וכו' אבל אינם יכולים למחות בידו ולומר אין אנו יכולים לישן מקול הפטיש או מקול הרחיים מאחר שכבר החזיק לעשות כן ולא מיתו בידו. והרמ"א פוסק דכל מה שעושה בביתו ובחנותו אפילו לכתחילה אינם יכולים למחות ודוקא בני אדם בריאים אבל אם הם חולים והקול מזיק להם יכולים למחות. ובסעיף ג' שלצורך מצוה כגון ללמד תינוקות ישראל תורה כו"ע מירי שאין יכולים למחות. ועיין במאירי ההסבר דהאדם עשוי לעשות אומנות שלו בחוץ ביתו ואינו נמנע מפני היזק שינה.

ובחזו"א כבא בתרא סימן י"ג סעיף י"א ד"ה נראה כתב וז"ל נראה דאין

ענין גזל שינה הוא דבר השגור בפי כל ויש בזה סיפורים נפלאים מגדולי ישראל על גודל זהירותם בזה (עיין בזה בספר "זהירו כממון חבריהם"), ועיין בספר החפץ חיים ופעלו ח"ג עמוד ק"ה שמביא שמרגלא בפומיה דהח"ח דהמעיר את חבירו משנתו הינו גולן שגזל ממנו את מנוחתו וזהו גזילה שאין לו השבה.

יצריך לברר דבר זה, כי בספרי הפוסקים לא נמצא שום רמז בזה, וראיתי בספר פתחי חושן גנבה ואונאה פט"ו הערה ג' שכתב לענין גזל שינה, לשון גזל אינו מדוקדק בזה, ונראה שכיון שצער גדול הוא הוה בכלל לא תונו. וגם עובר משום מצות ואהבת לרעך כמוך, הרי דעת הפתחי חושן דאיכא בה לאו דלא תונו וגם משום ואהבת לרעך כמוך. ובשו"ת שבט הלוי ח"ז סימן יכ"ד כתב וז"ל גדר גזל לא שייך רק בגזל חפץ שהגולן משתמש בו או יהנה ממנו, משא"כ בביטול שינה שהוא בגדר מבטל תועלת וטובת חבירו ואיסורא איכא משום זה עכ"ל. הרי דהשבת הלוי הגדיר את האיסור

שאין יכולים למחות כיון דכו"ע סברי ומחלי דזה דרך העולם בשעות היום ושעות הלילה המוקדמות, דאל"כ אין היתר להוריד את הילדים בחצר שמשחקין ועושים רעש ולא ראינו שאחד נמנע מזה אבל כודאי רעש גדול שאינו דרך רוב העולם יכולים למחות. ויש בזה רק משום עשיית הישר והטוב. וגם בבית מסתבר שהשכנים צריכים ליוזר שלא לעשות רעש מיותר משום ועשיית הישר והטוב.

מה הדין בשעה מאוחרת בלילה

בזמננו שיש חוק שאסור להרעיש אחר שעה מסוימת בלילה מסתבר לי דכיון דכו"ע נהגי כך ומקפידים ע"ז, ממילא הוה כשימושי בית שאין רגילים בו כו"ע וזה יותר גרוע מלעשות בית אריגה וכוה כו"ע אינם מוחלים ויכולים למחות, וכן ראיתי בספר "הזהרו בממון חבירכם" בעמוד קנ"ב בשם גדול אחד שר התורה שהעלים שמו שמאוחר בלילה יכולים למחות ואסור לעשות רעש. ועיין שם גם לענין תפילה כותיקין וכן לענין סליחות שמותר מפני שזה הדון המקובלת אצל העולם.

סיכום הדברים לענין לעשות רעש ברחוב או בבית

בדברים שדרך כל העולם לעשות כגון כבי הילדים ורעש הרגיל אין יכולים למחות, בדבר דאין דרך רוב העולם לעשות כגון לעשות בית אריגה בביתו, לדעת המחבר יכול למחות ואם החזיק מותר, ולדעת הרמ"א מותר לעשות ואינו מונע עצמו לעשות מלאכה מפני היזק שינה של השכן, ואם זו בחצר או בבית אחר דעת הרב"ח דמות לכונ"ע, וברחוב מסתבר לי דמותר כי כן דון של עולם, אבל בדבר שאין דרכו של עול כגון מאוחר בלילה אסור. וזה דמי ל

דברי ריב"ש אלא בעושה דבר שאינו עיקר דירה כגון בעושה אריגה וכיו"ב שאין זה מצוי בכל אדם, אבל אם עושה דברים שרוב בני אדם עושים אין יכול למחות אף אם החולה קדם, ורשאי אדם לבנות בית אצל חבירו ולהכניס את העוללים והיונקים שצועקים בלילה ואין החולה יכול לעכב עליו, דהרי אינו חייב לצאת מדירתו עכ"ל.

והידוץ גדול איתא בשו"ת דברי חיים א' חו"מ סימן י"ז שכתב וז"ל לא נסתפק אדם מעולם ששכן אחד יכול למחות בחבירו "שאינו בחצר אחד" או במבוי אחד, וכן נוהגים בכל ישראל שבונים בית בצד בית חבירו ועושה כמה פתחים עכ"ל. מחדש הדב"ח דהא דאיתא בשו"ע דיכול לעכב אחד לחברו שאינו יכול לישן מחמת קול הנכנסים או מחמת הפטיש זה רק בחצר אחת או במבוי אחד שמרבה הנכנסים, אבל כל שאינם בבית אחד אינו יכול למחות. ולפי"ז יוצא דרעש שאינו עיקר דירה כגון להקים בית אריגה בביתו שאין זה מצוי בכל אדם, לפי המחבר צריך חזקה, ולפי הרמ"א גם לכתחילה יכול לעשות ורק אם יש חולה מעכב. אבל רעש שרוב בני אדם עושים, כגון רעש תינוקות אין שום אדם יכול למחות אפילו חולה.

רעש שעושים ברחוב מה דינו לפי"ז

ויש לחקור לפי זה אם הטעם דאין יכולים למחות הוא משום כיון דהשכן דירתו שם ואינו יכול לומר לו צא מדירתך, וזה שימושי בית רגילים שמבלעדם אי אפשר להשתמש בביתו לכן אינו יכול למחות. או כיון דזה שימושי בית הרגילים כו"ע סברי ומחלי כי כן דרך העולם, והנפק"מ אם יכולים למחות באנשים שעושים רעש ברחוב, ולא מבעי ברוכלים וחנויות שעושים רעש דינו כדירה, אלא אפילו באנשים סתם שהולכים ברחוב ועושים רעש בדיבורם, מסתברא לי

לחצות
המורה

אוצרות

גזל שינה והמסתעף

ירושלים

קבו

שכתב הלבוש שבחדר אחד לכו"ע יכולים למחות דאין דעת רוב העולם סובלתו עיי"ש בפ"ת סק"ב.

להעיר אדם ע"י עשיית רעש

בל מה שדברנו לענין נזקי שכנים אינו שייך לנידון דידן, דבגזקי שכנים כל הנידון הוא אם יכול למחות, אבל אין נידון אם השכן מותר או אסור לעשות רעש מטעם שמפריע לשכנים לישן, דכיון דאין סברא לאסור להשתמש בבית שימושים הרגילים, ואם אתה אסור צריך לצאת מדירתו ואינו יכול לגור בשום מקום. לכן הנדון הוא רק אם יכולים למחות אבל להעיר בן אדם בכוונה לעוררו נראה דאסור.

וראיתי בזה לכאורה ד' טעמים לאיסור, הפתחי חושן כתב דאסור משום כל תונו שאסור לצער לחבירו וזה איסור מן התורה. וטעם ב', משום מ"ע ואהבת לרעך כמוך. ג', משום צער בעלי חיים דאדם. ד', כתב בעל השבט הלוי שהוא בגדר מבטל תועלת וטובת חבירו ונבאר דבר זה.

בירור דברים בענין הלאו דב"ל תינו.

ממסקנת כבא מציעא דף נ"ח ע"ב ת"ר לא תונו איש את עמיתו באונאת דברים הכתוב מדבר וכו' הא כיצד אם היה בעל תשובה אל יאמר לו זכור מעשיך הראשונים, אם היה בן גרים אל יאמר לו זכור מעשה אבותיך, וכו', אם היו יסורים באים עליו אל יאמר לו כדרך שאמרו לו חביריו לאיוב, אם היו חמרים מבקשים תבואה לא יאמר להם לכו אצל פלוני שהוא מוכר תבואה וידוע שלא מכר מעולם, ר"י אומר אף לא יתלה עיניו על המקח בשעה שאין לו דמים.

והנהגה בג" ציורים הראשונים הוא מביישו בדברים של גידוף, וכן בציור של

היו חמרים מבקשים תבואה כתב הכ"מ בפ"ד מהלכות מכירה הלכה י"ד שגם כן נחזקון לבייש לבעל הבית או לחמרים, אבל בהא שלא יעמוד על המקח לכאורה אין זה שייך לבייש.

ומצאתי בזה ב' דרכים, בשו"ע הרב חו"מ סימן ב' סעיף כ"ח וז"ל וכן לא יאמר לחבירו בכמה תמכור חפץ זה והוא אינו חפץ לקנותו אלא שכוונתו להטעות את חבירו ואח"כ כשלא יקנה יכיר חבירו שנתכוון להטעותו ויצר לו ואצ"ל שלא יאמר לו דברי קינטור עכ"ל. ודבריו הם מהר"ש משאנץ והראב"ד בפירושו לספרא פרשת בהר, ובמאירי שם פירש באופן אחר שכתב וז"ל והוא אינו רוצה ליקח משפיל לו מקחו ואחרים שומעים ונמצא גורם לו פסידא. עכ"ל ולפי זה הוה אונאת ממון עיי' דברים, ויש כמה נפק"מ בין שני הפירושים להלכה, דלפי שו"ע הרב היכא שלא ירגיש המוכר שנתכוון להטעותו ובפרט בזמנינו שהולכים לשאול לכמה חנויות על המחיר ואין בזה כוונה להטעות לפי שו"ע הרב מותר, ולפי המאירי אסור אם יוריד לו המחיר. ולהיפוך גם נפק"מ היכא שלא הוריד המחיר והבעה"ב הרגיש שנתכוון להטעותו לפי המאירי אפשר דמותר ולשו"ע הרב אסור.

בל תונו הוא רק היכא דאיכא ביוש ברש"י על התורה כאן מפרש שלא יקניט חברו, וביותר מפורש בספר המצוות להרמב"ם ל"ח רנ"א, וז"ל הזהירנו מהונות קצתנו את קצתינו בדברים, והוא שנאמר לו מאמרים יכעיסוהו ויבהילוהו, ולא יוכל לעמוד מפני שיתבייש מהם וכן בספר שערי תשובה לר"י ש"ג אות כ"ד והמצער כל איש ישראל עובר בלא תעשה והוא מענין הצער והמצוק מלשון והאכלתי את מוניך את בשרם עכ"ל. ועיין שם ברש"י מוניך לשון אל תונו, אונאת

סי' פ' באחד שעשה מי שבדרך לכל הקהל חרץ מאחד וכתב שם וז"ל עיקר הלאו "שלא לצער את חבריו בדברים הרעים או לתרפין עכ"ל.

וראיה מוכחת לזה דכל הראשונים פוסקים דאין לוקין על לאו דכל תונו משום דהוה לאו שאין בו מעשה, (ועיין בזה בב"י חור"מ סוף סימן א') ואם נאמר דגם בהכאה עובר על כל תונו אי"כ הוה לאו שיש בו מעשה. וראיתי בשו"ת ברית יעקב אהע"י סימן פ' דסובר דגם בהכאה איכא לאו דלא תונו. מ"מ אין להביא ראיה מדבריו להלכה שהוא כתב זאת רק בדרך מו"מ.

ונראה לי להביא ראיה מהגמרא בב"מ דף ס"א דאיתא שם לא תגנוב ע"י למיקט אסור ופירש"י שנתכוון לצערו וא"י הרי הוא אסור משום כל תונו, ומשמע שנ' בגמרא דליכא ביה תרי לאוין. וביותר קשה דהלח"מ פ"א מגניבה כתב דע"א למיקט ה"י איסור דרבנן וקרא אסמכתא בעלמא ולמ' לא כתב דאיכא הלאו דכל תונו אלא ע"י דליכא לאו דכל תונו אלא היכא דאיכא ביוש.

וראיתי בספר העמק שאלה בראשון שאילתא ד' אות ה' שכתב על לשון השאלות שכתב דע"מ למיקט פירוש דחזי דלא מיזדהר בממוניה ואמר אגב' מיניה כי היכי דלא ליפשע בממוניה, דלמ' לא כתב השאלות כפשוטו דע"מ למיקט הוא ע"מ לצער וכתב שם הנציב דהשאלות סבר דאם הוא ע"מ לצער הרי עובר על כל תונו ולא צריך לזה קרא דלא תגנובו, ולפי דבריו יוצא דכל הפוסקים דהביאו דע"י למיקט פירושו לצער סברי דליכא כאן לא דכל תונו וכן פסק השו"ע ח"מ סימן שמ"ז ס"א וכן פירש הב"י בדעת הרמב"ם והט"ו וצ"ע.

דברים המקנטרים אותך בגידופיהם עכ"ל רש"י.

ובספר קול הרמ"ז על המשניות כתב וז"ל מילת אונאה ר"ל גזילה באונס, בין באונס הדעת דהיינו רמיה, בין באונס הכח שהוא גזילת ממון ובכללה "גניבת הכבוד" עכ"ל הרי דלמד דהלאו דלא תונו הוא גזילת הכבוד ופירושו בזיון וחירוף, אבל אם מצער סתם לאדם אינו בכלל לאו זה.

ובספר החינוך מצוה של"ח מפורשים הדברים וז"ל שלא נאמר לישראל דברים שיכאיבוהו ויצערוהו ולא להכאיב הבריות כשום דבר ולא לביישם, וכתב שם המנ"ח דאפילו בקטנים ראוי ליוזר אם הוא קטן שנכלם עיין חור"מ סימן ת"כ, ואם נאמר שהלאו הוא בצער גרידא למה צריך שיהיה הקטן בר דעת להכלם, מ"מ מצערו, וצער כולם מרגישים, אלא ע"כ שהלאו הוא ביוש ולא צער. ועיין עוד בחינוך מצוה ס"ג ומצוה תקס"ט שמפורשים שם הדברים שרק בביוש עובר ולא בצער סתם וכן הוא בספר הרוקח סימן ט"ז וז"ל ואם ביישו בדברים עובר על לאו דלא תונו עכ"ל הרי דכתב דרק ביישו עובר בלאו.

ועיין בשו"ת חת"ס חור"מ סימן קע"ז בנידון שוחט אחד שהזמין איש אחד נכבד להיות מוהל במילת בנו והאיש הנכבד נסע מהלך ארבע שעות לברית, ונתברר שאשתו לא ילדה זכר אלא נקבה והיה לשחוק בעיני כל, וע"ז כתב החת"ס וז"ל ואם הוא מהתל בהם עובר על לאו דלא תונו וה"ה אילו האיש הנכבד הנ"ל לא היה צריך לנסוע היה עובר על לאו זה עכ"ד. והחת"ס אינו דן כמה שציער אותו ונסע בגללו ארבע שעות בחנם, ע"כ שסובר שאין בזה הלאו דכל תונו ורק משום שהיתל בו, ועיין בחקרי לב ח"ג

אוצרות

גול שינה והמסחעף

ירושלים

קכט

פסק המ"ב בזה

המ"ב בסימן קנ"ו סק"ד כתב וז"ל השונא אחד מישראל עובר בל"ת שנאמר לא תשנא אחיך כלבבך, והמכה את חבירו והמתרפו אינו עובר בלאו זה, אלא הוא עובר משום לא יוסיף להכותו, "ובחירוף" עובר משום לא תונו איש את עמיתו, עכ"ל הרי דק בחירוף עוברים משום לא תונו, אבל במכה את חבירו לא אמר שיעבור משום בל תונו אע"פ שמצער אותו, ועיין גם בפתיחה לספר חפץ חיים סק"ג שמצייר את הלאו דלא תונו רק היכא שמביישו ומבזהו.

היכא דלא נתכון לצער ולבייש בודאי דאין בו הלאו

מ"מ בנידונינו שאין בכוונתו לצער רק עושה את זה לתועלתו בודאי אינו עובר בלאו זה. וכמו שכתב רש"י על הפסוק בפרשת בהר וז"ל ואם תאמר מי יודע אם נתכונתי לרעה לכך נאמר ויראת מאלקיך היודע מחשבות.

מה שמחדש בזה בעל הבאר שבע

הבאר שבע בספרו צדה לדרך בפרשת בהר פסוק יז אחרי שמביא את הברייתא כתב וז"ל אבל אכתי קשה ברייתא דלעיל, הלא דברים אלו חירופים וגידופים הם, לא אונאת דברים, וי"ל שמאמר זכור מעשיך הראשונים הוא אומר לו בדרך אזהרה, שלא תשוב לעשותם ומראה פנים כאילו מזהירו, וכל כוונתו לחרפו ולגדפו, א"נ שהוא מראה שמשבח אותו, ששב מהם, ואינו עושה עוד כמעשיו הראשונים וכל כוונתו לחרפו ולגדפו כן נראה לי עכ"ל. הרי שמחדש הבאר שבע שאונאה הוא מלשון רמיה, שמרמה את חבירו בדרך של חירוף וגידוף, אבל אם אינו מרמה את חבירו זה אינו נכלל בכלל הלאו דלא

תונו ולפי זה בנידונינו זה לא שייך ללאו דלא תונו, וצ"ע קצת דבריו דא"כ זה בכלל גניבת דעת מ"מ לנידונינו זה התר גמור. (וגם כאור החיים ויקרא כ"ה י"ז כתב וז"ל שהרי בכל המאנה את חבירו "לרמוחו" בדברי שקר הוא מאנהו והרי הוא בכלל אונאת דברים עכ"ל הרי דבעל האורה"ח הקדוש סובר ג"כ כדברי הבאר שבע).

ואח"כ כתבי כ"ז מצאתי מפורש בב"ח ביו"ד סוף סימן רמ"א ד"ה ולא, שכותב וז"ל אבל המבזה בדברים כפירוש או ברמיזה שאין בו לאו לשאר בני אדם, דלאו דלא תונו דוקא כאונאת דברים כגון אם היה בעל תשובה וכו' אבל המבזה בדברים כענין שנאמר (במשלי ל') עין תלעג לאב, ותבוז ליקחת אם. פירוש לקבוץ קמטים שבפניה וכיוצא אין בו אזהרה ולא הקפידה תורה עליו לשאר בני אדם וכ"ש ברמיזה בעלמא, אבל כאכיו ואמו הקפידה עכ"ל הרי דהב"ח כתב דאם אחד לועג וכו' לאדם זקן במה שנחקצו קמטים בפניו אין בו לאו דלא תונו אלא ע"כ דסובר כהבאר שבע דרק בדרך רמיה איכא הלאו.

בענין מצות ואהבת לרעך כמוך

בחינוך מצוה רמ"ג כתב וז"ל האוהב חבירו כנפשו לא יגנוב ממנו ולא יונהו בממון, "ולא בדברים" ואם הזיק אותו בממון או צערו בשום דבר "לדעת" בטל עשה זה. הרי דהחינוך סובר דהיכא דמצער חבירו עובר גם על מצות ואהבת לרעך כמוך. אבל צריך לדון בדבריו שכתב המצער חבירו לדעת, מה הכוונה בזה, ולכאורה כוונתו שרק אם מתכוון לצער כדי לצער משא"כ כשיש תועלת אחרת בזה אין שום הוכחה שאינו אוהב את חבירו שהרי לא עשה לרעתו.

בגרימת צער לכו"ע מורי דאסור, מ"מ ביט בזה תועלת בודאי לכו"ע מותר. ואינו מסתב שאדם לא יוכל ליכנס בבית מאוחר שמא יעורר אחד מב"ב, ויצטרך להשאר בחוץ כל הלילה אלא ע"כ כל שעושה לטובת עצמי ואין בכונתו לצער אחרים אין בזה משום צעב"ח וצערא דידיה עדיף טפי, וכמי שכבהמה מותר להכותה ולצער אותה לצורך בני אדם גם בצערא דאדם מותר היכא שאינו מתכוון לצער אחרים ורק חושב בטובתו.

בענין מבטל מתועלת חבירו

בשו"ע ח"מ סימן ת"כ סעיף י"א בענין מי שנעל בן אדם ואינו יכול לצאת לעבוד צריך לשלם לו דמי שבתו אם כב היה בפנים החדר ורק נעל בפניו פטור מדין אדם וחייב בדיני שמים דהוה גרמא. ועין בשו"ת חת"ס חו"מ סימן קע"ח בירור נרהג בענין מבטל כיסו. וא"כ יכולים לומר שכשהאדם אינו עיף יכול להספיק הרבה דברים משא"כ בעיף יורד הרבה מיכלהו בין לעבוד ובין ללמוד, ולכן כשהאדם יק הוא גוזל את מנוחתו וזה קצת דומה למבטל כיסו של חבירו. וזה כוונת הח"ח שאני שהוא גוזל את מנוחתו וזה כוונת השנ"ה הלוי שכתב שמבטל מתועלת של חבירו. ובדאי אין זה רק סרך של מבטל כיסו ולא מבטל כיסו ממש.

הנפק"מ בין המעמים לענין להעיר את חבירו

להעיר אדם סתם בלא שום תועלת בודאי אסור משום מצות ואהבת לרעך כמוך וצעב"ח ומבטל כיסו ואפילו שלא בכונה צריך לזהר מאד כמו דאיתא בחגיגה דף ה' לענין הריגת כינים בפני חברו, ועין שם במהרש"א וגם בחינוק שאין בו הטעם שמבטל כיסו מ"מ מצערו ואסור.

מה שחדש בזה בשו"ת בית יצחק

בשו"ת בית יצחק (שמעלקיס) יו"ד סימן מ"ט סי"ג כתב וז"ל ואהבת לרעך כמוך זה שייך דוקא היכא שגורם היזק ואין לישראל אחר טובה, משא"כ בגורם היזק לאחר ויש לישראל אחר טובה, וכ"ש היכא שלעצמו טובה אינו עובר מדאורייתא עכ"ל. הרי דחידש דהיכא דעושה רעה לאחר ולאחר עושה טובה אין זה בכלל מצות ואהבת לרעך כיון שעושה את זה לאהבת האחר ולא מפני שרצה להרע לזה, וכ"ש שהוא בעצמו צריך הטובה א"כ הרי חייו קודמים, ולפי זה במעיר חבירו לשם תועלת אינו עובר במצוה זו. ובפשטות דבריו משמע דגם מדרבנן אין איסור בזה.

בענין צעב"ח

צעב"ח דאדם יש מחלוקת גדולה אם אסור עיין בחו"מ סימן רע"ב ובאחרונים שם, אבל עיין ברדב"ז בסימן תשכ"ח דאפילו אם נאמר דאית ביה משום צעב"ח הוא רק משום מצות ואהבת לרעך כמוך דהלא כל דין צעב"ח נלמד מפריקה וטעינה, ובדאי אין מדמים אדם לבהמה, ומה שהרשב"א סובר דיש דין פריקה באדם הוא מצד ואהבת לרעך כמוך, וא"כ לפי מה שביארנו במצות ואהבת לרעך שייך גם בצעב"ח דאדם ועיין בזה בשו"ת חוות יאיר סימן קצ"א ושו"ת דברי מלכאל ח"י סימן ע"ח אות מ"ה.

ואפ"ל אם נאמר שאיכא דין פריקה באדם עיין בשו"ת הרשב"א סימן רנ"ב וסימן רנ"ז ועיין שם בסמ"ע וט"ז, מ"מ לתועלת בודאי מותר דגם בפריקת בהמה מותר בזקן ואינו לפי כבודו, וגם בבני אדם יש פטור של זקן ואינו לפי כבודו כמ"ש הרשב"א סימן רנב מהא דר"י בר' יוסי ואע"פ שאפשר לומר שזה רק במניעת צער אבל

אוצרות

גזל שינה והמסחף

ירושלים

קלא

אם מעירו לתועלת הישן אז אם התועלת גדולה שהישן שמח שמעיר אותו מותר מכל הטעמים, אבל אם התועלת אינה כ"כ גדולה שהוא שמח בה, אסור לכאורה רק מהטעם של מבטל כיסו.

אם מעירו לטובת אחר או לטובת המעיר אסור רק מטעם מבטל כיסו ולפי זה זה כתינוק שאין בו הטעם של מבטל כיסו מותר.

מה שנראה לנידון הקטן

בפי שביארנו שמסתברא שאין לתינוק דין מבטל כיסו א"כ כיון שמעירו לצורך ההורים אין בו ג' הטעמים האחרים ומותר. ויש להוסיף עוד דעפ"ר דכשהורים ישנים בצהרים הם יותר רגועים אח"כ בטיפולם כתינוק וא"כ הוה זה לתועלת התינוק.

אם מותר להעיר חבירו לדבר מצוה בש"ע יו"ד סימן שע"ב פסק הרמ"א דכהן שהוא ישן ומת עמו באוהל צריכין להקיצו ולהגיד לו, וכתב שם הש"ך דבטומאה דרבנן אין צריך להקיצו, ואינו מפורש ברברי הש"ך אם אסור להקיצו או רק שאינו צריך אבל עכ"פ כדי להצילו מאיסור דאורייתא מצוה להקיצו.

ובן בשו"ע או"ח סימן ס"ג ס"ה פסק המחבר לענין קר"ש וז"ל אם היה ישן מצערים אותו ומעירים אותו עד שיקרא פסוק ראשון. הרי דאפילו לקיום מצות עשה ג"כ צריכים להקיצו (ועיין בארחות רבינו ח"א אות קס"ד והחזו"א העיר רק סמוך לסוף זמן קר"ש של הגר"א).

ובסימן נ"ה סעיף ו' פסק המחבר דאם אחד מהעשרה ישן יכולים לצרפו למנין, והט"ז פסק שם שצריך לעוררו וכן פסק שם המ"ב סקל"ד שלכתחילה צריך

לעוררו, וזה חידוש גדול, דמיירי אפילו באדם שאין רוצה להתפלל עתה וא"כ איזה היתר יש לעוררו אלא ע"כ כיון שהוא לתועלת הרכים מותר לעוררו וצריך לומר כיון שזה לתועלת הציבור גם הוא שמח ובפרט שיש לו מצוה בעניית קדיש וקדושה.

ובסימן תרע"ב מחדש המ"ב חידוש גדול יותר, דאיתא שם דיכול להדליק נ"ח כל הלילה וכתב שם המ"ב סק"א ואם בא לביתו קודם עלה"ש ומצא בני ביתו ישנים מן הנכון שיקיצם, ועיין שם כשער הציון סק"ז בשם החמד משה דאם אין שם אנשים יכול להדליק בברכה מ"מ עדיף טפי להעירם, ובפשטות מיירי אפילו ככ"כ שכבר יצאו חובת הדלקה, וגם הוא יכול להדליק בברכה מ"מ משום הידור מצוה יכול להעיר ב' או ג' מב"ב, אלא ע"כ כל שהוא לתועלת בין של הישן ובין של המקיץ מותר מן הדין להעירו. ודוקא בדבר מצוה אבל בדבר הרשות מסתמא דאסור, ולפי"ז צריך לדון אם אין שופר או מגילה לציבור אם מותר להעיר בן אדם לקחת אצלו שופר או מגילה, ומסתבר שאסור שאין לו שום שייכות למצוה משא"כ בחנוכה ששמח שאביו יוצא מצות נ"ח.

בחיו"א סימן ס"ז סעיף י"א כתב וז"ל אמו ואביו ישנים ומפתחות חנותו של בן תחת ראשיהם אסור להקיצם משנחתם, אבל אם בא ריוח לאביו ואם לא יקיץ אותו יצטער מצוה להקיצו, מאחר שאביו שמח בזה, וכן כשמקיצו ללכת לבהכנ"ס או לדבר מצוה מותר שאתה ואביך חייבים בכבודי (ספר חסידים) עכ"ל הרי דאפילו לענין כיבוד אב שזה יותר חמור מותר להקיצו לילך לבהכנ"ס שאינו מצוה דאורייתא מכ"ש בסתם אדם שמותר להקיצו לילך לבהכנ"ס.

קלב אוצרות ר עקיבא משה שיינברגר שליט"א ירושלים

ועיין בערוך השולחן סימן ר"מ סק"מ דכתב
על רברי ספר חסידים וז"ל ויש לדקדק
 דכודאי נראה להדיא מהך מעשה דדמא בן
 נחניה, שאביו בודאי היה נהנה אם היה
 מקיצו וירויח ממון הרבה, מ"מ טוב להקיצו
 ע"י אחר, וכמדומני שכן המנהג וכן נכון
 לעשות עכ"ל, הרי דחולק על החיי אדם
 מחמת מצות כיבוד אב. ואיני יודע אם כוונתו
 גם לעורר לחפלה צריך להחמיר ע"י אחר
 או רק להרווחת ממון, ומ"מ זה רק משום
 מצות כיבוד אב, אבל בשאר בנ"א בודאי
 מותר לעורר למצוה.

מה שכתב בזה בשו"ת קרן לדוד

בשו"ת קרן לדוד או"ח סימן י"ח האריך
לדון במי שהוא ישן בזמן תפלה,
 אי חבירו מחוייב להקיצו כדי שלא יעבור
 זמן תפלה או כדי שיתפלל בציבור, ומסקנתו
 שם שאם הוא יודע שחבירו יצטער אם לא
 יקיצו אותו מחוייב להקיצו אבל אם אינו
 מקפיד ומצטער אינו חייב להקיצו כיון דהוה
 דרבנן, ומסיים שם וז"ל והנה אם נימא
 דבאיסור דרבנן או מצוה דרבנן אין צריך
 להקיצו, איסורא נמי איכא לצער את בנ"י
 בביטול שנתו, דהא אסור להונות אדם אפילו
 בדברים וזה פשיטא שאסור לצער את חברו
 מן התורה. עכ"ל.

ודבריו צריך ביאור דמה שכתב לחלק אם
מצטער או לא, זה נגד החי"א
 דמתיר להעירו לילך לכהנ"ס בכל אופן. וכן
 בט"ז שמתיר להעיר כדי שהציבור יוכלו
 לומר קדיש או קדושה אע"פ שהוא אינו
 רוצה להתפלל (הן אמת שהקדוש לדוד מרגיש
 בדברי ה"ט"ז ומתיר שמצוה לשמוע קדיש
 וקדושה, וזה תמוה דאם הוא ישן אינו מחוייב
 להתעורר כדי לשמוע קדיש), וכן החמיר משה
 שמתיר להעיר לבני הכית שכבר יצאו ידי

מצותם כדי שהוא יוכל לצאת ידי הידור
 מצוה.

וכן מה שכתב דאי אין מצוה להעירו אסור
 מן התורה להעירו משום כל תונו וכבר
 ביארנו שצער לחוד אינו עובר שום כל תונו
 וכמבואר במ"ב בשם הרמב"ם וצ"ע.

(ועיין בכך איש חי פרשת האזינו סעיף ח')
שכתב וז"ל אפילו שינת ארעי אסור
לישון חוץ לסוכה לפיכך אם רואה אדם חבירו
בבהכנ"ס מתנמנם בעת קריאת ס"ת וכיוצא
צריך לעורר אותו עכ"ל, הרי משום מצות
סוכה צריך לעורר אותו וקצת תמוה למה
לא יעוררו משום קריאת ס"ת, ועיין בספר
הסוכה בסופו פסקים מהגרש"ז זצ"ל סקכ"ז
דחולק וסובר דאם הוא ישן כבר אין צריך
לעוררו דהתיוב הוא רק כשהולך לישון ולא
כשישן כבר. (ועיין בביכורי יעקב סימן תרל"ט
ס"ק ל"ד שסובר דאין צריך להעירו מטעם
אחר) משא"כ אם אחד נרדם בתפילין דעת
הגרש"ז דצריך לעוררו מפני בזיון התפילין,
ולישון בתפילין זה איסור דרבנן עיין סימן
מ"ד וסימן פ' ולכאורה לפי דעת הקדוש לדוד
אין לעוררו אם לא יהיה לו מזה עגמ"נ ולפי
מה שביארנו דעת הפוסקים דגם בדרבנן צריך
לעוררו. ואח"כ מצאתי בפמ"ג סימן מ"ד
א"א סק"ג שפוסק דצריך לעוררו בגלל גונו
וזה תמיהה גדולה על דעת הקדוש לדוד. ועיין
בהגהות הגר"פ עפשטיין זצ"ל בסידור מנחת
ירושלים דסובר דבפיקוח נפש מותר לעורר
חבירו שיש לו נר ממה שידליק בעצמו ועיין
בזה בשו"ת מנחת שלמה סימן ז' ואין זה
נוגע לענינינו, ועיין בשו"ת שלמת חיים לזקני
מרח הגרי"ח זוננפלד זצ"ל סימן רכ"ז דמי
שרואה אדם שוכב פרקן באמצע שנתו בודאי
מחוייב לעוררו, ועיין בשו"ת או נדברו חיי"ב
סמ"ג דאין צריך לעוררו ולא ראה דברי
השלמת חיים).

אוצרות

גול שינה והמסתער

ירושלים

קלג

סיכום הדברים

(א) פשטות דברי הפוסקים שהלאו דכל תונו הוא רק היכא דמחרפו אבל צער בעלמא אינו עובר ודעת שו"ת ברית יעקב ושו"ת קרן לדוד דכל צער איכא כל תונו. להעיר את חבירו סתם, עובר משום ואהבת לרעך כמוך ומשום צעב"ח ומשום מבטל כיסו. ובקטן מסחבר דליכא משום מבטל כיסו.

(ג) להעיר את הישן לתועלת הישן, אם התועלת גדולה שהישן שמח שהקיצו אותו מותר ואם אין הישן שמח בזה אסור.

(ד) להעיר את חבירו לתועלת אדם אחר או לתועלת מי שמעיר אותו, אין בו איסור משום ואהבת לרעך כמוך וגם לא משום צעב"ח ורק משום דדמי למבטל כיסו ולכן בקטן מותר.

(ה) להעיר תינוק לפנה"צ כדי שישן אחה"צ בשעה שהוריו רוצים לישן קצת בודאי מותר כיון שזה לתועלת התינוק.

(ו) להעיר אדם כדי לקיים מצות עשה דאורייתא או להצילו מלא תעשה מחוייבים להעירו. ודעת החזו"א דיש להעיר לצורך מצות קר"ש רק בסוף הזמן של הגר"א. ואם ישן חוץ לסוכה דעת הבא"ת דצריך לעוררו, ודעת הגרשו"א דאין צריך לעוררו, וכן פסק הביכורי יעקב מטעם אחר.

(ז) להעיר אדם לצורך מצוה דרבנן הבאנו דעת הט"ז והחמד משה והמ"ב דיכולים להעירו אפילו לקיים הידור מצוה לאחרים ודעת הקרן לדוד שצריך לאמוד את דעת הישן אם הוא שמח בזה או לאו, ושמעתי שבפחד יצחק להגר"י הוטנר זצ"ל מודפס שאם אחד ישן על הספר, מותר להוציא

הספר אע"פ שיקין משום כבוד הספרים. ובשו"ת שלמת חיים סימן תקס"ו פסק דאין צריך לעוררו, ואם ישן פרקדן דעת מרן הגר"ח זוננפלד זצ"ל דצריך לעוררו. ועיינבשו"ת או נדברו מה שכתב בזה, ואם אחד נרדם בתפילין לדעת הקרן לדוד אין לעוררו אם לא יהיה לו עגמ"נ שלא יעוררו אותו ולפי דעת רוב הפוסקים צריך לעוררו וכן פסק הגרשו"א זצ"ל. ואח"כ מצאחי שגם הפמ"ג פוסק כן.

(ח) בכית מותר להשתמש בכל דבר הרגיל אע"פ שעושה רעש אם הוא דרך שימושו לדוב בני אדם כגון אם התינוקות בוכים.

(ט) בכית, אם זה אין דרך של רוב בנ"א כגון לעשות חנות בבית דעת המחבר דצריך חזקה ומועיל חזקה לאלתר ודעת הרמ"א דמותר לעשות כן לכתחילה, וצריך לדון לפי זה מה דינו של רעש ממוגן. וראיתי בפסקי אחרוני זמנינו שסוברים שמזגן הוא דבר שרוב בנ"א משתמשים בו. וצריך עוד לדון דהרעש הנעשה ממוגן הוא מהמכונה הנמצא חוץ לבית ולא ראיתי לאחרוני זמנינו שהרגישו בזה.

(י) דעת הדברי חיים שאם השכן גר בחצר אחרת לכו"ע אין השכן יכול למחות וצ"ע להלכה.

(יא) ברחוב ברעש הרגיל לרוב בנ"א דינו כשכינים וצ"ע.

(יב) לעשות רעש בשעה מאוחרת בלילה הוה שימוש שדרך רוב העולם לא לעשות וממילא לא מחלי ואסור.

(יג) בודאי צריך אדם להמנע שלא להעיר חבירו אפילו באופן המותר משום ועשית הישר והטוב.

מאמר מוגן ז' כרבי (כ"ה כח)

ה'ין רעש א' אלה שמחור / ג'ל ש'ן

אור ישראל

לב

הרב מנחם מנדל הכהן שפרן

דיין ומ"ץ

ראש ישיבת נועם התורה, בני ברק

בענין אולם שמחות על יד בניני מגורים

ומאידך איתא, כ"ג ע"א, ובשור"ע קנ"ה
סעי' ל"ט, באם הי' קפדן או חולה
שצפצוף הזה של עורבים מזיקו חייב
לבטל אותה מלאכה עד שלא יראה לו נזק
מחמתן שהיזק זה דומה לריח בית הכסא
וכיוצא בו שאין לו חזקה, ע"כ, וגדר
קוטרא ובית הכסא הוא "שאין דעתו של
אדם סובלת נזקים אלו וחזקתם שאינו
מוחל שהזיקו היזק קבוע", והנה חזינו
שאין לכל רעש או קול דין א', ונחלקו
הראשונים בפ"י המשנה איזה גדר יש לרעש
פטיש וריחיים וחמיר מזה רעש נכנסים
ויוצאים, ורעש של צפצוף ועורבים,
ואצלנו פשוט לומר להיפך, וע"כ שאין
אנו בקיאים ברעשים פרטיים שבזמניהם
וצריך לדון לפי הכללים שהגדירו, ואם
זהו רעש נסבל מועיל חזקה או אי"צ חזקה
ורעש בלתי נסבל לא מהני אפי' חזקה.

(ב) והנה ההפרעה שמאולמות שמחות
הם בכמה אנפי, תזמורת עד שעות
מאוחרות מאוד, רעש היוצאים, צפצוף
האוטובוסים אחרי החתונות כידוע, ניקיון
ושטיפת כלים והמכונות השייכים לזה
הגורם לרעש ודפיקות ושריקות פתאומיות
בלתי נסבלות, ובפרט שהם בשעות אחד
עשרה והלאה עד שתיים שלש בבוקר
[שטיפות הכלים וניקיון] בנוסף לזה ישנם

בס"ד ער"ח סיון תשס"א לפ"ק

שוכ"ט לכבוד הרב אברהם שלמה כ"ץ
בן ידידי הרה"ג אב"ד ור"מ קרית יואל
וקהל יטב לב שליט"א

בענין אולם שמחות ע"י בניני מגורים:

הדבר פשוט שרעש בלתי נסבל לרובא
דאינשי הוא בכלל נזקי שכינים שמעכב על
שכנו, כפרט רעש בשעות המאוחרות של
הלילה, אבל יש אופנים שגם רעש כזה
א"א לעכב, וכדלהלן ובקיצור.

(א) מצד א' מבואר במתני' חנות
שבחצר יכול למחות בידו ולומר איני יכול
לישון מקול הנכנסין ומקול היוצאין, אבל
עושה כלים ויוצא ומוכר בתוך השוק ואינו
יכול למחות בידו ולומר איני יכול לישון
מקול הפטיש ומקול הריחיים, ונחלקו
הראשונים אם הא דאינו מעכב בקול
הפטיש וכי' הוא רק דמועיל חזקה לנזק
זה, אבל לכתחילה מעכב גם בקול הפטיש,
ולפי"ז בקול הנכנסים היוצאים לא מהני
חזקה משום דהוה כקוטרא וביה"כ וכן פסק
המחבר², והרמ"א פסק כהסוברים דבקול
הפטיש אינו יכול לעכב אפי' לכתחילה
ולפי"ז י"ל דמהני חזקה בקול הנכנסים
היוצאים³, עכ"פ תרי גונא קול איכא כאן.

הערות השואל:

1. מ"י בבא בתרא (כ:).

2. ס"י קנ"ו (ס"ב).

3. יעויין כמה שכתבנו בדברינו (אות ג) בשם
הסמ"ע והנתיבות.

הרבה אולמות שאין להם מגרשי חני' ופוקקים כבישים ורחובות, צריך כמה שעות בערב של חתונה, זה כמאה מאה וחמשים יום בשנה.

ג) והנה אפי' בקוטרא וביה"כ שאין להם חזקה ואפי' סמך קודם שבא לשם דבר הניזק צריך לסלק, זהו דווקא אם הניזק היה בעלים של החצר כש(נ)עשה הניזק, אבל אם זכו שניהם מהפקר, כל הקודם זכה, ואין השני אחריו יכול למחות, עיי"ש ברמ"א סעי' ל"ו, ולפי"ז אם ברעש אולם שדינו כקוטרא וביה"כ אם הי' האולם לפני שהיו בתים מסביב וכל המגרשים היו של העירי' או הממשל, או שהיה הכל שייך למוסד אחד, ובנו בחלק מהשטח אולם, ורק אח"כ מכרו חלקים בשטח זה לדירות, דאז כשמכרו כבר זכו בשלהם להרעיש על שטח זה ה' אז נשאר להם זכות זה כמו בזוכה מן ההפקר וכמו בקנה ממנו, וכ"ז בנשאר אותו רעש כמקודם, אבל להגדיל הרעש (אחרי שמכרו מהשטח לאחרים) באופן משמעותי, או רעש חדש כגון לבנות מטבח כנ"ל ה"ז מעכב שזה כמו שבא לסמוך אחרי שזכה השני.

ד) והנה קול הנכנסים והיוצאים שמעכב, וקול הפטיש שאינו מעכב, נשתנו היום, דקול הפטיש חזק יותר ומפריע יותר [כידוע שהרבה מפטישיחים של עץ ולא של ברזל, ומסמריהם ג"כ לא הי' כשלנו], וקול הנכנסים שייך בעיקר בחצר שעושים שם תשמישים בייתים לא כחדרי מדרגות שלנו העשויים רק למעבר כמו מבואות

שלהם (שזהו החילוק בין מבוי לחצרות כמבואר בהל' עירובין, שמבוי הוא דרך ומעבר להכנס מרה"ר לחצרות ובתים, וחצר הוא מקום פנימי לתשמישים, ומשום זה מבוי צורתו דווקא לא מרובע אלא ארכו יותר על רחבו וצריך בתים וחצרות פתוחות לתוכו, ומבואות שלנו אין להם קולות של מבוי (לגבי לחי וקורא) אלא יש להם דין חצר משום שחסר להם פרטי דיני מבוי, ונחלקו אחרונים אם גם לקולא אין להם דין מבוי או רק לחומרא, אלא כיון שהוא מקום בנוי לסגור, ישנם דרכים שאין מפריעים במבוי ומפריעים בחדר מדרגות, ולכן לא מפריעים בחדר המדרגות קול הנכנסים והיוצאים כמו בחצר שלהם, ולא מצאנו שהמבואות שלהם יכול לומר איני יכול לישן מקול הנכנסים והיוצאים, ובקיצור, הכל תלוי בגודל ההפרעה לפי שיקול דעת לפי חכמי הזמן עיי' הרימוי לגדרי חז"ל ולא עיי' דימוי מציאות למציאות, אבל אם יעשה שימוש במבוי שלא מקובל, באופן שמפריע לבני המבוי, וודאי יוכלו לעכב ואם הוא נזק כקוטרא ובית הכסא לא מהני חזקה, ולכן אם מביא שם רעשים של עשרות מכוניות באמצע הלילה כמו חני' לאורחים היוצאים מחתונות בשעות 12:00 - 11:00 ובעלי השמחה בשעות 1:00 - 2:00 לא גרע זה מקול הנכנסים והיוצאים בחצר, וכידוע רעשים וצפצופים וצעקות כאלו באמצע הלילה כמאה-מאה וחמשים ימים בשנה, מפריע ביותר לרוב רובא דאינשי ובפרט ילדים וזקנים.

ידידכם,

מנחם מנדל הכהן שפרן

4. בענין זה באולם של מוסדות, עיין עוד בדברינו (אות ט).

הרב אלי' כ"ץ

אביד ור"מ קרית יואל וקהל ייטב לב
בני-ברק, זכרון מאיר, שיכון סאטמאר

חומר הענין של הפרעת מנוחת השכינים ע"י האולמות

ואינם שמים על לב שעל ידי אולת ידם
כלי להתחשב עם השכנים כראוי, גורמים
צער וכאב ועגמנ"פ לאנשים נשים וטף,
בשביל שהם רוצים להרויח כספם, ואינם
שמים על לב שגם ע"ז נשאלים נשאת
ונתת וכו', ואולי כשיראו הדברים הצודקים
שכתבת ישומו על לבם ויעוררו לשפר
ולתקן הדברים.

והנה ראיתי מה שכתב לך ידידי הרב
הגאון מוהר"ר מנחם מנדל שפרן שליט"א
שמסכים להדברים שכתבת, אבל כתב
לחלק דזהו דוקא אם הניזק היה הבעלים
של החצר כשעשה המזיק את הנזק, אבל
אם זכו שניהם מהפקר כל הקודם זכה,
ואין השני אחרי יוכל למחות כמובא
בדברי הרמ"א בסי' קנ"ה סעי' ל"ו,
ולפי"ז אם היה האולם לפני שהיה בתים
מסכים וכל המגרשים היה של העירי או
שהיה הכל שייך למוסד אחד ובנו בחלק
מהשטח אולם, ורק אח"כ מכרו חלקים
בשטח זה לדירות, דאז כשמכרו כבר זכו
בשלהם להרעיש על שטח זה, אז נשאר
להם זכות זה כמו בזוכה מן ההפקר וכמו
בקנה ממנו, והיינו כשנשאר אותו רעש
שהיה מקודם, אבל במקרה שהרעש הוא
יותר חזק, או רעש חדש כגון לבנות מטבח
ה"ז מעכב, עכ"ד.

בעזה"ת אסרו חג השבועות תשס"א
לפ"ק

שים שלום וברכה לכבוד בני היקר והחשוב
חריף ובקי חרוץ ושנוץ הוד לו כזית ריח
לו כלבנון מופלג ומופלא בתוי"ט וכו'

ה"ה הרב ר' אברהם שלמה שליט"א

הנני בזה על דבריך שכתבת לברר הלכה
בענין האולם שמחות שנמצא בתוך שטחי
בניני מגורים, האם יש להשכנים שגרים
שם כח זכות למחות בבעלי בתים של
האולמות שיתקנו הדברים באופן שלא
יפריע להשכנים, והנה אם חכם לבך ישמח
לבי גם אני, בראותי הכירור להלכה
שכתבת לאורכה ולרוחבה כל הענין באופן
נאה וטוב ביסודות חזקות ומצוקות, וירדת
בזה לעומקה של הלכה, בפרט בענין זה
שכמעט לא מובא בספרי הפוסקים וספרי
הלכה, ובאמת דנתי כבר אתך בעל פה על
כמה דברים כמו שהבאת כבר בדבריך מה
שאמרתי לך בעל פה, אבל עכשיו עברתי
על הדברים בכתובים וראיתי כי בירדת
הענין באופן הטוב מאד, ובאתי בשורות
אלו לחזק את ירך ולהצטרף לדברים
הטובים והצודקים, והלואי שבעלי אולמות
ישומו על לב איזה נזק הם גורמים לרבים,
שהוא בדברים הנוגעים בין אדם לחבירו
שאין יוהכ"פ מכפר עד שירצה את חבירו,

דיון בדעת הרמ"א בזכו שניהם מן ההפקר

לא יכול לזכות בדבר שהוא מפריע ומזיק לאחרים, וע"כ אעפ"י שלא מחו כל העת משום טעמים שונים שהיה להם, נשאר להם עוד הזכות והכח למחות דזה הוי כקוטרא וביה"כ דאין להם חזקה, וע"כ כיון שהבעל אולם לא זכה כלל בזכות זה לעשות הרעש, הרי גם אלו שבאו אח"כ יש להם הכח והזכות למחות נגד דברים המפריעים ומזיק להם, ומה גם דאלו שבאו אח"כ יכולים לומר דאדעתא דהכי באנו שידענו שיש עוד זכות להקדמים להאולם למחות נגדו שהרי בכחם שפיר למחות בכל עת מצוא, וקוינו שעוד יבוא השעה לזה ודו"ק.

מביא רא"י מדברי הרמ"א גופא

ורא"י לדברינו הוא ממה שנקט הרמ"א דין זה באופן דשניהם זכו מן ההפקר, ואמאי לא קאמר הרמ"א גם באם זכה רק המזיק מן ההפקר והניזק לא זכה מההפקר, אלא פשוט הגיע אח"כ כשכבר נבנה ההיזק (דאז ממילא יהא משמע, דאע"ג שכבר היו בתים אחרים קודם להיזק, מכ"מ כיון דכל הדו"ד הוא עם הניזק והוא בא רק לאחריו, דאז אינו יכול למחות) ועכ"ח משום דבאופן כזה אין לנו רא"י מדברי הריב"ש כי עצם הדבר שכתב הריב"ש הוא חידוש ואין בו אלא חידושו דדין זה דוקא כששניהם זכו מן ההפקר או בדבר הדומה לזה דהיינו דלא היה שם אף אחד שיכול למחות כשעשה דבר המזיק כי אז היה עוד שטח הפקר, וזכה המזיק בזה אבל באופן אחר דהיינו שהיה כבר אלו שנמצאים שם שהם יכולים למחות, אז יכולים גם הבאים אחריהם למחות, ודייקנו זאת גם מלשון הריב"ש הנ"ל, שכתב וז"ל: דכיון שזכה מן ההפקר וקדם לעשות חלונותיו ופתחיו

הנה רציתי להעיר בזה דיש חילוק גדול בין אם כשבנו האולם אז היה "כל" השטח מסביב שלהם ועוד לא נבנה אף בית א' מסביב, א"כ לא היה לשום אדם הכח והזכות למחות, ממילא אז שייך דינו של הרמ"א שמקורו מדברי שו"ת הריב"ש (סי' שכ"ב) לומר כיון שכל הזכות של כל הסביבה היה של בעל האולם ואין ביכולת "אף אחד" להתנגד, ע"כ שייך לומר דכולם שבאו וקנו אח"כ, אדעתא דהכי קנו שיש שם אולם שיש בה רעש והסכימו לזה, אבל באופן שכבר היו חלק מן הבתים שם לפני שנבנה האולם, ועכשיו לאחר שנבנה האולם ניתוסף לבנות עוד בתים, מסתבר לומר דגם אלו שבאו לגור אחר שנבנה כבר האולם, יש להם הזכות וכח למחות נגד הרעש שנעשה שם, כי כשנדייק בדברי שו"ת הריב"ש נראה לנכון דבנידון דשם שפסק דאין יכול למחות נגד המזיק, הוא מכח שזכה מן ההפקר ולא היה משעובר "לאף אחד" להימנע מלעשות רעש, ע"כ אנו אומרים דכיון כשעשה דבר זה המזיק היינו הרעש וכדרי כבר זכה בזכות זה לעשות מה שרוצה, וע"כ אינם יכולים למחות אלו שבאים אח"כ כי אדעתא דהכי באו, אבל היכא שבשעת שנעשה דבר המזיק כבר היה בתים שם ממילא הרי לא זכה המזיק מן ההפקר בכח וזכות זה לעשות דבר המזיק, כי הרי כבר יש שם אנשים הניזוקים עי"ז, (שביכולתם תמיד למחות בכל עת שיחליטו ואע"פ שלא מחו בשעת הבני, כיון דיש לו דין כקוטרא וביה"כ שאין להם חזקה) ולגביהם א"א לומר שהמזיק כבר זכה מן ההפקר כי

בשעה שלא היה מזיק "לשום אדם" ולא היה "אדם יכול למחות בידו" אין לו לסתום חלונותיו ולסתור בניינו, מפני שבא חבירו אח"כ וזכה מן ההפקר בחורבה הסמוכה לו, וכך נראים הדברים מהמשך הדברים בתשובה שם, ומסתברין הדברים לחלק בזה.

בשו"ת אבני שיש, מחלק בין זכה מן ההפקר למוכר ללוקח

ובשו"ת אבני שיש (להגאון מוה"ר שאול ישעי' אביטבול זצ"ל, ח"ב סי' ס"ו) דן בשאלה בראובן שהיה לו חצר אחד כולה שלו, והיה עושה בה מלאכתו בבית, ואח"כ מכר מחציתה לשמעון, ועכשיו עמד שמעון לעכב על ראובן על מלאכתו מצד רבוי הנכנסים והיוצאים, וראובן משיב שלא מכר לו מתחלה רק אדעתא דהכי שהוא עובד מלאכה זו בביתו, כי הלא ידע שמעון כל זאת ואדעתא דהכי קנה ממנו, והשיבו שם כמה רבנים שהדין עם ראובן, וגם שם כתב בלשון זה דהיה עושה בו מלאכה כהיות "כל החצר שלו" ולא היה אדם מוחה דבשלו הוא עושה, דין הוא שאין כח לשמעון הקונה ממנו למונעו וכו', וגם דן שם לחלק בין זכו מן ההפקר ובין מכר המוכר מחציתו להשני, שבמכר שייך לומר בעין יפה הוא מוכר, וע"כ אינו יכול המוכר לעכב להלוקח לעשות כל חפציו ויכול לבנות אפילו כנגד חלונותיו של המוכר, ואינו יכול למונעו אעפ"י שמאפיל עליו, אבל בכל זאת אין הלוקח יכול לומר להמוכר סתום חלונותיך דיש בזה היזק ראוי, כי בזה אמרינן דאדעתא דהכי לא מכר לו מחציתו השני שיפריע לו בחלונותיו, עכ"ל. הרי רואים מדבריו דאם המזיק מכר להניזק הקרקע הרי יש

לו זכות יותר מאם זכה מן ההפקר, משום דהמוכר בעין יפה הוא מוכר, וע"כ אינו יכול למונעו ללוקח לעשות כל חפציו, אפילו כשדבר זה מפריע להמוכר כגון שמאפיל עליו, וזה אפילו כשלא היה איש אחד לפני זה שהיה יכול לעשות כן כמו שרוצה הלוקח לעשות עכשיו, וא"כ יש מקום לומר דבנידון דידן שהיה שם בתיים לפני הקמת האולם הרי אינם יכולים בעלי האולם לומר שהם זכו לעשות כל דבר שברצונם, כי לא זכו בזה כיון שכבר היה אלו שיכולים למחות, ולא היה שטח הפקר, ודאי שייך לצרף כאן לומר דבעין יפה הוא מוכר, שיהיה להם הזכות והכח כמו אלה שבאו לראשונה ולא פחות מזה, כי מאי חזית וכו', דהא עיקר השטח הוא ע"מ לבנות בתיים למגורים, וכמו שכתבנו שגם הסברא נותנת כן.

מסקנא דמילתא

ע"כ לפי מה שדנת בשאלה שעשו האולם בתוך שטחי בניני מגורים, הרי אפילו שבאו לגור שם אח"כ יש להם כח למחות כיון שאין לזה חזקה כנ"ל דהוי כקטרא וביה"כ, וכש"כ בנידון שכתבת שעוד הוסיפו על הדברים ונעשו רעש יותר חזק ויותר גדול, ורעש חדש של המטבח וכדו', ודאי לית דין צריך בושש שמחויבים לתקן הדברים כאופן הטוב והמועיל.

ובזה אתן קנצי למילי בברכה מרובה שתזכה להמשיך הלאה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא ולכוון לאמיתו של תורה, ולהגדיל תורה ולהאדירה, עדי נזכה לגאולת עולמים בקרוב אכ"י.

המשך על הפרק [מגליון כד]: בנידון אולמי שמחות המזונים לבתי מגורים

הרב נתן געשטעטנער

אבדיק קרית אגודת ישראל

ור"מ מתיבתא "פנים מאירות" בני ברק

הגורם חולי לחבירו בעשיית רעש וכדו' הרי"ז בגדר שופך דמים

בס"ד, קרית אגו"י, בני ברק, יום יו"ד
לחודש מנחם תשס"א לפ"ק

החיים והשלום למעלת כבוד הרה"ג כהן
שדעתו יפה מוה"ר אברהם שלמה כ"ץ
יחי לאוי"ט פה בני ברק

דברי השו"ע לגבי חיובי הרופא
לרפאות החולה

ע"ד שעורר' שיהא מותר להזיק גופו
של חבירו ולגרום לו חולי ע"י כח כחו
וגרמא, הנה פשוט, דאף אם לגבי חיוב
תשלום ממון יש מקום לדון ולפטור מצד
כח כחו וכר', אבל ברור דלגרום חולי
לחבירו אסור אף בדרך גרמא רחוקה כל
שביד המזיק למנוע את ההזיק, דהרי
מבואר בשו"ע יו"ד (סי' של"ו ס"א), נתנה
התורה רשות לרופא לרפאות ומצוה היא

1. כבוד הגאון שליט"א התייחס למה
שכתב בקובץ הקודם (עמוד מ"ו הערה 3) בשם
כמה תלמידי חכמים שהשיגו על דברי הגאון
בשו"ת להורות נתן בענין תוקף אמירת קים לי ע"י
המזיק, וגם כתבנו שם, לזון עוד לפטור המזיק מכה
דברי הערוך השלחן שכל ההזיקות האלו אינם
מכחו כלל, וכן כתבנו שם דיתכן דהזיק קול רעש
אולמות אינו מזיק ממש אלא גרמא בעלמא וא"א
לחייבו עיי"ש, וע"ז השיב כבוד הגאון שליט"א
חשבותו, לחזק דעתו בענין חומר עשיית רעש
בשטחי מגורים ולגרום ע"י הזיק חולי לחבירו.

ובכלל פיקוח נפש הוא, ואם מונע עצמו
הרי זה שופך דמים, עיי"ש, הרי דאע"ג
דהרופא לא גרם כלל לחוליו של זה ולא
פגע ולא נגע בו, אעפ"כ מצוה עליו
לרפאותו, ואם מונע עצמו מזה הרי זה
שופך דמים.

ראי' מזה לגבי האיסור להזיק חבירו

ומזה נלמד דמכל שכן שאסור לגרום
חולי לחבירו אף בדרך גרמא רחוקה ואף
בדרך כח כחו, שהרי אין לך רופא גדול
מזה, שהמזיק ימנע עצמו מלגרום לחבירו
היוזקא דגופא, ועי"ז לא יבוא החולי על
חבירו, וכל שבידו להסיר ולמנוע את
ההזיק מחבירו הרי הוא מחוייב לעשות כן
מדין רופא, ומכש"כ שאסור לו לגרום הזיק
חולי לחבירו אף בגרמא רחוקה, והרי
אפילו על המניעה מן הרופא היא שופך
דמים, מכש"כ כשגורם את החולי שהוא
בגדר שופך דמים, ועיין רמב"ם (פ"א
מרצח הי"ד) כל היכול להציל ולא הציל
עובר על לא תעמוד על דם רעך, עיי"ש
באריכות, ומכל שכן כשגורם הזיק בקום
ועשה.

דושה"ט וכט"ס

נתן געשטעטנער

הרב נפתלי נוסבוים

ראש ישיבת חיי משה, וראב"ד חבר"ץ "אהבת שלום" תכב"ץ

בעיה"ק ירושלים תובב"א

אנשים המוחים נגד האולם שהשתקעו שם אחרי שבנוהו, האם יש בכוחם למחות

שבעה דנחמתא תשס"א

שלום וכט"ס למע"כ הרב ר' אברהם
שלמה כ"ץ שליט"א בן הרה"ג הנעלה הרב
ר' אלי' כ"ץ שליט"א אב"ד דק"ק ייטב
לב בעיה"ק ב"ב, ונכד להגאון הגדול סבא
דמשפטים ה"ה הרב ר' אברהם שלמה כ"ץ
זצוק"ל מח"ס אורחות המשפטים.

ראיתי את דברי כב' שליט"א, שנכתבו
בחוברת אור ישראל שיר"ל במאנסי, בענין
אולם שמחות שנמצא בין בתי מגורים
והנשכנים מתלוננים על הפרעות שנגרם
להם מהאולם, וכב' שליט"א האריך בטו"ט
רדעת בהרבה פרטים וביאורים על כל
צדדיהם, ויישר כחו על הבידור ההלכתי
שכב' ערך, ובוודאי יחי' לתועלת הרבים
למנוע עג"נ וצער.

זכויות הדיירים בסביבות האולם
עפ"י ההלכה

א) והנה לגופו של ענין יש לברר כל
מקרה לפי ענינו, וכן באם התנו עם אותם
שקנו אחר שנעשה האולם, או שמכרו
ביתם, וגם יל"ע בסי' קנ"ה (סעי' כ"ז,
וסעי' כ"ח) דאמרינן דמוכר בעין יפה
מוכר, ומי שמכר חצר ושייר בית לעצמו,
די"א דיכול לבנות בפני החלונות וא"צ
להרחיק ד"א, שנתן לו שימוש בחצר בעין
יפה, וכי' בנתי' (בחדושים ס"ק ע') דלדעת

הרמ"א בסעי' כ"ז יכול בעל החצר לומר
לבעה"ב שיסתום חלונותיו שמפריעים לו
ואף שנעשו בהיתר, מ"מ כשמכר החצר
מכר בעין יפה לגמרי, וכן איפכא כשמכר
הבית ושייר חצר לעצמו י"א שא"י לסתום
חלונותיו דמכר בעין יפה גם כאשר הוא
נייזוק, עיי"ש באורך, וא"כ כשמכרו דירה
סתם סמוך לאולם והם מאותה קהילה
וכמ"ש כב' שליט"א, הרי שנתנו להם
בעין יפה, ובאם א"א לישון - וכפי שתיאר
כב' באורך את ההפרעות הנגרמים
מהאולם, בוודאי שיכול למחות ואין כאן
דין חזקה, [וע"ע בקצוה"ח (סי' קנ"ה ס"ק
י"ג) בביאור השיטה השלישית עיי"ש].

חוב בעלי האולמות כלפי
התובעים, לצאת ידי שמים

ב) והנה במש"כ כב' שליט"א יש לדון
ולפלפל בכמה מקומות ואכמ"ל בזה, אך
לענ"ד, גם בגווני, שלשי' מסיימת אפשר
דא"א לכופו, מכ"מ כבר נאמר בחז"ל
בב"מ (ל'): לא תרבה ירושלים אלא מפני
שדנו בה דין תורה וכו' שהעמידו דבריהם
על דין תורה ולא עבדי לפנים משה"ד,
[ועי' רש"א שם], ולכן אין ראוי בכה"ג

1. הערה השאלו עיין בחשובת כבוד הגאון
אאמו"ר שליט"א בקובץ הקודם, שגי"כ צעו בדרך
זו, ומהלך זו היה הדרך ובי' במחלוקתו על הגר"מ
שפ"ן שליט"א.

להסתמך על טענת ק"ל (קים לי) וכד', ועוד דבכה"ג גם קטנים ניוזקים מההפרעות, וקטנים לאו בני מחילה ניהו, וביותר, הצער הגוף לא ניתן למחילה אפי' בדרך חנאי כמבואר בכ"ד בש"ס, ובפרט שיש לפעמים גם מלמדים או מחנכות, ובשו"ע יור"ד (סי' רמ"ה סעי' י"ז בהג"ה) וכך בחו"מ (סי' של"ג ס"ה בהג"ה) שהמלמד חייב לישון בלילה כראוי, [ועיי"ש בבהגר"א סק"ל בשם ירושלמי פ"ו דדמאי, מלאכת הקב"ה לא כ"ש וכו'], ועיי' הפרעה משינתם, נגרע מעבודת הקודש, והוא מעוות לא יוכל לתקן, כמבואר בב"ב כ"א.

ועל כולנה, מצות ואהבת לרעך כמוך, שהרי בוודאי אילו הי' איפכא הי' כועס ורוטן על תבירו, ולכה"פ מה שנאמר לגוי, מה דעלך סני' לחברך ל"ת.

מסקנא דמילתא

וע"כ חובה על בעל האולם לבוא ולברר בפני ב"ד², וגם ממונו של אדם צריך שיהי' בהכשר כראוי, וכל הזהיר כממון חבירו וכצערו בוודאי יסייעוהו מן השמים וימצא פרנסתו כריווח ובאופן טוב, ויקויים בו, ותומת ישרים תנחם.

מנאי דו"ש כת"ר שליט"א

נפתלי נוסבוים

2. כבוד הגאון שליט"א הוסיף לכאר בע"פ את כוונתו, דהיינו דכיון דאף לאתר משי"כ בפנים הרי מ"מ יש פריטים שונים שיכולים להשתנות במקרה פלוני וכד', וע"כ על בעל האולם לבוא לבית דין ולברר מהו הסדר שצריך לעשות ומה מחוייב הוא לעשות.

כל הימים צוררים ביוהכ"פ

גלמי ראו עיניך ועל ספרך כולם יכתבו ימים יוצרו ולא [ולו קרי'] אחד בהם, פירוש רש"י בשם מדרש ולא אחד זה יום הכיפורים לסליחה שבירור הקב"ה לחלקו, ושמעתי בשם אדמו"ר מרן הגה"ק ר' ישכר דוב מבעלזא זי"ע יוצרו מלשון וצרת הכסף בפרשת ראת, כלומר דכל ימי השנה צוררים ביום זה הקדוש.

(ויגד יעקב)

הרב אברהם שלמה כ"ץ

בן הגאון אב"ד ור"מ קרית יואל וקהל יטב לב שליט"א כולל ברסלב, בני ברק

בנידון אולם שמחות שנבנה בתוך שטחי בניני מגורים — והשכנים מתלוננים נגד האולם

מאמר תגובה

להתיישב בקרי' הוא ממילא כבר יש לדיירים החדשים זכות דיוור בקרי' ההוא כבר מהתחלת הבני' והתייסדות הקרי', וממילא אינם יכולים הנהלת המוסדות לומר להדיירים מי ביקש מידכם לבוא לגור בקרייתנו אחרי שידעתם שקיים אולם עיי"ש.

והעירו לי כמה ת"ח, דאין הדמיון עולה יפה מנידון רידן לנידון המנחת יצחק, כיון דבנידון המנח"י הרי המדובר שהנהלה בנו בית הכנסת בקרי' בסיוע המתנדבים, ושוב לאח"כ ברצון ההנהלה הוא לבנות בנינים בסמוך לביהכנ"ס והנידון הוא האם על ההנהלה להקפיד בשיעור הרחקת הבנינים מהביהכנ"ס כנפסק בהלכה, כיון דהרי הכל שייך להם הן הביהכנ"ס והן הבנינים וממילא יכולים לעשות כרצונם, דע"ז שפיר חידש המנח"י דא"א להנהלה לומר כן כיון דהביהכנ"ס נבנה מלכתחילה לבני השכונה ומתחילה נתנו התומכים המעות על דעת כן, וכיון שהתומכים נתנו מכספם משנים קדמוניות לייסד את הביהכנ"ס שהוא שייך להקדש הרי בוודאי שבזמן שהושלם בנייתו והביהכנ"ס עומד על תפארתו הרי נכנס לרשות הקדש, ושפיר א"א להנהלה לומר

בבירור ההלכה שפרסמתי כקובץ הקודם (גליון כ"ד, חמוז תשס"א) בענין אולמי שמחות והמסתעף, עם מכתבי כבוד הרבנים הגאונים שליט"א, זכיתי לתגובות רבות מציבור הלומדים ויושבי האהל, כאו"א עם דעתו ומבטו על ענין זה, והצד השווה שביניהם שחלק גדול מאוד של הציבור, מתלוננים על הפרעות גדולות מצד שכיניהם בענינים חמורים אלו שהם מהמצוות שכן אדם לתבירו, ובפרט אלו הגרים ליד אולמי שמחות, שסבלם רב, והרבה מבעלי האולמות אינם מתחשכים כלל עם כל סבלם, וביניהם קבלתי גם תגובות שונות בהלכה, על כמה ענינים מה שכתבתי, ואעתיקם כאן עם מה שנראה להשיב עליהם בס"ד:

א-

נתעוררתי אודות מה שכתבתי לראי' (עמוד ל"ט אות ט'), לפי"ד שו"ת מנחת יצחק (ח"ו סי' ק"ע סק"א), דמי שגר בקרי' או בשיכון ששייכת למוסדות מסויים שנבנה אך ורק לבני האנ"ש השייכים להם, ובנו שם אולם בקרי', דכולם יכולים למחות נגד האולם — גם אלו השכינים והתושבים שבאו לאח"כ, כיון דהקרי' ההוא נבנה ע"מ שיוכלו כל בני האנ"ש

שכיון שהביהכנס"ס שייך להם אינם צריכים להקפיד וכו', דהרי באמת אינו שייך להם אף שעומד בקרייתם, כיון דכולו רשות הקדש, וממילא מוקנה להביהכנס"ס כל זכויותיו עפ"י הלכה כשאר בתי כנסיות, ומה גם שביהכנס"ס שנבנה, אינו נבנה לשם הכנסות וכו' כי כולו קודש לה', להרבות תורה ותפילה בו, משא"כ בנידון דידן באולמות שנבנו ע"י המוסדות, הרי לאחר שנבנו הבניינים ע"י המוסדות וכן האולם נבנה על ידם, אף שבאמת נתייחד הקרי' משנים קדמוניות בסיוע המתנדבים, מכ"מ המתנדבים תרמו מכספם להקמת הקרי' שבגמר בנייתו נעשה רשות המוסדות, ובפרט דבהקמת הקרי' שפיר אפ"ל דחלק מתכנון הקמתו, הרי נלקח בחשבון המקימים, שיהא הכנסות לכסות על ההוצאות, דהרי בקרי' ההוא יש להם ת"ת וכו' שעולה להם הוצאות וממילא הרי יש להם זכות לבנות בקרי' ההוא אולם להכנסות, כיון דהכל שייך שפיר להם, וממילא צדקו טענת ההנהלה דאלו שבאו לגור שם אחר בניית האולם, הרי שהיה הכרירה בידו שלא להשתקע שם מעיקרא, עתה"ד המשיגים.

הנה, אם להקשות על דברינו עור אפשר להקשות בעוד כמה נקודות בדמיון שמהתם להכא, אבל אקצר בדבריי, דהנה הסברו של דבר כך הוא, דאה"נ שאין נידון דידן דומה לגמרי לנידון ומציאות העובדא של המנח"י, ומעולם לא נתכוונתי לדמותם לגמרי, (ובפרט דבמנח"י גופא כ' שם ב' טעמים להפריך טענות ההנהלה, עיי"ש טעם ה' מכח קדושת הביהכנס"ס -מה שלדידן לא שייך לומר כן), אלא כוונתי הוא, דכשם שבנידון ההוא רצו

הנהלת המוסדות לטעון שאע"פ שהביהכנס"ס יש לו זכויות דין הרחקה בהלכה, מכ"מ כיון שבנידון שלהם הרי הביהכנס"ס שייך להם וגם הבניינים הנבנים שייכים להם, וממילא אין עליהם להקפיד כלל גם לפי ההלכה, וע"ז חידש המנח"י דאינו תלוי כלל בדידם, כיון שאף שבאמת המה הבעלים על המקום מכ"מ אינם בעלים על הביהכנס"ס לשלול את זכויותיו כיון דהרי מתחילה נבנה הביהכנס"ס "לבני השכונה" וכבר התפללו שם המה ואבותיהם וכו', ומתחילה נתנו התומכים המעות ע"ד כן, והיינו דמכח זה שפיר מחוייבים הנהלת המוסדות להתחשב עם ההלכה כבכל שאר ביהכנס"ס כיון שאינו שייך כלל "להם" אלא לבני השכונה, ומכח הזכותם שנקנה להם משעת הקמתו, כן ניתן לומר בנידון דידן, שבתאיור הטענות הרי מוצג "הקרי' ובנייני" כצד "הבית הכנסת" דהתם, והצד שכנגד, דהיינו "האולם" מוצג הכא "כהבניינים" שליד הביהכנס"ס התם, [אע"פ שבעצם הרי אין הקרי' כלל כקדושת הביהכנס"ס], וא"כ אינם יכולים אנשי המוסדות — בעלי האולם, להפטר מלהתחשב בזכויות השכנים המתגוררים ליד האולם בטענה שבאו לאח"כ ומי ביקשם להשתקע אז, כיון "שבזכויות" הדיירים המתגוררים אינם בעלי האולם בעלים גם על זה, כיון שכשנבנה הקרי' מתחילה נבנה ע"י מייסדי הקרי' לבני השכונה ההוא על כל דורותי, וכבר מאז הקנו להם את כל הזכויות, ודו"ק!

1. ישיין במכתב כבוד הגאון רבי נפתלי נוסבוס שליט"א (אות א') שהסכים עמדי במהלך זה להלכה.

לפני שמכר להשני, כי אדעתא דהכי מכר לו שלא יוכל להפריע לו, כי הרי זכה מן ההפקר שיכול לעשות שם כל מה שרוצה, "ואין מוחה בידו".

משא"כ כשכבר ה' שם בתים לפני שכנו את האולם הרי א"א לומר שזכה לעשות שם כל מה שרצה, כי הרי כבר יש הרבה שגרים שם שיכולים למחות, ואפילו שלא מחו עכשיו, נשאר להם הזכות למחות אחר הרבה שנים כי זה כמו קוטרא ובית הכסא וכו', ממילא אפילו אלו שבאו לגור שם אחר שבנו האולם, יש להם ג"כ הזכות למחות, כיון שבעל האולם לא זכה "אף פעם" לעשות שם כרצונו, מכח המציאות שבהקמת האולם הרי כבר היו שם בתים ואנשיהם יכלו למחות בכל עת, ובאופן כזה לא חידש לנו הריב"ש (שממנו כל מקור דיו הזכ"י מן ההפקר) שעליו בנה הגרמ"מ שפרן, את יסודו) כי אין לך בו אלא חידושו כשהי' איזה זמן להבעלים הראשונים שזכו לעשות כל מה שירצו ואין מוחה בידם, ובקיצור, דסיבת תוקף מחאת השכנים החדשים אינו משום שגם הראשונים יכולים למחות ממילא אנב הם, גם הם מוחים, אלא, דמשום שהשכנים הראשונים יכולים למחות עפ"י הדין, הרי נקודה זו, ממילא הפקיע את הכח של בעל האולם "מעיקרא" להיות נקרא זכה מן ההפקר, וממילא חזר הדין כקוטרא וביה"כ דאין חזקה כלל לזה, דו"ק, זהו יסוד סברת אמו"ר שליט"א וברור הוא.

-ג-

אודות מה שכתבתי שם (אות י"ג ד"ה אמנם) את קושית התומים והשי"ך על המהר"א ששון ביסוד דקים לי, והבאתי את

וא"ש לומר עוד יותר מזה שאפילו אם ההנהלה החליט לבנות אולם על השטח שנקנה לשם הקמת השכון שידורו בו אנ"ש, ועוד לא התחילו לבנות שם בתים והנהלה עכשיו מחליט לבנות אולם, ג"כ אפשר לומר ולא היה להם סמכות לזה לבנות אולם שיפריע לשכנים שיכואו אח"כ לגור שם, כי זכויותיהם של אנשים שיגורו שם כבר היה נקנה להם בעת קניית השטח עבור אנ"ש שידורו שם, ולא היה אז הוה אמינא לבנות שם אולם, וממילא הרי כבר זכו הבאים אח"כ שמגיע להם לא להפריע להם עם האולם.

-ב-

בנוגע לדעת כבוד הגאון אמו"ר שליט"א במחלוקתו עם כבוד הגאון הרמ"מ שפרן שליט"א, בענין אולמות שנבנו ע"י מוסדות כשטחם, או ע"י עירי' וכו', שנחבאר באריכות בקובץ הקודם, גם כזה נתבקשתי להבהיר דעתו הגדולה של כבוד אמו"ר שליט"א לבאר מה הגפק"מ בין אם גרו חלק מהשכנים ליד האולם בשעת הקמתו או לא גרו שם אף א' לפני הקמת האולם, ומה הסברא לקשר זכויות המוחים שבאו לגור אח"כ עם זכויותיהם של אלו שקדמו להאולם.

הנה דעת אמו"ר שליט"א כן הוא, דדינו של הריב"ש הוא רק כשזכה "כל" השטח מן ההפקר, ואח"כ מוכר (או נתן) חצי שטח לאחר, דאז יכול לומר הזוכה, דכשזכה מן ההפקר הרי זכה לעשות שם כל מה שרצה, וע"כ אמרינן אח"כ כשמוכר חצי שטח ממנה לאחר, דאז הרי קנה השני רק ע"מ שלא יפריע להזוכה (מן ההפקר) לעשות מה שזכה בה לעשות

תגלה הלוואות. נתן, וכבוד אמו"ר שליט"א, על קושייתם, ע"ז העיר לי רב חשוב שליט"א בהערותיו, שא"א לנטות מדעת התומים והש"ך מפני תי של אחרוני זמנינו עכ"ל.

הנה, בזה הרי בשלמא אם בא אחרון ומחדש איזה יסוד נגד קושייתם החזקה של התומים וכו' עוד נוחא קושיית מע"כ שליט"א, אבל הרי ח"י של הנ"ל שהבאתי שם הרי בא ליישב את דעת "המהר"א ששון" ולא לחדש סתם מהלך חדש, אלא המהלך שכבר העמיד המהר"א בתוקף, ונתקשו במהלך זה התומים והש"ך, ע"ז הרי מצווה ליישב את דעת קדשו של המהר"א, ולהוכיח את צדקת דרכו בענין קים לי, ובפרט, אציין כאן לעיין בתשורת ש"י (סי' ת"מ ד"ה שמעון), יעוי"ש שהביא את דעת התומים והש"ך נגד המהר"א, ובכ"ז התייצב בתוקף לימין צדקו של המהר"א, וסיים שם בזה"ל: "ועכ"פ דברי מהר"א אין לדחותם" עכ"ל, וממילא שפיר קיי"ל דאין המזיק יכול לומר קים לי.

ד-

אודות מה שכתבתי שם (אות כ"ח) בחומר האיסור של הפרעת השכנים שמוטל על צווארי בעלי האולמות, ולפעמים מחוייבים המה להתנהג עם השכנים לפני משורת הדין עיי"ש, עורר אותי רב חשוב א' שליט"א שצריך לדעת שה"ה שבמידה זוה גם על השכנים

2. ובר מן דין, יעויין במכתב כבוד הגאון רבי נפתלי נטביס שליט"א עוד טעם — מה שאין ראוי בכח"ג להסחמך על טענת קים לי.

להתנהג עם בעלי האולמות לפני משורת הדין, עכ"ל.

הנה אה"נ שכן הוא שהרי זו היא ממדת ואהבת לרעך כמוך וכשם שהוא מצפה מבעל האולם שיתנהג עמו לפמשה"ד כן גם עליו לעשות כן, אבל ברצוני להעיר, דממה שחקרתי בענינים האלו והתענינתי אצל הרבה שכנים שגרים ליד אולמי שמחות וכד', הרי לדעתי שהצד השווה שבהם שכולם מתנהגים עוד יותר מלפנים משורת הדין עם בעלי האולמות, שהרי עצם הדבר שבהרבה אופנים יש כח להשכנים עפ"י ההלכה לדרוש את "סגירת האלם" להשכנתו לגמרי, ובכ"ז אינם עושים כן — וכפי שהדגשתי כמה פעמים בבירור שם, שברוך כלל מתחשבים השכנים עם בעלי האולמות ואינם תובעים אלא הסידורים המינימליים שאפשר לעשות למניעת כל הרעשים, ועצם הדבר שהם יכולים לפנות לכמה וכמה גורמים הממונים על שמירת השקט בשעות השנה, ולדווח להם על כל העוללות, ואינם עושים זאת כדי שלא לסבך בעלי האולם עם קנסות, ובכ"ז אינם עושים כן רק דורשים לעשות כל התיקונים לסתום את הרעש, ודברים

3. לדוגמא — לתוקף כח השכנים לחבוץ כן מבעל האולם, אעתיק כאן ממה שמונת תחת ידי, התקן מכתב מהגאב"ד שליט"א של א' הבתי דינים כאן בעירנו בני ברק, ח"ל: יום ד' אלול תשנ"א, הנהלת וכו', הנידון: אולם השמחות מאד שהשכנים מחלונים "על סבל בלתי נסבלי" ע"י שלא נודרים מספיק למנוע רעש ולאנוח את החלונות, "ומבקשים רשות לפנות לאלה שיכוזו לסגור את האולם", הנני בזה "להזהיר" שהידיים "מיד" לעשות כל הסידורים הנחוצים למנוע הרעש, (—) מקום והתחמה:

המפריעים באמת, הרי עצם התנהגותם זו הוא ממש לפני משורת הדין.

ה-

ולסיום דבריני, הנה הרי לא ראי ענין נזקי שכנים בנד"ד כראי ענינים אחרים, שהרי בענין טריפות וכד' באופן שיש פלוגתא, הרי שלהמתיר מותר לגמרי וכשרה בלא פקפוק, ולמטריפה הוא טריפה לגמרי בלא שום צד היתר, ונמצא דהוא

4. דהרי עפ"י דין" יש ופנים שמוחל לשכנים לרווח לממונים (היינו המטריפה) על הפרעות והפעלת התזמורת אחרי השעה 11 בלילה, כאם דיברו עם בעל האולם והודיעו לו כמ"פ על העולה שעושה להם ובכ"ז אינו מציית להם, — כן יש בידי תוראה ופסק מן כמה גדולי הדברים שליט"א, שבמקרים מסוימים מותר לעשות כן.

מחלוקת הפוסקים, משא"כ בענין הפרעת מנוחת השכנים ע"י רעשים של אולמי שמחות וכד', הרי שאף שיש פלוגתות בכמה ענינים, לזה הכח להמוחה למחות ולזה אין כח להמוחה למחות, וכד', מכ"מ הרי גם להחולק והסובר שאין כח במקרה ההוא למחות וכו', מ"מ במציאות גם הוא אינו מחולק, ולכ"ע הרעש הוא רעש וההיזק הוא היזק, וגזול המזיק מנוחת השכנים מידי יום ביומו, שאליבא כללי התורה לכ"ע אינו נכון מכח מצות ואהבת לרעך כמוך, ומכח עוד ענינים שכבר נתבארו בדבריני בביאור הקודם, וא"כ בודאי שלכ"ע על בעלי האולמות להזהר מאוד בענינים החמורים האלו.

נקודה הפנימית

יום כיפור הוא הנקודה הפנימית של כל השנה, וזה "קדשו צום" כי חכמה נקרא בשם קודש, היינו שצריך האדם לקדש את עצמו ביוה"כ בקדושה גדולה, שזה יכניס בו קדושה וחיות על כל השנה, שיוכל להשליך מאתו כל החיצוניות שהיא בבחינת המוץ והתבן, אך שיהיה דבוק בפנימיות הקדושה שיאיר לו מאור החכמה, וזה "קדשו צום" הוא קדושת צום העשור"י שהוא מספר יו"ד, וצו"ס הוא מספר מו"ץ, שעל ידי הקדושה בצום העשור יכלים לבטל כל החיצוניות ולהיות דבוק בהנקודה הפנימית כל השנה.

(מגן אברהם)

הרב ז. קליין

זכרון מאיר - בני ברק

האחריות הגדולה הרובצת על בעלי האולמות בהפעלת האולמות כדת ובהלכה

לכבוד הרה"ג הנעלה כהן שדעתו יפה מוה"ר א"ש הכהן שליט"א, בקרית יואל.

כבר נפגשנתי עמו פא"פ והבעתי את קורת רוחי ממלאכתו הגדולה בענין אולמי שמחות לגלות את האמת לאמתו בענין חמור זה, וכפי שהבטחתי לו אז, אחר האיחור הנני עט ממחר להשיב.

א-

מצו"ב פסק דין הכיד"צ דפק"ק יצ"ו ועל צבאם פוסק הדור בעל שבה"ל שליט"א, בנידון טענות כנגד בעל אולם מסויים שאצלם התנהל הדין תורה.

בפס"ד מבואר שלמרות שהאולם כבר נבנה [במתכונת מצומצמת] הרבה לפני הבנינים, אם היות שהמיקום שלו הוא בתוך שכונת מגורים ולא באיזור תעשיי, או בשולי העיר, לכן הם חייבים לדאוג לשקט מוחלט כמנהג המדינה מהשעה 11 בלילה, ועד כדי כך שהם חייבים למנוע רעש של אנשים וכלי רכב, [וזהו דלא כפסקו של הה"ג ר"מ שפרן שליט"א].

1. שותבא בקובץ הקודם (עמוד ל"ג), שטען הגאון שליט"א ודגונוא שזכה הבעל אולם מן התפקיד אין כח לחובעים שבאו אחריו, למחות כנגדו, באם לא נשתנה מאומה ממתכונת האולם מאז כשבאו לגור שם.

ו"ל הפסק דין:

פסק דין תורה:

ב אייר תשמ"ח

ברוך"ד שהי בפנינו בין התובעים ועד השכונה וכו' ובין הנתבעים הנהלת אולם וכו', בדבר נזקי שכנים, אחרי שהצדדים חתמו בפנינו מרצונם הטוב על שטר בוררין וקבלו עליהם בקנין לקיים כל פסק שיצא מאתנו בדבר הסכסוך הנ"ל, ואחרי ששמענו באר היטב טענות ומענות שני הצדדים יצא מאתנו פסק דין תורה כולהלן:

א] הנהלת אולם חייבים לשנות את מקום המזגן המרכזי ולהתקין משתיקי קול באופן שלא ישמע כלל.

ב] אסור לאוטובוסים להכנס כלל לרחוב של האולם משעה 6 בערב ועד הבוקר.

ג] מוניות אסור להכנס לרחוב של האולם משעה 11.30 בלילה עד הבוקר, גם מכוניות פרטיות של באי האולם אסור לחנות בסביבות האולם בשעות הנ"ל.

ד] לקיום סעיף ב' גי' חייב הנתבע להעמיד שוערים בשני פינות הרחוב וכן לפקח על השקט בחצר.
ה] בשעה 11.00 בערב חייב הנתבע

פסק בתי הדין ועושים כפי רצונם כאילו אין דין ואין דיין.

וכבר מסופר בספר הנפלא "ירושלים של מעלה" שהיה ילד שאכל באותה חתונה שבעל שו"ע הרב זצ"ל מדבר אודותי, ואמר רבינו עקיבא אייגר זצ"ל שבגלל זה נסתם מלחבין את התורה"ק, כמו האוכל נכילות וטריפות, וא"כ בעלי האולמות גם מכשילים ח"ו בנז"ט ובטמטום הלב נורא, ה' ירחם עליהם ועל ממונם.

נא ימחול להעביר את החומר לעין ביקורת אביו הגדול כ"ק הה"צ גאב"ד קרית יואל שליט"א, ולו משפט הבכורה ולהרחיק ולקרב - כי שפתי כהן ישמרו דעת וג'.

אודה מאוד אם יתן פרסום נרחב לכל הנ"ל (רצוי בקובץ הנפלא רב התוכן, המפורסם מאוד מאוד, ה"ה קובץ אור ישראל - וולעדניק במאנסי), ובפרט לפס"ד דבר"צ זכ"מ, נגד כל אותם בעלי האולמות העושים במחשך מעשיהם ופושטים טלפיהם ואומרים כשר אני.

ושבתי בשלום וברכה כט"ז

הנ"ל

להפסיק את הרמקולים, וברמקול נייד אפשר להשתמש רק בחלונות סגורים ובקול נמוך שלא ישמע החוצה כלל.

ו] אסור להשתמש בתזמורת אחרי שעה 11.00 בערב, כל הנ"ל חל על כל החתונות בלי יוצא מן הכלל.

ז] הנתבע חייב להציב פסק זה, מלבד הסעיף הראשון, במשרדו, באופן שיראה לכל מזמיני החתונות.

וע"ז באעה"ח וח"ש לאות מו"צ, יום ותאריך הנ"ל, פה זכרון מאיר בני ברק

שמאל הלוי וואזנר - ראב"ד
יצחק שלמה אונגר
נתן געשטעטנער

— עכ"ל הפסק, ומזה רואים עד כמה מחמירים רבני דורינו שליט"א בענין חמור זה.

ב-

כמו כן שלחתי כאן, פסק דין של רבינו בעל שו"ע הרב (הנדפס בסוף חלק חו"מ, סי' ל"ט) ובו הוא מחדש, שאם עשו חתונה שיש בה איזה פרט נוגע לפסק ביי"ד, הרי השחיטה שם זכר טריפות ונכילות, וזה הערה עצומה לכל בעלי האולמות הבורעטים ברגל נחושה נגד קיום

ימים יוצרו

יוה"כ הוא כולל כל הימים, כפרשיי בתהלים ימים יוצרו ולו אחד בחס, שהיא יוה"כ, רמז לדבר. יום כיפור מספרו שס"ד.
(פנים יפות, פ' אחרי)

בענין אולמי השמחות המוכים לבניי מגורים

בגליון כ"ד ובגליון כ"ה נדפס דו"ר רחב בענין נזק אולמי השמחות הסמוכים לבניי מגורים, והאריכו בזה הרבנים הגאונים בדברים המאירים, וראיתי שיש להעיר ולהוסיף בדבריהם וכדלהלן, ובודאי דאין אני פונה להוראה למעשה וכמובן.

א) כמאמר הרה"ג ר' מגדל שפרן שליט"א מסיים דהבאת רעשים של עשרות מכוניות וכו' לא גרע זה מקול הנכנסים והיוצאים בחצר, ע"כ, וכן מובא לראי' פסק ב"ד רבני ב"ב ובראשם בעל השבה"ל (בגליון כ"ה) דאין לאוטובוס להיכנס לרחוב משעה 6.00 ומנויות ומכוניות משעה 11.30 ולא מבואר נימוקם.

הנה לדעת הרמ"א סי' קנ"ה קול הנכנסים וקול הפטיש אינו מעכב רק בחצירו ממש ואינו יכול לעכב בקול הבא מחצר אחרת, וא"כ מכוניות הנוסעות ברחוב ואינן בחצירו אינו יכול לעכב משום קול הנכנסים, ואף להמחבר דפסק כהרמב"ם דמבוי שאינו מפולש ג"כ מעכב, מ"מ רחובות שלנו בדר"כ אינן כמבואות ואינו יכול לעכב משום קול כלל וכ"ש שא"י לעכב מצד ריבוי הדרך.

אמנם האריכות בכל הנידון הוא אך למותר, דודאי הטעם העיקרי שיוכלו השכנים לעכב הוא רק מה שהביא מסי' קנ"ה סעיף ל"ט שאם ה"י קפדן או חולה שצפצוף הזה מויקן יכול לעכבו, ואם נחדש שכהיום הכל חולים בזה (ויבואר לקמן), יכולים השכנים לעכב דדין זה הוא אף בקול הבא מחצר אחרת דכיון שהוא חולה מעכבו, דהרי מקור הלכה זו היא בעובדא דרב יוסף (ב"ב כ"ג) שהיו מקיזי הדם יושבים לצד דקליו ומלכלכים פירותיו וגירשם ר"י מטעם ר"לדירי דאנינא דעתאי כקוטרא וביהכ"ס דמי ל"י ובתוס' שם דבקרקע שלהן היו יושבים ולא בקרקע של רב יוסף ע"ש, וכ"ה להדיא ברמ"א בסעי' ט"ו לגבי הכותש הריפות "בתוך שלו" דכ' הרמ"א "וה"ה אם אין מויקן לחצר אלא שיש חולי הראש לבעל החצר וקול ההכאה מויקן לו צריך להרחיק עצמו" ע"כ, הרי דבחולה אף בקול הבא מחצר אחרת יכול לעכב, ולא הוצרכתי להאריך בזה אלא

מפני שראיתי דבערוך השולחן (קנ"ה, ט"ו) כ' בזה"ל וה"ה אם אפי' אינו מויקן להחצר אלא שיש חולי הראש לבעל החצר או לאי מבני ביתו וקול ההכאה מויקן לו צריך להרחיק, אבל אם מויקן לאי משכניו א"י למחות בידו דזה יכול לומר ישכור דירה אחרת, וצ"כ דעתו.

ובחיפוש אחר חיפוש מצאתי למרן ה"דברי חיים" בח"א חו"מ סי' י"ז כ' בזה"ל ומ"ש מעכ"ת בשביל הקול יכול למחות זה לא נסתפק אדם מעולם בכה"ג ששכן אי' יוכל למחות בחבירו שאינו בחצר אחד ולא במבוי, רק שכן, שיוכל לומר איני יכול לישון, וכן נוהגין בכל ישראל שבונה בית בצד בית חבירו ועושה כמה פתחים ברשותו ושכנו אינו כופהו לומר שמרבה עליו דיורים ועי"ז אינו יכול לישון, וזה השכן וכו' אין לו חלק בגוף הקרקע ולכן בודאי א"י לומר א"י לישון וז"ב לפענ"ד אם יסכים עמי מעכ"ת, עכ"ד הדר"ח, וגמצא דאף שלכאור' פשוט שלחולה — וכהיום לטענת איני יכול לישון דזה הוי לכאור' כחולה — יכול לעכב אף לקול הבא מחצר אחרת מ"מ מצאנו לבעל הדברי חיים וכ"ה בערוה"ש שרק לשכניו שיש לו חלק בגוף הקרקע יכול לעכב, וכן הסבירא לכאור' דלא כדבריהם דהא הוי כקוטרא ולהדיא בתשו' הרא"ש כלל ק' סי' ה' שנשאל אי קוטרא וביהכ"ס מעכב גם ברה"ר וענה וז"ל דע שאין חילוק שאלו ההיזקות חשבינן כגירי דילי' כאלו עושה לו ההיזק בידים וכו', הילכך בין שהוא שכנו בחצר ובמבוי בין שבתי שניהם פתוחים לרה"ר בכל ענין צריך להרחיק ממנו ההיזק, עכ"ל, וא"כ קפדן וחולה דהא דמעכב הוא משום דלדידי' הוי כקוטרא וביהכ"ס יוכל לעכב אף אם אין לו חלק בגוף הקרקע, וצ"ב.

ב) וכ' שם עוד הגאון הג"ל דאם זכו מן ההפקר אי"צ להסתלק אף דהוי כקוטרא וביכ"ס, יש להעיר דבחזו"א ב"ב סי' י"ד סק"כ כ' דאף בזכו מן ההפקר אם מויקן לרכים מצו לסלוקי ליה, ע"ש, וכאן דההיזק הוא לכל הסביבה ואינו ליחיד וא"כ לכאור' השכנים יוכלו לסלקם, אך זה אינו דע"י בנתיבות סי' קמ"ט סקט"ו לגבי אין מחזיקין בשל קהל, דהק' דאין מהני חזקה בשוכן

לא נמצא כן, ובשריע מכואר דקול הנכנסים שגורם למניעת השינה אינו כ"א בחצירו, ולא אישתמט א' מהפוסקים לכתוב דהוי כחולי ויכול לעכב אף בחצר אחרת, ולא ברור באיזה דור בדיוק נתרופפו ונחלשו העצבים, וק"ל, אך הרב שפרן במאמרו ניסה להסביר זאת עיי"ש.

בסק"ז כי שמדברי הרמ"א משמע דאם החולה לא מחה החזיק, זה ודאי אינו דהרי חולה הוי כקוטרא וביהכ"ס דל"מ בו חזקה.

בסק"ז אות ג' הביא דלהרמ"א מהני חזקה בחנות שבחצר, אמת שכ"כ הש"ך סק"ד ושא"פ בשם הגהות אושרי"י אך בחידושי רעק"א שם הביא ש"י הרמב"ן והנמוקי"י דהוי כקוטרא ול"מ חזקה, וכן בפח"ש שם הביא תשו' חת"ס שכ"י בשם רלב"ח שמפרש דעת רמב"ן "ורוב הפוסקים" דאפי' חזקה לא מהני עיי"ש.

שם כי בשם ערוה"ש שאף שהחזיק להזיק ברעש מסוים א"א להגדיל הרעש דע"ז לא החזיק, יש להעיר דמצאנו שאפשר להגדיל כגון כסי' קנ"ג סעי' י"א דבהחזיק לשופכין ובא להגביר דמוסיף בהזיק הוא דהביא המחבר דיש מתירין, ועיי' ערוך השולחן שם, ואכמל"ב.

סק"ט מש"כ מהמנח"י (אין הספר כעת תח"י), בבית הכנסת אסור להאפילו ולהסתיר אורו משום דינא ד"בית הכנסת" וכאור"ח סי' ג"ד, ואף שבאמת שייך לאדם פרטי, משא"כ כאן אם האמת שכיד הגהלת הקרי' לנהל את כל עניני הקרי' לפי שיקול דעתם, ולתועלת הקרי' הוחלט להשכיר את האולם לשמחות א"כ כל מי שבא לגור בשכונה זאת מסתמא נחית אדעתא שמקבל עליו החלטת ההנהלה, ואף שמדין תורה יכול למחות הרי הוא מוחל על זכויותיו (ודלא כמ"ש בהערה 2) וזולת אם ידע בפירוש דהנהלה דאז אמרו דאין בכונה להשכיר האולם ולא חתם שום מסמך שמקבל עליו דיני ההנהלה דאז יתכן דאינו מחויב להחלטות ההנהלה דאפי' אי הוי כגור ד' טוב העיר אין בכחם להזיק לאנשים והבן.

מש"כ בהערה 2 דאף עיי' שוכר יכול לעכב בידן הדבר נכון, ויש להוסיף דגם יכול למחות על ההנהלה משום שאסור להשכיר

שעשאו סמוך לשדות העיר (קנ"ה כ"ד) הא הוי רבים ותי' דבשובך מיקרי יחידים דמזיק לאנשים מסוימים אף דהוי רבים עיי"ש, וא"כ בנידו"ד אי"ז היזק דרבים דחושבי השכונה המה מיוחדים ויחידים, (ולכא"ר צ"ע הבסמ"ע שם סקנ"ו כי דדינא דחזקה אינו רק בשובך אלא גם בגורן ובורסקי אף דבזה ודאי הוי היזק דרבים).

ג) והנה הרה"ג ש"ב ר"א כץ שליט"א חידש שם דהא דכ' הריב"ש דוכי' מן ההפקר מהני הוא רק כשלא היו דירות אחרות לפני המזיק אבל אם כבר היו אף שלא מחו כשבא המזיק, ככה"ג יכול למחות אף מי שבא אחריו, ועיי' בגליון כ"ה יותר בביאור דבריו, והנה ודאי לא אישתמט א' מהפוסקים לחלק בכך וכ"ה מן הסברא, וכמו שכ' הרב שפרן רכונת הריב"ש הוא בפשיטות דכיון דהוי מקום הפקר זכה לעשות שם היזיקיו וכשבא אחר לזכות בו א"י ליטול ממנו הזכיות שכבר זכה הוא בקרקע זה לעשות שם היזיקיו, ואף שבמק"א כבר זכה אחר ושם השני מעכבו וא"י להזיק, ומה שדייק מהריב"ש שלא הי' "אף אחד", הריב"ש כתב כן משום שאם כבר קידמו אחר הרי הוא יסלקו, אבל באמת אם השני יתרצה ויתפשר עמו כבנידו"ד שחלק מהשכנים הישנים מסכימים לא יוכל זה שהגיע עתה לסלקו.

ד) ועתה אביא העירה בקונטרסו של הרה"ג ש"ב רא"ש כץ שליט"א, בסק"ד הביא דברי החזו"א, ונתערבו הדברים שם, דהחזו"א חידש כי דברים שאין להם קשר וע"ז, א. דאם עושה דברים שרוב כנ"א עושין אינו יכול למחות אף כשהחולה קדם וכמו שא"א לעכב מ"להכניס את העוללים והיונקים שצועקים בלילה", ב. דאם כבר הי' שם ואח"כ נחלה השני שא"י לעכב, וע"ז הדין השני יפה כי מע"כ דהוא דלא כנתהמ"ש, ומה שהביא שם כהערה להקשות שהרמ"א כי שחולה יכול לעכב כותשי הריפות, ודאי דאי"ז דבר המצוי בכל אדם ואף לא ברוב כנ"א ולכן מעכבו וכמ"ש החזו"א שם לגבי אריגה.

בסק"ה כי דכהיום חוסר שינה גורם להתמוטטות וכו' והוי בגדר חולי, אף דבאמת כל הדיינים הסכימו לכך כהיום, אך בפוסקים

לשוכר שיזיק וכמו שמצינו לגבי ריבוי הנכנסים [ואולי בדבר שאינו הזקק רק לחולה לא נאסר עד כדי כך]

בסק"י דן שם לגבי בריא ואח"כ נחלה דס"ל להחזו"א דל"מ מחאה ודלא כנתי' כאן אינו צריך להגיע לזה, דהרי השכנים הוי חולים מעיקרם דכיון שהחליטו הפוסקים דכהיום הכל חולים אצל שינה א"כ יכולים מיד לעכב ואף אם לא עיכבו ליכא חזקה דהוי כקוטרא וביהכ"ס, וא"כ לא צריך כאן להגיע ל"קים ל"י ולכל האריכות שהאריך אח"כ למכביר בדעת המהר"א ששון, דבלא"ה כאן הכל מודים דהוי חולים

ומש"כ שהחזו"א כ' דבריא ואח"כ נחלה ל"מ מחאה משום ד"דירה שאני" והמעין בחזו"א יראה דהא דדירה שאני בעי ליה שלא תקשי א"כ השכנים יעכבו לעולם להעמיד ריחים ושאר אמנות של פטיש דלמא יארע חולי, וע"ז תי' דדירה שאני וא"א לעכבו משום ספק דמחר, ודו"ק.

בסק"ג הביא דברי מהר"א ששון דלא שייך לומר קים לי כיון דהוי ג"כ מילתא דאיסורא, ועי' בכנה"ג שהביאו, מ"מ אף אם נתרץ כל הקושיות הרי מ"מ דחהו מן הש"ך וכל הפוסקים לכן ודאי שא"א לסמוך ע"ז למעשה, (ועי' מ"ש בגליון כ"ה), ולא מצינו לא מהפוסקים שבשאלה דחליא ב"קים ל"י שיסתמך על דברי המהר"א, ולדוגמא, הגרעק"א שדן בארוכה מי הוי המוחזק לומר קי"ל כמ"ש בסקי"ב, לא הזכיר כלל דל"מ "קים ל"י כיון דהוי איסורא, ואף הכנה"ג גופא (קנ"ה הגה"ט א') כ' לגבי שכני ביהכנ"ס שמביתם בא תמיד ריח רע וז"ל "אלא משום דהוי ביהכנ"ס הורה להרחיק דהשתא אין למוחזק לומר קים לי דהוי מילתא דאיסורא שיתפלל בקהל ויהי להם ריח רע ולומר שירחיקו הבית כנסת זו רעה חולה דאך יניח אדם ביתו ונחלתו וכו' עי"ש הרי בלא דינא דביהכנ"ס אמרי' שפיר קים לי, ובגוף דברי מהר"א עי' בזה באמרי בינה סוף הלי' דיינים שהביא ראי' ממ"ש הרשב"א דספיקא דנזיקין הוי לחומרא משום דהוי איסורא וסיים ב"יצ"ע בזה, ובדברי הרשב"א הזה כבר האריכו רבות והרברים עתיקו ושר"ת חת"ס

יור"ד סי' רמ"א שו"מ תנינא ח"א סי' מ"ב ועוד. שו"מ להגאון הר"ע יוסף שליט"א בתשו' בדין ספק בפדיון הבן שכי' בזה"ל "הנה גם דברי מהר"א הנ"ל אינם מוסכמים להלכה וכמו שכי' החשק שלמה חושן משפט (סי' כ"ה ע"א) וכו' עי"ש עכ"ל]

וצל"ד שגם המונע מחבירו לעשות תשמיש הוא מזיק, ורק מדיני נזקי שכנים נתחדש שאפשר למנוע, ובמקום דהוי ספק א"כ הוי ספק למי רשאים להזיק והבן.

(ה) ויש כאן עוד נקודה שיש לנגוע שלא נגעו בזה הכותבים שליט"א נרק לבסוף לגבי מקוה] והוא, דהרי לכא' אולם שמחות נעשה לצרכי מצוה, הכנסת חו"כ לחופה, שמחת חו"כ, ברי"מ, שבע ברכות, וכדו' ואף התזמורת ברעשה מצוה מקיימת, ובשו"ע נפסק דבמילי דמצוה א"א למחות, ובגדר הדבר יש להאריך הרבה עי' ט"ו, פת"ש ועוד, ואכתוב כמה נקודות למה לא שייך כאן טעמא דמצוה:

[א] דהרי לפעמים הרעש נובע מחצר האולם שמשחקים שם הנערים ונפגשים הידידים וכו' וכו' וע"ז אין לו זכות ויכול לעכב בשביל זה האולם.

[ב] באבנ"ז חו"מ סי' כ"ו דן שם אי אפשר לעכב שחיתת השוחטין דהוי כקוטרא וביהכ"ס או שמא הוי מצוה בכך, ולאחר העיון אי הוי שחיתת מצוה כ' האבנ"ז דרק מצוה שאם נמנע מלקיימה יש חשש שתתבטל, ע"ז נאמר האי דינא דא"א למחות עי"ש באריכות, וא"כ גם כאולמי שמחות ודאי דא"א לומר שהמצוה תתבטל כי כ"ה אכשר דרא וקיימים אולמות רבים לכ"א כחפצו ורצונו, [אך יש שמפני הדחק באים השכנים בעצומו של שמחה למנוע וכדו', וע"ז לכא' אין היתר לבטל המצוה וצ"ע ויש עוד לרבנים מקום לדון בזה דגורם לאיחור זמן החתונה, וצא ולמד מיהושע בן נון וכו', וגם שעושים במקום רחוק וגורם לביטול תורה ומה גם לבעיות בצניעות וכו' וכדו', ושמא הוי מצוה]

[ג] דאפש"ל דהא דא"א לעכב קול של מצוה אינו לגבי חולה דאולי חולה אפשר שאפי' מצוה יכול לעכב וכ"מ בספר דרכי

אלו מקום הרבה להכשל בו, ולכן צריך לבוא בדרכי שלום ואמת ובכ"ע לברר כל הדברים הנוגעים בדרכה של תורה.

דוב בעריש הכהן גראף

כ"ל לדינת צ"ח אלמן דוב, ירושלים-י"ח

תגובת הכותב:

כבוד מכוון אור ישראל, שלום רב.

קבלתי מכס מכתב ההערות של הרה"ג דוב בעריש הכהן גראף שליט"א על כל הברור מה שכתבנו בס"ד בעניני "אולמי שמחות שנבנו בתוך שטחי בניי מגורים וכו'", ושמחתי מאוד על שהא"ר והע"ר בדברינו ודן בהם טובא, וראיתי מה שכתב להשיג עלי וכן על דברי כל שאר הרבנים שליט"א, שנתפרסמו דבריהם בקובץ כ"ד ובקובץ כ"ה, ובראשית כל אודה לו על הערותיו וראיותיו המחכימות, וכן אתפנה בס"ד להשיג לו על הערותיו אשר העיר עלי, וזה החלי בס"ד.

(א) במה שדן באות א' (ד"ה אמנם) דאף אם נימא דבחני' לא שייך טעם "קול הנכנסין והיוצאין" מכ"מ שיד למחות מטעם קול הרעש הגורם לחולי שזה נאמר אף על חצר אחרת וכו', יעויין בדברינו בקובץ כ"ד (אות י"ט, אות כ"ה) שג"כ כתבנו להוכיח כן.

ובמה שהעיר לדון האם באמת לדינא יכולים למחות על רעש אף מחצר אחרת, עפ"י דברי הערוך השלחן ושו"ת הדברי חיים, הנה עיין בספר פתחי חושן (להגר"י בלויא שליט"א) (הל' נזיקין פ"ג סקכ"ד) שהביא את דינא דהריב"ש שממנו מוכח דחולה מוחה בכל אופן, וע"ז הביא את דברי הערוך השלחן שלכאורה מוכח דחולק ע"ז, וכ' וז"ל: ונראה שלא ראה דברי הריב"ש שהוא מקור לדברי הרמ"א דמשמע שאינו מחלק לגבי חולה בין חצר זו לחצר אחרת, ואם כוונתו לחלק בין בעל החצר לדייר שוכר גם זה לא מצאתי מנין לו לחלק בכך, שוב ראיתי בשו"ת דברי חיים (ח"א חו"מ סי' י"ז) שכל' בהא דאינו יכול לישון מחמת ריבוי דיורים דהיינו דזוקא שכן בחצר או במבוי, אבל מי שאינו שכן אינו יכול למחות, וצ"ע, עכ"ד, הרי דעמ"ש הערה"ש כ' לתרצו, ועמ"ש הדברי חיים זצ"ל השאיר בצ"ע מחמת דמהריב"ש לא מוכח כן, ולדינא אכן נראה מהאחרונים דההלכה כהריב"ש, וכן כבר

חושן שנקט מ"סברא" דיכול למחות, אך באמת לכאור' אינו דהרי חולה הס' דהוי לדידי' כקוטרא וביהכ"ס וע"ז נפסק שמשום מצוה א"א לעכב, וגם אטו חולה פטור ממצות הוא ואיך יבטל מצות מבניי.

(ו) ויש עוד נקודה שלפעמים מחמת האולם באים קרובים וידידים שאינם עדיין שומרי חו"מ ואיכא חוסר צניעות דאז לכאור' נמי יכול לעכב, וצ"ב.

(ז) ובגליון כ"ה ראיתי שכל' הגאון ר"נ געשטטנר שליט"א שהרי"ז בגדר שופך דמים עיי"ש, לכאור' לצד שמוחר לו להסמך, ודאי אף שנעשה חולי אינו שופך, ואף אם מדינא דנוק"ש אסור לו וחייב להסתלק משם, מ"מ א"א לומר דהרי הוא בגדר שופך דמים, דהרי אינו כופה את השכנים להישאר שם ויכולים הם להסתלק ובוזה ל"ה רוצח, ופשוט, וכן מ"ש מורי הגאון הגדול ר"נ נוסברים שליט"א שמזיק למלמדים וכו' גם זה אינו מחייבו דאם יש צד של "קים לי" צריך המלמד להסתלק וכו' [אגב— למדתי חידוש מדבריו שגם ב"מחנכות" הדין כן].

(ח) ומ"ש הרב ר"נ קליין שליט"א פס"ד ב"ד רבני כ"ב (הוזכר לעיל), יש לדעת שא"א לדמות כל ענין, וצריך לדעת גופו של ענין, דודאי א"א לאסור על כניסת מכוניות לרחוב וכדו', וכן מה שסיים שם וז"ל...פס"ד של רבינו בעל השו"ע הרב (הנדפס בסוף חלק חו"מ סי' ל"ט) ובו הוא מחדש שאם עשו חתונה שיש בה איזה פרט נוגד לפסק ב"ד הרי השחיטה שם וכו' טריפות ונבילות, וזה הערה עצומה וכו' ואמר רבינו עקיבא איגר וכו' עיי"ש.

ואכתוב לשון השו"ע הרב שם בתשו' לגבי גט הפסול מדאורייתא (!!!) שיש למנוע שלא ישא אחרת וכו' וולגזור בכלל ובפרט בגז"ח על השוחטים שלא ישחטו על החתונה ח"ו שום בהמה ועוף ואם יעברו ח"ו תהא שחיטתן נכילה כדין העובר וכו', ולשומעים יונעם וכו' עכ"ל, הרי דבגלל הגזירה על השוחטים הוי נבילה, ומכאן עד ל"איזה פרט נוגע לפסק ב"ד" יש איזה הכדל לענ"ד.

ולעת סיום אשנה ואשלש כי לא כתבתי הדברים להלכה, ולמעשה ודאי יש בדברים

הבאתי בקובץ כ"ד (אות כ"ד) משו"ת התשב"ץ בסוף דבריו דכ' להדיא דאף שהוא בחצר אחרת מוחה, וכן הבאתי שם (אות כ"ב) מהפתי חושן על הכרזת רמקולים שיש להמנע "זאע"פ שהוא כחצר אחרת" עיי"ש.

(ב) במ"ש שם באות ב' לדון בדברי הרב שפרן שליט"א, לא ראיתי צורך להכנס לדון בזה כיון שאני כשלעצמי ממילא נגרר אני אחר פסקו הגדול של כבוד הגאון אאמו"ר שליט"א שפוסק נחרצות להצדיק המוחים אע"פ שהמזיק זכה מן ההפקר וממילא אינו נפק"מ אם הוא היזק דרבים או לא וכו'.

(ג) כמו"כ צצו עיני במש"כ באות ג' להשיג על דעתו הגדולה של כבוד הגאון אאמו"ר שליט"א בענין מחלוקתו עם כבוד הגאון הר"מ שפרן שליט"א, בענין הפקר קונה, לגבי בעל האולם שזכה מן ההפקר קודם הניזק, ולמעשה כבר הסברתי בטוב טעם את עמדת כבוד אאמו"ר בקובץ כ"ה - שהכותב הנ"ל בעצמו ציין לזה, אמנם כיון שראיתי את דבריו של הנ"ל בדברים תמוהים בעיני, אמרתי להשיב עליהם.

דהנה עצם המחלוקת בין הגרמ"ש לבין אאמו"ר שליט"א, הוא מחלוקת מחודשת שלא הוזכר בספרים שלפנינו, ושניהם העמידו כאו"א את דעתו בכוונת דעת הריב"ש בתשובותיו, וכבוד הגאון אאמו"ר שליט"א כבר הגיב והסביר עמדתו בקובץ כ"ד, וכן שנית להסביר בקיצור את יסוד סברתו בקובץ כ"ה, שלפ"י יוצא שברגע כשכבר היו שכנים מצד א' של בעל האולם עוד קודם האולם שבנה אז אע"פ שהשכן מצד השני בא אחר שנעשה שם האולם, וטוען שהוא ניזק מהאולם, בכ"ז יכול למחות ג"כ, וטעמו הוא שמכיון שבשעה שעשו את האולם כבר היו שכנים שם, ממילא אז כבר לא זכה "כלל" לעשות ההיזק, כי הרי עומדים לנגדו שכנים שהיו כבר שם שיכולים למחות לו בכל יום ויום אע"פ שלא מחו עד עכשיו, הרי זו הוא ההלכה שעל קוטרא וביה"כ יכולים למחות בכל עת ואין הצורך למחות דייקא בהתחלה, וממילא כיון שע"י שיש להם הכח והזכות למחות עפ"י דין, ממילא לא זכה בעל האולם כלל להרעיש שם בשטח, ליכא למימר כדברי הכותב הנ"ל, דכיון דהוי מקום הפקר "זכה לעשות שם היזקיו ואף שבמקום

אחר כבר זכה אחר ושם השני מעכבו וא"י לחזיק" עכ"ד, דהרי צירוף דברים אלו הם סותרים א' את משנהו, דהרי אם במקום אחר זכה אחר ושם מעכבו וא"י לחזיק, הרי ממילא לא זכה בחצי השני ג"כ לעשות שם היזקיו, דוכי יש זכ' לחצאין, דאותו הרעש וההיזק שמזיק את הניזק שלאחריו, הרי ג"כ מזיק בחדא מחתא את השכנים שחיו לפניו, וממילא לא זכה בעל האולם אף פעם בכח וזכות זה לעשות שם מה שבא לידי היזק לאחריו, וע"כ אלו שבאים אח"כ יש להם הכח וזכות למחות.

והריב"ש מירי רק באופן שכזכה הראשון מן ההפקר לא היה שם שום שכן שהיה יכול למחות לו, וע"כ זכה אז כבר בקרקע זו לעשות בו כל מה שרוצה ואפילו כקוטרא וביה"כ.

ומש"כ הנ"ל, שודאי לא אישתמיט א' מהפוסקים לחלק בכך עכ"ד, הרי דבר זה שייך לומר גם לאלה שלומדים ההיפך מדעת אאמו"ר שליט"א, - וסוברים דדברי הריב"ש שייך אפילו כשהיה כבר שכנים לפני זה על יד שטח ההפקר, דגם אז אין לשכן חבא אח"כ וזכה מן ההפקר וכדו', הזכות וכן למחות, ע"ז גם נימא, הרי בעצם דברי הריב"ש לא כתב אלא כשלא היה אף א' כלל שם, ומג"ל להם לומר כן ולפרש דברי הריב"ש גם באופן זה, ומה שדחה דיוקו של אאמו"ר שליט"א מדברי הריב"ש שלא הי' "אף אחד" וכו', תמהתי מאוד על דחי' בסתם בלי שום יסוד להגיד דהריב"ש כ' כן כיון דאילו אם היו שם שכנים מקודם וודאי היו מוחים, דמג"ל לומר כן שודאי היו מוחים, הרי בהרבה מקרים יש, שחשכנים אינם מוחים בהתחלה בחשבם שיקבלו את הרעש ויתרגלו לזה ואח"כ רואים שכל הרעש וההיזק לא לרוחם, ולכן מוחים, וחרי על יסוד זה הושתת חדין דקוטרא וביה"כ "אין לו חזקה", והיינו, אע"פ שלא מחו מתחילה בכ"ז יכולים למחות גם כמה שנים לאח"כ ברגע שהחליטו שמעכשיו והלאה הם מוחים, ובפשוטו בדברי הריב"ש משמע דכך הוא דינא דהאי מילתא, ועל כן כן כ' "שלא היה אף א' וכו' " כי דוקא בכהאי גוונא יכול הראשון לעשות בתוך שלו כל מה שרוצה ואין הבא אחריו יכול למחות בו ודו"ק.

ואחר כל האריכות בנידון זה, חשוב להדגיש ולהזכיר, שכל מחלוקת הרבנים, לא נסובה אלא על מקרה שהאולם נשאר כבמתכונתו של אותו זמן כשבא הניזק, כמו כן עתה, ולא הגדילו אותו או הוסיפו עליו, דאילו אם הוסיפו עליו ושיפצוהו לאורכה ולרחבה והוסיפו מטבחים וכד', הרי להדיא כ' הגר"מ שפרן שליט"א שם, שגם לדעתו ודאי בכח הניזק למחות גם אם בא אח"כ עיי"ש בקובץ כ"ד באות ג'.

ובר מן דין, מונח תחת ידי דברי כבוד הגאון רבי מאיר לוריא שליט"א ראש כולל חלקת יעקב פה ב"ב, שישבתי עמו בביתו לדון בענין המחלוקת הנ"ל, ויצא להבהיר בטוב, יסוד וראיות לדברי כבוד הגאון אאמו"ר שליט"א, וכן הניף הגאון אאמו"ר שליט"א ידו בשלישית בכתובים בענין דעתו הנ"ל, וכן קבלתי תשובה כעת מהגאון רבי חיים יוסף דוד ווייס שליט"א דיין ומורה צדק דק"ק סאטמאר באנטווערפן יצ"ו בענין שיטת אאמו"ר שליט"א, אמנם כל זה לא נדפס כעת מפאת חוסר המקום, ועוד יודפס אי"ה במהלך שנה זו יחד עם יתר החומר שעוד מונח תחת ידי בעניני הפירצות הגדולות של האולמות ובעליהם הגורמים סבל רב לשכניהם בלא שום התחשבות.

(ד) במה שהעיר שם אות ד', על דברינו בקובץ כ"ד סק"ד שנתערבו הדברים בשם החזון איש, צדק, ואכן טעיתי בהעתקת הדברים ויישר כוחו, (אבל לא היה טעות להלכה למעשה מזה).

(ה) ועמ"ש שם (ד"ה בסק"ז) שזה וודאי אינו וכו', הנה אכן למעשה בטח אינו כן ובפרט שהנתיבות על דברי הרמ"א שם, הרי כ' להדיא דאף בבריא ונחלה לא מהני חזקה ממילא כ"ש בחולה מעיקרא, רק כתבתי דמסידור לשון הרמ"א שמחמיר בדרגה א' יותר מהמחבר שכ' דמהני חזקה בקול הפטיש, וסובר דאף לכתחילה אי"י למחות בקול הפטיש אם לא בחולים "יכולים למחות", משמע מזה דכל המעלה הוא רק על מחאה ולא על חזקה, ובפרט שלהמחבר גופא מהני חזקה, וכן ראה בדברי הגר"מ שפרן במכתבו (אות א) שמוכח כן מדבריו.

(ו) במה שהעיר על מה שהבאתי מהערוה"ש שחזקה מרעש קטן לא מהני לרעש גדול, מהא דהחזיק לשופכין ובא להגבי' דהביא המחבר יש מתירין בזה ואע"פ דמוסיף היזק, הנה ראשית כל צריך לעיין אם אפשר לדמות היזק "רעש" להיזק "חצר" עיי' שופכין, כיון דבחצר אעפ"י שהנזק נתגדל יותר מכ"מ הרי כבר הי' נזק והתרגל הלה לזה רק עכשיו ניתוסף לו היזק, אבל ברעש כשהלה החזיק ברעש קטן והוסיף לרעש גדול, הרי בהוספת הרעש הזה לגדול יותר כבר יתכן דנחשב כהיזק חדש למרי כיון דהיזק הרעש הוא היזק בגוף שאין האדם סובלו כהא דרב יוסף בדף כג. דאנינא לי' דעתי מקרקור העורבים, ולכל אורך הדרך של נזקי רעש ראינו שבנו על דינא דרב יוסף והתחשבו הרבה עם ההיזק הזה כיון דטורד את שלות האדם ממילא שוב נחשב כרעש אחר וחדש לגמרי, ובר מן דין, בעצם ההלכה שם, יעויין בב"ח שהתייחס על דברי הטור שהביא הדין הזה בכתבו: ואם בא להשפיל הצינור, בעל החצר מעכב עליו לפי שיש לו רשות לבנות תחתיו וכשישפילנו אי"י לבנות תחתיו כ"כ, אבל רצה להגביהו הרשות בידו להגביהו ואעפ"י שקלוחו חזק יותר, ובעל העיטור כ' שא"י להגביהו, "מסתבר כדברי הרמ"ה דקיי"ל אחזיק לנטפי ולשופכי אחזיק לצריפא דאורבני, עכ"ד הטור, ועי' כ' הב"ח, באריכות שם להוכיח דגם להרמ"ה אינו מותר אלא "שאין לו בזה היזק שאינו יכול להשתמש כלל, אלא דאין נוח לו להשתמש בכתחילה" דאילו יש לו היזק ממש ודאי מודה גם הרמ"ה והרשב"ם דאינו יכול להגביה, ולכן דקדק רבינו בסמוך וכ' שהטיפין תכופים זע"ז וכו', כלומר "דאם לא היה יכול לשמש כלל פשיטא דמעכב עליו" עייש מה שהמשיך במהלכו זה לטעון כן בחזקה, הרי להדיא דחלק על הב"י שסובר דהוי מחלוקת בין העיטור לבין הרמ"ה, וכ' דלכו"ע באם מצויף היזק יכול למחות, וכן עייש בפתחי תשובה שם (סק"ב) משמ"י דהגרעקא עמ"ש המחבר דיש מתירין, דהטעם הוא, דנזק דהתם "אינו מבורר, ולכן המוציא מחבירו עליו הראי" עיי"ש, וממילא בנזק רעש בהוספתו שהוא נזק מבורר ודאי מסתברין דברי הערוה"ש, וכן מורין להדיא דברי התשב"ץ שהבאתי שם בקובץ כ"ד

(בתשבץ, ד"ה ולג') שכל על טענת המוחה שבנדנד הכותל בשעת שבירת העצמות, שאעפ"י שטענת הקצבים שכבר החזיקו מקודם בשחיקת סמנים, מכ"מ אם אכן נדנד השחיקה הוא יותר גדול מנדנד העצמות אכן זכו בחזקת בהיזק גדול כ"ש לקטן, וכדאמרו בבא בתרא (ו.) אבל אם הוי איפכא דהוא קטן יותר מנדנד העצמות אז לא מועיל חזקתם עיי"ש, הרי להדיא דחזקת היזק קטן להיזק גדול לא מועיל אף בהיזק סתם וממילא ה"ה וכ"ש בהיזק רעש.

(ז) ומה שכל שם (ד"ה סק"ט) להשיג על ראייתי מהמנחת יצחק, הנה לא ראיתי נחיצות להכנס שוב להסביר את עמדתי בזה אחרי שכבר בארתיו בס"ד בשנית בקובץ כ"ה (אות א') וצינתי שם שהסכים עמדי הגר"י נוסבוי שליט"א, אלא דבמה שכל בא"ד "זולת אם ידע בפירוש דהנהלה דאז אמרו דאין בכוונה להשכיר האולם". הנה ע"ז אכן נתברר אצלם דכן היו פני הדברים ולא רק זה אלא שלא עלה בדעתם אף פעם "לבנות אולם" שם, ובכלל יש לי להעיר עוד כמה הערות בדיון זה ובדבריו מ"ש שם אמנם לא אכנס לזה אחרי מה שכתבתי כבר בקובץ כ"ה באריכות להסביר היטיב הדמיון בין ב' הענינים, ובפרט שעליו לדעת דגם ההנהלה לא תמיד הם יכולים למחות ככל העולה על רוחם אחרי שסוף כל סוף גם הם מזרע ישראל הכפופים לדת תורתנו הק' ואם התורה אמרה שאין חזקה בכה"ג וכדל' או א"א לבטל כלל זה מטעם שבמקרה ההוא מדובר משיכון פרטי ועל המוחה הברירה לא להשתקע שם, והבן.

(ח) ובמה שהעיר שם (ד"ה בסק"י) בפשט דברי החזו"א, לא הבנתי כלל את תמיהתו, דהרי הוא גופא כ' לעיל מיני' (בסק"ד) דראשית דברי חזו"א הוא הדין דאם כבר הי' שם ואח"כ נחלה השני שא"י לעכב, "וע"ז הדין משמע דלא כהנתיבות", והרי החזו"א כשכ' דין זה דבריא ואח"כ נחלה א"י למחות, הוכיח זה מכח מה שהקשה דלפי דעת הריב"ש הרי לעולם יעכבו להעמיד ריחיים ושאר אומנות של פטיש דלמא יארע חולה וכו', ולכן הוכיח דנראה דמודה הריב"ש שאם אומנתו בפטיש או ריחיים "ואח"כ אירע חולה בשכנו" שאינו כופהו להפסיק אומנתו וכו' אלא אם בא לעשות

והחולה מעכב עליו וכו', וע"ז כ' להסביר הטעם, "ואפשר דהא דאינו מעכב בשעה שאין לו חולה בתוך ביתו (מטעם שמא יארע לו חולה כמ"ש מקודם שם) משום דדירה שאני", הרי להדיא דהכל ענין א' ויוצא דטעם פלוגתתו על הנתיבות הוא מכח דדירה שאני, וממילא ע"ז שפיר חידש כבוד אאמ"ר שליט"א דבאולם לא שייך לומר כן אף להחזו"א, ודו"ק.

(ט) במה שהעיר שם (בסק"ג) בענין קים לי וסיים בכתבו: וצ"ל שגם המונע מחבירו לעשות תשמיש הוא מויק ורק מדיני נזקי שכנים נתחדש שאפשר למנוע, ובמקום דהוי ספק א"כ הוי ספק למי רשאים להיזק והבן, עכ"ל, ראשית כל שייך דבריו אלו רק באם המדובר שתביעת השכנים הוא על "סגירת האולם" על כל שערי דזה הוי היזק, משא"כ ברוב רובו של המיקרים - כפי שהדגשתי בדבריו שם כמה פעמים - אין דורשים עד כדי סגירת האולם אלא עד כדי "סגירת הרעשים" באיטום ע"י בני' וכד', שכיון שבעל האולם כבר השקיע "מאות אלפים" אם לא יותר לצורך עצמו בשיפוץ האולם ולא היה נראה לו "כהיזק ממון" ממילא כבר ישקיע עוד כמה "אלפים" עבור הזולת וכמדומה שהוספה זו לא יוחשב לו כהיזק ממון, ובר מן דין, כמדומני שדבריו כבר נפרכו ממילא במה שכל שם כבוד הגאון אאמ"ר שליט"א שם (אופן ב'), ד"ה זאת ועוד, ובד"ה עוד מצאתי עיי"ש היטב.

(י) ובמה שכל שם באריכות (באות ה') כבר התייחסתי בכמה נקודות בסוף הבירור בקובץ כ"ד, ולא כל דבר אפשר להכליל בדבר מצוה ובפרט שיש מספיק מקומות לערוך שמחות חתונות גם שלא בתוך שטחי בניני מגורים, כמו שכל' הוא גופא שם, ומה שהעיר בא"ד שם (בד"ה באבני"ז) על אלו שבאים בעיצומו של שמחה למנוע וכדל', הנה יש לציין שאם באים לאחר השעה אחד עשרה למנוע מלהמשיך התזמורת אין שום עיכוב והפרעת שמחה, כי עפ"י החוק במדינה מקובל כן וכל שמחה רגילה מותרת מלכתחילה עד שעה זו, ואין צורך להאריך "המצוה" בשמחת חו"כ בד בבד עם "עבירה" של הפרעת שינת השכנים ומנוחתם שחמור הוא למאוד.

(4) להביא דלעומת זה דעת רוב מגין ובנין של האחרונים לאסור, (אפילו ב"אקראי" ואפילו ב"תורת לימוד זכות").

(5) להביא דברי האחרונים שדנו להקיל כששומע דרך רפואה.

[א] הנה הגמרא היא בסוטה מת. ובגיטין ז. ועי' בטור א"ח סי' תק"ס שהביא ג' שיטות בדבר,

1. דעת רש"י ותוס' דאינו אסור אלא במשטה או כמי שרגיל בה, וזה מובא ברמ"א (ס"ג) בשם יש אומרים.

2. דעת הרמב"ם (הלכות תענית פ"ה הי"ד) וז"ל: וכן גזרו שלא לגנן בכלי שיר וכל מיני זמר, וכל משמעי קול של שיר אסור לשמוע כהן ואסור לשמען מפני החורבן, ואפילו שירה כפה על היין אסור עכ"ל, ומבואר דעתו דכלי זמר אסור לשמען בכל עת, אלא דאפילו שיר כפה ג"כ אסור לשמוע במשטה היין. וכן העתיק ופסק בשו"ע (ס"ג).

3. דעת "תשובת הרמב"ם" דאפילו שירה כפה אסור בלא משטה היין עיי"ש בטור.

וכן פסק בב"ח [ומעתיק שם הגמרא בסוטה מכמה לטותא דרבנן שנאמרו על העובר בזה רח"ל, ועוד כתב דמה דאיתא עוד בגמרא שם זימרא דנגדי ודכרי שרי דגרדאי אסור ע"כ, היינו דמה שמנגנים כדי "לתקן המלאכה" מותר, אבל הנגינות שמנגנים האורגים והוא הדין שאר האומנים באומנתן אסורים שאינן אלא "לשמח לבבם" ואסור וכדכתיב אל תשמח ישראל אל גיל כעמים וגו' וכל שכן דאסור לשמוע כלי זמר וכו' עיי"ש], ובמגן אברהם סק"ט ובמשנה ברורה (סקי"ג).

ועיי' בכף החיים (אות כ"ו) שכתב על דברי הרמ"א ומיהו כתב של"ה (מס' תענית) דכל הפוסקים [היינו גם הפוסקים הקדמונים עוד לפני הכ"ח ומג"א] סתמו דבריהם משמע דס"ל דבכל ענין אסור, וכ"כ הב"ח דאפילו כפה ואפילו מי שאינו רגיל אסור, וכ"כ בא"ר אות י' עכ"ל.

[ב] ומעתה נבוא להעיר בס"ד על צדדי ההיתר (שציינו בהערת המערכת).

יא) ובמה שהעיר על דברי הגרי"ג געשטעטנער שליט"א, הנה אף שיש צד שמותר להסמך כיון דהלה נחלה רק לאח"כ ולשיטות שונות יש חזקה למזיק נגדו, מכ"מ הרי הגרי"ג אן כ' גם בזה דסתם כל אדם אסור לגרום שום חולי לחבירו אף בגרמא ללא שום קשר של עניני נזקי שכינים וע"ז הוכיח דהוא שופך דמים, וא"כ לא תלוי דווקא בדינא דנזקי שכינים דינמא שהגם שמחויב להסתלק משם מ"מ אינו כשופך דמים, כיון דגם בסתם מקרה שאינו קשור לנזקי שכינים שיש עליו עיכוב מצד התורה, הרי הוי כשופך דמים כמו שהוכיח שם, ממילא כ"ש בנזקי שכינים שזה חמור יותר ובפרט שהגם שלגבי "קיס ליי" אולי צודק, מכ"מ הרי לגבי ההפרעה והשפיכות דמים הוא הגורם לזה, ובפרט שהכותב גופא העיר בדבריו לעיל מיני' (אות ד' ד"ה בסק"י) שהכא לא קשור לקיס לי כיון דבזמניו הכל חולים הם וכו', ממילא "אין שום צד שמותר להסמך" כיון דהרי השכינים הוי חולים מעיקרם, ודו"ק.

אקוה שדברינו יובנו על צד הנכון בס"ד.

אברהם שלמה כ"ץ

בלאזרני טבד ורם קי"ח יואל של"ס
טול נוסל, מי ניק

איסור שמיעת כלי זמר בימי החורבן

בענין מה שעוררתם בגיליון כ"ו עמוד רל"ד דאסרו חז"ל לשמוע כל מיני זמר שלא במקום מצוה מפני החורבן וכדאיתא בגמרא, רמב"ם ושו"ע, ושוב ציינתם דיש מן האחרונים שכתבו להפך וללמד בזכות, להמציא סמוכין לאותן הנוהגים להקל עיי"ש, והיות שזה דבר הנוגע ושכיח מאוד, כאשר נפוץ הרבה זה איזה שנים ע"כ אמרתי אעבור פרשתא דא.

(1) להביא הלכה זו ממקורה בש"ס ופוסקים.

(2) להביא דברי האחרונים "המלמדין זכות" על המקילין בדבר.

(3) להביא דגם הם לא דיברו כ"א מדרך "אקראי" ולא מדרך "רגילות" וקביעות.

* ולא לצערו בשום צער (ז) אפי'

קונטרס אחרון

(ז) גמ' ז"ל ותוס' שם ד"ה חלל מנאי וכו' ויש"ש שם (אכל מש"ש דלפילו לנזק ממון אסור לנזק נפש מדאמר רב לרב כהנא פשוט נכלה כו' וגם מה שאסור לנזק גופו נע"ג מיעקב אבינו שאכלו חורב וקרת):

אמרי יעקב

לא התירה לאדם שיעצור עצמו, ואין הפרש בין מי שמצער נפשו או מי שמצער חבירו, ולצורך (ז) פרנסה שרי לצער עצמו, וכן לבזות עצמו על דרך שאמר פשוט נבילתא בשוק ושקול אגרא (פסחים ק"ג ע"א), ועיין מש"כ בביאורים:

ביאורים

כהנא, מ"מ הואיל ואצל אנשים אחרים אין זה בזיון דרך הוא דרכו של עולם דאנשים פשוטים עוסקים במלאכה שאינה מכובדת, לכן גם לרב כהנא שרי לעשות כן לצורך פרנסה אם אין לו ממה להתפרנס, משא"כ בזיון וכיוש שאין דרך העולם כלל לעשותו, והיינו כעובדא דאותה אשה [שע"ז כתב היש"ש את דינו] שגילתה את ראשה, והיתה מטפחת ומנחת ידה על ראשה [ב"ק צ' ע"ב] שזה דבר שאין דרך נשים לעשותה, ורק היא ביזתה את עצמה עבור השמן, ע"ז כתב היש"ש דלדינא אסור לעשות כן, כנלענ"ד לתרץ דברי היש"ש, (אמנם חילוק זה אמור אצל סתם אדם, דשרי לבייש עצמו עבור ריוח בדבר שרגילים העולם לעשות, אבל בת"ח אין להתיר גם עבור ריוח, שהרי יש בו ענין של כבוד התורה (עיין רא"ש פ"ב דב"מ סי' כ"א) ואצלו שרי רק במקום שצריך לפרנסתו כנ"ל, אבל לא עבור סתם ריוח). עוד הקשה הרב עליו מה שאסור לצער גופו, דצ"ג מיעקב אבינו שאכלו חורב וקרת, הנה הבין הרב דהיש"ש אסור לצער גופו עבור ריוח ממון, אבל לענ"ד לא לזה נתכרן היש"ש, אלא כונתו דוקא לחבל בגופו עבור ריוח ממון, או עבור צורך אחר אסור, דשם הביא מתחילה דעת הרמ"ה שהובא בטור, דס"ל להתיר, וכתב שם היש"ש דס"ל וז"ל ומ"מ אפילו לפי הרמ"ה אינו מותר אלא לצורך, דאי לא לצורך לכו"ע אסור, אפילו להיק בגדים ושאר דברים משום כל תשחית וכו', וה"ה כמו שמותר להשחית ממון מחמת צורך כגון הא דחשיב בפרק האורג, להטיל אימה בתוך ביתו, ה"ז מותר לחבל בעצמו מחמת צורך אחר, ולי נראה דהלכה כמתניתין שאסור לחבל ולבייש בעצמו וכו' עכ"ד, וכונתו דלרמ"ה שרי לחבל בעצמו עבור איזה צורך, כגון להטיל אימה על בני ביתו, כמו שמותר להשחית בגד עבור זה, אבל היש"ש פליג עליו וס"ל דאף שהוא לצורך ממון או שאר צורך כנ"ל, אסור לחבל בעצמו, אבל דוקא לחבל, משא"כ לצער גופו דרך עבודה קשה, כמו שהיה אצל יעקב אבינו, זה ודאי דאין בזה חשש לכו"ע, וכ"כ היש"ש שם בראש הסיומן את המצית דבריו, וז"ל דין שאסור לחבל ולבייש עצמו בעבור צורך ממון עכ"ל, הרי נזקט דוקא לחבל אסור:

* ולא לצערו בשום צער, ולהעיר חבירו משנתו, ודאי הו"א איסור גמור, ולא שנא מצער דאנאת דברים דאסור תורה, ה"ה בצער שנגרם לו ע"י הפרעת שינתו, וי"א דהוי בכלל צער בע"ח, דקי"ל דאסור מן התורה כדאיתא בטור חו"מ סי' רע"ב, ועיין ברכ"י יו"ד סי' שע"ב אות ב', שהביא פלוגתא לענין פריקה וטעינה באדם, (ועיין לעיל סי' ה' ס"ק ב' באמרי יעקב) וכתב שם דאף לדעת השואל להרשב"א דס"ל דאין פריקה וטעינה באדם, יש מקום לומר דלא פליג אלא בפריקה וטעינה, משום דיש ע"ז לימוד מיוחד ע"ש, אבל בשאר צער אדם דעלמא, י"ל דאיכא משום צער בע"ח מדאורייתא ע"ש. ולענין להקיצו כדי להפרישו מאיסור, ע"ש בשו"ע יו"ד סי' שע"ב סעי' א' ברמ"א ובש"ך, דס"ל לחלק בין איסור תורה לרבנן, דאם הוא עובר על איסור תורה צריכים להקיצו להצילו מן האיסור, משא"כ באיסור דרבנן, ובמקום שצריך לקיים מצות עשה, עיין באו"ח סי' ס"ג סעי' ה', שאם היה ישן מצערים אותו ומעירים אותו עד שיקרא פסוק ראשון, ובשורת קרן לדוד סי' י"ח האריך לדון בענין מי שהוא ישן בזמן תפלה, אם חבירו מחויב להקיצו כדי שלא יעבור זמן תפלה או כדי שיתפלל בצבור, ומסיק שם דאם הוא יודע שחבירו מקפיד על כך שלא לעבור זמן תפלה ומצטער על כך אם יתבטל מן המצוה, הוי בכלל גמ"ח ומצוה וחייב להקיצו וכ"מ במג"א סי' ג"ה ס"ק ט', אבל אם הוא אינו מקפיד ומצטער, אינו חייב להקיצו כיון דהוי דרבנן, [ודוקא אם נרדם מתחלה באונס, אבל אם הלך לישון בזמן שהיה צריך לדאוג שלא תחטפנו שינה, או ס"ל דיש להקיצו ע"ש]. אולם לענ"ד יש מקום עיין בדבריו מהא דכתב הח"א כלל ס"ז סעי' י"א, לענין להקיץ אביו וז"ל, וכן כשמקיצו ללכת לביהכ"ס או לדבר מצוה, שכולם חייבים בכבוד המקום, ס"ח סי' של"ז עכ"ל, ומשמע לפי טעמו דבכל גוונא יש להקיץ, וגם לא חילק בין מצוה דרבנן או דאורייתא, והרי ללכת לביהכ"ס ודאי דהוא רק דרבנן, וכ"מ בספר חסידים גופא, דברישא כתב דאם יודע הבן דעת אביו שישמח כשיקיצו, או גם עבור ריוח ממון יש לו להקיצו, ואח"כ כתב וכן כשמקיצו ללכת לביהכ"ס או לדבר מצוה, ושם לא התנה דדוקא אם אביו שמח בזה, ומשמע כהח"א דבזה בכל גוונא יש להקיצו, משום שכולם חייבים בכבוד המקום, והנה המ"ב בשעה"צ סי' תרע"ב ס"ק י"ז הביא בשם חמד משה, דאם שכח או נאנס ולא הדליק נר חנוכה, עד שישנו כל בני הבית, יקיץ ב' או ג' מהם וידליק עכ"ל, ולכאורה יש להבין דבריו מדוע מותר לו להקיצם עבור עצמו שרוצה לקיים מצוה נר חנוכה, אך י"ל דשם מיייר שגם הם לא יצאו עדיין ידי חובת הדלקה, דאם כבר הדליקו בני ביתו הרי גם הוא יצא ידי חובתו על ידם [ועיין מש"כ הרב באו"ח סי' רס"ג סעי' ט'], וכיון שהם לא יצאו עדיין והלכו לישון לפני קיום המצוה, שפיר יוכל להקיצם, ובזה שב' או ג' רואים את ההדלקה, או ממילא גם שאר בני הבית יוצאים אף שהם ישנים, דלא גרע מאלו לא נמצאים אז בבית, דמ"מ יוצאים ידי חובה כמבואר בפר', אי"נ י"ל דס"ל להחמיר משה דשאני בני ביתו דהיינו אשתו ובניו דיש לו רשות להקיצם אפילו אם הם כבר יצאו, [וכגון שהתכוונו בפירוש שלא להוציאו בהדלקתם] דהם משועבדים לו, והם תחת רשותו, משא"כ אם אנשי הבית אינם בני ביתו, כגון בישיבה שהבחורים כבר הדליקו לעצמם והלכו לישון, ובא אחד שלא הדליק עדיין, או אין לו רשות להקיצם כדי שיוכל לכוין, [לדעת המג"א וע"ש בשעה"צ]. אך אכתי יש לעיין לפי מה שכתב המג"א סי' קס"ז ס"ק מ', דבברכת המצות שכל ישראל ערבין זה בזה, וכשחבירו לא יצא הוי כאלו הוא לא יצא ע"ש, א"כ אולי נאמר דבכל גוונא רשאי להקיצם, דאם הוא לא מקיים הוי כאלו הם לא יצאו, אבל נראה דזה ליתא, דודאי ענין הערבות יש לו גבול וגדר, דהאם יעלה על הדעת דששה אנשים שהגיעו לביתם באמצע הלילה יעירו ארבע שכנים כדי להתפלל ערבית בציבור, ועיין שו"ת מנחת שלמה סי' ו' דס"ל אפילו לענין חילול שבת, אם יש נר אצל השכן דא"צ להעירו, אלא שרי להדליק עבור החולה ע"ש, אמנם י"ל דשאני תפלה בצבור שאינה חובה כ"כ כמו שאר מצות דרבנן, שהרי ישנם אופנים שונים שפטורים כמבואר בפוסקים [עיין סי' צ' ס"ק כ"ט במ"ב] משא"כ מצוה עוברת דרבנן, כמו קריאת המגילה דאם יש לחבירו מגילה והוא ישן כבר, אולי באמת שרי להעירו לבקש ממנו את המגילה, אבל יותר נראה לענ"ד דגם בזה אין לו להעירו, ובפרט אם נאמר להקיץ חבירו יש בו איסור תורה א"כ מי החיר זאת כדי לקיים מצוה שלו, ועכ"פ במצוה דרבנן מסתברא שאין לו להקיצו וצ"ע:

שער הציון

(ז) עיין קו"א ס"ק ב' מיעקב אבינו.

לש / שניה

הערות

בית אהרן וישראל

בענין גזל שאינו של ממון

כבוד מערכת בית אהרן וישראל הי"ו

הנני בזה להעיר על מה שנכתב בקובץ האחרון מסיון תמוז תשס"ב דף קנ"ג בהערות שונות דהעיר מדוע מי שאינו משיב שלום נקרא גזלן וכי גזל משהו והביא שיש דברים שהגם שאינו לוקח כסף מ"מ נקרא גזלן כמו גזל שינה וכן הביא דוגמא ממדרש כל מי שאינו אומר דבר בשם אומרו עובר משום אל תגזול דל וכו'.

לענ"ד תלה תניא בדלא תניא שזה שאינו משיב שלום נקרא גזלן מפורש בגמ' ברכות דף ו"ב. וטעם הדבר שגם מי שחייב לחבירו חוב ואינו משלם כלל עובר בלאו דלא תעשוק כמו עושק שכר שכיר ועושק וגזל הם נקראים שניהם גזל ולכן כיון שחייב אדם לענות שלום למי שנתן לו שלום ונלמד מבקש שלום ורדפהו שחייב להקדים שלום אבל אם לא החזיר לו הרי זה כעושק שכר שחייב לשני וכן מצינו שהאוכל בלא ברכה כאילו גזול את הקב"ה ברכות דף לה"ב. וברש"י "גזול להקב"ה את ברכתו" ורש"י לשיטתו שזה שאמרו שם שיש סברא שאסור ליהנות מעולם הזה בלא ברכה וברש"י שם ד"ה אלא וז"ל "אלא סברא היא דכיון דנהנה צריך להודות למי שבראם" רואים מרש"י שאין הסברה שיש איסור ליהנות בלא ברכה אלא הסברא שחייב להודות למי שנהנה ממנו ולכן גם פירש שאין זה שנהנה בלא ברכה גזול את הלחם מהקב"ה אלא גזול מה שחייב להודות ואינו מודה וזה הגזל אמנם דעת התוס' ברכות י"ב א ד"ה לא נראה שהם סוברים שהאיסור הוא הנאה ולא האיסור שאינו מברך [ויש בזה ג"מ גדולות להלכה ואין כאן מקומו].

וכן האומר דבר ואינו אומר בשם אומרו הרי הוא עובר משום אל תגזול דל ג"כ כיון שחייב לומר בשם אומרו ושוב אם אינו אומר גזול את הטובה שיכול לצאת למי שאומרים דבר בשמו.

אמנם מה שהביא שיש גזל שינה זה באמת דבר שאין לו שורש אלא שאמרי אינשי ולכאורה אין טעם לקרוא זאת גזל ויותר נכון לקרוא לזה חובל בחבירו שמצערנו וצער הוא אחד מחמשה דברים אכן יתכן שלכן קראו לזה גזל שרצו להביע מקור האיסור וכל מוזיק לא נתברר מקור איסור להזיק ולכן קראו גזל שעוברים בלאו דלאו תגזול חזק שמזיק איסור מאיסור גזל כך נראה ברבינו יונה והביאו הטור ריש הלכות מוזיק שכשם שאסור לגזול כך אסור להזיק והנה אף שגזלן לוקח לתועלת עצמו ואילו מוזיק אינו לוקח לעצמו מ"מ חזינן בגמ' שאין ג"מ וגם גזול ע"מ לאבד דינו כגזולן כמפורש בגמ' בחטף מטבע מחבירו וזרקו לים שאם חטף בידו נעשה גזלן וחייב השבה בידו של הנגזל אבל אם רק דחף חבירו ונפל המטבע לים אין לו דין גזלן שלא קנאו בקנין אלא דינו כמוזיק וכיון שרואים המטבע בים אינו מוזיק אף שיש הוצאות להוציאו מהים הרי שהנ"מ בין גזלן למוזיק אינו אלא בקנין וכל זה לגבי חיובי השבה אבל לגבי איסור כבר הארכתי במקום שהגזול לא עשה קנין כגון שגנב בהמה מחצר ראובן והחביאו בחצר שמעון או ברה"י שלא קנה במשיכה מ"מ עבר איסור לא תגנוב ופטול לעדות ולכן כינו המעיר חבירו גזלן שינה לומר שעבר באיסור זה אבל לענ"ד יש לרדף שהמעיר חבירו משנתו חייב לשלם צער שלא במקום נזק כמו כוואו בשפוד או במסמר ואפילו על צפרו ולכן אם מצד שהעיר אותו באמצע שנתו יש לו כאב ראש וכדומה מסתבר שצריך לשלם ואומדים כמה כיוצא בזה שגזר המלך להעירו משנתו כמה היה מוכן לשלם כרי שלא להעירו וזה צריך המעיר לשלם וכמו שפסק הרמ"א סימן ת"כ סט"ז והנה אף

שאינ דנים בזה"ו צער וכמו שפסק בסימן א ס"ב מ"מ כתב הקצה"ח בסימן א סק"ו שאף שאין דנים בזה"ו דיני קנסות וכן אין דנים גזלות וחבלות וכל מילי דלא שכיחי ולית ביה חסרון כ"ס מ"מ הבדל גדול ביניהם שדיני קנסות כל שלא פסקו ב"ד שהוא חייב הוא באמת פטור שכך דין קנס אשר ירשיעון אלוקים ונמצא שבוה"ו פטור גם מדיני שמים אבל שאר הדברים שאינם בזה"ו באמת הוא חייב ואם אינו משלם גולן הוא אלא שאין כח בכ"ד לדנו ולכופו לשלם [ונראה שלפי דבריו פסול לעשות] ומעתה המעיר חבירו משנתו נראה שצריך לשלם לו אלא שאין דינו מסור לב"ד אכן לדעת הרמב"ם שחיובי חבלה נחשבים קנס יש לומר שפטור גם מדיני שמים.

אכן כל זה בהעירו בידים אבל בעשה רעש ועל ידי כך העיר חבירו בזה יש לדון אולי זה גרמא וכמו המבעית את חבירו שפטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים עיין תוס' ב"ק צ"א ד"ה לא וצ"ע בדבריהם [ואין כאן המקום להאריך בדיני גרמא עכ"פ גרמא חייב בדיני שמים] ונפסק בסימן תכ ס' לב.

וכן חייב לפייס את חבירו ואם אין חבירו רוצה להתפייס יש לפייסו בממון כפי מה שב"ד משערים בלכם כמה ראוי ליתן וכמו שכתב הרא"ש פ' החובל סימן ג ועין גם בסימן תכ"ב ברמ"א.

הכותב ותותם בברכה
ולמן נחמיה גולדברג

בענין מצה העשויה באילפס

לכבוד מערכת קובץ בית אהרן וישראל, שלום רב לאוהבי תורתך.

יחד עם כל בית ישראל הריני לברככם על כבוד התורה שנתרבה על ידי הקובץ הנפלא ומלא בחדו"ת ישנים גם חדשים ויהי רצון שנזכה לראות בקרוב בהתגלות כבוד שמים וידעו כל יושבי תבל כי לה' המלוכה.

ולחיבת הקודש אכתוב פרפרת קטנה, בחוברת המאה עמ' ח הוכאה תשובה חדשה לרשב"א בדבר מצה העשויה באילפס שראוי לחוש לדברי הראב"ד בפ"ו מחמץ ומצה הל' י' שצריך לכסות הכוביא בכלי אעפ"י שלא שמענו זה מגדולי הראשונים. הנה יש להעיר בזה מתשובת האגרות משה אר"ח ח"א סי' קנג שכתב בפשיטות מדעתו הגדולה שאין לאפות כשהמצה מגולה וע"ג קרקע שהוזכר בטור בשם בה"ג איירי בקרקע הכירה דזהו טרוקנין וכו' יעו"ש, ולפלא שלא הזכיר כלל מדברי הראב"ד הנ"ל.

ועכ"פ נראה מתשובת הרשב"א החדשה שראוי לחוש לכך רק לכתחילה אבל כדיעבד אין לאסור, ושמעתי באומרים לי שהיו מקומות בחו"ל שהיו אופים כך לכתחילה. לצורך כירור אם נעשה כן ע"ד חכמים בתורה.

בברכת יגדיל תורה ויאדיר.
מסעוד בן שמעון
דיין ומו"צ ורב דקהל הספרדים
רמת אלחנן בני-ברק

בריקת דם

נשאלתי מחתן אחרי שהחליט להתארס, אם קודם האיסורין יעשה בריקת דם והכלה תעשה גם כן בריקת דם, ואמרתי דטוב שיעשו ועשו, וסיבת הדבר, כי אחוז קטן יש שהדם ביחד לא מתאים ואם ינשאו אז נולד להם ולד שנקרא טיי סעקס, ועל ידי הבדיקה שהדם מתאים אז אין החשש הזה, והנה הבדיקה נעשית באופן קל ומיד יודעים התוצאה, ואם יקחו הבדיקה אז יתארסו ויתחתנו וארגיש בעצמו יותר טוב כשאסור להם תופה וקדושין וזה כבר מפורסם שיש בריקה כזאת, וטען אבי החתן ריצא מזה פרסום, אבל מתוך הנסיון ידוע שעושים את זה בצניעא ורק הרופא יודע והחתן והכלה יודעים וזה לא בפרסום כך השבתי לו והסכים, ובאמת לא צריך לעשות בריקה לפני הנשואין כל בחור ובחורה טוב שיעשו הבדיקה ושיוודעו מהו הסוג דם שלהם ואז לכשידברו אתם בענין שידוכין אז יודיעו זה לזה סוג הדם שרובא דרובא

ומעתה מבוררת כונת הרב ד"ל רא"י על הענין השני, וקושיא מהיכא? אם ממה שחזכיר הרב לשון תרומה (ולא הוצאה, ככתוב בתורה), הרי חזכיר מיד אחריו לשון הוצאה, וודאי שגם כונת התורה היא שירים ויציא, דכן הוא דרך הוצאה, ואם ממה שקראו רשן, ולא אפר, חנה התורה קראתו כן, וכן לשון חכמים (תמיד כט), ואין כאן דוחק כלל.

בברכת התורה
אלימלך בלייברג
ירושלים

הערה בענין גזל שינה האם איסורו מדין מו"ק או גזל

לכבוד קובץ התורני "בית אהרן וישראל".

על מה שכתב הרב לוי שיש בקובץ כסלו טבת - תשס"ג - גליון כ' (קד).

בשורש חר"מ סי' קנו הלכות נזקי שכנים הלכה ב', פסק המחבר ח"ד חנות שבחצר יכולים השכנים למחות בידו ולומר אין אנו יכולים לישן מקול הנכנסין והיוצאין אלא עושה מלאכתו בחנותו ומוכר בשוק, חזינן מינה דהפרעת ומגיעת שינה הוא בכלל נזק [דהשורש כולל זאת בכלל נזקי שכנים ולא בגדר גזילות] דגזל הוא לקיחת נטילת דבר מהשני לרשותו או לרה"ר [הוצאה מהאחר] אבל בשינה לא נטל אלא הפסיד את חבירו והוא בכלל נזק ולהכי אינו בר השבה, ול"ש לחיובי שלם מדין מו"ק על ההפסד שאינו עובר עתה מפני דלא ישן דחשיב גרמא בנוקין משא"כ לעצם הפרעת שינה הוא מו"ק ממש דמעיינו ומחיש עוד כוחו.

והנה העמק המשפט בסי' לה מביא בשם שו"ת קרן לרוד (א"ח סי' יח) דהמעיר את חבירו עובר על איסור של מצער את חבירו [ומקורו מברכות (יג:) דלהעיר הוי צער ע"ש רא"ל ר"נ לרדו עבדיה בפסוקא קמא צערו ופרשי' שם אם ראיתי מנגמס צערי עד שאנער יפה בפסוק ראשון ודוק] וידוע מהפוסקים דצער חבירו הוי בכלל איסור דלא תנוי שאזיל על הונאת דברים, ועפ"י י"ל דהסמ"ע בריש רכו' כתב דלאו דלא תנוי בכלל גזל, ובסי' רכת המחבר כתב דאונאת דברים אין ניתן להשבון ולכן אמרו על מעיר חבירו גזל שינה שאין ניתן להשבון משום הלאו דאונאת דברים [אבל בעצם אין זה גזל].

צבי אלימלך גיברשמיין
בני ברק

מצוות לאו ליהנות ניתנו אם אמרינן בלימוד התורה

לכבוד מערכת הנכבדה בית אהרן וישראל.

קימ"ל בריה כ"ח ע"א גורים ט"ו ע"ב מצות לאו ליהנות ניתנו ומותר להשתמש באיסורי הנאה לצורך מצוה יש לחקור אם בלימוד התורה נמי אמרינן דלאו הנאה או כיון דכתיב פקודי ה' ישרים משמחי לב מקרי הנאה ונפק"מ.

א. גר שהדליק נכרי בשבת אם מותר ללמוד נגד הנר דלא חשיב נהנה ממעשה שבת משום דמצוות לאו ליהנות ניתנו או דילמא אסור דבתורה אמרינן ליהנות ניתנו.

ב. מותר הנאה אם מותר ללמוד מהמדיר דלא חשיב הנאה.

ג. מותר הנאה אם מותר לשאול ספר מהמדיר דלא חשיב הנאה.

ד. הקנה ספר אם מברך כיון דמצוות לאו ליהנות לא מקרי הנאה.

ה. שואל ספר אם חייב באונסין משום דכל הנאה שלו או מצוות לאו ליהנות לא מיחשב הנאה.

קסח (שמד) קובץ "בית אהרן וישראל"

ואין לומר דמועיל מכה ממניף דאם משיכה אינה קונה הרי אין כאן חוב כלל, דהרי לרברי הגרז"נ חל חלות חוב מן החורה שמועיל משכון ע"ז אף דמשיכה לי"מ מה"ת.

וע"כ צ"ל כ"ל, דכל שחשלוס החוב הוא עבור התפץ הנקנה שפיר הוי קנין כסף, ונחשב מסירת הכסף עבור השלמת הקנין וכמסקנת הגמ' בכתובות, ויטור זה מבואר להדיא בחידושי הגר"ש שקופ קידושין סי' א דאף אם צריך נתינת הכסף לשם קנין סגי במה שנותן הכסף עבור קרקע זו אף שלא נתכוין לקנות עי"ה.

בחמרון דאגיד גביה לדינא

ד. ובעצם סברת הרשב"א דאגיד גביה הוי חסרון בקנין כסף עיין במשפט שלום ריש סי' קצ שהאר"י בזה העלה לדינא דהוי ככסף ממש וכדעת המנח"א (קנין מעות סי' ה) וע"ש דכן מוכח בשטמ"ק בשם הרשב"א בב"ב י"ג, א, וזה סותר למש"כ הרשב"א בקידושין דל"מ, והביא מכמה פוסקים שנקטו להלכה דמה"נ.

ובנוסף לזה י"ל עוד דבצ"ק עדיף כיון דבמציאות הוא סחיר ויכול המוכר המקבלו למסורו תיכף בעבור תמורה אי"כ נחשב כשור"כ וכהנ"ל, וא"כ יורה הרשב"א דליכא חסרון דאגיד גביה, ואף להסוכרים דהצ"ק כהוראה בעלמא, מ"מ מסבירא זו י"ל דמועיל עכ"פ בתורת שור"פ בתחילת פרעון, [ואולי י"ל עוד דבנותן צ"ק שזמנו היום כיון שצריך תיכף ומיד להכניס כנגדו כסף בבנק שהרי יכולים למשוך הצ"ק מיד, נחשב הדבר כאילו כבר נחסר סכום זה, ומועיל אף להרשב"א וצ"ע], וראה בתורת הקנינים לד' מינים ענף א הגיה"א א עוד כמה סברות שמועיל הקנין ד' מינים בצ"ק עי"ה.

מנחם מנחם ליפשיץ

בענין שחרות הרצועות וגול שינה

כבוד מערכת בית אהרן וישראל הע"י. א. ראיתי בקובץ אב אלול תשס"ב מש"כ הרב יצחק ישראל באלד בענין שחרות רצועות של תפילין ביאור נפלא, רציתי להוסיף מה שכתב בספר חיי משה שבשו"ת מהרש"ג ח"א סימן ד' שאם רק במקום אחד חסר מהשחרות הרצועות והשאר כולו שחור כשר ובשלמת חיים (סימן ל"ה) איתא להקל בזה שאם רובו שחור כשר וברצת קדושים כתב ג"כ שאולי יש להקל ברוב ובשולחן מלכים (כהלכה למשה סימן י' סקכ"ד) כתב שהמברך בזה לא הפסיד.

וכן ראיתי מש"כ הגאון הרב זלמן נחמיה גולדברג שמה שאמרי אינשי שיש גול שינה בזה הוא דבר שאין לו שורש אלא שאמרי אינשי כן, ורציתי להעיר שכבר כתוב בן בחפץ חיים ופעליו ח"ג ק"ה בזה הלשון החפץ חיים היה אומר המעיר את חבירו משנתו הינו גולן שגול ממנו את מנחתו, וזהו גזילה שאין לה השבה ע"כ, ומה שכתב שלכאורה אין לו טעם לקרות זאת גול יכול להיות שהוא רק שם המושאל.

ביקרא דאורייתא

לוי שיש - ירושלים

בענין היזק ראייה בהסתכלות ע"י משקפיים

בהערות על שו"ע חר"מ מהגאון מטשעבין זצ"ל בעל הרוכב מישורים (נדפסו כקובץ מוריה גליון רפ"א אדר תשס"ב) בסי' שע"ה כתב ח"ל "אטור לאדם לעמוד על שדה חבירו בשעה שעומדת במקומתה כמבוי בש"ס ב"מ דף ק"ז מטעם עין הרע - וי"ל דאם מביט ע"י בתי עינים לית לן בה ע"פ תשובת אבקת וזכר מוכא בפ"ת סי' קנ"ד אות ט' דמחיצה של זכויות הוי מחיצה להיזק ראייה ע"כ.

והנה הפ"ת מביא את תשובת האבקת וזכר בסי' קנ"ד (המדבר בעניני היזק ראייה דבית) משמע שלא חילק בין היזק ראייה דבית להיזק ראייה דשדה ובשניהם הזכויות חוצצות בפני ההיזק ראייה, ועקב כך הוקשה לו מאי מהני הזכויות להיזק ראייה דבית ולכן הוסיף "אמנם נראה ברור שהמחיצה של זכויות שהזכיר מ"ז אינו כמו שלנו שיכולין להביט דרך הזכויות להלן, רק הזכויות שבזמנו היה חוצץ בפני העין רק היה מביא אורה אבל בזכויות שלנו ודאי דיש בו היזק ראייה וצ"ע".

כ"א
לחז"ר אבא מש"נ
פ"ב לקיים מ"ב

הרב פינחס פגל

הנדרם חוץ לסוכה אם יש חיוב להעירו והמסתעף לענין שאר איסורים ומצוות

הרמ"א פסק שם דא"צ להפרישו משום כבוד
הבריות ולק"מ דמקור דברי הרמ"א
מהרא"ש בנדה מבואר שם שהוא מדין
כבוד הבריות וכמו שביאר בשאג"א סי'
נ"ח דהטעם שהוא שב ואל תעשה לגבי
הרואה דמה שנמנע מלהגיד לו אינו אלא שב
ואל תעשה, ויעויין שם שהאריך לחלוק ע"ז
וביאר שהרמב"ם חולק ע"ז וכן לכאורה
נראה דעת השו"ע שהעתיק לשון הרמב"ם
שאף באינו יודע מחויב להפרישו דלא הוה
כשב וא"ת, כיון שחבירו עובר בקו"ע. ומ"מ
לפי"ז הא שפיר מוכיח הגרע"א דלכו"ע
היכי דליכא דינא דשב וא"ת מחויב
להפרישו ואמאי וע"כ דמתעסק נמי מיקרי
איסור [אך אכתי יש לדקדק בדברי הגרע"א
דכתחילת דבריו מבואר דאי מתעסק לאו
שוגג לא בעינן טעמא דכבוד הבריות דהוה
כהיתר גמור, א"כ אמאי הזכיר כאן איסור
דאורייתא לא הוה, והא אי לא הוה שוגג
אפי' דרבנן ליכא דמהיכי תיתי דאיכא איסור
דרבנן וצ"ע].

והרע"א דחה שם ראיתו דאפשר
דבכלאים ליכא פטור מתעסק כיון שנהנה
והנאת חימום הוא האיסור והוה כמתעסק
בחלבים ועריות.

והנה יש לדון לפי הגרע"א מה הדין בישן
דבפשוטו היה נראה דכל מה שחידש
הגרע"א דמתעסק אינו כאונס אלא כשוגג,
אבל אם היה מתעסק אונס היה פטור
מלהפרישו, כיון דאין לו דין כפרה ה"נ אין
דין להפרישו ולפי"ז בישן דמבואר במשנה
בכריתות שהישן אינו מביא כקרבן,
ובפשוטו דהוה כאונס ולא בעינן קרא,
דהוה כמי שנשתטה ועבר עבירה פשיטא
שאינו מביא קרבן וכן לגבי יכוס ישן אינו
קונה דאין לו דעת, א"כ לכאורה נמי אינו

א. הנה בספר הסוכה הובא בשם
הגרשו"א זצ"ל מי שנדרם בסוכה יכול
חבירו להוציאו וכן בנדרם חוץ לסוכה אין
חבירו מחויב להקיצו והובא בשם השר"ח
לחלוק ע"ז יעו"ש. והנה כה"ג יש לדון בכל
המצות והאיסורים אם יש חיוב להעיר או
להפריש מן האיסור את הישן כגון מי
שמכוסה בכגד כלאים אם יש חיוב להסיר
ממנו הכגד וכדו', וכן לגבי קיום מצוה
כלולב וק"ש וכדומה נמי יש לדון אם יש
חיוב להעירו או דנימא כיון שהוא ישן הוה
כאונס ופטור, ובאיסורים מצינו להגרע"א
בתשובות סי' ח שנסתפק במי שאינו יודע
שהוא עושה מלאכת איסור אם יש חיוב
להפרישו והוכיח שם הגרע"א דכל מתעסק
הוה עבירה בשוגג אך שוגג כהאי ממצטינן
מאשר חטא בה דפטור מקרבן אבל מ"מ
מקרי שגגת איסור, ולפי"ז מחויב להפרישו
דבשוגג ודאי שמחויבים להפרישו, ועוד
העלו האחרונים דלהגרע"א כל מתעסק
מחויב בכפרה כמו שוגג וכמו שכתב
הרמ"א בריש הל' נדה לחלק בין אונס
לשוגג לגבי תשובה ה"נ דמתעסק כיון דהוה
כאיסור בשוגג בעיא כפרה, ויעויין באו"ש
גירושין א י"ז שהביא ראיה מהכס"מ דכל
מתעסק א"צ כפרה חוץ מעריות ומוזה הוכיח
דלא כהגרע"א וע"ע באע"ז הל' איסורי
ביאה פ"א הי"ב מה שביאר לתרץ קושיא זו
להגרע"א בדעת הרמב"ם, וע"ע בצמח דוד.

והביא שם ראיה מהא דפסקינן בשו"ע סי'
ש"ג דאינו יודע שיש כלאים ואחר רואהו
צריך להגיד לו אפי' בשוק לפושטו ואמאי
הא כיון דא"י שבבגדו כלאים הוה מתעסק
וליכא איסור דאורייתא ומותר משום כבוד
הבריות אלא ע"כ דמתעסק הוה ג"כ איסור
דאורייתא, ואין להקשות על הרע"א דהא

היתר אלא מעשה איסור אלא פטור מקרבן מגוה"כ, א"כ תו הוה כשונג דודאי יש חיוב להפרישו ובאונס נמי אפשר דבעינן להפרישו וע"ז לא דן הגרע"א אי אונס בעינן להפרישו או לאו. ומהתורה"ד הנ"ל איכא ראייה דאף אונס בעינן להפרישו.

אלא דאכתי צ"כ אמאי לא הביא הגרע"א ראייה מדין זה לשי' דאי מתעסק לא הוה איסור כלל כ"ש ישן דאין לך מתעסק יותר מישן ומ"מ בעינן להקיצו וע"כ דמתעסק הוה מעשה איסור, [ובאמת הגרע"א ס"י כי הביא ראייה מדין זה אך צ"כ אמאי לא הביא הגרע"א ראייה מכאן] ובכלאים שהביא הגרע"א ראייה דחה דלא שייך מתעסק משום נהנה אבל בכהן באהל המת לא שייכא הא ואמאי לא הביא ראייה מדין זה.

ובאמת דהא הגרע"א הביא שם דברי המקור"ח שהק' אמאי בחמץ שאינו ידוע לא מיפטור מדין מתעסק, והמקור"ח תירץ שם דלגבי כל יראה לא שייכא פטור מתעסק כיון שאין כאן דין מעשה איסור ומתעסק שייך רק כשהוא דין עשיית איסור משא"כ בחמץ שהוא דין שלא יהיה לו חמץ בביתו. ולפי"ז א"ש דלכאורה ליכא ראייה מדינא דהתורה"ד דהא איסור טומאה לא שייכא לעשיה כלל דהא נטמא אף כשהוא מתעסק דלא איכפת לן היכי נטמא וא"כ הא אית ליה איסור להטמא ומאי שייכא למתעסק אלא דהוה איסור באונס. וא"כ ליכא ראייה כלל לנידון הגרע"א, ואפי' להסוברים דמתעסק לא הוה מעשה איסור כלל באיסור דלהטמא דכהן מודו דהוה מעשה איסור ואפי' באונס חייב להפרישו ואפי' שנטמא כבר מ"מ אסור להטמא עוד כמ"ש הראשונים דלא כשי' הראב"ד, דאסור להוסיף טומאה על טומאתו, ואכ"מ.

ואין להקשות לפי"ז דהגרע"א בסוף תשובתו ביאר עפ"י יסודו הא דבהעלם מקדש שייכא קרבן כמו שהוכיח שם שמא מתעסק לא שייכא באיסור טומאה ואינו דמיון כלל דאיסור כהן באהל המת לא שייכא לעשיה אלא עצם הטומאה הוא

מחויב להפרישו דלא הוה כעובר איסור כיון דאין לו שום דין כפרה, אך בתורה"ד סי' רפה מבואר להדיא דאינו כן דמבואר שם בכהן ששוכב על מיטתו ערום אם יודע שאחד מת באהל כיון דהוה איסור דאורייתא מחויב לצאת, אף משום כבוד הבריות לא התירו לו לשהות, אך אותם שקוראים לו לא יגידו לו אלא יקראו לו בסתם והיינו משום כבוד הבריות, וכמ"ש הרא"ש לגבי כלאים והיינו כנ"ל כמו שביאר השאג"א דלגבי להפרישו הוה שב וא"ת, ומשום כבוד הבריות שרי [ולפי"ז לדעת השאג"א לעיל חייבים להגיד לו ולהפרישו כמו בכלאים]. והובאו דבריו ברמ"א סי' שעב ס"א, ומבואר מזה דיש חיוב להקיץ כהן ישן כשיש מת באהל אלא היכא דאיכא כבוד הבריות יכול להקיצו ולקרוא לו, וכן הביא שם ברמ"א מתשובות מהרי"ל סי' ס"ה דמחויבין להקיצו.

ולכאורה לפי הנ"ל דבישן דהוה כאונס אמאי יהא מחויב להקיצו הא אינו מעשה איסור ואין לו דין כפרה ומבואר מדבריהם דאף דאין לו שום דין כפרה מ"מ מדין להפריש מאיסור אף בכה"ג איכא דמ"מ איסורא איכא ולא איכפת לן דאינו לא מזיד ולא שונג, ובדעת הרע"א אפשר דאין כלל סתירה לזה דמה שדן לגבי מתעסק דאפשר דמתעסק גירדא מאונס דהא ודאי לכו"ע מתעסק אין לו כלל דין אונס דהא בשונג אמרינן דהו"ל למידע וה"נ לגבי מתעסק אמאי לא נימא הו"ל למידע וכמו דאי' במכות דף ט בסבור שהוא בהמה והרג אדם דהוה שונג קרוב למזיד דאיבעי' ליה לעיוני [ומזה הביא הצמח דוד ראייה להגרע"א עיי"ש]. אלא ע"כ ספק דהרע"א מטעם אחר הוא. דאי מתעסק לאו מעשה איסור הוא כלל וכמו דבר שאינו מתכוון לא הוה עשיית איסור כלל ובוראי דאין דין להפריש אדם שעושה מלאכה ע"י אין מתכוון ה"נ לגבי מתעסק כיון שאינו יודע שעושה המלאכה לא הוה כעושה כלל, והא הוכיח הגרע"א דמתעסק בכה"ת חוץ משבת אינו מעשה

שהוא אונס גמור חייבים להעירו לקיים מ"ע ושלא יבטל מ"ע, וכמו שמבואר לעיל מהתורה"ד לגבי איסור שחייבים להפרישו ה"נ לגבי מצות עשה, ולהסוכרים דמתעסק לא הוה מעשה איסור לכאורה צ"ב אמאי חייבים להעירו, ונראה דהאי דינא דמתעסק לא שייכא כלל במצות עשה דבאיסור דהוא דין עשיה שייך לומר מתעסק כנ"ל משא"כ לפטור עצמו מחיובי מצוות מה שייך לומר מתעסק מ"מ הא לא קעביד מצוה המוטל עליו. א"כ גם להני שיטות שפיר אפ"ל דחייבים להעירו כמו באיסור טומאה באהל שביארנו דמודו דחייבים להפרישו ה"נ לגבי כל מצות עשה וכן הובא דינא דהרמב"ם בשו"ע או"ח סס"ג ס"ה.

והנה לגבי מצות סוכה אי מדמינן ליה לשאר איסורים ומצוות לכאורה יש חיוב להעירו בנדרם חוץ לסוכה וכן אין להוציאו אחר שנדרם בסוכה חוץ לסוכה. אמנם הגרש"א וצ"ל יצא לדרון שם מטעם אחר שהביא שם נידון של השד"ח אם ישן מקיים מצוה בעת שישן והיינו אי ישן יאכל מצה ואח"כ יקיץ משנתו, הא בשנשתטה ונשתפה מבואר בר"ה כח ע"א דחייב לאכול עוד כיון שבעת שנשתטה לא יצא יד"ח, וה"נ יש לדרון בכל ישן שמקיים מצוה אם יצא יד"ח וע"ז האריך שם השד"ח באריכות בשם האחרונים ולפי הצד שלא יצא יד"ח שאין שייך קיום מצוה בישן א"כ כל ישן בסוכה לא שייך ביה קיום מצות תשבו כעין תדורו ולא דמי לטומאה באהל המת דהא סוף סוף נטמא והיינו דהוא דין מיוחד בישיבת סוכה דעיקר הקיום הוא שהולך לישון ולא כשהוא ישן. ולא ברירא לי כולי האי דזה כונת הגרש"א ובפרט שאינו אלא ציטוט מדבריו.

ומ"מ לכאורה לגבי ישיבת סוכה נמי איכא ראייה להדיא מהגמ' דצריך להקיץ מי שישן, דהכי גרסינן בדף כט ע"א ת"ר היה אוכל בסוכה וירדו גשמים וירד אין מטריחין אותו לעלות עד שיגמור סעודתו, היה ישן בסוכה וירדו גשמים וירד אין מטריחין אותו לעלות עד שיאור ובגמ' איבעי' להו עד

מוזהר, משא"כ איסור לטמא לבא למקדש ס"ל להגרע"א דשייכא כוה מתעסק דאין הביאה מתייחסת אליו כיון שהוא מתעסק, ובדעת החולקים אפשר דס"ל הא דאף ביאת טמא במקדש לא שייכא למתעסק.

ומ"מ נמצאנו למדים דלהגרע"א לכאורה בכל איסור יש חיוב להפרישו דמתעסק מעשה איסור ואף באונס כגונא דהתורה"ד שהוא ישן ולהחולקים על הגרע"א לכאורה היכא דשייכא מתעסק אפשר שאין חיוב להפריש מ"מ היכא דלא שייך מתעסק כחמץ וטומאה באהל המת או שהוא נהנה בכלאים וכדו' יש חיוב להפרישו ואפ"י באונס דאונס לאו טענה היא כלל.

אמנם בש"ך שם סק"ג דייק לשון המהרי"ל איסור דאורייתא מיהא איכא ולפי"ז משמע באיסורא דרבנן אין חיוב להפרישו. ויש לדרון בדעת הש"ך אי דוקא באונס או אפ"י בכל שוגג אין חיוב להפריש באיסור דרבנן, ועי' באור"ש פ"א גירושין הי"ז בדעת הש"ך דאיסור דרבנן בשוגג לא הוה איסור כמ"ש הנתיבות בסי' רל"ד יעו"ש, ובעיקר דיוקא דהש"ך לכאורה בתורה"ד נמי כתב איסור דאורייתא אמנם מריש דבריו מבואר שכתב משום כבוד הבריות לא נעשה איסור דאורייתא והיינו דאי הוה איסור דרבנן אף שאפשר שחייב להקיצו מ"מ יכול ללבוש הבגדים דכבוד הבריות דחי לאיסורא דרבנן אבל לא שאין דין להפרישו מאיסור דרבנן. אך הש"ך דייק מלשון המהרי"ל ויעו"ש שלא הזכיר כלל דאורייתא ולא כבוד הבריות.

ועתה יש לדרון בשאר מצות אם יש חיוב להעירו דלכאורה להגרע"א דמתעסק מעשה איסור הוא וכיון שראינו להתורה"ד דיש חיוב להפריש אף אונס ה"נ במבטל מצות עשה צריך להקיצו וכן אי' להדיא ברמב"ם הל' ק"ש פ"ב ה"ג היה ישן מצערין אותו ומעירין אותו עד שיקרא פסוק ראשון, ומבואר להדיא שישן אעפ"י שהוא אונס מחויבין להעירו ולא משמע לחלק אם נדרם בהיתר או באיסור אלא כל שהוא ישן אע"פ

הוא סותר כל הנ"ל, וראיתי מביאין בשם בית יהודה סי' יז דאין חיוב להפריש כיון דא"צ כפרה, ולכאורה הא בכלאים בש"ג ובשע"ד לגבי כהן ובס"ג לגבי ק"ש ובסוכה לגבי סוכה מבואר דאינו כן אלא יש חיוב להפריש אפי' שאינו יודע או ישן, חוץ ממתעסק לש"י הנתיבות ודעימיה ובהא בעינן למידע בדיני אבילות אי שייכא למתעסק דהנהגת אבילות לא שייכא למתעסק כמו בק"ש וכדו' וכן באיסורי אבילות לא שייכא כולו דני למתעסק, ובשו"ת מהר"ם מרוטנברג כרך ג' הארוכות קנט כתב וז"ל מי שמת לו מת ואינו יודע דמותו להזמין לסעודה דהא קיי"ל דלא חלה עליו אבילות עד שידע עכ"ל ומבואר מדבריו דאדרכא בכל האיסורים ודאי חייב להודיעו אלא דין מיוחד הוא באבילות שחלות דין האבילות הוא רק בידיעה, אבל כ"ז שאינו יודע שמת לו מת אין כאן חיוב כלל, ואינו כשוגג ואנוס אלא אין סיבה כלל לאיסור והיכא דלא שייך הך סברא יש חיוב להודיעו ואפי' להקיצו כנ"ל, וע"ע במשנ"ב ה"ל חנוכה תרע"ב סק"א דבא לכיתו קודם עה"ש ומצא ב"ב ישנים מן הנכון שיקצם כדי שיוכל להדליק בברכה עכ"ל ומבואר מזה דיש חיוב להעיר אפי' אחר לקיום מצותו ול"א דהוא אנוס, וזה לכאורה דלא כמו שהעלה הגרש"א במנחת שלמה ח"א ס"ז, דאפי' בפקודין אין חיוב להעיר אחר כדי שלא יחלל את השבת עיי"ש ואפשר לדחות דב"ב שאני דלא איכפת להו וודאי מחלי ואכמ"ל.

תבנא לדינא דלכאורה לפי הנתבאר יש חיוב להעיר בעובר על איסור היכא דליכא ביה פטור מתעסק לכו"ע והיכי דשייך מתעסק לדעת הגרע"א אף בכה"ג חייב להעירו, ובאיסור דרבנן יש לדון לדעת הש"ך הנ"ל, ובקיום מצוה נמי יש חיוב להעירו ואף לקיום מצות סוכה לכאורה יש חיוב להעירו כנ"ל.

★ ★ ★

שיעור או עד שיאור, ואי נימא עד שיעור מאי קמ"ל, דקודם שניעור אין מקיצין אותו וכן מבואר מרש"י ד"ה אלא ולא ניעור אין מקיצין אותו, והיינו דהא קמ"ל הברייתא דכמו שירד לאכול אין מטריחין אותו עד שיגמור סעודתו ה"נ בירד לישון, אלא דמספקא לן אי ניעור קודם שיאור אי הוה כגמר סעודתו ואפשר להטריחו או דהוה באמצע שינתו ואין מטריחין אותו, ומ"מ מבואר מהברייתא דאי לאו הך דינא דאמצע סעודתו או שינתו היו צריכים להקיץ אותו ולהגרש"א מאיזה דין יצטרכו להקיץ אותו.

וכן מבואר בר"ן בר"ה עד שיאור וכו' אבל הגאונים ז"ל גורסים עד שיאור משיעלה עמוד השחר אבל קודם לכן אע"פ שניעור אין מטריחין אותו לעלות ואומר אף לפי גירסא זו שאם לא ניעור אין מטריחין אותו אף משיעלה עמוד השחר עד שיגמור שינתו ולא גרע מסעודה דאמרינן בה עד שיגמור סעודתו, וחוכך אני בזה לפי גירסא זו דסעודה אין לה זמן ידוע אבל שינה אפשר שכיון שזמנה אינו אלא כלילה כל שעולה עמוד השחר הוה כגמר לגבי סעודה ע"כ, ומבואר מדבריו דאי הוה כגמר סעודה בעינן להקיצו ואי הוה כאמצע סעודה לא בעינן להקיצו, וכן מבואר מדברי בעה"מ שם וחי' הרשב"א [הריטב"א] דדינא דאין מטריחין משום דהוה כלא גמר סעודתו והיינו דאי לא הוה כגמר בעינן להקיצו וע"כ דלא כהגרש"א, אמנם בר"ן שם מסיק דאם תקפתו שינה פטור משום מצטער א"כ בכה"ג א"צ להקיצו משום דינא דמצטער וע"ע בחי' מהרי"ל דיסקין פרשת אמור דאי שם להריא דאפי' בהולך לישון בי"ד ונכנס ט"ז בעינן להקיצו והיינו כנ"ל ודברי הגרש"א צ"ע.

ובשו"ע יו"ד בה"ל אבילות אי' דאין חיוב להודיע לחייב דיני אבילות ויותר מזה הביאו שם בשם מהר"ש הלוי דמותר בתשמיש המטה עם אשתו כ"ז שאינה יודעת ולכאורה

ברכת מאמרים והדרכות אברהם קצא

גזל שינה

(ז) עוד מכשלה גדולה המצויה גם בין בני תורה, והוא ענין הפרעות ע"י רעש ודיבור בקול המעכבים אחרים מלישון, ומעוררים את הישנים ומפסידים מנוחתם, והרבה סובלים מאד מכל מערכת הסדר, ע"י שמופרעים מלנוח ולישון בזמן הראוי ובכמות הראויה, בשביל שישכימו בבקר ויתפללו וילמדו שעות רצופות בכח הגוף כראוי, וכל זה מפני חברים שאינם חסים על צערם ומניעת שינתם של זולתם.

והנה על הגאון ר' ישראל סלנטר זצ"ל מסופר, שאם אחר ישן בחדר, חלץ מינליו כדי שח"ו לא יפריע לו בהליכתו בחדר. ושמעתי עוד מבעל המעשה שילד נדרם לו על ספסל בבית מדרן הגרי"ז ז"ל, ולא נתן לו להעירו כדי שילך לביתו, כי איך אפשר להפריע לו ולקחת לו שינתו.

והנה, אם לדון בזה הלכות גזילה, קשה לומר דנקרא גזל כשאינו לוקח לו לעצמו, ואפילו לאו רלא תגזול כבמזיק ממנו י"ל דל"ש במצער בזה, אבל כמו כל חובל בחבירו דחייב גם בצער, הרי הוא מצער ביריב, וגם יש בזה ענין אונאת דברים. כמש"כ בשערי תשובה (ג' כ"ד) והמצער כל איש מישראל וכו' עובר בלא תעשה שנאמר ולא תונו איש את עמיתו, ואמרו רז"ל באונאת דברים הכתוב מדבר, והוא מענין הצער והמצוק וכו' עכ"ל.

והמתבונן בשכל ישר הרי אין צורך להרבות בדברים שיש בזה עול גדול, ומי שנוהג באופן שדרכו לגרום הפרעות לאחרים בשינתם. בקולו, בין בדברים בטלים ובין בדברי תורה, הרי בודאי לקוי הוא מאד במדותיו. נוסף לאיסורים הנ"ל, ונוסף למצות עשה של ואהבת לרעך כמוך, כיצד יעיז לצער אנשים אחרים מפני שנוה לו כן, וגם אם בשוגג הוא נכשל, ראוי לעשות תשובה, ולחזק הענין הזה, ולהתרחק מכל מקום מכשול למען שלא יצער ויפסיד לחבירו את שינתו, וזה פשוט וברור לכל ההולך ישר.

הרמת קול בתפלה

(ח) מענין לענין באותו ענין מצוי שאדם בקולו מפסיד לחבירו את תפלתו, כשמרים קולו בתפלת שמונה עשרה. ובשולחן ערוך (ק"א ס"ב) ומשמיע לאזניו בלחש, ולא ישמיע קולו, ואם אינו יכול לכזיב בלחש מותר להגביה קולו. והנה

הערת מרן שליט"א: יתכן שמותר לפתוח, ולסמוך על זה שהיושב מאחוריו אינו מבקש ממנו לסגור. אני בעצמי הרבה פעמים בקשתי את זה בנימוס, ומיד אמר לי הפותח, "סליחה" וסגר.

מז. כפי המקובל בארץ ישראל, אין משלמים כרטיס נסיעה באוטובוס, עבור קטן פחות מגיל 5 שנה. ועתה יש להזהר כי ברגע שנתמלאו מקומות הישיבה לקחת את הקטן על הברכים, ולא לתפוס מקום מבוגר ששילם כרטיס ויאלץ לעמוד. (וזאת נוסף לחוסר דרך-ארץ שקטן שראוי לעמוד ממשיך לשבת, ואילו המבוגר והקשיש יעמוד).

ונראה פשוט, כי מה שחברת האוטובוסים מוותרת על תשלום עבור קטן, אין זה כחלוקת מתנות, אלא שהקטן נחשב בעיניהם כחבילה ומוזודה. ופשיטא דאסור לתפוס מקום ישיבה על ידי חבילתו בשעה שמקומות הישיבה התמלאו. חוץ מכך, המתעלם מזה מפגין את שפלות אנוכיותו, וגורם לחילול ה' כפי עובדות שקרו.

תגובת מרן שליט"א: זה לא כל כך, "פשיטא".

מח. בשבתך באוטובוס וכו', ובפרט בספסל האחורי במונית ששטח המקומות מצומצם מאד, הזהר וחשוב שלא להשתרע ברחבות ולהכנס לתחום שכנך. אפשר גם לשכן לשבת בנוח כמור.

מט. בענין "גזל שינה" שוררת הפקרות וזלזול מחפיר אצל רבים. אנשים מדליקים בביתם את מקלטי הרדיו, טייפ ותקליטים בקול רם, בשעה ששכנים כבר ישנים. אורחים המבקרים בבית קרובם ובפרט בקיץ כשיושבים במרפסת, וישיבתם מתאחרת עד קרוב לחצות הלילה, ממשיכים לדבר ולצחוק בקול ולהקים רעש, מבלי שום התבוננות והתחשבות בזולת. חוץ מעצם ענין גזל

שינה, המה דורסים בשאט נפש על מצות עשה, "ואהבת לרעך כמוך", האם לעצמם היו חפצים שיפריעום?!

ב. ההולך ברחוב בשעת לילה מאוחרת עם חבר, והינם שקועים בשיחה, ובפרט בשיחה גלהבת. יזכרו לא להקים רעש ולהפריע מנוחת ישנים. בפרט מצוי המכשול באין משים לב, כשנעמדים במקום מסויים ברחוב סמוך לחלונות בית וממשיכים (או מסיימים, כשעומדים להפרד) את השיחה. שיחה ע"י חלון אפילו לא בקול רם, מפריעה לישנים בבית. ואינם יודעים ולא ידעו לעולם על הצער שגרמו לזולתם, כי רוב פעמים השכן הישן שהתעורר, מתעצל לקום ולהעיר על זה, או חושב שבין כה השיחה מסתמא מסתיימת, או שמתבייש להעיר על כך.

בא. בענין זמני ביקורי קרובים, קשה לקבוע כללי שעות. לא דומה משפחה זו לזו. אך כפי המקובל בין הבריות הוא — שאין נוקשים בדלת זר לאחר השעה 10.15—10 בלילה. כמו כן אם קיים חשש בשעות הצהריים שהדיירים ישנים צריך להמנע מלדפוק. [נקש מעט בדלת בצהריים ולא ענו, אל ימשיך בנקישות, כי יש לשער שהדיירים ישנים. (אזהרת גאב"ד מטשיבין. וראה להלן סוף פרק ט').]

כמו כן יש להמנע מלצלצל בטלפון בשעות לילה וצהריים בשעות שקיים חשש שישנים כבר. ובפרט במקומות ציבוריים כגון בית הבראה, בית חולים ושאר מוסדות, שהדבר ברור שרבים מבין המתגוררים ישנים בצהריים ובשעת לילה לא מאוחרת. ועל ידי צילצול ושיחות בטלפון הציבורי בפרוודורים הסמוכים לחדרים, מפריעים מנוחת המחלימים והנופשים.

באור ליום שישי, ובפרט בערבי שבת וחגים, אין עורכים ביקורי קרובה וידידות. כי אז טרודים בהכנות שבת וניקוי הבית.

בערב שבת לאחר הדלקת נרות, ישנן נשים שנוהגות לבקר קרובה וידידה. עליהן להיודע תחילה אם בעלת הבית לא הולכת אז לנוח מאפיסת כוחות, עקב עמל הכנות שבת ונקיון הדירה. אולם ישנן כאלו שלא מעמיסות עליהן עבודה רבה ליום ששי, וגם מאפשרות לעצמן לנוח בצהרי יום שישי, הרי ישמחו על ביקור זה. ביקורים במצאי שבת. אם עקרת הבית גם עובדת ובפרט בהודאה, יש להמנע בדרך כלל מביקורים, כי הרי היא עמוסה אז בעבודות שוטפות, כגון ניקוי כלי שבת, שטיפת הבית, ניקוי בגדי שבת ובפרט של הילדים, כביסות. ואחרי הכל עליה להתכונן בהכנה שיעורים לתלמידותיה, וכיצד תכלכל עוד ביקורים? ... במצאי שביעי של פסח, כל ביקור שהוא עלול להפריע מאד לניקוי כלי פסח והצנעתם.

הוספת מרן שליט"א: אף שטוב ללכת אל בית אבל, מכל מקום לא טוב הוא ללכת בשעות הצהריים, או בלילה אחר שעה 8, כי האבלים עייפים וצריכים לנוח.

גב. גבאי צדקה המתרימים בבתיים, אזי בזמן שאוסף הכספים לא דחוף להיום, אל יבקרו בבתיים בערבי שבת וחגים בשעות אחר הצהריים, שאז ממחרים בהכנות היום, וכל רגע לשעה תחשב. ואילו הכסף אינו נצרך לפני שבת. כמו כן הגבאים והמתרימים יתאימו זמנם לא לנקוש בדלת לאחר שעה 10 בלילה כנ"ל.

הוספת מרן שליט"א: באמצע קריאת שמע וברכותיה וגם בחזרת הש"ץ בבית הכנסת, צריך עיון טובא [אם מותר להתרים], שהרי זה מפריע ומצער.

גב. בבתי חולים, שמרובי המים הם חזקים מאד, ונשמע קול גדול בשעת לקיחת המים וגם בהשפכם, [לפני שנים, חלק מכיורי המים היו עשויים מברזל ונירוסטה], ואפשר שקול כזה מפריע

לשינת החולים ועלול להעירם. אם כן מה עדיף יותר: להרבות במים בשעת רחיצה משום בין אדם למקום, או למעט במים משום בין אדם לחברו? (ר"י סרנא: „למעשה ולא להלכה" כנ"ל). [עיי' לקמן עמ' רמז ד"ה פעם, ודר"ק].

גד. המותר לחולה להשתמש בחדרו לכל צרכיו שהוא צריך, אף אם יודע שעל ידי שימוש יפריע בזה לחולים אחרים? ואם תמצא לומר שאסור, איך הדין אם החולים הם גוים? (הנ"ל).

נה. בענין גזל שינה רבו הספיקות: (א) חוק השלטון ומנהג המדינה בארץ ישראל, שאסור להקים רעש לאחר השעה 11 בלילה, האם תופס מבחינה הלכתית. ואם כן, למה דוקא 11? (ב) אם נערכת עצרת, חגיגה, הספד, ומופעל רם-קול, החייבים להפסיקו לאחר שעה 11?

ג) בעריכת חתונה, שבע ברכות, חגיגת חנוכה, שמחת בית השואבה וכדו'. האם חייבים להנמך הקול, או להפסיק כלי הזמר בשעה 11?

תשובת מרן שליט"א: מצד הדין יש להתייעץ עם טובי העיר בכל תקנה. אך לצערנו שזה לא כך, מסתבר שבגלל חוק השלטון — הרי זה נעשה לנוהג מקובל.

ד) בית מדרש וישיבה הסמוכים לבתי מגורים, ובימות הקיץ החלונות פתוחים המותר ללמוד בקול רם, ואין לחשוש מהפרעת מנוחת השכנים?

תשובת מרן שליט"א: יתכן שיכולים מראש להתנגד שלא יקבעו שם ישיבה. אבל אם לא התנגדו, או בנו בתיהם לאחר שהישיבה כבר קיימת, הרי ידעו מראש שכך נהוג בישיבות [שלומדים עד שעה מאוחרת בלילה] וסבור וקביל. [ידעו והסכימו].

ה) העורך תיקון חצות או אומר תהלים בביתו. החלונות פתוחים, או קיר לבנים (לא מבודד) מפסיק בינו לשכנו, שאז בוקל

נשמע הקול — המותר לו לאומרם בקול רם בהתעוררות ובבכי?
[מאחר שהשעה מאד מאוחרת בלילה, והשכנים ודאי ישנים].

תשובת מרן שליט"א: מסתבר שאסור.

(ו) באמירת סליחות, אף שנראה שמותר לאומרם בקול רם והתלהבות, כיון שזהו מנהג כללי בעיר וגם על הישן חל המנהג. אך צריך עיון אם באותו בית הכנסת נערכים שני מנינים לסליחות, אחד בחצות הלילה, ואחד כאשמורת הבוקר. אזי אף שנאמר שהמנהג מתיר אמירת הסליחות בקול, אך לכאורה אינו מצדיק אמירתו פעמיים. השכן שכבר אמרו בחצות הרי ישן בצדק עתה, וכיצד מותר להפריע שינתו?

תשובת מרן שליט"א: כך נהוג בהרבה בתי כנסת.

(ז) אמירת סליחות בלילה כשיודעים שיש שכנים חולים?
תשובת מרן שליט"א: עם חולים חייבים ודאי להתחשב.

נו. כשבא לבית הכנסת בשבת לתפילת שחרית, וברצותו לתלות כובעו או מעילו. יזהר לבל יפיל מאלו התלויים שם. כי אם הניזק יודע ההלכה שאסור לנקות בגדים בשבת, הרי גורם לו לעגמת נפש בשל מגבעתו או מעילו המאובק. ואם אינו יודע, הרי מביא אותו לידי חילול שבת. (עיין משנה ברורה סימן ש"ב, ס"ק ו).

נז. המסייד ביתו או חצרו בסיד רגיל. יערב בתוכו חומר המוגע העברת צבע הסיד, לבל יתלכלכו בגדיו של הנוגע בקיר. ומהיות טוב אל תקרא רע" (ברכות ל, א). המתעלם מכך, גורם לזולת נזק וצער. ובפרט בשבת קודש ויום טוב שאסור להבריח ולנקות הבגדים, הרי גורם להשבית אצלו את עונג שבת ושמחת החג.

נח. יזהר אדם שלא יניח שום דבר שעלול לגרום לתקלה

ברשות הרבים ובמקום שהבריות עוברות שם. ובפרט אם נשבר לו בקבוק שמן או ביצים וכדו' הגורמים להחלקה, יזהר שבעתיים לסלק המכשול תיכף ומיד.

ברם, אם קרה לו הדבר ברשות הרבים או בחצר וחדר מדריגות, שעלולים אנשים מיד לעבור ולהתקל, אין להגיד את מקום המכשול ללא שמירה וללכת להביא מטלית או אמצעים אחרים לסלק התקלה. שמא בינתיים יכשלו אנשים ויוזקו.

כן יש לחנך את הילדים, שלא ישליכו ברשות הרבים קליפות העלולים להתחלק מחמתם, כמו קליפות בננות וכדו'. ובכלל מטעמי חינוך, יש להשריש בילד הרגל נאה, שלא להשליך ברחוב שום דבר פסולת, לרבות גיירות.

נט. מי נטילת ידים של שחרית, אסור ליהנות מהם. ולא ישפכם בבית ולא במקום שעוברים שם בני אדם, כי יוכלו להנזק על ידי רוח רעה השורה עליהם. ומותר לשופכם במקום-מדרון או בעפר תיחוח. (שו"ע או"ח ד, ט; משנ"ב כ"א).

ס. הקוצץ צפורניו וזרקן נקרא רשע. שמא אשה מעוברת תעבור שם ותדרוך עליהן ותפיל. (משנ"ב ר"ס, ו עיי"ש). והטעם היות וקודם החטא של אדם הראשון היה מלבושו עשוי צפורן, וכשחטא נתפשט ממנו מלבוש זה ונשאר ממנו רק צפורני היד והרגל. ובגלל שהאשה גרמה לו להחטיאו ולהסיר ממנו לבוש זה, לכן מה שנשאר ממנו, יש לאשה לחוש שלא תיענש בו. (באר היטב, שם).

סא. גם השוכר בית מחברו ומשהה שכרו, עובר עליו משום בל תלין. ואף שבתלמוד אין מוזכר דין זה בקרקעות, ברם כן איתא בתורת כהנים. (דעת זקנים לבעלי התוספות ויקרא יט, יג).

גנל שנים

שנ

הזהרו בממון חבריכם

לא הושיט לו ר' יחזקאל את ידו ולא רצה לדבר עמו. עד שהוא הבטיח כי מוכן הוא ללכת לדין תורה עם חברו. (שם).

ותדרד שנתי מעיני

רבי יעקב כ"ץ גאב"ד קליקל וזאגר, היה זהיר מאד בממונו ובכבודו של כל אדם. היה מתהלך בצדי דרכים ונדחק לקרן זוית כדי שלא להתנגש ולפגוע במישהו. נמנע מלהטריד אחרים וליפול למעמסה, אף לגבי המקורבים אליו ביותר, למרות שזה גורם לו לפעמים סבל. היה מוותר על נוחיותו ומצמצם את עצמו עד כמה שאפשר, כדי שלא להכביד על הזולת.

מעשה ברבי יעקב שהתאכסן פעם בבית ידידו בעיר קובנה, ולרגל סיבה מסויימת התעכב בחוץ עד שעה מאוחרת. הוא נמנע מלדפוק בבית מארחו כדי לא לעורר את בני הבית. באין אפשרות להשיג מקום לינה אחר בשעה זו, הלך וישב על אדן חלון בית הכנסת, ולמד לאור הירח במשך כל הלילה. (תה"מ ח"ה, טו).

ושכבתם ואין מחיר

אחד מתלמידי רבי נתן צבי פינקל, שטיפל בו בשנותיו האחרונות בעיר חברון, סיפר: באחד הערבים שלח אותו ר' נתן צבי להשתתף באסיפה בתל-אביב בקשר לייסוד כולל אברכים, "היכל התלמוד" בעיר. התלמיד שהיה ישן בבית רנ"צ כדי לשמור עליו ולשמש אותו, לא רצה להשאירו לבד. אבל רנ"צ הבטיח לו שהכל יתנהל בסדר ופקד עליו לנסוע.

האסיפה נסתיימה בשעה מאוחרת. כשהתלמיד שב מיד לחברון, חש להכנס לביתו של רנ"צ שמא יעירו משנתו, לכן ניגש להסתכל אם בביתו של רנ"צ שהיה סמוך לישיבה הכל בסדר. מה השתומם לראות שרנ"צ הישיש עומד על המדרגות ומחכה לו. הוא שיער

עובדות ונחנהגות

שנה

שהבחור לא ירצה לבוא לישון מחשש שמא יעירו משנתו. לכן הקדים לחכות לו בחוץ בקור הלילה עד שעה כל כך מאוחרת כדי לקדם את פניו. (שם ח"ג, יט).

"שם ינחמו יגיעי כח"

ה"חפץ-חיים" היה אומר: המעיר את חברו משנתו הינו גולן, שבול ממנו את מנוחתו, וזוהי גזילה שאין לה השבה!!! (ח"ח ופעליו ח"ג, קה).

בתקופות הראשונות, כשישיבתו בראדן היתה מתאכסנת בבית המדרש העירוני, היה ה"חפץ-חיים" מופיע לפנות בוקר במסדרון בית המדרש שישנו בו תלמידים מהישיבה, ולא היה נותן ל"בעלי הבתים" המשכימים לבוא — להיכנס ולהעיר את התלמידים. באמרו: אם המעיר אדם משנתו הינו גולן, על אחת כמה וכמה אם מעירים בני ישיבה, שישבו עד שעה מאוחרת ועסקו בתורה. (תה"מ ח"ד, 172).

גנל שנים

סח רבי אלחנן וסרמן: פעם בהיותי בראדן, ביקש ממני ראש הישיבה רבי משה לנדינסקי לקראו מחדרו בעת שיצא הקהל לקידוש לבנה. כשהתחילו לצאת, הלכתי אליו לקראו, והנה אני מוצא את ר' משה שנרדם לו על גבי הספר. לא ידעתי מה לעשות, מצד אחד מצות "קידוש לבנה" בציבור, וכמו כן הוא ביקשני לקוראו, אך מאידך גיסא הרי הוא לא ביקש ממני לעורר אותו במקרה שירדם. החלטתי הנה רבינו ה"חפץ חיים" יוצא עם הקהל לקדש, אלך ואשאלנו. נגשתי ושאלתי: ר' משה ביקש ממני לקרוא לו לקידוש לבנה, עכשיו שנרדם, מה עלי לעשות, לעוררו או לא? פקח עלי ה"חפץ-חיים" את עיניו, תמה ואמר לי: ר' אלחנן, איך יעלה על דעתך לעורר אדם משנתו?! ... הפטיר ר' אלחנן: באותה שעה נתחווירה לי הלכה בדין, "לא תנונו איש את עמיתו". (אור אלחנן ח"א, יג).

מיד לקח והחפץ-חיים את מטבע הכסף והטילו לתוך הנוסח הצדקה ש.
השיבתה שהיתה חלילה על הקיר.

גזילה שאין לה חשבה

החפץ החיים

אומר היה: המעיר את חבריו משנתו, הנהו גולן, שגול ממנו את מנחתו.
וגזילה זו אין לה חשבה...

מסרב לקבל

באת לה אם יהודיה מעירה שכנה בעינים אדומות נפוחות מבכי ומקוננת:
בתה ברתה עם גוי צעיר ומתכוננת להגשא לו. לא תעצר כח לסבול את האסון.
ירחם עליה הרבי ויסייענה להציל את זרעה.

מוזעזע עמוק, בהרגישו את צערה העצום, מתחנן אליה החפץ-חיים:
"במה אכל לעזור לך? השיית בחדו הגדול ירחם עליך, יחון את בתך
דעת נכונה, שתתחרט על צעדה המסולף ותשוב אליך". ובהתאנחו עמוקות מתאנן
הוא:

"ילדים פותים, אנה הם רצים? עוזבים אביהם ואמם הישראליים ורצים
אל גוים... אך אני אין בידי לעשות מאומה למענך, יעזרך רבון העולמים...".
משהיהודיה המתייחסת עזבה את ביתו של החפץ-חיים, הגיחה על שלחנו,
מבלי שאיש ירגיש בכך, סכום כסף. בדגע שהחפץ-חיים גלה זאת, דדש מיד
שימהרו להחזיר את היהודיה. בחשבה שמא מצא הצדיק איזו עצה, או סגולה,
חזרה האשה לאלתר. אך החפץ-חיים קידם פניה בכסף: "הילך, אנא קחי בחזרה
את כספך, השיית יעזור לך. לי יש כל צרכי, אין לי מחסור דבר, אינני זקוק
לכסף".

היהודיה, נדהמת, מתחננת אליו שיחזיק את הכסף לעצמו, שכן בדעתה
היה לחתו לו בלב שלם. אך ללא הועיל. משהיא רואה שאיננו רוצה לקבל זאת
בשום אופן, מתחננת היא, שיתן את הכסף לישיבה, לעניים או לצדקה, אך החפץ-
חיים עומד על דעתו, שדוקא היא עצמה תקחהו:

"אשה עניה את, כספך הוא, אין עליך לחתו לאיש, קחיהו בחזרה, השיית
יעזור גם כך...".

רק ברוב עמל פעלה אצלו שיקח ממנה חלק קטן לצדקה לצרכי העיר.

תתוצ

תשובה: אם הבטיח אפשר שיש בזה מדת חסידות.

נשא. אם הפציר את חבירו למכור לו ביתו ובכל פעם הרים את הסכום, ולבסוף הסכים למוכרו, אם עובר הקונה בלא תחמוד או לא? תשובה: יתכן שאין עובר.^{שח}

שנב. מי שהוא בכלל "לוה רשע ולא ישלם", אם הוא פסול לעדות או לא? תשובה: אנשים מזלזלים בזה ומורו בה היתרא.^{שח}

שנג. אם יש ענין של גזל שינה, דאפשר דלא שייך בזה גזל כיון שאינו לוקח דבר של ממש, רצ"ע. תשובה: יש בזה משום ואהבת לרעך כמוך.^{שח}

שנד. אם יש איסור בהריגת נפל או לא? תשובה: ל' הרמב"ם פ"ב מרוצח ה"ו משמע דאסור.^{שח}

ע"ן בספר לרעך כמוך (ח"א, בענין לא תחמוד, פ"א סעי' ט'), ובהערה שם, שיתכן דבכה"ג עובר.

ע"ן באהבת חסד (סוף ח"ב פרק כ"ד).

וכ"כ הגר"ח שליט"א בזר החיים (עמוד רט"ז), וע"ש בהערות. וע"ע בשו"ת משנה הלכות (ח"ב סי' תמ"ג, וחי"ד סי' קל"ט), ובספר טובך יציעו (ח"א עמוד שלי"ז של"ח).
וכן אמר לי הגר"ח שטיינמאן שליט"א, דאין כאן גזל שינה, אבל יש כאן לא חנוני איש את עמיתו. אמנם שאלתי את הגר"ח שליט"א בזה, והשיב דיש כאן גזל שינה, ואפילו על חויר יש גזל. וכן אמר לי הגר"ח שטיינמאן שליט"א, דודאי יש גזל שינה והוא החמור שכולס, דהוא גזל מגופו של ריח השינה. אולם שאלתי, דא"כ איך החזיר המ"צ (סי' תרע"ב ס"ק י"א), להקיץ את בני ביתו קודם ע"ה כדי שיוכל להדליק נר חנוכה בצרכה, הא יש כאן משום גזל שינה. והשיב הגר"ח שליט"א, דניחא לכו לסייעו בקיום המצוה בצרכה וממילא רואים שיקלם, ומש"ה אין כאן גזל שינה. בערת הג"ר ישראל טאפלן שליט"א.

וז"ל שם, אחד הכורג את הגדול או את הקטן בן יומו, בין זכר בין נקבה כרי זה נכרג.

עליו את הרוב בזה. או גולה. אם כן בשוגג וכו' שכלו לו חדשיו. אבל נולד לפחות הליכות חיים - ב פיער, שמואל זלמן בן אברהם חיים עמוד מס 173 (הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה 0)

המלכים כדי לאחר את זמן הקימה, ונמצא דאדרכא לדעת הכס"מ נשאר קשה ודוקא להחולקים על הכס"מ אתי שפיר. ועדיין קשה לר' אליעזר למה לא מתחיל זמן ק"ש של יום לפני השחר. וצ"ע.

כל זה אמרנו מצד ההלכה אבל מהו באמת הטעם שהתורה התחשבה כאן עם המיעוט, אפשר לומר ע"פ הדברים שהזכרנו וגם ראיתי בהקדמה לס' אגלי טל שמביא את זה בקצרה בשם אביו בעל אגודת אוזוב, שהתנא הזכיר כאן

משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן להראות לנו דהענין של הערב שמש הוא מפני שרק אז מסתלק הרושם של הטומאה, וכמו שכך הוא בטומאה כך הוא לעומת זה בקדושה, שהרושם של קבלת עול מלכות שמים ע"י ק"ש של שחרית מועיל רק לכל היום ומיד כשבא יום אחר והרושם הולך ומסתלק צריכים תיכף לחזור ולקבל עול מלכות שמים מחדש, ולכן התחשבה כאן התורה עם המיעוט כדי שהזמן יתחיל תיכף עם התחלת הלילה.

— יב —

ישן — דינו לענין קריאת שמע *

שלוש והישן שהוא כשוטה אין לבישתו לבישה המחייבת כלל [והא דכשחזור וניעור א"צ לברך שנית היינו משום דכיון שהבגד על גופו כל משך זמן השינה, והוא הרי בר חיובא לכשיהי' ניעור, לכן אף שבאותה שעה הי' פטור מן המצוות לא מיקרי היסח הדעת לחייבו בברכה]. וכמו כן לענין סוכה נראה דאיסור השינה מחוץ לסוכה לא נאמר אלא לאדם ניעור בשעה שנשכב לישן, אולם מי שכבר ישן דאינו בר חיובא ופטור מן המצוות יש לדון שאינו חייב כלל במצוות סוכה באותה שעה⁴ מותר

יש לדון ברואה את חברו ישן כשהשעה קרובה לסוף זמן ק"ש או תפלה, אם מוטל עליו להקיצו כדי שיספיק לקיים המצוה. והנה מצד הסברא נראה ברור דמעיקר הדין בשעה שהאדם ישן אין עליו חיוב ק"ש ותפלה והריהו אז כשוטה גמור², לא יענש על זה שלא התפלל משום ביטול עשה משום דאנוס הוא³, וכן הרואה אדם ישן ועליו בגד של ד' כנפות אינו צריך להעירו כי בשעה זו אין עליו שום חיוב להטיל ציצית, שהרי החיוב חל רק בשעה

1. והא דאמרו בברכות י"ג ע"ב א"ל רב נחמן לדרו עבדי בפסוקא קמא צערן טפי לא תצערן, הרי פירש"י שם דמיירי במתנמנם דשפיר חייב עדיין במצוה [כמבואר להלן דמתנמנם אינו כישן], וגם להרמב"ם שכתב "אם הי' ישן מצרים אותו ומעירים אותו עד שיקרא פסוק ראשון" וכו', וכ"ה בשו"ע סי' ס"ג ס"ה, עיין במקור"ה להחיות יאיר שכתב על דברי השו"ע ד"ל: אם הי' ישן, פ"י מתנמנם. ואפשר לפרש דבישן ממש מיירי, ומ"ש בסוף הסעיף מתנמנם ר"ל בנמנום דאחר שינה, אבל לשון הש"ס ר"פ הי' קורא לא משמע כן. עכ"ל.
2. וכן העלה בשו"ת שאילת יעבץ ח"ב סי' צ"ז דהישן אינו בר חיובא ופטור מן המצוות עיי"ש. ועיין גם בשו"ת פרי יצחק ח"א סי' י"א דבשעה שישן עם התפלין הו"ל מתעסק ואין זה קיום מצוה כלל ולפיכך מותר בשינת ארעי ואין בזה איסור של היסח הדעת עיי"ש.
3. וכן מתבאר מפירש"י במתני' דאבות פ"ג מ"ג וכ"ה באדר"ג פכ"א ד"ל: שינה של שחרית וכו' מוציאין את האדם מן העולם, כיצד, מלמד שלא יתכוין אדם לישן עד שתעבור עליו זמן ק"ש שאם ישן עד שתעבור עליו זמן ק"ש נמצא בטל מן התורה [ג"י הגר"א ד"ל - מן הק"ש]. הרי להדיא דמ"מ מעיקר הדין שפיר אהנו מעשיו להפטר אלא שעשה שלא כהוגן דנמצא בטל מן המצוה.
4. וכן מבואר בשו"ת מהרי"ל דיסקין בקונטרס אחרון אות צ"ז ד"ל: עיין תו"ט פ"ק דסוכה [מ"ן] ובלבד שלא יישן תחתיו, ותירוצו דחוק וכו'. ויותר נראה דקמ"ל דסמוך לנסר שרי לישן ולא חיישינן שמא יתהפך כדחיישינן גבי תפלין בצדו, והטעם דמה שעושה בעת שהוא ישן לית ב"י משום חוץ לסוכה, ואף ולחור מ"ד חייש בשינת ארעי חוץ לסוכה משום שמא ירדם, שאני התם, כיון וכל עיקר ההיתר מעיקרא הי' רק משום ארעי וא"כ כשירדם חיובא הוא להקיצו ולא משגחינן על מה שמצטער ביקיצה זו דהא לא בא כלל לישן זמן מה, משא"כ בנסר זה כשיתהפך בשינתו תחת הנסר אין חובה כלל להקיצו דמצטער הוא א"כ ממילא גם הוא מעיקרא יכול הוא לישן סמוך לנסר ואין לו לחוש לנפשו לאיסור כלל. דוק [מיהו לדברי רבנו שדימה הדבר למזיק בשעת שינתו יתכן דיש לדון בנדון זה של שכיבה סמוך לנסר. וי"ל]. ועיין בסי' מהרי"ל דיסקין עה"ת פ' אמור שכתב דהישן מערב החג צריכין להקיצו כשקדש היום, והדברים סותרים לכאורה את זה.

* לפרק ז דבר הלכה אות כ"ז (מתוך כת"י — הנדפס בחלקו בספר הסוכה, וכתבי תלמידים, כדלהלן הע' 11).
ההערות בסימן זה הם מאתנו, להשלמת הענינים.

להוציאו תוך כדי שינתו מן הסוכה⁵ אלא שאם יודע כשנשכב לישון שמפאת חוסר מקום וכדו' יש שרוצים להוציאו כשיישן, אסור לו לשכב לישון שם⁶ ונמ"מ אם לא הוציאוהו שפיר א"צ לברך שנית על הסוכה וכנ"ל לענין ציצית, הואיל וסו"ס הי' כל אותו הזמן בתוך סוכה כשרה⁷.

ומה שהקשו התוס' בסנהדרין [מ"ז ע"א ד"ה אימא] בהא דהפריש קרבן ונשתטה או המיר דתו דפסול הקרבן דכיון דאידיה אידיה, דאיכ' כל מי שהפריש קרבן וישן ליפסול שהרי נדחה בשעה שישן, ותירצו דכיון דממילא ניעור משנתו לא אידיה בכך, אין לפרש דמשום כך לא חשיב כשוטה גם בשעה שישן, דלעולם כשוטה גמור הוא באותה שעה לכל דבר, ורק לענין דחי' כתבו התוס' דסברא הוא דהואיל וממילא ניעור לא אידיה בכך נולכן במומר פשיטא דאידיה ובישן פשיטא ולא אידיה

ואולי שאני התם דזמן החיוב ממילא אחי ולכן לא חשיב שנשכב לישון כהיותו גמור משא"כ בזה שכמו שהוא עתה לא יבוא לידי איסור כלל. ועפ"י נחא גם מהדין המבואר בס' תרל"ט במ"ב סקמ"ג ויהא מסוכה כ"ט ע"א] בירדו גשמים וירד לביתו דאין מטריחין אותו להקיצו לעלות לסוכה, דמשמע דדוקא משום טרחא הוא אבל מעיקר הדין חיובא איכא להקיצו, דהתם נמי כיון דזמן החיוב ממילא אחי לכשיפסקו הגשמים לא חשיב שנשכב כהיותו גמור ונעין גם במ"ב שם דכשהאיר היום כתב הר"ן דחייבים להקיצו, משא"כ בנדר.

5. וכן הורה הגר"י כהנמן ז"ל הגאב"ד דפוניבז' הלכה למעשה בשיטת פוניבז'.
6. וממילא לק"מ מתשובת רב האי גאון שהביא השע"ת ריש סי' תרל"ט מהברכ"י אודות אחין או שותפין שאין להם מקום לעשות סוכה כלול ח"ל: לענין אכילה יכול כל אחד לבדו לאכול זה אחר זה, אבל לענין שינה זה ישן לילה אחת זה לילה אחת, ואם חביבה עליהם המצוה ע"כ אם זה ישן מקצת הלילה זה מקצת, עכ"ל, ולא נתן עצה שיוציא האחד את חברו בעת שינתו, דפשוט הוא דכיון שידוע מתחלה שיבוא להוציאו אסור לו לשכב לישן שם.

7. ומש"כ הרא"ש בפ"ק דברכות סי' י"ג ח"ל: והי' ר"י רוצה לומר דהא דאין מברכין על השינה [בסוכה] היינו משום דשמא לא יוכל לישן וכשנרדם בשינה אינו יכול לברך, עכ"ל, ומשמע לכאור' דגם כשנרדם כבר חייב אלא שאינו יכול לברך. עין בתור"י החסיד שם דמבואר להדיא דקאי על שעת נמנמם, וז"ל: וכשהוא ממש סמוך לשינה אי"י לברך מפני השינה שקצפה עליו, עכ"ל, וע"כ גם כוונת הרא"ש לזה, דאל"ה תיקשי למה לא יברך עכ"פ כשכבר מתנמנם דתו ליכא למיחש שלא יוכל לישן, אלא ודאי ע"ז הוא דקאמר שכבר אינו יכול לברך אז.

8. ועין ברבנו יונה שם שבאמת כתב דיתכן שאין מקריבין אלא בשעה שרוב בני אדם ניעורין, אלמא ולא פשיטא לי' כלל לומר דהישן אינו כשוטה גמור אף גם לענין זה.

דמתעסק הוי ג"כ איסור דאורייתא אלא שלא חייבה תורה קרבן עליו, רק דחה דשם עכ"פ נהנה מן האיסור והו"ל כחלבים ועריות דהמתעסק בהם חייב, אבל עדיין מוכח מדין זה דכהן באהל המת שצריכים להודיעו, דהכא אע"פ שנהנה מהבית, מהטומאה עכ"פ אינו נהנה⁹. ולא דמי נמי למתנמנם או שיכור שאפילו אינו מיושב בדעתו ולא יכול לדבר כראוי מ"מ מהני לענין ברהמ"ז, דשאני התם שרק שכלו פגום אבל כשמדבר הרי הדיבור לרצונו של המדבר, משא"כ בישן ממש.

אולם לפמש"כ במנחת שלמה סי' א' שאם התחיל ק"ש או תפלת י"ח בכוונה ובאמצע רק השפתים נעות כהרגלן ומחשבתו היא לגמרי בדברים אחרים אפ"ה יצא ידי חובתו, אפשר דה"ה נמי שאם נתכוין למצוה לפני השינה דשפיר מקיים מצוה זו גם כשהוא ישן, כי אין הברל גדול בין חושב לגמרי בדברים אחרים ורק השפתים נעות לבין ישן ממש

9. ובכתבי התלמידים מבואר בשמו בסגנון אחר, דהן אמנם ודאי דלא קעבר על לאו דטומאת כהן בשעה שישן וממילא בזה שאין מקיצין אותו ליכא משום לפני"ע, אך אפ"ה כיון דסו"ס עצם טומאתו היא נגד רצון ד', והמשך הטומאה הריהי כטומאה חדשה בכל רגע ורגע, לכן מצריכין להקיצו נוכח מציען לענין כהן קטן דאע"פ שאינו מזהר על הטומאה מ"מ אם אחר מכניסו בידים לאהל המת עובר בלאו מה"ת, והיינו ע"כ דכיון שעכ"פ מציאות הטומאה נמשכת גם על הקטן משהיא אסרה תורה לטמאותו. עכ"ל. ועין היטב סי' שע"ב בפת"ש סק"ד משי"כ בשם סי' משנת חכמים.

10. המעיין יראה דמדברי הבן איש חי לכאור' לק"מ דלא מיירי בישן אלא במתנמנם, וז"ל: "אם ראה חברו מתנמנם בעת קריאת ס"ת וכיוצא צריך לעורר אותו", והמתנמנם ודאי חייב כנ"ל. ורבנו זצ"ל אפשר שלא ראה הדברים בספרו.

11. כ"ה לשון רבנו בהערות שנדפסו בסו"ס הסוכה [נד"ה ולפ"ז דה"ה אולם הם לשונן ז"ל בכת"ן], אבל בע"פ הורה כמאז דמן הדין מותר להוציא את הישן מן הסוכה [והעירו לו גם מדברי מהר"ל דיסקין ז"ל בספרו עה"ת פ' אמור הנ"ל, אך אעפ"כ משנה לא זה מקומה - וראה משי"כ בזה לעיל-], אלא שהוסיף דפשוט שאין לעשות כן כלל אם לא במקום צורך גדול ביותר.

12. ראה לעיל ציון 4.

נועין גם בשד"ח מערכת יד כלל ל"ב שהאריך בזה והביא מספר מתת ידו שהוכיח מזה שהישן ביום בציצית אינו חוזר ומברך לפי שהישן בר קיום מצוות הוא, וגם להדיא כתב שם דאם אחד ישן בסוכה ובא חברו והוציאו תוך שינתו חוץ לסוכה שביטל את חברו ממצוה, וכ"כ בבן איש חי שנה א' פרשת האזינו הל' ח' דחייבין להעיר את הישן חוץ לסוכה¹⁰]. וצ"ע¹¹.

מיהו לענין נד"ד נראה דודאי ראוי שיקיצנו משינתו כדי שיקרא ק"ש ויתפלל, דאף שאין עליו חיוב כלל ולא יענש ע"ז שלא התפלל משום ביטול עשה דאנוס הוא, מ"מ סברא הוא שיש לזכותו שלא להפסיד קיום מצות ק"ש ותפלה, ושאני מסוכה דהתם אין מוטלת עליו מצוה לישן בסוכה אלא שאסור לישן חוץ לסוכה, אלא ה"ז דומה לישן בליל יו"ט ראשון של סוכות דודאי מצוה להעירו כדי שיאכל כזית בסוכה ולא יפסיד המצוה¹².

הרב נריה גפרי שליט"א

מח"ס "מגן יוסף"

בעניין גזל שינה בהלכה ובאגדה

מרגלא בפומיה דאינשי, "גזל שינה". אך דא עקא המושג הזה לא הזכר, וגם אין רמז לזה באף מקום בש"ס וגם לא בפוסקים, ועל כן ראיתי ונתון אל לבי לחקור ולדרוש בהאי פתגמא. ונראה שיתחדש לאחרונה בספרם של אחרונים מבית מדרשם של בעלי המוסר. וזה מה שעלתה בידי יד כהה משגת.

הנה בקודש חזיתיה להגאון רבי שמואל הלוי ואזנר שליט"א בשו"ת שבט הלוי ח"ז (חו"מ סימן רכד) שנשאל בהאי מילתא וכתב וז"ל: אשר נסתפק בגדר גזל שינה, הנה גדר גזל לכאורה לא שייך רק בגזל חפץ שהגזלן משתמש בו או יהנה ממנו משא"כ ביטול שינה שהיא בגדר מבטל תועלת וטובת חבריו, ואיסורא איכא משום זה, כאשר העיר מב"ב (כ ע"ב) (וחו"מ סימן קנו) איברא העירו אותי למבואר בברכות (ו ע"ב) שגזלת העני בבתים לענין גזלת ברכת שלום וי"ל. ולענין גניבה עיין בחוספתא פ"ז דב"ק שבעה גנבים הם וכו'. ולענין חשב"ר הלא קיי"ל שם בחו"מ ס"ג וכן יש ללמוד חינוקות מישאל תורה תוך ביתו ואין השכנים יכולים למחות בידו לומר אין אנו יכולים לישן מקול התינוקות של בית רבן. איברא יראה דגם זה במקצת הלילה ע"פ המבואר ברמב"ם פ"ב מח"ת ושו"ע י"ד (סי רמה סי"א) והיינו קצת מתחילת הלילה. ולענין תלמיד חכם סתם שלומד בבית המדרש בודאי לא הותר לו להגביה קולו כ"כ עד שיפריע השניה כל הלילה מהשכנים. כי אפשר ללמוד

בקול גם בלי הפרעה, משא"כ עסק שלא הולך כמעט בלי הגבהת הקול קול המלמד והמולת התלמידים וכ"ז בתנאי שלא יבוא מזה ביטול תורה או ביטול תפילה. ואם יש חולים בסביבה, הלא מבואר בחו"מ דצריך לחשוש להם, וכחיים יש הרבה כזה שגזלת מנוחתם היא גזילת בריאותם, ואם הוא בבית אחד ממש עיין בלבוש חו"מ (סימן קנו) ובמה שהעתיק משמו הפ"ת שם (סק"ב). ועיין בספר ערוך השלחן שם דמשמע דגם בבית אחד שאין דעת רוב העולם טובל זה. וע"ד זה לא נכנס בבית משותף עמו אלא אם התנה בפירוש ובפרט זה עדין צ"ע. **עכ"ל** מבואר מדבריו דאין כזה מושג גזל שינה אלא ביטול שינה, משום דגזל משמעו רק בגזל חפץ כמו גזל את החנית (בב"ק עט), אבל שינה לא שייך משיכה וגזל, אלא ביטול שינה שמבטל תועלת וטובת חבריו.

וכן ראו עיני להגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א בספר דרך שיחה על התורה (עמוד שסז) שנשאל וז"ל: שאלה: בחרו הי בחדר שיעורים בהישיבה, לא שמו על לב ונעלו החדר. כשנתגלה הענין, הוברר שהבחור שאצלו מונח המפתח ישן שינת צהרים עד לזמן תחילת הסדר, אם צריך להקיצו או שמא יש בזה משום גזל שינה שאינו בהשגחה. תשובה: ענין גזל שינה הוא חידוש מבית מדרשם של בעלי המוסר, והוא רק ענין של חסד "ואהבת לרעך כמוך", וכיון שהישן הזה

מחוייב בחסד הזה צריך להקיצו. עכ"ל. הא קמן דאין שום מקור לשם גזל שינה, אלא רק התחדש לאחרונה בספרם של רבותינו בעלי המוסר, וזה כאמור.

והניף ידו שנית בספר שאלת רב (שאלות מהגר"ח קניבסקי שליט"א) חלק ב' (חאו"ח פרק עמוד קמג) שנשאל וז"ל: הישן בחדר אחד אם עוד חברים והוא מתפלל בהנץ זחמה, ואם יטול ידיו ליד מיטתו, מסתבר שחבריו יתעוררו משנתם מפני הרעש, האם טול ידיו מתוך לחדר מפני גזל שינה? תשובה: אין גזל שינה רק חסד. ויעשה בנחת שלא יתעוררו. עכ"ל. וזה כהנ"ל, דאין מושג זה גזל שינה, אלא ענין של חסד עם חבריו, 'כן יעשה בנחת.

וכן ראיתי שכתב להעיר בזה בספר פתחי חושן חלק ד' (פרק טו הערה ג) ד"ה בספר, שהלשון גזל שינה שנזכר בכמה ספרים אינו מדויק כל כך. **אבל** הוא בכלל מה שנאמר (ויקרא כה, כז) לא תנו איש את עמיתו ויראת מאלהיך. ע"ש. וכ"כ הגאון רבי זלמן נחמיה גולדברג שליט"א רקובץ בית אהרן ישראל (אב אלול תשס"ב שנה יז עמוד קלג) על מה שכתבו בקובץ מסיון זמור תשס"ב (דף קנג) דהעירו מדוע מי שאינו גשיב שלום נקרא גזלן וכי גזל משהו והביא שיש דברים שהגם שאינו לוקח כסף מ"מ נקרא גזלן כמו גזל שינה וכן הביא דוגמא ממדרש ל מי שאינו אומר דבר בשם אומרו עובר זשום לא תגזול דל וכו'. וע"ז כתב, דהמושג זל שינה אין לו שורש אלא אמרי אינשי לכאורה אין טעם לקרוא זאת גזל, ויותר נכון 'קרא לזה חובל בחבירו שמצער וצער הוא אחד מחמשה דברים, אכן יתכן שלכן קראו זה גזל שרצו להביע מקור האיסור וכל מזיק

לא נתברר מקור איסור להזיק לכן קראו גזל שעוברים בלאו דלא תגזול וזה שמזיק מאיסור גזל כך נראה מרבינו יונה והביאו הטור ריש הלכות מזיק שכשם שאסור לגזול כך אסור להזיק, והנה אף שגזלן לוקח לתועלת עצמו ואילו מזיק אינו לוקח לתועלת עצמו, מ"מ חזינן בגמ' שאין נפק"מ וגם גזול על מנת לאבד דינו כגזול כמפורש בגמ' וכו', ולכן כינו המעיר חבירו גזלן שינה לומר שעבר באיסור זה אבל לענ"ד יש לדון שהמעיר חבירו משנתו חייב לשלם צער שלא במקום נזק כמו כוואו בשפור או במסמר ואפילו על צפרו ולכן אם מצד שהעיר אותו באמצע שנתו יש לו כאב וכדומה מסתבר שצריך לשלם ואומרים כמה כיוצא בזה שגזר המלך להעירו משנתו כמה היה מוכן לשלם כדי שלא להעירו וזה המעיר צריך לשלם וכמו שפסק הרמ"א סימן תכ סט"ז והנה אף שאין דנים בזה צער וכמו שפסק בסימן א ס"ב מ"מ כתב הקצה"ח בסימן א סק"ז שאף שאין דנים בזה צער דיני קנסות וכן אין דנים גזלות וחבלות וכל מילי דלא שכיחי ולית ביה חסרון כ"ס מ"מ הבדל גדול ביניהם שדיני קנסות כל שלא פסקו ב"ד שהוא חייב הוא באמת פטור שכן דין קנס אשר ירשיעון אלוקים ונמצא שבזה"ז פטור גם מדיני שמים אבל שאר הדברים שאינם בזה"ז באמת הוא חייב ואם אינו משלם גזלן הוא אלא שאין כח בבי"ד לדונו ולכופו לשלם ומעתה המעיר חבירו משנתו נראה שצריך לשלם לו אלא שאין דינו מסור לבי"ד אכן לדעת הרמב"ם שחיובי חבלה נחשבים קנס יש לומר שפטור גם מדיני שמים. אכן כל זה בהעירו בידים אבל בעשה רעש ועל ידי כך העיר חבירו בזה יש לדון אולי זה גרמא וכמו המבעית את חבירו שפטור מדיני אדם וחייב מדיני שמים וכו'. וכן חייב לפייס את חבירו ואם אין חבירו רוצה

להתפייס יש לפייסו בממון כפי מה שב"ד משערים בלבם כמה ראוי ליתן וכמו שכתב הרא"ש פרק החובל סימן ג ועיין גם בסימן תכ"ב ברמ"א. עכ"ל. הנה רואה שאין מקור למושג הזה, רק הוי בגדר צער לחבירו, והוא בכלל לא תונו איש את עמיתו וכנ"ל, דהוי בכלל צער וגרימת אי טובת ותועלת לחבירו. אך מש"כ על מה שהעירו, שמי שאינו משיב שלום נקרא גולן וכי גול משהו. ראה עוד להלן מה שהבאנו בשם ספר משמר הלוי ושדה יצחק לבאר בזה.

ומש"כ בקובץ בית אהרן וישראל (גליון ב, קד כסלו טבת שנה יח עמוד קסח) (שמד) הרב לוי שיש הי"ו להעיר ע"ד הגאון רבי נחמיה גולדברג הנ"ל, עמש"כ דמה דאמרי אינשי שיש גול שינה הוא דבר שאין לו שורש אלא אמרי אינשי כן. ממה שכתב בספר חפץ חיים ופעליו ח"ג עמוד קה (והבאנו דבריו להלן) שהחפץ חיים היה אומר המעיר את חבירו משנתו היינו גולן, שגול ממנו את מנוחתו, וזהו גזילה שאין לה השבה. ע"ש. ומש"כ הרב הנ"ל שלכאורה אין טעם לקרות זאת. כתב ע"ז המעיר, יכול להיות שהוא שם המושאל. ע"ש. אחר המחילה נראה, דברור דלא נעלם מעיני הגאון שליט"א דברי החפץ חיים הנ"ל, אלא דס"ל דאין ראייה מזה, דמה שהתכוין הרב שליט"א לומר הוא שאין לזה מקור לא בתלמוד ולא בראשונים ולא בפוסקים לשם הזה שנכלל בהלכות גולן וכמו שכתבנו בשם הגאונים לעיל דאין מושג כזה. ומה שכתב דאמרי אינשי היינו דיצא להם להני אינשי ממה שאמר הגאון החפץ חיים זצ"ל, ואז נהיה נפוך המושג הזה לכולם וכן המעריך יראה כהנה בספרי המוסר של בעלי המוסר, אבל לא בספרי רבותינו הפוסקים דזה לא נחשב לכלל הלכות גזילה, אלא הוי בכלל צער שמצער לחבירו מדין ואהבת לרעת כמון.

והנה אמת דאנכי הרואה בקובץ בית אהרן וישראל (קו שנה יח ד. עמוד קלח, תרסד) שהביאו בשם הרב צבי אלימלך גיברשטיין שליט"א שכתב להעיר ע"ד הרב לוי שיש הנ"ל במש"כ דכן מיקרי גול שינה, מהא דפסק מרן בשו"ע חו"מ (סימן קנו הלכות נזקי שכנים הלכה ב) וז"ל: חנות שבחצר יכולים השכנים למחות בידו ולומר אין אנו יכולים לישן מקול הנכנסין והיוצאין אלא עושה מלאכתו בחנותו ומוכר בשוק. עכ"ל. חזינן מינה דהפרעת ומניעת שינה הוא בכלל נזק, דהשו"ע כולל זאת בכלל נזקי שכנים ולא בגדר גזילות, דגול הוא לקחת נטילת דבר מהשני לרשותו או לרה"ר (הוצאה מאחרי), אבל בשינה לא נטל אלא הפסיד את חבירו והוי בכלל נזק ולהכי אינו בר השבה, ול"ש לחיובי לשלם מדין מזיק על ההפסד שאינו עובד עתה מפני דלא ישן דחשיב גרמא בנוזקין משא"כ לעצם הפרעת שינה הוא מזיק ממש דמעייפו ומחיש את כוחו. ע"ש. וזה כהנ"ל.

ולקושטא דמילתא אשכחין לרבינו המאירי במס' ב"ב (דף כ:): שכתב בזה"ל: אמר המאירי חנות שבחצר יכול הוא למחות וכו' כלומר, א' מבני החצר שרצה לעשות בביתו חנות למכור את כליו או סחורתיו לשם יכולים השכנים או אחד מהם לעכב עליו ולומר אין אנו יכולים לישן מקול הנכנסין והיוצאים ר"ל וכו', שאדם עשוי לעשות אומנות שלו בתוך ביתו ואינו נמנע מפני "היוק שינה" וכו'. עכ"ל. ועיניך תחזינה מישורים, דהוא קרי ליה היוק שינה, ולא גול שינה כי לא שייך בזה גול וכנ"ל.

והנה בשו"ת אבני ישפה ח"ג (סימן א' ענף א') נשאל בזה"ל: נשאלתי משני בחורים שישנים בחדר אחד וכאשר אחד קם בבוקר לתפילת שחרית חברו עדיין רוצה לישון ומתעורר מז הרעש של נטילת ידיים בחדר

ולכן שאלו אם יכולים להקל ליטול מחוץ לחדר או עכ"פ לא על יד המיטה אלא בקצה השני של החדר. וכתב בסוף התשובה בזה"ל: ולכן נראה שאין לו היתר לגרום גזל שינה לחברו חומרו קולו וכמה פעמים גורם צער הגוף לחברו שאינו יכול להרדם שוב אחרי שהתעורר אחרי נטילתו. ונמצא שאם הוא רואה שחבירו מתעורר מנטילתו, יטול מחוץ לחדר וכיון שעושה כן לשם מצוה שלא לפגוע בחבירו, שומר מצוה לא ידע דבר רע ולא ינזק כלל. אמנם מו"ר גאון אחד שליט"א (וידוע מש"כ בתחילת ספרו שכל שם גאון שמזכיר הוא הגרי"ש אלישיב שליט"א) אמר שנתפשט המנהג כדברי המ"ב שאין לילך ד' אמות ולכן אם ישן אם עוד אחד בחדר, אין צריך להפסיד בגלל שחבירו רוצה לישון, וה"ה באיש ואשתו, אבל לגבי אורח שרוצה שיטול ידיו אמר שיש להסתפק. וכן אמר מו"ר הגר"ש ואזנר שליט"א שאין להפסיד המצוה בשביל אשתו. אמנם הגאון הגדול הרב אפרים גריבלאט שליט"א הסכים אתי וידוע שהוא תלמידו המובהק של מורו הגאון האדיר הרב משה פיינשטיין זצ"ל. וכן הסכים אתי הגאון הגדול הרב חיים פנחס שיינברג שליט"א ואמר כיון שנוזהר מלהכשל בעון של מזיק לחבירו גם הרוח רעה לא תזיק. עכ"ל.

מוכח להדיא מדבריו דאיכא איסור גזל שינה, ומקרי צער הגוף בזה שאינו יכול להרדם אחר כך שנתעורר אחרי נטילתו של החבר, ולכן אסור, אבל גם הוא לא הביא מקור למושג גזל שינה, אלא דבר ידוע הוא. איברא, דלפי מש"כ דגר"ח קניבסקי לעיל דאין כזה מושג גזל שינה אלא חסד, גם הכא דינא תצא דשרי רק יעשה בנחת, וגם יש לדון, אם זה בשעה שכולם מתעוררים משנתם, אז בכה"ג איז גזל שינה

ושרי, כי זה הרגילות לקום בשעה הזאת, והוא שינה מהרגילות לכן לא מתחשבים במה שישן, ונראה דזוהי סברתם של הגרי"ש אלישיב והגר"ש ואזנר הנ"ל. וע"ע להלן מש"כ בשם הגר"ז אוירבך זצ"ל לגבי שעון מעורר.

וכעין זה חזיתיה דנשאלו בקובץ קול התורה (חוברת מו ניסן ה' התשמ"ט, עמוד רמז אות ב) בזה"ל: שאלה. מי שרוצה לעשות "חברת תהלים" בשבת אחה"צ בביתו, האם השכנים יכולים לעכב עליו בטענה שזה גזל שינה ומפריע להם. וכן הרוצה למכור ד' מינים בביתו האם השכנים יכולים לעכב עליו, מכיון שמפריעים להם ברעש של הנכנסים והיוצאים או לא. ואחרי שהאריך שם בזה והביא שם מעשה שא' נסע בתוך העיר עם רם קול והודיע איזו פירסומת ורצו למוסרו למשטרה לעכבו, והורה הגאון רבי נסים קרליץ שליט"א שע"פ דיני חו"מ א"א לעכבו, כיון שרק עושה רעש בעלמא, וא"א לתובעו עליו, ומ"מ בודאי העושה כן עובר משום "ואהבת לרעך כמוך". וכן הביא מה שאמר לו הגר"ה קניבסקי שליט"א שאין מקור לגזל שינה ומ"מ אסור לעשות כן משום ואהבת לרעך כמוך. ועפ"י העלה, שאלו שמשמיעים ברם קול ברחובות זמני הלויית המת ר"ל, צריכין לזהר שלא לעשות כן בזמן שאנשים ישנים, ובפרט בלילה דסו"ס מפריעים אנשים משינה. ואסיפא דמילתא הביא משם הגאון רבי יוסף שלום אלישיב שליט"א שהורה כי במכירת אתרוגים או מנורות בודאי לא נחשב כלל לדבר מצוה רק כפרנסה בעלמא, ופשיטא שהשכנים יכולים לעכב, ואפילו אין לו מקום אחר, וחברת תהלים פשיטא דאסור לעשות כשמפריע לאנשים, וכן אין לקבוע אמירת תהלים בביהכ"ס בשבת אחה"צ אם זה מפריע

לשכנים, דאפי' נימא דזהו דבר מצוה מ"מ אין לקבוע לכתחלה עשית מצוות בזמן שמפריע לאחרים, וכי מותר לקבוע דבר זה בשעה שתיים בלילה. עכ"ל והיינו דהרי אפשר לקבוע בזמן אחר או מוקדם יותר או מאוחר בשעה שאינו מפריע לשכנים. עכ"ל. הרי שלך לפניך, ולא הוי מטעם גזל שינה דהוי בכלל לא תגזול, אלא בכלל ואהבת לרעך כמוך וצער הגוף שמפריע לשכנים לישן.

ובעיקרא דהאי מילתא דהגאון בעל שבט הלוי שליט"א הנ"ל דגדר גזל שינה לכאורה לא שייך רק בגזול חפץ שהגזולן ישתמש בו או יהנה ממנו משא"כ ביטול שינה שהיא בגדר מבטל תועלת וטובת חבריו, אבל לא נטל כלום לעצמו. הנה ראיתי להגאון רבי יושר מרדכי הלוי שוליצ'נגר שליט"א בספרו משמר הלוי על מס' ברכות (סי' סג עמ' רנח) שכתב ע"ד בזה"ל: והואיל וקיימין בס"ד במילי דברכות אכתוב מה שראיתי בספר אחד שמפקפק על הא דאמרי אינשי "גזל שינה", מה שייך גזל בדבר שאינו נוטל לעצמו כלום, שמפריע ומבטל את שינת חבריו, וא"כ אולי הוא בגדר מזיק, אבל מה שייך לקרוא לזה גזל, וכתב שם שהעירוהו מברכות (ו'): "גזילת העני בבתיכם" כשאנו משיב שלום, ומה לקח לעצמו? וכתב שם ע"ז וי"ל, וצריך לדעת מה היישוב. והצעתי כל זה בשיעור בס"ד, ואמר א' הלומדים ש"י: אם מברכות יש לי ראייה עוד יותר מפורשת מדף לה ע"ב שהנהנה מעוה"ז בלא ברכה ה"ז גזול להקב"ה ולכנסת ישראל, ופירש רש"י להקב"ה - ברכתו, [לא שגזול את המאכל, אלא את הברכה], וצ"ב מה מעכב ונוטל לעצמו? ואם גם זה בכלל הוי"ל הנ"ל, אבל מה נענה להא דגזול לכנסת ישראל, ופירש רש"י "שהפירות לוקין בחטא", ומה

לקח זה לעצמו? ולמה נקרא גזול? והדברים נפלאים ויורנו הר"ג שליט"א קושט דברי אמת בבירורא דהאי מילתא רכתא. עכ"ל ובא לו בשנית (בסימן לב אות ב) ביתר שאת ח"ל: בשיעור בליל ש"ק בירחי כלה בחולין בפי' כל הבשר דף קיג ע"א שמוזכר שם ענין גזילה - דברנו שם מההערה הנפלאה שראיתי בספרא דמני"ד דגדר גזל לכאורה לא שייך רק בגזול חפץ שהגזולן ישתמש בו או יהנה ממנו משא"כ ביטול שינה שהיא בגדר מבטל תועלת וטובת חבריו, אבל לא נטל כלום לעצמו, וכתוב שם שהעירו מברכות ו: גזלת העני בבתיכם לענין גזלת ברכת שלום וי"ל, ואמרו הלומדים ש"י שיתכן שכונת הוי"ל הוא שמעכב לעצמו את חיוב אמירת השלום. ועדיין צ"ת בזה. אמנם באתי להודיע שאמר א' הלומדים ש"י: אם מביאים לזה ראייה ממסכת ברכות - הנה יש שם ראייה אלימתא ממסכת ברכות דף לה ע"ב שהנהנה מעוה"ז בלי ברכה הרי זה גזול להקב"ה ולכנסת ישראל, ולא פירש רש"י שגזול להקב"ה את המאכל ונוטלו לעצמו, שזה ממש גזילה, אל שגזול את הברכה, וזה הוא כמו מניעת עניית השלום הנ"ל שעל זה כתב רבינו שליט"א וי"ל, שמעכב אצלו את חיוב תשלום הברכה, אע"פ שאין זה דבר שבעין, אבל גזול לכנסת ישראל פירש רש"י "שכשחטאו הפירות לוקין", דהיינו שעבירה זו גורמת שהפירות לוקין, והלא אין זה נוטל ולוקח לעצמו כלום, אלא רק מזיק לכנס"י ח"ו, וקראוהו בגמרא גזול! ואמרתי לא אמנע הטוב מכבוד רבנו שליט"א, שבודאי יינה טובא מזה, והדברים נפלאים מאד. ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים! וכמוכן צ"ע. עכ"ל וכן מצאתי להגאון רבי יצחק גיטע וצ"ל בספרו שדה יצחק על מסכת ברכות (דף לה): שכתב בזה"ל: אמר רבי חנינא

כל הנהנה מן העוה"ז בלא ברכה כאילו גזול להקב"ה וכנסת ישראל וכו'. ק"ק מה חידש לנו רב פפא הא אמרינן לעיל כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה מעל ולשמוראל כאילו נהנה מקדשי שמים שנאמר לה' הארץ ומלואה ולפי ענ"ד נראה דר"ח בר פפא סבירא ליה כיון שהקב"ה נתן את הארץ לבני אדם על מנת לברך על כל דבר ודבר אין לו להקב"ה על האדם א"ל חיוב הברכה ואם היה אוכל בלא ברכה נמצא גזול להקב"ה את ברכתו וזו היא כוונת רש"י וז"ל שכתב גזול להקב"ה את ברכתו ומפני שהשפע היורד מלמעלה יורד על ע"י השכינה שהיא כנסת ישראל ואם לא היה מברך היה מסלק השפע והפירות לוקין נמצא גזול לכנסת ישראל השפע שהיה יורד על ידה ובשביל שלא בירך לא ירד וזו היא כוונת רש"י שכתב ולכנסת שכשחטאו הפירות לוקין וזה הוא אומרו אין פשע בגזלה זו כיון דכבר הקב"ה נתנה לנו ושלנו הוא חבר הוא לאיש משחית כמו שירבעם השחית את ישראל כן זה שלא בירך משחית את הפירות ואפשר לרמוז דאותיות פשע הם שפע הוא אומר אין פשע ולא ידע שתחתיה תעמוד הבהרת דבמקום אין פשע אין שפע. עכ"ל.

ולכן נראה לומר דמכיון שהונאה בדברים אסורה דהיינו שלא יכאיב לחברו ויצערינו בדיבורו שנאמר ולא תנו איש איש את עמיתו ויראת מאלוהיך. וגדולה הונאת דברים מהונאת ממון, שזו ניתנה להשבון וזו לא ניתנה להשבון. זו בממונו וזו בגופו. וה"ה גם לכל צער. וכמש"כ בספר יראים (סימן קפ) שכמו כן גם לא יראה לחברו פנים רעות. וכן נראה מדברי רבנו יונה בשערי תשובה (שער ג שלהי אות כד). ע"ש.

והגאון מסאטמאר וצ"ל בשו"ת קרן לדוד אור"ח (סימן יח) ג"כ כ"כ שאסור מן התורה

להקיץ חברו בשנתו משום צער. (וע"ש שהאריך לדון אם מותר ואם חייב להקיצו כדי שיקיים מצווה דאורייתא או דרבנן או לאפרושי מאיסורא ועוד האריך לדון אם ישן מקרי בר דעת) וגם עובר על משום ואהבת לרעך כמוך. ועיין בספר פתחי התנש (חלק ד') פרק טו הלכה א הערה ג) ד"ה בספר שהאריך בזה, והביא מספר הזהרו בממון חבירכם (עמוד קנו ואילך) מה שהאריך בענין גזל שינה. ונראה פשוט שמכיון שצער גדול הוא הרי זה בכלל לא תנו. רק כתב להעיר שהלשון גזל אינו מדויק כ"כ בזה, אבל איסור צער ודאי יש בזה. דהוא בכלל לא תנו וכמ"ש בשו"ת קרן לדוד הנ"ל.

ואנכי אחזה בספר עמק המשפט ח"ג הלכות שכנים (מהרה"ג רבי יעקב אברהם כהן שליט"א, סי' לה אות ד עמ' רפו) שכתב ח"ל: ועוד יש להוסיף דגזול שינה הוא דבר חמור מאד, וע' בשו"ת קרן לדוד (אור"ח סי' יח) דהמעיר את חברו עובר על איסור של מצער את חברו [ומקורו מברכות (יג): בלהעיר הוי צער, דאמר ליה רב נחמן לדור עבדיה בפסוקא קמא צערן. ופירש"י (ד"ה בפסוקא) אם ראיתי מנמנם צערי עד שאנער יפה בפסוק ראשון. ודו"ק]. וידוע מהפוסקים דצער חבריו הוי בכלל איסור דלא תנו איש את עמיתו הנאמר על הונאת דברים. עכ"ל. וע"ע בשו"ת שיבת ציון בוגנים (סי' לט עמ' קסה). ע"ש.

וחזי הו"ת בספר אוצרות ירושלים (קובץ לבידורי שמעתתא והלכה (פרושים). תשס"א, עמוד קכה) שהביאו מאמר מאת הגאון רבי עקיבא משה שיינברגר שליט"א שהאריך בזה טובא, וגם הוא כתב דאין מקור לשם גזל שינה אלא מקרי צער חבריו דהוי בכלל איסור בלא תנו. (ובעמוד קל) כתב לבאר דברי הגאון

החפץ חיים זצ"ל והגאון שבט הלוי שליט"א, ע"פ מש"כ בש"ע חו"מ (סי' תכ סעיף יא) בענין מי שנעל בן אדם ואינו יכול לצאת לעבוד, צריך לשלם לו דמי שבתו. אם כבר היה בפנים החדר ורק נעל בפניו, פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים דהוי גרמא. ועיין בשו"ת חת"ס חו"מ (סימן קעז) בירור נרחב בענין מבטל כיסו של חבירו. וא"כ יכולים לומר שכשהאדם אינו עיף יכול להספיק הרבה דברים, משא"כ בעיף יורד הרבה מיכלתו בין לעבוד ובין ללמוד, ולכן כשהאדם ישן הוא גוזל את מנוחתו, וזה קצת דומה למבטל כיסו של חבירו. וזה כוונת הח"ח שאמר שהוא גוזל את מנוחתו. וזה כוונת השבט הלוי שכתב שמבטל מתועלת של חבירו ובודאי אין זה רק סרך של מבטל כיסו, ולא מבטל כיסו ממש.

ועל כן העלה שם בסכום הדברים (בעמוד קלג אות ב) שלהעיר את חבירו סתם עובר משם ואהבת לרעך כמוך, ומשום צעב"ח ומשום מבטל כיסו. ובקטן מסתבר דליכא משום מבטל כיסו. עכ"ל.

ותדע דאחרי כתיב כו"ז ראו עיני בספר משפטי השלום להרה"ג רבי יצחק אייזיק טילבר שליט"א (פרק ז הלכה ז הערה ח עמ' פ) שכתב, כל דיבור או מעשה שהוא מבייש, מעליב, מכאיב, מפחיד או מצער את חבירו או שיכעיסוהו או יבהילוהו, הרי הוא בכלל איסור זה. ע"כ. ובהערה ח כתב בזה"ל: וכמעט ואפשר לומר לומר שכל מעשה או דיבור שהוא בכונה לגרום הרגשה בלתי נעימה במידת מה לחבירו יש בו משום אונאת דברים, אבל צער כלשהו בעלמא מסתבר שאינו בכלל זה כל שאינו בגדר "יבהילוהו ויכעיסוהו" ויל"ע בזה. ולפי"ז המעיד את חבירו משנתו שלא מרצונו, שע"פ רוב זה גורם לו כעס וצער

מרובה ה"ז עובר באיסור זה. וידוע מה שאומרים בשם הח"ח שזה הגזל הגרוע ביותר משום שא"א להחזירו. אלא שבצניותו לא מצאנו מקור ברור לזה. ועי' בדרך שיחה (מהגר"ח שליט"א) עמ' שסח שבועלי המוסר חידשו גזל זה, ולמעשה אינו אלא מדין ואהבת לרעך כמוך. (אולם מצינו לשון גזל בחז"ל אף בדבר שאין בו ממש, ע' ברכות דף ו ע"ב וסנהדרין דנט"ע"א ודצ"א ע"ב ועי' מג"א סי' קנו סק"ב ואכמ"ל). וכו' ושמעתי פוסקי זמננו אומרים שיש בו משום מזיק ומצער חבירו, וצ"ע בדבריהם. וכל זה דוקא במקיצו שלא מרצונו ושלא לצורך מצוה, דאם לא כן, עי' בספר חסידים (סי' שלז) וכו' שמותר אפילו להקיץ אביו ואמו וק"ו באחר. וע"ש בערוך השולחן ס"מ שבאביו ואמו ישתדל לעשות ע"י אחר. וכן המונע את חבירו מלהרדם ע"י עשיית רעש ג"כ עובר בלא תונו, ויש לזהר מצמצום בפעמון או מלהתקשר בטלפון העלול להקיץ נרדמים, וכ"ש בהפעלת רמקולים או צפירה של מכונת וכו'. עכ"ל.

הנך רואה, דגם הוא נקט לה בפשטות דאין כזה מושג גזל שינה, אלא שנתחדש לאחרונה בספרי המוסר, אלא ראסור או מטעם ואהבת לרעך כמוך או משום מזיק ומצער חבירו דנכלל בלאו דלא תונו. ומש"כ על הטעם הב' דצ"ע בדבריהם, הנה לפי האמור אתי שפיר דברי הגאונים עליון למעלה ולק"מ.

ועינא דשפיר חזי להגאון רבי מנשה קליין שליט"א בשו"ת משנה הלכות חלק יב מהדורא תניינא ח"ב חו"מ (סי' תמג) שנשאל בהאי פתגמא, האם יש מקור למה שמורגל בפי העולם גזל שינה. וכתב להביא מקור ממה שאמר ז"ל (ברכות יג) אמר ליה רב נחמן לדרו

עבדיה בפסוקא קמא צערן טפי לא תצערן, וכן אמר ליה רב יוסף לרב יוסף בריה דרבה אבון היכי הוה עביד, א"ל בפסיקא קמא הוה קא מצער נפשיה טפי לא הוה מצער נפשיה. ומבואר דאפילו למצות ק"ש רק אפסוק ראשון הוה לא הוה מצער נפשיה משום שינה ולא יותר, א"כ בסתמא לצער מי שהוא ולהקיצו הו"ל בכלל גזול ממנו דעיקר ענין של גזל הוא משום דמצטער. וקצת ראייה נראה ממה מגמ' סנהדרין נט הגזול פחות משו"פ דב"ג ניהרג עליה אע"פ שגזל מירשאל וירשאל מחיל ליה מ"מ בשעה ששומע מצטער אלא אח"כ מוחל, א"כ הכי" הו"ל מצטער כגזול פחות משו"פ ועיין תוספתא ב"ק פ"ג ה"ז ז' גנבים ומסרב לחבירו לארחו ואין בלבו לקרותו וכו' ומיהו לא חשיב גזול שינה והבן כי אין הו"ג יותר. לכן מה שכתב מע"כ דגזול לא שייך אלא בנקיטת חפץ ודאי זה אינו כמבואר בתוספתא הנ"ל דכל הני בכלל גזל הם אע"פ שאינו אוחו שום דבר בידו. וכו'. עכ"ל.

והניף ידו שנית בחלק יד מהדורא תניינא חלק ד' חו"מ (סי' קצט) תשובה להגאון רבי שמואל הלוי ואזנר שליט"א. וכתב וז"ל: עיינתי במתנתו החשובה ספרו דמר ח"ז וח"ח ורק לאות הוקרה הנני להעיר בח"ז (סי' רכד) נסתפק בנידון גזל שינה מה הוא, ובעיני כתבתי גם אני בזה והנה מקומו בספרי משנ"ה מהד"ת (ח"מ סי' תמג) והבאתי הא דתנן סנהדרין (ע"א וע"ב) שינה ויין לרשעים הנאה להם והנאה לעולם, לצדיקים רע להם ורע לעולם, וא"כ המעורר הצדיק משנתו טובה היא לו וטובה לעולם ודאי ניחא ליה בטובתו וטובת כל העולם וליכא כאן גזל אלא אדרבא טובה וזכות הוא לא, ולכל העולם, והקב"ה נתן לשכוי בינה להבחין בין יום ובין לילה ומעורר

הצדיקים משנתם, ואם היה גזל היאך נתן לו דעת לעורר, ובזוה"ק (ח"ג דף קעא) מבחר פלגו לילא שלהובא דעמודא דיצחק מפיך ובטיש בהאי תרגולא דאקרי גבר קרי ויהיב שית קלין וכלהו בסכלתנו וכו', וקראין ונפיך מניה שלהובא אחרא ומטי לון תחות גרפייהו וקראן איהו מה קרי בשעתא קדמאי קרא ואמר קול ה' בכח קול ה' בהדר ובשעתא תניינא קרי ואמר קול ה' לעיר יקרא וגו' ע"ש מה שמאריך בבית השכוי הנ"ל. ובספרי מוסר עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם (ועיין רמב"ם פ"ג מהל' תשובה ה"ד), ואם הוא ח"ו רשע אז אין לעוררו כי שינה נאה הוא לא ולעולם, ואם מיירי באדם חולה ומקיצו ומטרידו אין זה ענין של גזל אלא מזיק את חבירו מה שמעוררו, ולפעמים הוא בכלל פק"נ, וכגון חולה שישן מותר לכבות הנר כדתנן (שבת כט:) המכבה את הנר מפני החולה שישן פטור, ואם מעוררו הרי הוא בכלל פק"נ ח"ו, אבל אפי' במקום איסור לעורר הכל ענין היוק ולא גזל. והמאירי ב"ב (כ ע"ב) אמר המאירי. חנות שבחצר יכול הוא למחות, כלומר, אחד מבני התצר שרצה לעשות בביתו חנות יכולים השכנים או אחד מהם לעכב עליו ולומר אין אנו יכולין לישן מקול הנכנסים והיוצאים, אבל עושה וכו' בתוך ביתו, ואינו נמנע מפני היוק שינה וכו'. ע"ש. והרי דקרי ליה היוק שינה אבל לא גזל. עכ"ל. הרי שלך לפניך, דאין כזה מושג גזל שינה אלא היוק שינה שמזיק את חבירו מה שמעוררו.

וע"ע לו בשו"ת משנה הלכות חלק יד (סי' ר) שכתב עוד בהאי מילתא, מי שלומד בקול ומפריע שינת חבירו. שהביא שהרב השואל הרב ואזנר שליט"א כתב, שהלומד בביהמ"ד ונשמע בבואו אל הקודש החוצה עד שיפריע

השינה להשכנים בלילה הרי בכלל גזל שינה. והרב משנה הלכות האריך בהאי מילתא להוכיח, דלא מבעיא ת"ח או אפילו הרבה ת"ח הלומדים בביהמ"ד דרך לימודם אפי' בקול שמעורר השכנים, אין בזה איסור כל שהיא דרך לימוד, ואפילו רועש בקול הר סיני [כל שלא מתכוין להפריע ובלמוד תורה עסקינן]. אלא אדרבא אפילו יחיד או רבים בביתו הלומד בקול בלילה ליכא בזה איסור ח"ו אלא מצוה וחיובו. והביא ראיה לזה, שיש ענין דוקא להשמיע הקול בלילה. ובסו"ד העלה בזה"ל: עכ"פ נלפענ"ד בת"ח הלומד בקול ל"ש בביהמ"ד ול"ש בביתו, אע"פ שמעורר השכנים מותר ומצוה קעביד, ואם ישמעו אחרים ויעמדו וילמדו גם הם תבא עליו ועליהם ברכה. עכ"ל.

ואגב גררא ראיתי בספר שו"ע המקוצר חלק ח' חו"מ (סי' רטז הלכה א) בהערה שכתב להביא עוד מילתא חדתא בשם הגאון הנודע ביהודא קמא אור"ח סוף סימן לה), שמניעת עונה מאשתו נחשבת גזל. שכתב לגבי תיקון חטאים חמורים לבעל תשובה, בזה"ל: אופן עונש עונתו, איני מסדר לו, כי אינו רשאי "לגזול עונת אשתו". ע"כ. ועיין בזה בשו"ת מחנה חיים ח"א (סי' יח). ומצינו גרם לקיחתה מאחר נחשבת גזל, כיעויין בסנהדרין (דף נו). בן נח שייחד שפחה לעברו ובא עליה, נהרג עליה, שפירש רש"י שם משום גזל. אכן לדעת הרמב"ם (פרק ט ממלכים הלכה ח) אינו משום גזל אלא משום אישות כמבואר בפירוש הרדב"ז, ובשו"ת מחנה חיים הג"ל אמצע (סי' סה) ד"ה והנלע"ד וד"ה מצאתי, האריך בזה שהכוונת אשה בעל כרחיה הוי גזל. עכ"ל.

וכרגע נראה לי ספר ודרשת וחקרת על סוגיות הש"ס ופרשיות הש"ס להרה"ג רבי אהרן

יהודה גרוסמן שליט"א (פרשת במדבר היתר אכילת חלב. עמ' שלא) ד"ה ואשר. שכתב, מכאן ראיה למה ששמעתי בשם הגר"א גרודינסקי זצ"ל לתרץ קושיא ד' הנ"ל, בענין האומות שלא רצו לקבל את התורה דכתוב בה לא תרצח לא תנאף ולא תגזול והרי בין כך מחוייבים הם במצוות הנ"ל, ותיירץ הגאון, דהברל גדול יש בין גזל ניאוף ורציחה דבן נח לבין גזל ניאוף ורציחה של ישראל, דבכלל גזל ישראל יש גזל שינה, וגזל זמן וכדומה, ובכלל ניאוף יש הרהורי עבירה שקשים מעבירה וכו', ובכלל רציחה יש הלבנת פנים וכדומה, ואת כל אלו לא רצו האומות לקבל על עצמם. ודפוח"ח. עכ"ל. ונראה דלא נחית לדיוקא ולעיקר דינא אם יש מקור להאי מילתא, רק מיירי על דרך המוסר וההנהגה של עם ישראל כלפי בין אדם לחבירו.

אי שרי להעיר לצורך מצוה

ותבט ותבט עיני להגאון רבי בנימין זילבר שליט"א בשו"ת אז נדברו חלק יב (סימן מד אות א) שנשאל, בדין איסור פרקדן דהיינו עם הראש למטה או למעלה, מה הדין אם אחד שכב על הצד ובאמצע השינה נתהפך על בטנו, האם מותר לאחר הרואה אותו להעירו משנתו ולאפרושי מאיסורא, או כיון שהוא אנוס ואיכא גזל שינה אסור. וכתב, א"צ להעירו מי ששכב על צדו ובאמצע השינה התהפך ושכב פרקדן כי האיסור הוא מעשה השכיבה ואמצע השינה הוא פטור ומעשה השכיבה היה בסדר, אף שזה ברור דאם התעורר מעצמו צריך להפוך על צדו אבל א"צ להעירו. עכ"ד. וכן מצאתי להגאון רבי חיים ישעיה קעניג שליט"א בשו"ת חקי חיים ח"ב (סי' ב אות ד) שג"כ פסק שא"צ להקיצו. ע"ש. וכן ראיתי שנשאל

מדין

בהאי מילתא הגר"ח קניבסקי שליט"א בס' שאלת רב ח"ב (פרק כב עמ' טו) וז"ל: הרואה את חבירו באמצע הלילה שהוא ישן פרקדן, האם צריך לעורר אותו ע"מ לאפרושי מאיסורא? תשובה: אין צריך. עכ"ל. אולם בשו"ת שלמת חיים להגר"ח זוננפלד זצ"ל (סי' רכו) נשאל בזה וכתב, פשיטא דיעיר אותו ולא יבוא לידי עבירה. ע"ש. וע"ע שם (בסימן רכו) לגבי קטן. ע"ש. וכן הלום ראיתי הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א בשו"ת עולת יצחק ח"ב (סי' צ אות ב) שכתב לחלוק על הרב אז נדברו הנ"ל, והעלה. דהעיקר הוא שצריך להזיזו ולהשכיבו כדין, אף שיש מתעוררים עי"ז או נבהלים, מ"מ הכי עדיפא ליה מאשר יבוא לידי איסור חמור. והרי לאדם שמשמיע קול נחירה בשינתו מתוך שיטן באופן שאינו ראוי, עושים לו כן רק להזיזו לאט. ובסו"ד כתב, שגם בניו הקטנים מלבד החובה להרגילם ולחנכם שלא לישן כך, ראוי גם כן להפכן בשינתם כדי שהרגל לא יעשה טבע. ע"ש. וכן הניף ידו בשנית בספרו שו"ע המקוצר אורח חיים ח"א (סי' נב הלכה ה הערה י) ד"ה ואודות. והוסיף שם, שכן ראה בספר חינוך ישראל (הרפנס דף קנב) בשם שו"ת שלמת יוסף (סי' ה) שנסתפק אם מחוייב האב לחנך בנו קטן שלא ישכב אפרקדן, מפני שעכשיו אין שייך טעם האיסור, וצריך לעיין שם, עכ"פ נראה דנכון וראוי הדבר אף את"ל דאינו מדינא. והביא סייעתא לדבריו מהרב חמדת ימים (חלק ב בעניני ימי השוככים פרק ב דף קו ע"ד) ד"ה וגם. שטוב לאדם להדריך את בניו מקטנותם על זה, כמו שאביו היה פוקד טרם שישכב ובקול הרעים קול הלילה לאמר, רבי יהושע בן לוי לייט אמאן דשכיב אפרקדן. יע"ש. עכ"ל. וכן פסק הגר"ש וזאנר שליט"א בשו"ת שבט הלוי ח"י (סי' רלו אות ב) שפשוט שמצוה להרגילם בזה

דהוא מהנהגות קדושה. ע"ש. וכן כתב בס' דרך שיחה להגר"ח קניבסקי שליט"א (עמוד שט) שכבר בעודו ילד יש לומר לו שלא ישכב כך. ע"ש. הרי מבואר דלאו מילתא פסיקתא היא. עכ"פ מוכח מהכא דלהנך פוסקים דס"ל שצריך להעירו שפיר עבד ולא מקרי גזל שינה כהכי, משום דכל שצריך להעירו לצורך ובפרט בנ"ד, שפיר דמי להעירו.

והנה דנו הפוסקים לענין להעירו לצורך מצוה אי שרי. דהנה כתב הרמ"א בהגה יו"ד (סי' שעב סוף סעיף א), כהן שהוא ישן ונמצא מת עמו באהל, צריכים להקיצו ולהגיד לו כדי שיצא משם, (תשובות מהרי"ל סי' טט). וכתב עי"ז הש"ך, שמבואר בתשו' מהרי"ל שם, שאע"פ שהוא ישן ואינו יודע כלל, מ"מ איסורא עביד בשוגג, ואע"פ שאינו עושה מעשה, איסורא איכא, ולאחריני ידיעני מצוה להפרישו. ע"כ. ועוד כתב הש"ך שם, דס"ל למהרי"ל דנהי דלאו דאין בו מעשה אין לוקין עליו, מ"מ איסורא דאורייתא מיהא איכא, ולפ"ז משמע דבאיסורא דרבנן א"צ להקיצו, הילכך לפי מש"כ בסמוך שאם אינו באהל המת ממש, אלא רק בבית הסמוך לו, שאז ליכא טומאה רק מדרבנן א"צ להקיצו. ע"כ. מוכח מדברי הש"ך שעכ"פ כדי להצילו מאיסור דאורייתא מצוה להקיצו. ואין חשש שע"ז יצטער, שכל שהוא לטובתו שפיר דמי להעירו. ועי' בשו"ת קרן לדוד (סי' יח) הנ"ל. שהאריך לבאר דברי הש"ך על נכון.

וכיוצא בזה מצינו לענין מצוה, מחלוקת הפוסקים באדם שנרדם לאונסו מחוץ לסוכה. ואיתא בגמרא סוכה (דף כו). שאמר רבא אין קבע לשינה, שפעמים שאדם מנמנם מעט וזו היא שנתו. וכן אמרו בירושלמי (רפ"ב דסוכה

סוף ה"ה), אין עראי לשינה, שכן אדם ישן קימעא ודיו. וכן פסק מרן בשו"ע (סי' תרלט סעיף ב). דהגאון רבי יוסף חיים בבן איש חי (פרשת האזינו אות ח) כתב, שחייב להעיר את הישן חוץ לסוכה. והובא להלכה בשו"ת ישמח לבב (חאו"ח סי' יח אות יד) אולם הגאון רבי שלמה זלמן אוירבך. הובאו דבריו בהליכות שלמה (עמוד קטו) כתב לחלוק על הבא"ח, וכתב שא"צ להקיצו כי הישן לאו בר חיובא הוא כלל, ובשעת שינתו יש לו דין כשוטה גמור, ואין הצווי לישן בסוכה מוטל עליו אלא על אדם שהוא ער וילך לשכוב ולישן בסוכה, אבל לא בשעה שהוא כבר ישן. כי הישן אינו חייב במצות באותה שעה כלל. ע"ש. ונצי' בשו"ת קרן לדוד (סי' יח) שכתב בזה"ל: סיומא דהאי פיסקא שבמצוה חיובית מצוה להעירו ולהקיצו דמקרי בר חיובא אף בשעת שינה, וחייבם לזכותו במצוה. ואף במצוה דרבנן, כגון תפלה, אם ידוע לנו שהוא מקפיד שלא יעבור זמן תפלה, ויצטער אח"כ על שהתבטל מן המצוה, הוי בכלל מצות גמ"ח להקיצו, וחיובא איכא להקיצו לזכותו במצוה, מיהו אם אינו מקפיד על כך אין חיוב להקיצו, שאין בזה חיוב תוכחה כיון שלא נחשב בזה כעובר על מצוה דרבנן, שהרי אנוס הוא. ע"כ. ולפי"ז יש ללמוד לנ"ד כמסקנת הרב קרן לדוד הג"ל, וכן בהגהות מהר"א הלוי הורוויץ על סוכה (דף כו.) ד"ה ערבך ערבא צריך. כתב: ונראה מכאן ראייה ברורה שאם ישן מעצמו חוץ לסוכה אין בזה שום חשש כלל, רק כששוכב לישן וסומך על חבירו באופן שאין בסמיכתו ממש אסור, משום שינת עראי חוץ לסוכה. ע"ש. ונצי' בשו"ת משנה הלכות מה"ח ח"ה (סי' קצד) שכתב שהלומד בבהמ"ד בחג הסוכות, ונדרם בתוך לימודו, אין בו חשש איסור, שגם זה בכלל תשובו כעין תדורו, שכן

דרכו לפעמים בכל ימות השנה, שנדרם קצת בתוך לימודו, ומיד מתעורר וחוזר ללימודו. ע"ש. וכ"כ בספר הליכות חג בחג (סוכה, עמוד לד) דמי שנדרם חוץ לסוכה, מקובל בשם הגאון מהר"ל דיסקין שא"צ להקיצו, דהוי מצטער. ע"ש. אבל לענין הלכה נראה יותר לומר שהנדרם חוץ לסוכה, יש להקיצו ולעוררו שילך לישון בסוכה. וכן כתב הגאון מהר"י עייאש בספר לחם יהודה (דף לו ע"ד), שהישן בסוכה ביום, וירדו גשמים ונכנס לבית והמשיך בשנתו, אם פסקו הגשמים, קרוב לומר שאפילו לא נעור בעצמו, בני הבית צריכים לעורר אותו, שילך לישן בסוכה. ע"ש. וכן העלה גאון עוזינו ותפארתנו מרן הראש"ל רבינו עובדיה יוסף שליט"א בספרו חו"ע (סוכות, דיני השינה בסוכה הלכה ה עמ' רא) בזה"ל: שהרואה את חבירו שנדרם לאונסו חוץ לסוכה, טוב להקיצו ולעוררו בנחת שילך לישון בסוכה. עכ"ל. ודלא כמ"ש בספר חיכו ממתקים להרה"ג רבי אבנר זאדה שליט"א (עמוד שפד) שאין צריך להקיצו שישן בסוכה. ע"ש. (וברור שמעיקר דינא אין מחלוקת בניהם, דגם מרן שליט"א ס"ל דמעיקר הדין מותר, אלא רק דטוב להחמיר ולעוררו. וזה פשוט). וע"ע בספר אור שבעת הימים להגאון רבי אלעזר רו שליט"א על הלכות סוכה (פרק ט עמוד רכ והלאה). ובספר שו"ע המקוצר להגר"י רצאבי שליט"א ח"ג (סי' קטז סעיף ו הערה יח) ד"ה והיש. ע"ש.

והנה גם בהאי מילתא איכא לספוקי האם צריך להחמיר בזה ולהעיר אותו משנתו ואין חשש של גזל שינה בכה"ג דהוי לצורך מצוה, או בשביל ליכות אותו לקיים מצוה דאורייתא דהוא ישמח מזה. או די"ל דהלכה כהפוסטרים וממילא אם מעירים אותו הוי חשש גזל שינה,

דאם הוא פטור למה לצער ולהעיר אותו. אלא דנראה לומר, דהכא לכו"ע שרי להעיר אותו, מכיון דהוי צורך מצוה לקיים מצוה מהתורה, ובודאי דישמח מזה שהוא כל רגע ורגע מקיים מצוה, לכן גם אליבא דהפוסטרים נכון שאין חיוב להעיר, אבל מצוה איכא בזה ולא הוי חשש גזל שינה. ודו"ק.

ועוד מצינו בסימן תרעב לגבי מצות נר חנוכה, שמי שלא הדליק בתחלת הלילה, והגיע לביתו בשעה מאוחרת, וכל בני הבית כבר נרדמו. כתב הרב חמד משה (סק"ג) טוב שיקיץ שנים מהם, ואם א"א להקיצם, מ"מ יכרך וידליק. ע"ש. וכ"כ המשנ"ב (שם סקי"א) וע"י בשער הציון (סקי"ז). ולכאורה איך מותר לו להעירם אחרי שיצאו יד"ח הדלקה. אלא ע"כ דכל שהוא לצורך מצוה שפיר דמי. וגם דהוי תועלת להישן, ומסתמא ישמחו בני הבית כשמעיר אותם כדי להדליק נר חנוכה, לכן מותר לכתחלה להעיר אותם.

וכן מצינו בסימן נה סעיף ו. שפסק מרן השו"ע וז"ל: אם התחיל אחד מהעשרה להתפלל לבדו, ואינו יכול לענות עמהם, או שהוא ישן, אפילו הכי מצטרף עמהם. עכ"ל. אמנם הט"ז שם (סק"ד) כתב לחלוק על מרן השו"ע, דיש לחלק בין כשאחד מתפלל לבין הישן, דכשאחד מהם מתפלל, אע"פ שאינו יכול להפסיק ולענות מ"מ יכול לשתוק ולכוין, והשומע כעונה, כמבואר בשלחן ערוך (סי' קד ס"ז), משא"כ בישן. ועוד שבשלחן ערוך לקמן (סי' קכד סעיף ד) פסק כדברי תשובת הרא"ש, שאם אין תשעה מכוונים לברכות השליח צבור קרוב להיות ברכותיו לבטלה, וכל שכן ישן שאין להקל לכתחלה. וכלן העלה להלכה שצריך לעוררו. וכ"פ הפרי חדש שם (סק"ו)

דהישן אינו מצטרף. וכן מצדד מרן החיד"א בברכי יוסף (סק"ו), ובמחזיק ברכה (סק"ג) ועוד. ועיין להגאון הבא"ח (פרשת ויחי אות ו), שג"כ פסק להחמיר לענין ישן, אפילו לענין עניית קדיש וברכו. ע"ש. וכ"פ המשנ"ב (סק"ק לד וס"ק לו), שאין להקל בזה. ומכ"מ בשעת הדחק נראה דסבירא ליה דיש להקל. ע"ש. ולכאורה אמאי צריך להעירו להני פוסקים דס"ל הכי, אלא מכיון דהוי צורך רבים להשלים לעשרה לכן טוב להחמיר ולהעיר את הישן כדי שיזכה ויענה עם הצבור קדיש וקדושה, וכל דבר שהוא משום מצוה שרי להעירו, ובפרט דודאי ישמח מזה שזיכוהו לענות קדיש וקדושה ובכה"ג ש"ד להעירו וכנ"ל.

ותו אשכחנא בסימן רמ לענין להקיצ את אביו משנתו לצורך תפלה או פרנסה וכדומה, דאם הבן יודע שהאבא ישמח מזה כשיקיצנו, ויצטער על זה שנמנע מלהקיצו, בשביל אותו ריוח הפסד ממון או בשביל דבר מצוה שפיר דמי להקיצו. וכמבואר בספר החסידים (סי' שלז), שאם בא לאביו ריוח ויהיה נפסד, וכשמקיצו אף שמצטער, מכל מקום יצטער יותר אם לא יקיצו, והבן יודע דעת אביו בזה, מצוה להקיצו, מאחר שאביו שמח על זה. וכן כשמקיצו ללכת לבית הכנסת או לרבר מצוה מותר, שאתה ואביך חייבים בכבודי. ע"כ. והובא בספר רוח חיים (סי' רמ אות טו), ובערוך השלחן (סי' רמ אות מ). ובחיי אדם (כלל סז אות יא). ע"ש. חזינן להדיא דהיכא דהוי לצורך מצוה או פרנסה, ובודאי דהוא ישמח על זה ויצטער אם לא יעיר אותו, מותר להעירו ולא מקרי גזל שינה בהכי.

ותו חזינן דהנה בשו"ת שלמת חיים (סי' תקסו) נשאל, מי שמתנמנם על הספר בדרך

לימודו, האם צריך להקיצו כדי שלא ישתמש בספר במקום כר לראשו, זכר לדבר בעלמא בענין ברכת המפיל שצריך להקיצו עבור זה, או דילמא מאחר דהוא דרך לימודו הוי כצורך לימודו? תשובה, שאינו צריך להקיצו כיון שהוא דרך לימודו. ושם הובא עוד: עיין בפיוט להחניך בטללי שינה, מרבי יחיאל מפריש, דהיינו שהקב"ה מחיה את המתים באותו קצף היוצא מפי הלומד תורה כשנרדם על הספר. ע"ש. ובספר גנוז הקודש (דף נא הלכה יד) כתב, אסור לישון על גבי ספר, והרואה אדם שנרדם על ספר, אם יכול לשמוט את הספר מתחתיו מבלי שהתעורר, ישמטנו מתחתיו, אך אם חושש שיתעורר, יניחנו כך. וכתב שם, שמקורו מהגר"ג קרליץ, והגר"ש אויערבאך שליט"א, וכיאר הגר"צ קרליץ שהכל מתייחס לזה שכתחילה נרדם מאונס (ודמי לנרדם מחוץ לסוכה שא"צ להעירו). אולם בספר מנוחה וקדושה כתב, שהרואה אדם שנרדם על ספר, אסור לו לראות את בזיון הספר, בזה שהספר נהפך לכרית, וכן חייב לשמוט את הספר. ומה שהובא שכשהאדם נרדם על הספר ויוצא ממנו קצף נעשה מזה טל תחיה, זה נאמר על הנרדם לאונסו. ע"ש. ועי' בספר שמירת כבוד הספרים (פרק ב סעיף לה עמ' רסב) מש"כ לבאר בדעתו של הרב מנוחה וקדושה הנ"ל. ע"ש.

ועוד נראה להביא קצת סייעתא להנ"ל, על פי מה שראיתי להגאון רבי שלמה זלמן אורבך זצ"ל בספר הליכות שלמה (פרק יג הלכה יח) שכתב, דאין להשתמש בשעון המעורר ע"י נגינה, וכל שכן בקלטות כדי להקיץ מן השינה. ובהערות שם (מס' 69) כתב בזה"ל: ולענין השימוש בשעון המעורר במקום שיש לחוץ שיקיץ גם אחרים ע"ז, הורה רבנו לבחורי הישיבה, שאם השעון מכון לשעה שרוב הבחורים קמים, מותר, ואיז לחוש להמיעוט

(אף בכה"ג שחלק מהבחורים קמים לסליחות וחלקם לא, מפני שאומרים אותם בשעה אחרת, וכיו"ב). אבל אם הוא בשעה מוקדמת מהרגיל וכן הקם להתפלל בותיקין וב"ב ישנים ודאי דאין לו להשתמש בשעון, אלא יעשה רק כפי ההכרח. כתבי התלמידים. עכ"ל. ומשמע מהכא, דאם זה לצורך מצוה שרי להשתמש בשעון ולא מתחשבים במיעוט שממשיכים לישון, ורק היכא דקמים מוקדם מהרגיל אז בכה"ג אסור לו להשתמש בשעון ולהפריע לאחרים לישון.

ואני טרם אכלה ראיתי להרה"ג רבי יוסף שרביט שליט"א בשו"ת ארחות יושר ח"ג חת"ר"מ (סי' ד אות ב) שנשאל גם כן מה המקור לגזל שינה וכתב וז"ל: גזל שינה, נדודי שינה. המקור לזה במשלי (ד, טז), כי לא ישנו אם לא יריעו ונגזלה שנתם אם לא יכשילו. ע"כ. הרי דכתב לישנא גזל על שינה.

אולם לענ"ד נראה דאין ראיה מהכי, דהמעין יראה דמיירי ברשעים שאם לא ירעו בעצמם לא ישנו כלל, ואם לא יכשילו את אחרים הגם שאז ישנים אחר שהרעו בעצמם, נדמה להם כי שנתם גזולה אצלם, כי חושבים שלא היה ראוי להם לישון עד יכשילו גם את אחרים. ובפירוש אכן יחייא (שם) כתב לבאר וז"ל: נתן סיבה למה מזהירו, מלעבור אפילו פעם בשנה, כי בהיותו חכם ובעל מדות טובות, הוא מהנמנע שידבר בדרכיהם בהעברה הקלה ההיא, וזהו אומרו, כי כל היום אינם חושבים בדבר אחר, כי אם לצוד לבות בני האדם להטותם לדרכיהם, כי הרעים לא ישנו בלילה אם היום לא עשו איזה אדם שיהפך להיות רע כמותם, וזהו אומרו, אם לא ירעו, והרשעים נגזלה שנתם, אם לא יכשילו איש. מה שיחשוב דעותיהם הנכזבים, ומחשבותיהם מחשבת

הוא
הוא

ממשהו. ורק אצלם שייך זה שהם בכלל לא ישנים עכשיו. ולא קשור לדיני גזל בעלמא. ודו"ק. ועתה מצאתי בספר שו"ע המקוצר ח"ח (סי' רטז הלכה א בהערה) הנ"ל, שגם הביא ששמע שאומרים שיש סמך מהפסוק הנ"ל, וכתב דהמעין שם יראה דאין ראיה כלל. ע"ש.

מסקנא דדינא ופירות הנושרין

א. אין מקור למושג לגזל שינה. אלא מקרי היזק שינה כמש"כ המאירי בב"ב (דף כ:).

ב. המעיר את חברו סתם ע"י רעש וכדומה, עובר משום ואהבת לרעך כמוך, ועוד ידוע מהפוסקים דצער חברו הוי בכלל איסור דלא תונו איש את עמיתו הנאמר על הונאת דברים.

ג. להעיר את הישן לתועלת הישן, כגון לצורך תפלה או פרנסה אם יש בתועלת שמחה שהישן ישמח בזה שהקיצו, ואדרבא יצטער אם לא יעיר אותו מותר, ואם אין בזה שמחה להישן אסור.

ד. להעיר אדם כדי לקיים מצות עשה דאורייתא כגון הישן חוץ לסוכה האם חייב להעירו. שדעת הגאון הב"ח שחייב להעירו, ודעת הגרש"ז אורבך דאין צריך לעוררו.

ה. להעיר אדם לצורך מצוה דרבנן כגון נר חנוכה, דעת החמדר משה והמשנ"ב דיכולים להעירו, ולפי דעת הגאון קרן לדוד צריך לאמוד דעתו של הישן אם יש לו שמחה בזה או לא.

ו. להעיר אדם בשביל להצילו מאיסור חמור כגון הישו פרקדו. דעת הגאון שלמת

חיים והעולות יצחק שצריך להעירו. ודעת הגאון אז נדברו והחקי חיים ועוד שלא חייב להקצו.

ז. להעיר אדם שנרדם על הספר האם מחויב להעירו. שדעת הגאון שלמת חיים שאינו צריך להעירו כיון שהוא דרך לימודו, ודעת ספר מנוחה וקדושה שחייב לשמוט את הספר מפילו שהתעורר משום ביון הספר.

מילי דאגדתא בהאי ענינא

ואחרי הודיע ה' כל זאת, אשכח לן ובידק לן בכל ספרי קמאי ובתראי ולא ראינו מקור לשם גזל שינה. (וגם אותם שחפשו מקור להאי מילתא, הרואה יראה דאין דבריהם מוכרחים), ועל כן נראה דכל מה דנתפשט היום המושג של גזל שינה הוא לקוח מספרי בעלי המוסר, וכמו שיבאר בסמוך.

וזה יצא ראשונה בספר חפץ חיים ופעליו חלק ג' (עמוד קה) שכתבו בשם הגאון החפץ חיים שהיה אומר: המעיר את חברו משנתו הינו גזלן, שגזל ממנו את מנוחתו וזוהי גזלה שאין לה השבה. ע"ש.

ובספר לב אליהו לרבי אליהו לופיאן חלק א' (עמ' קפג) כתוב שהיה מטיף לתלמידיו: ישנם בחורים הנכנסים בלילה לחדר ואינם מבחינים אם החבר בחדר כבר ישן, נכנסים ברעש או מדליקים את אור החשמל והשני מתעורר ואינו יכול לישון, הרי יש בזה חשש גדול של גזלה ומבטל בידים ודורס ברגליו על מצות עשה "ואהבת לרעך כמוך". אילו היה מפריעים לך את השינה היית מרוצה. ע"כ.

ובספר בפאר הדור (חלק ד, פרק כה) הובא מעשה בהגאון החזון איש שלא הרשה להעיר בחור שישן בביתו כדי להשלים מנין לתפילת הותיקין

שהתקיימה בביתו גם אם אותו היה העשירי למנין, והקפיד שישמרו על השקט בקרבת החדר בו ישן הבחור. ע"ש.

בספר אהבת חינום להרה"ג רבי יוסף שלום שעשוע שליט"א (עמוד קנב) כתב, בזה"ל: גזל שינה חמור מגזל ממון, לכן צריך להזהר מאוד שלא לגזול את שינת שכניו ובני ביתו או להתקשר לאנשים מאוחר בלילה. עכ"ל.

ובאמרות חכמה עה"ת להרה"ג רבי נתנאל איבני שליט"א (דברים, עמ' עג). בד"ה עדיפות למצות גזל שינה ממצות ונשמרתם לנפשותיכם. וז"ל שם: האדמו"ר רבי יצחק מאיר מגור בעל חידושי הרי"ם, נכנס פעם לבית מדרשו סמוך לעלות השחר, ומצא שם אחד מחסידיו המובהקים כשהוא יושב ומעיין בספר, התבונן הרבי בפני החסיד, השוקד על תלמודו, והכיר מיד שהלה הדיר שינה מעיניו כל אותו הלילה, הרכין עצמו הצדיק לעבר האיש ולחש על אוזנו, מה ראית להתנזר כל הלילה משינה? הלא התו' ציותה עלינו "ונשמרתם מאד לנפשותיכם" וחלילה לנו לגלות שקדנות יתרה על חשבון כריאות הגוף שהיא היסוד לביאות הנפש, ענה החסיד בחמימות לרבו: לא מחת שקדנות יתרה נשארתי ער כל הלילה בבהמ"ד, אלא מצוי כאן אדם הישן על הספסל, ושולי גלימתי התקפלו תחת ראשו, חששתי אפוא למשוך את גלימתי מתחתיו, שמא אעיר אותו משנתו, ומשום כך נשארתי יושב על מקומי כל הלילה. עכ"ל.

ובספר בית יחזקאל להרב משה יחיאל הלוי צוריאל (וייס) הלכות דעות (מהות החסד עמ' שמד) ד"ה וישנם. הביא כמה דוגמאות מספר מאורות הגדולים מרב זיציק שליט"א. ושם (בדף לח) מסופר על רבי ישראל מסלנט זצ"ל, שהורה לתלמידו, כאשר קם מוקדם בבוקר, ללמוד בעודו שוכב במטתו, ואפילו בהרהור ד"ת בלבד, ואל ילך

אורגון
אורגון

ממקומו ברעש המעיר את שאר התלמידים הישנים, כי אולי לא יוכלו שוב להרדם, והרי גזל שינה הרי גזל (מדאורייתא). עכ"ל.

בספר ברכת אברהם מאמרים והדרכות מידות והשקפות מאת הגאון רבי אברהם ארלנגר שליט"א (נקי' כפים, פרק ב עמ' קצא) כתב וז"ל: עוד מכשלה גדולה המצויה גם בין בני תורה, והיא ענין ההפרעות ע"י רעש ודיבור בקול המעכבים אחרים מלישון, ומעוררים את הישנים ומפסידים מנוחתם, והרבה סובלים מאוד מכל מערכת הסדר, עי"ז שמופרעים מלנוח ולישון בזמן הראוי ובכמות הראויה, בשביל שישכימו בבוקר ויתפללו וילמדו שעות רצופות בכח הגוף כראוי, וכל זה מפני חברים שאינם חסים על צערם ומניעת שינתם של וולתם. והנה על הגאון רבי ישראל סלנטר זצ"ל מסופר, שאם אחד ישן בחדר, חלץ מנעליו כדי שח"ו לא יפריע לו בהליכתו בחדר. ושמעתי עוד מבעל המעשה שילד נרדם לו על ספסל בבית מרן הגרי"ז ז"ל, ולא נתן לו להעירו כדי שילך לביתו, כי איך אפשר להפריע לו ולקחת לו שינתו. והנה אם לדון בזה הלכות גזילה, קשה לומר דנקרא גזל כשאינו לוקח לו לעצמו, ואפי' לאו דלא תגזול כבמזיק ממונו י"ל דלא שייך במצער זה, אבל כמו כל חובל בחבירו דחייב גם בצער, הרי הוא מצערו בידים, וגם יש בזה ענין אונאת דברים, כמש"כ בשערי תשובה (ג, כד) והמצער כל איש מישראל וכו' עובר בלא תעשה שנאמר ולא תנוני איש את עמיתו. ואמרו רז"ל באונאת דברים הכתוב מדבר. והוא מענין הצער והמצוק וכו'. עכ"ל. והמתבונן בשכל ישר הרי אין צורך להרכות בדברים שיש בזה עול גדול, ומי שנוהג באופן שדרכו לגרום הפרעות לאחרים בשינתם, בקולו, בין בדברים בטלים ובין בדברי תורה. הרי בודאי לקוי הוא מאד

במידותיו, נוסף לאיסורים הנ"ל. ונוסף למצות עשה של ואהבת לרעך כמוך, רוצה יעזי לצער אנשים אחרים מפני שנוח לו כן, וגם אם בשוגג הוא נכשל, ראוי לעשות תשובה. ולחזק הענין הזה, ולהתרחק מכל מקום מכשול למען לא יצטרע ויפסיד לחבירו את שינתו, וזה פשוט וברור לכל ההולך ישר. עכ"ל.

ובקונטרס ואתה קדוש (ליקוט בענין איסור חילול ה', עמ' קיח) כתב וז"ל: אותם הרצים לנוח בשבת בשעות הצהריים ולשם כך שולחים את הילדים לשחק בחצר וע"י כך מפרעים את מנוחת השכנים ואחרים. לא יפה הם עושים, ועתידים לתת את הדין על גזל שינה, אם הם בני תורה, יתנו אתהדין גם על חילול ה'. עכ"ל.

ובקול מהיכל ח"ט (עמ' 138) כתב וז"ל: חומרא על חשבון אחרים, מה שיותר קשה ליותר הוא, והמכשלה רבה, לכל תהיה חומרתו על חשבון אחרים בין קרובים ובין רחוקים, נהגו לגרר כתלים וכיסאות וכו', האיסור של גזל שינה לצערנו במחנינו, יש שבמשך היום שטרודים בפרנסתם ועובדים בנקיון לקראת פסח בשעות המאוחרות בלילה ולא חוששים לשכניהם שיש בניהם זקנים, חולים, וקטנים. הח"ח כתב שגזל שינה הוא מדאורייתא שלא ניתן להשבה, גם גער בתלמידו על שנטל ידיו אחרי שנתו בתוך חדר שישנו עוד תלמידים באותו העת, וכי נטילה תוך ד' אמות יכולה לדחות גזל שינה. עכ"ל.

בקובץ ישיבת חכמי לובלין חלק ב' (פרק שבעה עשר עמ' כח) איתא וז"ל: מספר תלמיד הישיבה הג"ר יצחק פלקסר שליט"א: זכורני אכיוודה, משנות למורי בלובלין. כידוע היתה דירתו של הרב זצ"ל בבנין הישיבה בקומה השנייה, בה היה גם היכל הישיבה ואולם הלימודים, בשעה אחת עשר

כבו האורות באולם, כי הרב היה משנן לתלמידיו, מתמיד זהו שאוכל בזמן וישן בזמן ולומד בזמן, אבל בחדר המדרגות שבין קומה לקומה היה החשמל דלוק, וגם שם אחרי שכיבו את האורות באולם, עמדו בחורים והמשיכו בלימוד עד שעה מאוחרת בלילה, דעת הרב לא היתה נוחה מזה, וזכורני, לילה אחד, בשעה 12 בחצות, עמדנו קבוצת בחורים ולמדנו לאור החשמל בחדר המדרגות, פתאום שמעתי את חריקת הנעלים של הרב זצ"ל, שהיה ידוע לי לפי היכר מיוחד, צועד בקומה השניה ומתקרב אלינו וקולו כקול ארי, למה אתם מפריעים שינתם של הבחורים, פחד גדול נפל עלינו, והסתלקנו חיש לקומה השלישית, אחד מאתנו התחבא בתוך ארון הבגדים ושני התחבא תחת המטה מרוב יראת הכבוד. עכ"ל.

ובספר אור יחזקאל למרן המשגיח הגאון רבי יחזקאל הלוי לעיושטיין זצ"ל ח"ד מידות (עמוד רעד) כתב בזה"ל: וכי הרינו יונה שערי תשובה (שע"ג קמח) וכאשר יתייצב בתוך העם וידבר עם חבריו יתבונן בינה וידקדק וישגיח בכל מוצא שפתיו לקדש את ה' בדבריו, ולדבר בשח עבודתו ותהלת יראתו ולשבת עבדיו ויראיו, ויוזה כזה בהגיון לבו ומבטא שפתיו בלא יגיעה ופועל כפים, זכות גדולה עד לשמים, והיינו שחייב אדם להשתדל במיוחד לשבח ולפאר שם שמים, וכאשר נתבאר שכאשר מתוקנים מעשיו ומדותיו ה"ז מקדש השם, א"כ בכל מעשה ומעשה מדרכיו מתבטא קידוש ה', ובודאי הרי זה זכות גדולה עד לשמים. וברצוני לעזור, השבוע בשיבה אשר בא חד מבני הישיבה בברית האירוסין, עשו חבריו שמחה לקראתו בחצות הלילה, והדבר נשמע ברחובות של עי, ובודאי צבור המון העם ששמע זאת הקפיץ עי, וסברו שאין זה מתאים לבני הישיבה להפריע לצבור משנתם, והרי מלבד שמונת בזה גול שינה והיוק הרבים. רחוק מאוד עונו זה מפידוש ה', וכנ"ל. וביותר הרי גול רבים

אין אפשרות לבקש מחילה ע"י ועבירות שבין אדם לחבירו אין מתכפרים עד שירצה את חברו, ואל נא נזולל וגאמר שקטנות היא זו, שהרי נתבאר לעיל שיתכן שאף בקטנות נותן מקום ליצר וסופו אובדן הנפש וכדחזינו גבי מרגלים שפתחו בקטנות וסיימו בלא נותר בהם איש. עכ"ל.

ובן הובה בספר הרב מברסק חלק ב' (עמ' 565) מעשה, בעת ששהה מרן הגר"ז רבי יצחק זאב מברסק בעיירת הנופש שילץ אשר בשווייץ, התהלך באחד מן הימים בסמטאותיה של העיירה, והנה הופיע מולו יהודי חסידי, היה זה ר' נטע פרנס, שבא להקביל את פני מרן הגר"ז, לאחר שנתן ידו לשלום, שח למרן בשמחה אודות הזכות שנפלה בחלקו להתארח באותו מלון עם מרן, ולא עוד אלא שחזריהם סמוכים זה לזה. כששמע זאת מרן, הרצינו פניו ומיד שאל לאותו יהודי: יאמר נא לי מר, באיזו שעה נוהג אתה לעלות על יצועך לישון בלילה, הלא יהודי מבוגר אני ופעמים רבות ישן אני בשעה מאוחרת, ואז כשאקרא את קריאת שמע שעל המטה באריכות ובקול רם, אפשר שאני מפריע לכם לישון- שח מרן בראגה כנה לאיש. אם על כך דאגתו, אנא אל ידאג- הרגיע האיש את מרן- "שמחה גדולה היא לי לשמוע את הבריסקער רב בעת שאומר קריאת שמע שעל המטה". גם לשמע דברי הרגעה אלו, עדיין לא נחה דעתו של מרן, ועל הוסיף והקשה: ומה יהיה על שינת זוגתכם, שמא מפריע אני לה בכך? אין מקום לדאגה השיב האיש מניה וביה בטוחני כי גם זוגתי שמחה בכל מאודה לשמוע את הבריסקער רב בעת שאומר קריאת שמע. כששמע מרן את תשובת האיש, סירב לקבל את דבריו. ואמר: אף על פי כן צריכים אתם לשאול את פיה על כך, אי אפשר לסמוך בעין זה על השערה בלבד. עכ"ל.

ובספר הזהירו בממון חבריהם (עמוד קנו) כתב לעזור על זה, בענין גול שינה, שוררת הפקרות

וזולול מחפיר אצל רבים, אנשים מדליקים בבתם מוזיקה בכל רם בשעה שהשכנים כבר ישנים, אנשים יושבים עם אורחיהם במרפסת מאוחר בלילה ומדברים בקול ואף מקימים רעש, מבלי שום התבוננות והתחשבות בזולת, חוץ מעצם ענין גול שינה, הלא המה דורסים בשאט נפש על מצוות ואהבת לרעך כמוך, וכי לעצמם היו הם חפצים שיפריעו ממנוחתם. ע"כ. ע"ש.

ומצאתי עוד בספר אור דניאל (להרב רבי דניאל אוחיון שליט"א) על התורה ספר ויקרא (לימי ספירת העומר, עמוד שסח) שהביא מעשה בהאי מילתא. וז"ל שם: הגאון רבי יצחק יעקב רודרמן זצ"ל, ראש ישיבת בוליטמור, בעל "מבית לוי" בשעתו למד בישיבת סלבודקה ונמנה על מצטייניה. יום אחד התחבט בקושיא עמוקה בסוגיא, נועץ בחבריו האריות שבחבורה, הגאונים רבי אהרן קוטלר ורבי יעקב קמינצקי, ולא מצאו תשובה. החליט לשאול את הגאון רבי לייב מוילקומיר. הגאון רבי לייב, מזקני גאוני דור דיעה הוה, חותנו של הרב מפנוביץ זצ"ל. שנים רבות כיהן ברבנות העיר ווילקומיר ולעת זיקנתו המופלגת פרש מן הרבנות ועבר לעיר קובנה כדי לשקוד בה על התורה בלא טרדות והפרעות. רבי יצחק יעקב רודמן חצה את גשר הגנה ופקד את ביתו של רבי לייב להציע בפניו את הקושיא. שמע רבי לייב את העניין, הוציא את הגמרא, התעמק בסוגיא וראה את כי הקושיא קשה כברזל! בחן דרכים שונות ופסלן. סוף דבר, הקושיא בעינה. ליווה את אורחו הצעיר החוצה, והזהירו שיזהר בדרכו באישון לילה. הרחובות חשוכים היו ומלאים מהמורות. רבי יצחק יעקב הגיע בשלום לאכסנייתו. מותש מיום עמל מחשבתי מפרך ומהטיוול הארוך, קרא קריאת שמע על המיטה

ושקע בשינה. וכשהקיץ, האיר כבר השחר. פקח את עיניו וראה את רבי לייב, הגאון הישיש בן השמונים ושש, עומד בסבלנות ליד מיטתו ומביט בו. מיהר רבי יצחק יעקב ליטול ידיו ג' פעמים לסירוגין מהנטלה של מראשותיו, ושאל נרעש: מה הרב עושה כאן? ממתי? שתתעורר. השיב הרב הישיש בנועם. לאחר שהלכת המשכתי להרהר בדברים והגעתי לפתרונם, בידי חירוף לקושיה, מיד שמתי לכאן פעמי, בירדתי היכן אכסנייתך והריני כאן. אם תברך ברכות התורה אומר לך מה התשובה. חרד רבי יצחק יעקב: הרב ממתי? לבטח שעות! מדוע לא העירני? והגאון הישיש התחלחל: מה עלה בדעתך זהו גול שינה! כשתמצוי לומר, יש כאן את כל היהדות על רגל אחת: בין אדם למקום, בשילוב הקפדה על בין אדם לחברו. עכ"ל.

ולחיבת הקודש אציין אציין עוד מקורות בהאי גופא דעובדא. ע"ע בס' המאורות הגדולים (עמ' יג אות כט), ועמ' טז אות לח). ע"ש. ובספר דברות צבי חלק ג' שיחות חכמה ומוסר מאת הרה"ג רבי צבי וייספיש שליט"א (עמ' רנה). ובקובץ חיזוק ג' קובץ א' (חיזוק לבין הזמנים, עמ' קפה), ובקובץ חיזוק ד' קובץ ב' (עובדות והנהגות, עמ' קסו). ובספר שיחות לספר שמות מהגאון רבי אביגדור נבנצל שליט"א (עמוד רלד), ובספר שיחות לספר ויקרא הנ"ל, (פרשת אמור שיחה כג, עמ' רצג), ובספר שיחות לספר דברים הנ"ל, (ערך של שינה, עמוד שיט). ובספר שערי תורת הבית מאת הרה"ג יהודה משנור שליט"א (סימן כג פרק ב עמ' שכא). ולהגאון רבי אהרן זכאי שליט"א בספר למנוע מכשול ח"א (סימן טו הלכה ב), ובספר לילות כימים (עמ' 170-174). ע"ש. וכעת עמד קנה במקומו.

מתנהגים! חבר עושה חתונה - צריך לשמוח איתו.

היה פעם כנס התעוררות, והגאון רבי ניסים קרליץ שליט"א אמר: "קבלתי הבוקר מכתב לדבר בכנס על כך שזה לא בסדר שעושים שבע ברכות עד שעה מאוחרת". אם באמת זה מפריע - אומר ר' ניסים - אסור לעשות את זה, אבל למה זה מפריע? האם כאן זה סדום? השכן עושה שבע ברכות, האם אתה לא יכול לשמוח עם השני?

מלימוד תורה יכולה ליגרם לך הפרעה?

ודא"ג אספר ממה שבדידי הוה עובדא: בשנים הראשונות שלאחר נשואי, הייתי לומד בביתי עם חברותא בשעות הלילה, ופעמים אגב ריתחא היינו מרימים את הקול בבחינת "את והב בסופה". הגיע אחד השכנים שהיה גם צורבא מרבנן והתלונן שהלימוד שלנו מפריע לו, ודרש שנלמד בשקט בלא הרמת קול. השבתי לו: דכיון שיש חיוב ללמוד תורה בלילה, וכל בית שאין ד"ת נשמעין בו בלילה אש אוכלתו (סנהדרין צב.), ונפסק להלכה בשו"ע יו"ד (סי' רמו סעי' כד), וכתב שם המהרש"א בח"א, למה בלילה? דביום אפשר לא נשמע הקול מפני קול המולה של המון, אבל בלילה שהקול נשמע ולא השמיע אש אוכלתו, ומבואר שאדרבה ראוי להשמיע את לימודו בקול.³¹³ ועוד דהא קימ"ל דעיקר לימוד התורה הוא דוקא בקול, וכדאשכחן בעירובין (נד.) בברוריה

³¹³ ובענין החיוב ללמוד תורה בלילה, יעוין במ"ש בעירובין (סה.) ובכ"מ, לא איברי סיהרי אלא לגירסא. ואיתא שם עוד דא"ל ברתיה דרב חסדא לרב חסדא, לא בעי מר מינן פורתא, אמר לה השתא אתו יומי דאריכי ונינים טובא. וע"ש בפרש"י. ובכ"ב (י.) מאי אשבעה בהקין תמונת, ארנב"י אלו ת"ח שמגדין שינה מעיניהם בעוה"ז, והקב"ה משביען מזיו השכינה לעוה"ב. והרמב"ם בה' ת"ח (פ"ג הי"ג) כתב, שאין אדם לומד חכמתו רק בלילה. והשו"ע ביו"ד (סי' רמו סעי' כג) כתב מי שרוצה לזכות בכתרה של תורה יזהר בכל לילותיו ולא יאבד אפילו אחת מהן בשינה וכו', אלא בדברי חכמה ותלמוד תורה. ושם (בסעי' כד), כל בית שאין ד"ת נשמעין בו בלילה אש אוכלתו. וע"ש בביתאור הגר"א סקנ"א. ובשו"ע או"ח (סי' רלח סעי' א) כתב, צריך לזהר בלימוד הלילה יותר מבשל יום והמבטלו עונשו מרובה. וע"ש במשנ"ב. ובס' חובת הלבבות (שער אהבת ה' פ"ו).

ובס' דרכי משה (ומובא בהקד' לס' פרדס יוסף בראשית), עה"פ בקהלת (א, ט) "אין כל חדש תחת השמש" פירש, דביום אין אדם יכול לחדש לפי שטרוד, משא"כ בלילה שאז הלב פנוי ואין מי שיטרוד אותו. וכמש"כ הרמב"ם שרב חכמתו לא למד רק בלילה, ע"ש. ובס' פרדס יוסף (פ' חרומה כה, לא) דמצות הדלקת המנורה הוא בלילה כמ"ש "מעבר עד בוקר", דלכא"ל צלה"ב לפי מה שאמרו בשבת (כב:) שלא לאורה צריך, מה לי לילה מה לי יום. אלא לרמז שעיקר לימוד תורה והצלחתה בלילה, כמש"כ בטשו"ע (שם), ובחגיגה (יב:) כל העוסק בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום. וע"ש בט"ז אה"ע (סי' כה סק"א). וע"ש מש"כ בספרי "שפתי כהן" עמ"ס ברכות (ס: או ט).

יחזקאל

שאשכחתי לההוא תלמידא דהוה קא גריס בלחישה, בטשה ביה, אמרה ליה לא כך כתוב ערוכה בכל ושמורה, אם ערוכה ברמ"ח אברים שלך משתמרת, ואם לאו אינה משתמרת. הרי שעיקר הלימוד הוא בקול. וא"כ לא יתכן למנוע ממני ללמוד תורה בביתי בלילה. וכיון שמדרך הלימוד הוא בדיבור חברים - בחברותא, ממילא כך היא דרכה של תורה, ללמוד עם כל הריתחא, כמש"כ "הלא כה דברי כאש נאום ה' - כפטיש יפוצץ סלע" (עי' קידושין ל:). "מקולות מים רבים אדירים משברי ים"!

אכן, אותו צורבא מרבנן לא השתכנע מדברי, הלך ותבע אותי לדין תורה אצל אחד מפוסקי הדור. כאשר הרצה האיש בפני הרב את תלונתו, טען: שמחמת הלימוד שלנו נגרם לו גזל שינה, וכי הוא מתעורר לקול לימודו ואינו יכול לחזור ולהירדם. הרב ששמע את דבריו השיב בפליאה: "איני מבין - מדיבורים של תורה נגרמת לך הפרעה? למה זה צריך להפריע לך? הרי עליך להיות שמח ומאושר שבשעה שאתה ישן קולות של לימוד התורה עוברים דרך קורות ביתך". ובלשון תוכחה אמר: "הגם בעיר התורה מגיע 'בן תורה' לתבוע לחבירו על כך שלומד תורה בביתו?"

שוב מצאתי בס' "עלינו לשבח" (בראשית עמוד תעב), שמביא מהגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א שמעיד על תלמיד שלמד בקול בלילה והפריע לשכנים לישון, וכשבאו לשאול בעניין אצל החזו"א זצ"ל, אמר שאין להם זכות למנוע בעדו. ע"ש.

ואחר זמן ראיתי בשו"ת שבט הלוי (ח"ז סי' רכד) שכתב דתלמיד חכם הלומד בבית המדרש, ונשמע קולו בבואו אל הקודש החוצה עד שמפריע לשכנים בלילה הוי בכלל גזל שינה. ובשו"ת משנה הלכות (מהדו"ת ח"ד סי' ר) העיר עליו, דלא מיבעיא ת"ח, או אפילו הרבה תלמידי חכמים הלומדים בביהמ"ד דרך לימודם אפילו בקול שמעורר השכנים, אין בזה איסור כל שהוא גרף לימוד, ואפילו רועש כקול הר סיני נכל שאינו מתכוין ח"ו להפריע ובלומד תורה עסקינן, אלא אדרבה אפילו יחיד או רבים בביתו הלומדים בקול בלילה ליכא בזה איסור ח"ו, אלא מצוה וחיוב. וציין לדברי רש"י בעירובין (יח:) על הא דאמר ר' ירמיה בן אלעזר, כל בית שנשמעין בו דברי תורה בלילה שוב אינו נחרב, שנאמר "ולא אמר איה אלוה עושי נותן זמירות בלילה" (איוב לה, י). ופירש רש"י: "ולא אמר וכו'. ולהכי נקט לילה שהקול נשמע מרחוק". ומבואר דנקט לילה לומר שילמוד בקול עד שהקול נשמע למרחוק. ופשוט הוא שהשכנים ג"כ שומעים הקול, דאם השכנים לא ישמעו מי ישמע. ובסוף דבריו כתב: "תלמיד חכם הלומד בקול. לא שנא בבית המדרש ולא שנא בביתו. אע"פ

* מה זה גזל שינה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו. אחדשה"ט.

בדבר ששאל מה שמורגל בפי העולם גזל שינה אי יש לזה מקור.

נראה כי דבר זה מקורו ממה שאמרו ז"ל (ברכות י"ג) אמר ליה רב נחמן לדרו עבדיה בפסוקא קמא צערן טפי לא תצערן וכן אמר ליה רב יוסף לרב יוסף בריה דרבה אבון היכי הוה עביד א"ל בפסיקא קמא הוה קא מצער נפשיה טפי לא הוה מצער נפשיה ומבואר דאפילו למצות ק"ש רק אפסוק ראשון הוה (ועיין טוש"ע א"ח סי' ס"ג ס"ה) לא הוה מצער נפשיה משום שינה ולא יותר א"כ בסתמא לצער מי שהוא ולהקיצו הו"ל בכלל גזול ממנו דעיקר ענין של גזל הוא משום דמצטער.

וקצת ראיה נראה מגמ' סנהדרין נ"ט הגזול פחות משו"פ דב"נ ניהרג עליה אע"פ שגזל מישראל וישראל מחיל ליה מ"מ בשעה ששומע מצטער אלא אח"כ מוחל, א"כ הכ"נ הו"ל מצטער כגזול פחות משו"פ ועיין תוספתא ב"ק פ"ג ה"ז ז' גנבים הם הראשון שבגנבים גונב דעת הבריות ומסרב לחבירו לארחו ואין בלבו לקרותו וכו' ע"ש שכולן בלי נקיטת חפץ וכו' ומיהו לא חשיב גזול שינה והבן כי אין הז"ג יותר. לכן מה שכתב מע"כ דגזול לא שייך אלא בנקיטת חפץ ודאי זה אינו כמבואר בתוספתא הנ"ל דכל הני בכלל גזול הם אע"פ שאינו אווז שום דבר בידו.

איברא דלכאורה צ"ע ממשנה מפורשת סנהדרין (ע"א ע"ב) שינה ויין לרשעים הנאה להם הנאה לעולם לצדיקים רע להם ורע לעולם וא"כ ממ"נ אם הוא רשע אז הנאה לו ולעולם השינה וא"כ גזול הנאתו הימנו וגם מן העולם והו"ל בכלל גזול כנסת ישראל שאמרו שמי שאוכל בלא ברכה גזול כנסת ישראל ואם הוא צדיק אז אדרבה שינה רע לו ולעולם ואינו גזול כלום אלא אדרבה מצוה לעוררו שיהיה טוב לעולם ולכן כל הענין צ"ע. והנותן לשכוי בינה צוהו להעיר העולם כולו משנתן, ואדרבה הוא מצוה וחיוב, ובמשנה מסכת תמיד (פ"א דף כ"ח א) אשריהם לראשונים שאפי' על אונס שינה עושין דין שלא על אונס שינה על אחת כמה וכמה וי"ל דמיירי בחולה או במי שלא ישן ג' ימים וי"ל.

ומחמת כי אין הז"ג כעת הנני לברכו בברכת התורה ללומדיה צלח ורכב, דושה"ט מוקירו בלתי מכירו בלב ונפש, מנשה הקטן

** נא לשמור על קדושת הגליון / מתוך תקליטור פרויקט השו"ת - אונ' בר-אילן **

בענין המדבר על הטעלעפאן גזול מחייו

ג' בשבת לס' להגיד שבחו של אהרן התשמ"ט בני יצו"א
מע"כ אהובי ידידי הרה"ג המפור' מתלמידיו של אהרן זכאי ומזכה את הרבים בחבוריו היקרים כש"ת
מוה"ר אהרן זכאי שליט"א בעמח"ס הבית היהודי ד"ח ועוד ש"ס.
אחדשכ"ת בידידות נאמנה.

רק הערה אחת מה שהביא בדף 323 שגזל שינה נחשב לגזל והרכה מצלצלים בשעות מאוחרות בלילה
ופותחות את השיחה באמירת סליחה אני לא מפריע כעת וזה כבר לאחר שאדם התעורר מהצלצול של
הטלפון.

הנה באמת כי כן מביאין בשם גדולי בעלי המוסר ובמקום אחר כתבתי להביא ראי' קצת למה שמורגל
בפי העולם גזל שינה ממה שאמרו ז"ל (ברכות י"ג) אמר ליה רב נחמן לדרו עבדיה בפסוקא קמא צערן
טפי לא תצערן וכן אמר ליה רב יוסף לרב יוסף בריה דרבה אבון היכי הוה עביד א"ל בפסיקא קמא
הוה קא מצער נפשיה טפי לא הוה מצער נפשיה ומבואר דאפילו למצות ק"ש רק אפסוק ראשון הוה
(ועיין טוש"ע א"ח סי' ס"ג ס"ה) לא הוה מצער נפשיה משום שינה ולא יותר א"כ בסתמא לצער מי
שהוא ולהקיצו הו"ל בכלל גזול ממנו דעיקר ענין של גזל הוא משום דמצטער ועיין בתשובה הסמוכה
לעיל שהבאתי קצת סמוכין מגמ' סנהדרין נ"ט הגזול פחות משו"פ דב"נ ניהרג עליה אע"פ שגזל
מישראל וישראל מחיל ליה מ"מ בשעה ששומע מצטער אלא אח"כ מוחל, א"כ הכ"נ הו"ל מצטער
כגזול פחות משו"פ אלא דצ"ע ממשנה מפורשת סנהדרין (ע"א ע"ב) שינה ויין לרשעים הנאה להם
והנאה לעולם לצדיקים רע להם ורע לעולם וא"כ ממ"נ אם הוא צדיק יש להקיצו ואם הוא רשע אסור
להקיצו.

ומיהו לענין שצריך לנקוט חפץ עיין תוספתא ב"ק פ"ג ה"ז ז' גנבים הם הראשון שבגנבים גונב דעת
הבריות ומסרב לחבירו לארחו ואין בלבו לקרותו וכו' ע"ש שכולן בלי נקיטת חפץ וכו' ומיהו לא
חשיב גזול שינה והבן כי אין הו"ג יותר. לכן מה שכתב מע"כ דגזל לא שייך אלא בנקיטת חפץ ודאי
זה אינו כמבואר בתוספתא הנ"ל דכל הני בכלל גזל הם אע"פ שאינו אוחד שום דבר בידו.

ברם לענין הטעלעפאנים לא צריך בשביל גזול שינה אלא גזול חלק מחייו דכל רגע שמבטל את חבירו
בטעל' הרי הוא גזול מזמנו היקר שהוא חי וממעט בחייו והרי הוא גדול מגזול ממון שהוא גזול רגעים
ולפעמים שעות מחייו שהי' יכול באותו זמן לעשות רצון קונו ועכ"פ לנוח שיוכל לעשות רצון קונו
מחר ועכשיו הוא מבטל זמנו בטעל' שלו על לא דבר ומדבר עמו עוד דברים בטלים וכ"ש ח"ו
לפעמים גם דברי איסור כגון אבק לשה"ר או לה"ר ממש ואם הוא אשה היתה עושה ענינים בבית
לטובת הבית ובעלה והילדים ועכשיו היא מבזבזת אותו זמן ולפעמים יבא הבעל הביתה ולא ימצא
מזון מוכן ויבא לידי הפרת שלום בית ולידי מחלוקת בינה ובעלה וכיוצא בו שהוא לפעמים גובל עם
איסור רציחה שגזול מחיי השני וגם מהרס המשפחה ולכן זה ודאי ענין גדול להזהר ולהשמר על זה.
דושה"ט בלב ונפש, מנשה הקטן

**** נא לשמור על קדושת הגליון / מתוך תקליטור פרוייקט השו"ת - אונ' בר-אילן****

עוד להנ"ל

הלומד בקול ומפריע שינת חבירו

עוד שם כתב מעכ"ג לומר דת"ח הלומד בביה"מ ונשמע קולו בבואו אל הקודש החוצה עד שמפריע השינה להשכנים כלילה הוה בכלל גזל שינה.

ולפענ"ד בהרמנותא דמר כ"ג שליט"א לא מיבעיא ת"ח או אפילו הרבה ת"ח הלומדים בביה"מ דרך לימודם אפי' בקול שמעורר השכנים אין בזה איסור כל שהוא דרך לימוד ואפילו רועש כקול הר סיני [כל שלא מתכוין ח"ו להפריע ובלומד תורה עסקינן] אלא אדרבה אפילו יחיד או רבים בביתו הלומד בקול כלילה ליכא בזה איסור ח"ו אלא מצוה וחיוב, ובגמ' עירובין (י"ח ע"ב) וא"ר ירמיה בן אלעזר כל בית שנשמעין בו דברי תורה כלילה שוב אינו נחרב שנאמר ולא אמר איה אלקי עושי נותן זמירות כלילה, ופרש"י ולא אמר לא הוצרך להתאונן ולומר איה עושי והריני חרב מי שנותן זמירות של תורה כלילה ולהכי נקט לילה שהקול נשמע מרחוק ע"כ. הרי שפי' דוקא שילמוד בקול עד שהקול נשמע מרחוק ופשוט דהשכנים ג"כ שומעים הקול דהכיין פי' מרחוק ואם השכנים לא ישמעו מי ישמע.

ועיין ח"א למהרש"א שם מה שחזק פי' רש"י ז"ל, ובגמ' שהרי לא איברא סיהרא אלא לגירסא (עירובין ס"ה) ועל דרך כלל קיי"ל דלימוד התורה בקול דוקא כדאשכחן בההיא תלמידא דאשכחתיה ברוריה דהוה קא גריס בלחישא בטשה ביה אמרה ליה לא כך כתיב (ש"ב כ"ג) ערוכה בכל ושמורה אם ערוכה ברמ"ח אברים שלך משתמרת ואם לאו אינה משתמרת, והרי דבעי דוקא קולה בלימוד ועיין תוס' מגילה ל"ב ע"א ד"ה והשונה בלא זמרה, ובתוספתא פ"ג זמר בו תדירא, ובע"ז ג' ע"ב יומם יצוה ה' חסדו וכלילה שירה עמי, ובויק"ר פי"ט אין רנה של תורה אלא כלילה, ובגמ' סנהדרין (צ"ב ע"א) ואמר ר"א כל בית שאין דברי תורה נשמעין בו כלילה אש אכלתו, ובח"א למה כלילה דביום אפשר לא נשמע הקול מפני קול המולה של המון אבל כלילה שהקול נשמע ולא השמיע אש אכלתו מבואר דבעי דוקא להשמיע הקול ע"ש.

ובמס' ב"ב (כ' ע"ב) תנן חנות שבחצר וכו' אבל עושה כלים יוצא ומוכר ואינו יכול למחות בידו ולומר איני יכול לישן מקול הפטיש ולא מקול הריחים ולא מקול התינוקות, ובגמ' מ"ש רישא ומ"ש סיפא ואמר רבא סיפא אתאן לתינוקות של בית רבן ומתקנת יהושע בן גמלא ואילך שתיקן שיהיו מושיבין מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר וברמב"ם בפיה"מ ולמה אינו מוחה עליו בהכנס התינוקות ואע"פ שהם נכנסים ויוצאים להרכות התורה בישראל ולפיכך אין הדין בזה נוהג אלא במלמדי התינוקות תורה, אבל אם הי' מלמד חשבון או תשבורת יש לו רשות למנעו ויאמר לו איני יכול לישן לא מקול הנכנסין ולא מקול היוצאין. ועיין רמב"ם פ"ו מהל' שכנים הי"ב וכן יש לו ללמד תינוקות של ישראל תורה בתוך ביתו ואין השותפין יכולין למחות בידו ולומר לו אין אנו יכולין לישן מקול התינוקות של בית רבן, ועיין לח"מ שם אפי' לא הוחזק וטוש"ע ח"מ סי' כ"ה ס"ג, עכ"פ נלפענ"ד דת"ח הלומד בקול ל"ש בביהמ"ד ול"ש בביתו אע"פ שמעורר השכנים מותר ומצוה קעביד ואם ישמעו אחרים ויעמדו וילמדו גם הם תבא עליו ועליהם ברכה.

**** נא לשמור על קדושת הגליון / מתוך תקליטור פרוייקט השו"ת - אונ' בר-אילן****

א במעשים
תורה אבל

הם השפעה
ותיהם של

את המנהג
וצאי בבית
ל קוצו של

יומה נודעת

א (כתובות,
ים, וכאשר
מים לבדן,

גדול ובעל
רץ היעילה
לא היה
מהשביות

שר

אקטואלית

שאלה: בכוללנו לומד אברך שמנהגו ללמוד בקול גדול (כשאנו לומד עם חברותא), והיות ובלי עין הרע ניחון בקול רם וחודר, וגם יודע לסלסלו כיד הניגון הטובה עליו, הרי שקשה מאד להתעלם ממנו. ובפרט בכוללנו המונה שלושה עשר אברכים שקטים, קולו בולט מאד ברקע הכללי.

פעמים רבות ניגונו מפריעני מהריכוז, ומנתק את חוט מחשבתי שוב ושוב. זמן רב הבלגתי ולא הערתי לו, כי אמרתי אולי אני היחיד שהדבר מפריע לו. אולם כשנודע לי על אברכים נוספים שמופרעים על ידו, אם מעט ואם הרבה, החלטתי לעשות מעשה וניגשתי אליו וביקשתי, בנחת ובדרך ארץ, להנמיך קולו, באשר הדבר מפריע לי ולאחרים.

הוא השיב שחשוב לו ללמוד בקול, משום שבצורה זו הוא מספיק פי כמה מאשר לשלומד בשקט. (אציין כי הוא אכן אברך מתמיד המשתדל לנצל כל רגע). בכל זאת נטה לקבל את הדברים, ואף הודה לי על שהערתי את תשומת לבו.

והנה, כשיצא לנו לדבר שוב על הנושא, אמר לי האברך שיש לו קפידא עלי כי מאז שדיברתי איתו, בכל פעם שהוא לומד בקול יש לו תחושה לא נוחה שאולי הוא מפריע, ובשל כך נגרם לו ביטול תורה.

הוא טען שהיה עליי לשאול רב לפני שניגשתי לדבר איתו. עברו כמה ימים נוספים והאברך אומר לי ששאל את המשגיח בישיבה שבה למד בצעירותו, והמשגיח הורה לו שיכול הוא ללמוד כדרכו, ומי שמפריע לו, יכול לשים פקקים באזניים... ואכן הוא חזר ללמוד כדרכו.

מצד אחד רווח לי, משום שעתה אין לו קפידא עלי, אולם מאידך הוראת המשגיח תמונה בעיניי הכהות, שכן לכאורה הדבר תלוי מי הוא זה המשנה ממנהג הבריות, שהרי בוודאי אדם שרגיש ביותר לרעש, ואין ביכולתו לסבול אפילו רעש סביר. לא יוכל להשתיק את כל הלומדים מסביבו, אך באותה מידה גם אין ליחיד זכות להפריע לאחרים בקולו הרם, וכיון שרבים הם המופרעים על ידו אייב מוכח שהוא המפגע.

הצדק עם מי?

**הרב מ. ב.
ירושלים**

תשובה: בשו"ע או"ח ק"א ב' נאמר ביחס להגבהת הקול בתפילת ישימונה עשרה, 'ולא ישמיע קולו. ואם אינו יכול לכוין בלחש, מותר להגביה קולו, והני טיילי בינו לבין עצמו. אבל בציבור אסור דאתי למיטרד ציבורא'. וכתב המשגי"ב: 'אפילו להשמיע קולו במקצת, וכל שכן להגביה קולו'. ובביאור הלכה הוסיף, שאם אינו יכול לבדו להשמיע ילך ויתפלל בביתו בקול.

הרי שאין רשות ליחיד להפריע לזולת כשהוא המשנה. וגדולה מזו כתוב בפתח יורי"ד ז' וז"ל: 'ואפשר אפילו בלא עמידה לפני התיבה יש לרחקו (את חובה הנפיקה) מבית הכנסת מפני רכי הלב וקטנים שישתכנו ח"ו בראותם נכפה כזה נופך בהליו על

דבר "עליון אלמא" מאת הגר"י זילברשטיין
דבר בראשית

הארץ, וכו'. הרי לנו שאפילו חולה כזה, הסובל ממחלת הנפילה, שלא חטא ולא פשע, ייאלץ להתפלל בביתו ולא בבית הכנסת, כדי שלא להזיק לרכי הלב והקטנים. וכך בענייננו.

ויעויין סנהדרין י"א. יתיב רבי וקא דריש, והריח ריח שום. אמר מי שאכל שום, ייצא! וכו'. ומסתבר דהאוכל לא נתכוין לצער את רבי כי אם להבריא גופו, כמבואר בב"ק פ"ב, חמישה דברים נאמרו בשום, ובכל זאת נאלץ לצאת, כדי לא להפריע לזולת. ונאמר גם ביומא נ"ג: שהכה"ג לא היה מאריך בתפלתו, כדי שלא להבעית את ישראל, הרי שהכהן הגדול היה צריך לוותר על העונג הרוחני שלו בתפילה, כדי לא להפריע לישראל, למרות שעל ידי כך הפסיד תפילה בקדש הקדשים.

אולם מאחר והמשגיח חורה שיכול ללמוד כדרכו, אין לעבור על דבריו, כי יש לחוש לטעמים הכמוסים עמדם והידועים לו בלבד, כגון שיתכן שהאברך הזה הוא דמות חינוכית מאד, וכפי שאכן מפורט בשאלה, וכדאי וכדאי הוא שיסבלו ממנו קמעה, מפני שהתועלת שמביא גדולה מהנזק, ואם יעזוב יהיה ההפסד רב.

הגר"ח קניבסקי מעיד על תלמיד שלמד בקול בלילה והפריע לשכנים לישון, ואמר החזו"א שאין להם זכות למנוע בעדו

אחד מגדולי הדור העמיד את דברי המשגיח על תילם, ודחה את דבריו, ואמר שאין ראיה מהשו"ע הנ"ל משום שמעיקר הדין יש להתפלל בלחש, ואמנם התירו להתפלל בקול כשלא יכול לכוון, והיינו דווקא כשלא מפריע; וגם דחה את הראיה מהחת"ס משום דשם היה חשש פיקוח נפש לקטנים, ולא קיבל גם את הראיה מסנהדרין.

וגיסי הגאון רבי חיים קניבסקי מעיד על תלמיד שלמד בקול בלילה והפריע לשכנים לישון, וכשבאו לשאול בעניין אצל החזו"א, אמר שאין להם זכות למנוע בעדו. ובכל זאת בנידוננו הדבר שונה, כיוון שבניגוד למקרה שהיה אצל החזו"א, שהשכנים הלכו כבר לישון, הרי כאן גם יתר האברכים לומדים תורה, וצ"ע.

"אם אתה, רבינו, נמצא כאן, אין זה בית האסורים"

ויתנהו אל בית הסהר (ל"ט כ')

שמענו פירוש מופלא על הפסוק (ישעיה, פרק ס"ג פסוק ט') "בכל צרתם לו צר", בו יש קרי וכתוב, "לו" ו"לא". הדיין מסלונים, רבי יהודה לייב פיין זצ"ל, הסביר זאת על פי מעשה שאירע עם בעל ה"בית הלווי", רבי יושע-בער זצ"ל, רבה של בריסק.

אחד מבני הקהילה העז פעם את פניו והלשין על המרא דאתרא בפני השלטונות ואלה מיהרו להשליך את הגאון הנודע לבית הכלא. כאשר הגיע ראש הקהל לבקר את הרב דמותא בבית האסורים, התדפק על דלת התא שבו היה עצור, ומשזו נפתחה ודמותו של ה"בית הלווי" נגלתה במלוא הדרה, נפלטה מפיו של ראש הקהל מעין אנחת-רווחה;

עמק

כל דיני רעש

המשפט

רפה

סימן ל"ה

דיני רעש

[כל סוגי הרעש - בשעות היום והלילה - בשעת מנוחת צהרים - חולה האם יכול לעכב - ומה דין כשנעשה חולה לאחר ששכינו החזיק לעשות מלאכה המרעושה]

שאלה:

שאלות רבות שואלים אנשים על כל סוגי רעשים שעושים השכנים האם ניתן לעכב עליהם מדין תורה, וכגון הכאה בפטיש, עבודה במקדחה, רעש של בניה והרחבת דירות, הפעלת מזגנים, הפעלת מוזיקה וכלי נגינה, משחקי ילדים, עשיית שמחות, הכרזה ברמקולים, הזזת וגרירת מיטות וכסאות, מערכות אזעקה ועוד סוגי רעש שונים המפורטים בתשובה, ומה דין בכל הנ"ל כשיש חולה בבנין, ומה הדין כששכן נעשה חולה לאחר ששכינו החזיק לעשות מלאכה המרעושה בתוך ביתו.

תשובה:

**קיצור התשובות לשאלות הללו
מבוארים בכותרות המשנה שבתשובה.**

א. לדעת המחבר אסור להרעיש בפטיש או מקדחה וכדו' בבית במשך כל שעות היום ולדעת הרמ"א מותר להרעיש מתוך ביתו

עיי' סי' ל"ד אות ב' - י"א שנתבאר באורך דאדם הרוצה להרעיש בתוך ביתו [בהכאת פטיש ועבודה במקדחות וכדו'] זה תלוי ועימד בפלוגתת המחבר והרמ"א (ס' קנ"ו ס"ב). דלהמחבר אסור להרעיש אפי' בתוך ביתו נורק אם החזיק לעשות כן, והיינו שלא מיחו בידו לאחר שנתברר להם מידת הנזק, יכול להמשיך ולעשות כן אבל להרמ"א יכול להרעיש מתוך ביתו, וא"כ לכאור' בני עדות המירח צריכים להקפיד שלא

להרעיש במשך כל שעות היום, וכרביארנו באורך לעיל סי' ל"ג אות ד' - ה' דבמשך כל שעות היום נאמרה ההלכה של מניעת רעש [שם ביארנו זאת לגבי רעש של הנכנסין והיוצאין בחנות, אמנם ה"ה ברעש של הכאת פטיש, דהרי ביחד וכמשנה אחת (ב"ב זף כ' ע"ב)] נשנו הדינים של חנות ופטיש ודו"ק היטב בכוונתו, כיון דגם הטרדת השלווד ויישוב הדעת הוי כגדר נזק, וכמש"כ החת"ס הנ"ל שם, ועוד שהתינוקות ישנים במשך כל שעות היום ודו"ק, וא"כ לכאור' שכן יכול למנוע מבן עדות המזרח שלא ירעיש בהכאות פטישים [אפי' מתוך ביתו] כל היום, אבל אשכנזי יכול להרעיש מתוך ביתו וא"א למחות בו.

וע"ע בהרחבה בספרנו ח"ב (עמוד תק"ב) ש"א שרק שכן ספרדי יכול לתבוע משכנו שאף הוא ספרדי שינהג כהמחבר ושל לא ירעיש מתוך ביתו, אולם אשכנזי אינו יכול לתבוע ספרדי שינהג כהמחבר.

ב. בשעות המיועדות לשינה בלילה ובצהריים בין 2-4 אסור להרעיש כיון דבזמננו הכל חולים אצל שינה וחולה יכול לעכב על רעש מתוך בית השכן

ובנ"מ ביארנו בסי' ל"ד אות י"ד - י"ז דגם האשכנזים בשעות המיועדות לשינה בלילה, וגם בצהריים בשעות שנהוג בארצות אילו לישון אז נוכח הבאנו בסי' ל"ג אות ה' לדברי הכסף הקדשים דגם בשעות היום שאנשים יושנים אסור להרעיש, וכגון בארץ ישראל שעות המנוחה בצהריים הם בין השעות 2:00 ל- 4:00 נוגע ע"פ חוק ^{אסור} אסור או להרעיש, אסור גם לאשכנזים להרעיש, כיון דבזמננו הכל חולים הם אצל שינה, ומניעת שינה גורם לכאבי ראש עזים, ועייפות יתר, ועצבים, והתמוטטות, והבאנו בסי' ל"ד אות י"ד לדברי הריב"ש (סי' קצ"ו) דבמקום שיש חולי הראש אפשר למנוע ולעכב אף על עשיית רעש בתוך ביתו, ושכן פסק הרמ"א להלכה, וגדולי הפוסקים הסכימו דבזמננו הכל חולים הן אצל שינה, ולכן יכולים לעכב.

ג. ועכ"פ פשוט שהכל איסטניסים לגבי שינה והאיסטנים יכול לעכב וגם יש לדון דהוי כנזק גדול שאין אדם יכול לסובלו שניתן לעכב על כגון זה

ועכ"פ וודאי דהכל איסטניסים הם אצל שינה, וכתב הערוה"ש (סי' קנ"ו ס"ב)

בזה"ל אם יש חולים או איסטניסים שהקול מזיק לבריאותם וודאי דיכולים למחות נומקורו כנראה משו"ע (סי' קנ"ה סל"ט) דו"ל אם היה קפדן או חולה ע"כ, וכפי שאמר רב יוסף (כ"ב כ"ג ע"א) לדידי דאנינא דעתאין.

וי"ש לדון עוד שרעש בשעות המיועדות לשינה, הוי בגדר נזק גדול שאין אדם יכול לסובלו שכתב הרמ"א (סי' קנ"ה סעיף ל"ט) דכה"ג הוי כקוטרא וביה"כ, שיכולים לעכב, ואף אין לזה חזקה.

ד. וצריך להזהר גם משום גזל שינה ואיסור צער כשמעיר את חברו

ועוד יש להוסיף דגזל שינה הוא דבר חמור מאד, ועי' בשו"ת קרן לדוד (או"ח סי' י"ח) דהמעיר את חברו עובר על איסור של מצער את חברו נומקורו מברכות (דף י"ג ע"ב) דלהעיר הוי צער ע"ש דאמר ליה רב נחמן לדרו עבדיה בפסוקא קמא צערן, ופירש"י (ד"ה בפסוקא) אם ראיתיני מנמנם צערני עד שאנער יפה בפסוק ראשון ודו"ק, וידוע מהפוסקים [עיין בחינוך (מצוה של"ח) ובפלא יועץ (ערך אונאה)] דצער חברו הוי בכלל איסור דלא תונו איש את עמיתו הנאמר על הונאת דברים.

ה. ולכן אסור להכריז ברמקולים ברחובות בשעות השינה

ומכאן תוכחת מגולה למכריזים ברמקולים ברחובות בשעות המיועדות לשינה, שאין לזה שום היתר, דהרי אפי' מתוך ביתו אסור להרעיש בשעות השינה, ורבים נכשלים בזה ל"ע.

ו. וב"ז ברעש שאינו מעיקר תשמישי הדירה אבל רעש שמקובל לעשותו

והוא חלק מאורח החיים אין החולה או
אדם רגיל בשעות שינה יכול לעכב

אמנם כבר הבאנו בסי' ל"ד אות י"ד
ד"ה ריב"ש (סי' קצ"ו) שהוא המקור
לדברינו שהחולה יכול לעכב על הכאה,
מיירי באחד שהיה אורג בדים בתוך ביתו,
ומלאכת האריגה היתה על ידי הכאות,
ורעש גדול היה נגרם מהכאות אילו, וכן
הרמ"א (סי' קנ"ו ס"ב) הסמיק דינו של
הריב"ש לד"ן הכאת פטיש ורעש
"ממלאכה" הנעשית בחנות, ויעויין בחזון
איש (בי"ב סי' י"ג סק"א בד"ה נראה) דו"ל נראה
דאין דברי ריב"ש נשהחולה יכול לעכב על
רעשן אלא בעושה דבר שאינו עיקר דירה,
כמו בעושה אריגה וכיוצא בה, שאין זה
מצוי בכל אדם ולא ברוב בני אדם, אבל
אם עושה דבר שרוב בני אדם עושין,
ולפעמים תשמישן ודיבורן משמיע קול
שמפריע את החולה, אינו יכול למחות,
אף אם החולה קדם [לגור באותו בנין או
חצר], ורשאי אדם לבנות בית אצל חבירו,
ולתכנס את העוללים והיונקים שצועקים
בלילה, ואין החולה יכול לעכב עליו,
דהרי אינו חייב לצאת מדירתו עכ"ל.

שימושים אלו יכול החולה לעכב עליו,
ולומר לא קניתי דירה כאן בכדי שתדע
בדברים שלא נצרכים לך לעיקר המגורים
ושימושי הדירה, ותזיקני, אבל אם הרעש
נעשה כתוצאה משימוש רגיל ומקובל
וסביר בדירה, והנצרך לניהול החיים
הסדירים בבית, בכהאי גוונא אין החולה
[או סתם אנשים בשעות השינה] יכול לעכב
ולטעון כלפיו להפסיק שימוש זה, דכיון
דהוה חלק מתרבות הדיוור וניהול אורח
החיים, הרי פשוט שאין החולה יכול
לגרש את האדם מדירתו, דעצם מגוריו
בדירה ועשיית שימושים סבירים בו זה
גורם לרעש, ולכן כתב החזו"א בפשיטות
דאין שכן יכול לטעון כלום כלפי שכניו
שתינוקותיו צווחים הרבה בלילות
ומרעישים, דכל אחד מבין שגידול
תינוקות בבית זהו חלק מקיום וישוב
העולם, וטבע התינוקות לצווח ולהרעיש,
וא"א לחייבו לעזוב את דירתו מבנין שיש
שם חולה. וה"ה שסתם בני אדם אין
יכולים לעכב אם התינוקות צווחים
בשעות השינה.

ה. פשוט שאפשר לעכב על הפעלת
טייפ בקול רעש גדול או נגינה באורגן
[בפרט אם עושה זאת לפרנסה או
לימוד] בשעות המיועדות לשינה

אמנם כל זה דווקא בשימוש סביר ורגיל
שזהו חלק מעיקר תשמישי הדירה
ודברים שרוב בני אדם עושים כן וכמש"כ
החזו"א בתוה"ד, אבל פשוט דהפעלת
טייפ ו"למדורין" יש מערכת סטריאון בקול
רעש גדול, או נגינה באורגן ושאר כלי
נגינה [בפרט אם עושה זאת לפרנסה או לימוד]

ז. ולכן כתב החזו"א דאין חולה יכול
לבוא בטענות לאדם שתינוקותיו
צווחים הרבה

וביאור יסוד דברי החזון איש דכל דברי
הריב"ש דהחולה [וביאורנו לעיל
דבזמנו בשעות המיועדות לשינה, כל אדם
כחולה לענין זה] יכול לעכב על רעש,
אמורים רק אם שכינו עושה בתוך ביתו
דברים שאינם מעיקר שימושי הדירה
[וכלשון החזו"א דבר שאינו עיקר דירה] דעל

בשעות המאוחרות של הלילה המיועדות לשינה [או בשעות מנוחת הצהריים], לא נראה דהוי בגדר דברים שהם מעיקר שימוש הדירה ודברים שרוב בני אדם עושים כן, פוק חזי ותראה שרוב בני אדם לא מפעילים טייפים ומכשירי נגינה בקול רעש גדול בשעות לא סבירות, וא"כ כהאי גוונא אפשר לעכב ולא רק חולה, אלא אפי' סתם בני אדם שנתבאר כבר לעיל דבשעות המיועדות לשינה דינם כחולה].

ט. ונראה לכאור' שחולה ממש יכול לעכב על הפעלת טייפ ברעש גדול בכל שעות היום כיון שלענ"ד זה לא הוי חלק משימושי הדירה ההכרחיים

ועוד יש לדון ולומר דאם יש חולה ממש בבנין, הרי יכול למנוע כל שעות היום מלהפעיל טייפ בקול רעש גדול וכן אורגן וכדו', דהאם ניתן לקבוע ולומר ^{המחלוקת} דהפעלת טייפ בקול רעש גדול הוי חלק משימושי דירה ודבר הכרחי לצורך הדירה, עד כדי להפריע לחולה, אתמהא, ובפרט שצריך להתחשב עם החולה, מה עוד שיכול לשמוע באוזניות וכדו'.

י. א"א לעכב על עשיית שמחה בבית באופן חד פעמי

ויל"ע בעשיית שמחה בבית באופן חד פעמי, דנראה לדון דכה"ג אולי הוי חלק משימושי הדירה בבית וילע"ע, ויש גם לדמותו קצת למשנ"ת בסי' ל"ג אות י"ד בדין מכירה שאינה קבועה, ועכ"פ יש לדון דזהו דרך העולם לעשות,

אמנם צריך להזהר שלא להגזים לא בזמן ולא במידת הרעש.

יא. ושכן שנוהג להאריך בזמירות שבת ביחד עם בחורים עד לאחר חצות ניתן לעכב עליו אם הרעש הוא אכן קיצוני

ונשאלתי בשכן שמאריך בשבתות הקיץ בזמירות שירות ותשבחות בשעות המאוחרות שלאחר חצות הלילה כליל שב"ק, והיה נוהג להביא בחורים אליו הביתה, ואתם היה מאריך בניגונים, והדבר הפריע מאד לשכנים כיון שהיה נוהג לעשות זאת על הפנטהאוז בקומה העליונה והפתוחה.

וברור לענ"ד שניתן לעכב על המשכת סעודת שבת [ביחד עם בחורים] בשעות שלאחר חצות הלילה, אם אמנם הרעש שמגיע לשכנים, הוא רעש חריג [ודבר זה צריך להוכיח בו מקורב בכדי לקבוע זאת], כיון דאין בזה משום תשמיש עיקרי בדירה ודברים שרוב בנ"א נהגו לעשותם ודו"ק היטב, ובפרט שאפשר לעשות זאת בביהמ"ד וכדו'.

יב. ואין לדון בזה משום עשיית דבר מצוה כיון שהמשכת הסעודה לאחר חצות אינה מצווה המוטלת על הציבור שרק במצוות כאילו לא ניתן לעכב

וגם אין לדון כאן ולהצדיק את המרעיש, ולומר דכיון דמזמירין שירות ותשבחות לכבוד הכורא ית"ש, ואומרים

שם דברי תורה, א"כ הרי הוי בגדר מצווה שפסק המחבר (סי' קנ"ו סעיף ג') דלכל מילי דמצווה אין השכנים יכולים למחות בידו, דהרי כבר ייסד לן החתם סופר בתשובותיו (חור"מ סי' צ"ה) ובחידושי (ב"ב כ' ע"ב) דגדר מצווה לנדון זה, הוי רק מצווה המוטלת על כל הציבור, דהיינו שכולם מצווים לדאוג שיהיה קיים בכל עיר ובכל שכונה דבר זה, וכגון תלמוד תורה לאחר תקנת יהושע בן גמלא, שתקנתו הטילה חיוב זה ושהיו קיימים תלמודי תורה בכל שכונה על הציבור, דלפני תקנתו היה כל אב צריך ללמוד עם בנו ודו"ק, והארננו בביאור הדברים בסי' ל"ז אות י"ד ואות י"ח, וא"כ פשוט דשירות ותשבחות בבית נעם [בחורים] בחצות הלילה, לא הוי מצווה המוטלת על הציבור ודו"ק.

יג. בפרט שיש הסוברים דבבנין משותף בזמננו ניתן לעכב גם על מצוה

מה עוד שיש הרבה פוסקים הסוברים דבזמננו בבנין מגורים משותף, אפשר למנוע אף עשיית דבר מצווה, כיון דהוי בגדר בית אחד, שכתב הלבוש (סי' קנ"ו ס"ג) דאין דעת רוב העולם סובל דבר זה, ואפשר לעכב, וע"ע פת"ש (סי' קנ"ו סק"ב) ולקמן סי' ל"ז אות ל"ד וילע"ע ודו"ק.

יד. בעל מלאכה לא ירעיש בשעות השינה אולם בשאר שעות היום נראה לכאור' דאפי' חולה בבנין אין יכול לעכב כיון שזה הכרחי למגורים

ונראה להוסיף דה"ה שאסור לעשות כל רעש קיצוני ובלתי סביר שאין

רוב בני אדם רגילים לעשות בשעות המיועדות לשינה נוכח"כ החור"א בתוה"ד דמסתכלים האם רוב בני"א עושים כן, כוונתי לומר דאפי' רעשים שנוהגים לעשות בדירה, וזהו חלק מאורח החיים, מ"מ אם אין נוהגים לעשותם בשעות השינה, הרי יכול שכן לעכב על עשיית הדבר, וכגון כשמזמינים בעל מלאכה, צריכים מאד להזהר שלא ירעיש במקדחה או בפטיש בשעות המיועדות לשינה, דנלענ"ד דהזמנת בעל מלאכה בשעות השינה לא הוי דברים שרוב בני אדם נוהגים לעשות, שהרי אין הכרח להזמין בעל מלאכה דווקא בשעות השינה, אמנם לכאור' כשיש חולה בבנין, נראה דקשה לעכב מהזמנת בעל מלאכה בשאר שעות היום, דסוכ"ס התיקון נצרך לדירה.

המחבר

טו. צריך להזהר מעשיית סוכה [דפיקת מסמרים, גרירת עצים] בשעות המאוחרות של הלילה

וכן כמ"פ באים אנשים בתלונות על עשיית סוכה בשעות המאוחרות של הלילה, ונראה דאפשר למנוע משכן לדפוק מסמרים או גרירת עצים וכדו', דאין דרכם של רוב בני אדם לעשות כן בשעות המאוחרות, ואין לדון בזה מדין מצוה דנפסק בשו"ע (סי' קנ"ו ס"ג) דלכל מילי דמצוה א"א לעכב משכן, דכבר נתבאר באות י"ב מדברי החת"ס דגדר מצוה לענין זה הוא דבר שמוטל על כלל ישראל כגון בניית תלמוד תורה וכדו', אבל מצוה המוטלת על כל אחד ואחד באופן פרטי אין שכן אחד מחוייב לסבול בגין מצוותיו

של השכן השני, ובפרט שיכול לקיים המצוה בשעות אחרות שאינן מיועדות לשינה ודו"ק וז"פ.

זו. א"א לעכב על הפעלת מזגן בשעת מנוחת הצהריים בימות הקיץ הלוהטים, ובערים החמות נראה דא"א לעכב באף שעה כולל בלילה

עוד נראה לדון עפ"מ שנ"ת מיסוד דברי החזו"א בנידון השכית מאד, שהרבה שכנים תובעים משכנים שלא יפעילו מזגן כשהמכונה נמצאת סמוך לחלונות ביתם, וטענתם שהמכונה מרעיש ומפריעה להם מאד, ונראה דבזמננו בימות הקיץ הלוהטים, בפרט במקומות ובערים החמות, הרי הפעלת מזגן הוי חלק מעיקר שימושי הדירה, וזה נצרך מאד למגורים בצורה סבירה כידוע, וא"כ א"א לעכב משכן שלא יפעיל מזגן, לא מיבעיא אם המכונה נמצאת בתוך שטחו הפרטי כגון במרפסת או במקום תליית הכביסה, דזהו חלק מתנאי המגורים בזמננו, ואפי' בשעות השינה בצהריים, הרי אדרבה אז בפרט צריכים להפעיל את המזגן, וכן בשעות הלילה המאוחרות נראה דבמקומות החמים ובימות הקיץ הלוהטים זהו חלק משימושי הדירה.

יז. ואפי' המזגן עומד בקיר החיצוני של הבנין ומעל המגרש המשותף נראה שיכול להפעילו ואע"פ שמקפח את שכניו כיון שהמנהג להתקין שם

ואפי' אם המכונה נמצאת בקיר ביתו החיצוני מעל המגרש המשותף

וכדו', נראה לכאור' דא"א לעכב עליו, ואע"פ שבהשקפה ראשונה כל זכותו להתקנת מזגן מעל הרכוש המשותף נובע מכך שאינו מקפח את שכניו, וכיסוד דברינו באורך בסי' ז', וא"כ בכהאי גוונא שמקפח ומטריד את מנוחתו הרי אסור לו לעשות כן, מ"מ נראה לכאור' דבזמננו שנהגו כל בני המדינה להתקין את המכונה בקיר הבית מצידו החיצוני ומעל המגרש המשותף, הרי שוב הוי כדברים שהמנהג לעשותם בחצר השותפין, וביארנו לעיל בסי' ז' אות ג' - ד' דבדברים שהמנהג לעשות כן, הרי אפי' אם מקפח את שכניו יכול לעשות דבר זה, דמהני המנהג על זה נוע"ע לעיל סי' ה' אות ג', ומקור דברינו הוא עפ"ד המחבר (סי' קס"א ס"ה) והסמ"ע (סק"ו) עי' היטב בדברינו שם ודו"ק, וא"כ כיון שהמנהג להתקין מזגן במקומות אלו ולהפעילו הרבה שעות ביום, שוב נראה דהוי חלק מזכויות השותפין וחלק מהשימושים הנצרכים והמותרים לעשותם.

יח. כשיש חולה בבנין צריך להתחשב בו ולהעביר המזגן לגג וכדו'

אולם אם יש חולה בבנין וודאי שיתחשב בו ויעשה הכל למנוע ממנו התגברות המחלה, ומה טוב בכהאי גוונא שיעבירו את המזגן לגג המשותף ששם זה לא יפריע לו, מה עוד שיש אולי מקום לדון דבמקום שיש חולה עדיין אין מנהג להתקין מזגן סמוך לבית החולה ועין בעומק בזה וידעתי שיש לעיין ולדון בזה ואכמ"ל.

ימ. איי שכינים יכולים לעכב על
הפעלת מזגן לביהכנ"ס שבבנין שלהם

וגם מזגן בביכנ"ס או בביהמ"ד
שמרעיש, א"א לשכנים לעכב בעדו
דזהו משימושי הביהכנ"ס, והרי ברור
שא"א לעכב על ביהכנ"ס דהוי מילי
דמצוה, וא"כ נראה דגם המזגן הוי צורך
המצוה וע"ע לקמן סי' ל"ז אות י"ז.

כ. חולה אין יכול למנוע הפעלת מכונת
כביסה או ייבוש במרפסת שירות
פתוחה שסמוכה לדירתו בכל שעות
היום והלילה ומ"מ מצוה להתחשב בו

עוד נראה [עפ"י החזו"א] דהפעלת מכונת
כביסה או מכונת ייבוש הוא דבר
שנצרך למגורים בצורה סבירה בבית,
והרבה אנשים מפעילים המכונה בכל
שעות היום והלילה נורבים נוהגים להכניס
מכונה כשהולכים לישון והדברים ידועים, וא"כ
נראה דכהאי גוונא הוי כדברים שרוב בני
אדם עושים זאת, ולפי"ד החזו"א הרי
דברים שרוב בני אדם עושים בדירה
אפילו החולה אינו יכול לעכב וכוודאי לא
אנשים בריאים אפי' בשעות שינה שביארנו דדינא
כחולה לענין זה, ולכן אפי' אם מכונת
הכביסה נמצאת במרפסת שירות פתוחה,
והמרפסת סמוכה לדירת שכן אינו יכול
לעכב ממנו הפעלת המכונה וז"פ, ומ"מ
כבר כתבתי באות י"ח דאם יש חולה
מצווה להתחשב בו ושכרו מובטח מן
השמים.

כא. א"א לעכב על התקנת אזעקה
במכונית ובבית בפרט שהרעש נדיר
וכן התקנת מערכת אזעקה במכונית

וכביתן הרי הרעש הוא נדיר, ורק לעתים
רחוקות המערכת פועלת, וילע"ע שזה
דבר נצרך מאד בזמננו שפשטו ונתרכו
הגניבות, וא"כ הוי כתשמיש עיקרי ונצרך
לניהול אורה חיים בצורה סבירה, ולכן
קשה לענ"ד לעכב על שכן שלא יתקין
מערכת כזו.

כב. אין לבוא בטענות לשכן שמוזי
הכסא והולך בנעלי בית הלוך וחזור
בשעות המאוחרות של הלילה אולם
מה טוב שיתקין שטיח בחדר ששם
מרעיש

והיה מקרה ששכן תבע את שכניו שגר
מעליו על כך שהוא מזיז כסאות
בשעות מאוחרות של הלילה, ומרעיש גם
בהליכתו בנעלי בית, וטען שזה מטריד את
מנוחתו בקביעות, והלה השיב דאכן הוא
ער עד השעות המאוחרות של הלילה
בלימוד והכנת שיעורים, וכוודאי
שלפעמים הוא מזיז כסאות והולך בנעלי
הבית הלוך וחזור, וטוען שהשכן מתחתיו
הוא סתם טרדן ונצלן וכו', ונראה
לפמשנ"ת דכה"ג הוי כשימוש עיקרי
בתוך הבית, וא"א למנוע זאת ממנו
ולחייבו לקשור עצמו לכסא, ואת הכסא
לחבר בברגים לריצפה, אמנם התורה
דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום,
ומה טוב ומה נעים שאדם בעל מדרגה
שעוסק בתורה בשעות המאוחרות של
הלילה יתחשב בשכניו, ולכן כדאי שיניח
שטיח מתחת למקום לימודו ובחדר שהוא
מסתובב שם. ויהיה ת"ח המקדש ומאהב
שם שמים ומעשיו מרובין מחכמתו
ואכמ"ל.

לעשות אפי' שזה מקפת, שכמדומה שאין מנהג של כל הדיירים בכל הבניינים לשלוח ילדים לשחק במגרש שמתחת לבנין בשעות המנוחה, וזהו להיפך מדרכי החינוך של ילדים למשמעת ומוסר וכיבוד הזולת.

כה. ודיירי הקומות העליונות צריכים להזהר בזה ששולחים ילדיהם למטה בכדי שיוכלו לנוח וילדיהם מפריעים לדיירי הקומה הראשונה

אג"ת חסידות

וכאן גם המקום להתריע על אלו הדירים בקומות העליונות, ושולחים את ילדיהם למטה לשחק בשעות המנוחה, כדי שהם יוכלו לנוח, וכינתיים ילדיהם מפריעים למנוחת דיירי הקומה הראשונה.

כו. וא"א לעכב על משחקי ילדים בשעות המנוחה בתוך הבית אולם מה טוב לחנכם לשחק בלי להרעיש

ולכאור' א"א לתבוע שכן על כך שילדיו משחקים בביתו ומרעישים בשעות הצהרים, דהרי כתב החזו"א אודות צעקות וצווחות העוללים והיונקים דא"א לעכב על זה, ונראה דה"ה רעש הנגרם ממשחק שזה דבר הנצרך להתפתחות הילדים וזה טבעם, וא"כ א"א למנוע זאת מהם, אולם מה טוב לחנכם לשחק בדברים שאין מרעישים, ובכך להרגילם לכיבוד הזולת.

כז. שכן שהחזיק לעשות בביתו ולא בשעות המנוחה מלאכה שמרעיש

כג. ניתן לעכב על הזזת מיטות בשעות המאוחרות כיון שאפשר לעשות זאת מוקדם יותר

דמ"כ זה פשוט לענ"ד שניתן לעכב על הרצאת והזזת מיטות בשעות המאוחרות, שהרי יכול לעשות זאת בשעות המוקדמות, בכדי שלא לצער ולהקיץ את חבריו משנתו.

כד. א"א למנוע מילדים לשחק בחצר במשך שעות היום כיון שזהו חלק מזכויות השותפים בחצר, אבל בשעות מנוחת הצהרים ניתן למנוע

עוד נראה במה שנשאלתי דלכאור' א"א למנוע ולעכב ילדים מלשחק בחצר הבנין בשעות סבירות, כיון שהחצר מיועד לשימוש של כל בני החצר, וכל שותף יכול להשתמש בחצר כאוות נפשו כל זמן שאינו מקפח את שכניו וכדביארנו הדברים באורך בס' ז', ונראה דמשחקי ילדים בחצר הוא חלק מזכויות השותפים, ואם זה לא בשעות המנוחה הרי אין כאן קיפוח של שכן, וא"א למנוע זאת מהם, דמשחקי ילדים הוא חלק מתנאי גידולם, ונראה דהחצר מיועד גם לדבר זה, ואין כאן כלל גדר של קיפוח השכן.

אמנם בשעות שמיועדות לשינה ולמנוחה נראה דכהאי גוונא אין זה בגדר שימוש סביר עד כדי שנקבע ונאמר דלכך [משחקים "בשעות המנוחה"] החצר מיועד, וזהו בגדר קיפוח השותפים, ואין לדון כאן מדין מנהג השותפין שביארנו לעיל אות י"ז דבכה"ג יכולים

ולאח"כ חלה אחד משכניו כתב הנתיבות דהחולה יכול לעכב עליו

דהנה אם אדם נהיה חולה לאחר שכבר החזיק שכניו לעשות שימוש מסויים בתוך דירתו בשעות היום, דביארנו באות א' להרמ"א א"א למחות ביד אדם מלעשות שימוש אפי' כדפיקת פטיש אם זה לא בשעות השינה, אבל חולה יכול למנוע וכמש"כ באות ב' מדברי הריב"ש, א"כ יל"ע מה הדין באדם שכבר החזיק לעשות דבר מסוים [שאינו מעיקר תשמישי דירתו] וכגון אורג שמרעיש במכונה שלו, או נגינה באורגן בקול גדול וכדו', ושוב נעשה אחד משכניו חולה.

דהנה ככגון זה נחלקו רבותינו דיעוין בנתיבות (סי' קנ"ו חידושים סק"ז) דו"ל ונראה דאפילו היה בריא ואח"כ נחלה, ולא מהני חזקה, דחולה וודאי דמי לקוטרא ובית הכסא עכ"ל, הרי דחולה יכול לעכב גם לאחר שהחזיק שכן לעשות מלאכה זו.

כה. והחזו"א כתב דאין החולה יכול לעכב כיון ששורש דיני שכנים כנויים על קרימה והראשון שקדם לעשות החזיק ואין שכניו שנעשה חולה אח"כ יכול לחייבו בעת לסגור עסקיו

אמנם בחזון איש (כ"ב סי' י"ג סק"א בד"ה ב"י) כתב כזה"ל ונראה דמורה הריב"ש שאם אומנתו בפטיש או ריחיים, ואח"כ אירע חולה בשכנו שאינו כופהו להפסיק אומנתו, אלא אם בא לעשות [אומנות זו מלאכה], והחולה מעכב עליו, הדין עם החולה וכו' יש לומר דכן הוא

שורש נזקי שכנים, דהראשון עושה כל מה שירצה, ועל השני [להזהר] שלא להזיקו, וכמו דהעושה אוצר, מעכב על חבירו לעשות נחתום וצבעין [עי' שו"ע (כ"י קנ"ה ס"ב) ודו"ק] עכ"ל, ומבואר מדבריו דס"ל דהיינו דוקא אם החולה קדם לעשיית המלאכה, אבל אם אחד החזיק לעשות בביתו מלאכה המסוימת [לא בשעות המיועדות לשינה] המרעיש ומפריעה, ולאח"כ נעשה אחד משכניו חולה, אין החולה יכול להכריחו לסגור את עסקו.

כז. והנראה לבאר דעת הנתיבות דבבניין מגורים תמיד העדיפות שייכת למגורים ולא למלאכה ולכן החולה שריצה לגור עדיף מהארם שרוצה לעשות מלאכה ואע"פ שקדם

ונלענ"ד לדין ולבאר סברת הנתיבות [דחזו"א הרי מבאר שיטתו, דשורש יסודי בנזקי שכנים הוא דהראשון שקדם זוכה בשימוש שעשה, ולכא"ע מהי סברת הנתיבות] דהנה כבר ביארנו בסי' כ"ז אות ל"ט - מ' דיסודות דיני הרחקת נזיקין אינם מושחתים אך ורק על דיני נזיקין, אלא אף על הליכות ייחסי שכנים, שהתורה שדרכיה דרכי נועם ראתה צורך להסדיר שלא יתנגשו זכויות השכנים זה בזה, ותמיד צריכים לשקול איזה זכות של איזה שכן קודמת, וקבעו חז"ל זכויות וחובות לכל אדם בביתו, שמצד אחד אכן הוא בעלים גמורים בשטחו לעשות בו כטוב בעיניו, מ"מ אינו יכול להשתמש בדברים המפריעים ומגבילים את שימוש שכניו עיי"ש בהרחבת הדברים, ונלענ"ד לחדש בכיאר דעת הנתיבות דבבניין

מגורים תמיד העדיפות שייכת למגורים ולא למלאכה, דהיינו שכשאנו צריכים לשקול איזה שימוש לאפשר, או האף שאכן הראשון הקדים והחזיק לעשות מלאכה המרעושה בביתו, ואח"כ נעשה אחד משכניו חולה, מ"מ בכה"ג שמתנגשים זכויות שני הדיירים היו וודאי ניתנת זכות ראשונים לדייר החולה שרוצה לגור בביתו, כיון שבנין נועד במהותו ובעיקרו למגורים, וזה מסתבר יותר מבחינת הליכות שכנים, מאשר שנאמר שבעל המלאכה [שרוצה לעשות בביתו מלאכה, שאין הבית מיועד בעיקרו ובמהותו למלאכה כמו ייעודו למגורים] עדיף מהחולה [שרוצה לגור בביתו] כיון שקדם, ועיין היטב בסברא עמוקה זו.

לא. הגרעק"א מחדש דכשנחלקו הפוסקים האם צריך להרחיק והדבר שעושה מזיק בוודאי אסור לו להזיק לשכניו מספק
אמנם המוחזק [בעל המלאכה] לכאור' יכול לומר קים לי כהחזו"א, אבל שוב התבוננתי דיש לדון ולומר עפ"מ"כ הגרעק"א כתשו' (מהדורא קמא סי' קנ"א) והובא בקיצור בפת"ש (סי' קנ"ה סק"ד) וז"ל בתוה"ד התם דהוי ודאי גירי דיליה, כיון שמתחדש ההיזק בכל יום, והוי מזיק בוודאי, והספק הוא אם לא חייבו אותו חכמים [להרחיק], ובסומך מקודם, בזה אין לו להזיק מספק עכ"ל, היינו דהגרעק"א מחדש דכשנחלקו הפוסקים האם צריך להרחיק, והדבר שעושה מזיק בוודאי, אסור לו להזיק לשכניו מספק.

ל. וכל דין קדימה נאמר רק בשני שימושים שוים

ודין קדימה נאמר רק באוצר ונחתומין המבואר בשו"ע (סי' קנ"ה ס"ב) דאם אחד קדם ועשה ביתו אוצר ומחסן לתבואה, לא יעשה שכניו מתחתיו חנות נחתומין [מאפיה], כיון שתום המאפיה קשה לפירות שבאוצר, דבכהאי גוונא שני השימושים אינם עדיפים אחד על השני, ולכן אמרינן בזה כל הקודם זכה, משא"כ בכהאי גוונא הרי תמיד העדיפות ניתנת למגורים מאשר למלאכה ודו"ק היטב, ועכ"פ כן נראה לענ"ד לבאר סברת הנתיבות, ומבלי יכולת ורצון להכריע בין דעת הנתיבות לדעת החזו"א, מ"מ לפמשנ"ת בביאור דעת הנתיבות הרי יש בשיטתו הגיון אמיתי ונפלא.

לב. ולפ"ז לכאור' אין בעל המלאכה יכול לומר קים לי כחזו"א ואסור לו להזיק כיון שדעת הנתיבות שהחולה יכול למונעו
וא"כ י"ל ד"ה בנדונינו אפי' שקדם בעל המלאכה, אין להזיק מספק לחולה אפי' שהוא קדם, ואינו יכול להסתמך על טענת קים לי כחזו"א, דסוכ"ס הוי ספק ופלוגתא פוסקים, ובכה"ג אסור לו לעשות דבר שמזיק בוודאי.

לג. אדם שרוצה להרחיב דירתו לכאור' קשה לומר שהחולה יכול לעכב האף שהבניה מרעושה רק שאם יכול לדחות הבניה עד שיבריא צריך לעשות כן
וכן באדם שרוצה להרחיב דירתו, והבניה [בשעות המקובלות] מרעושה,

עמק

כל דיני רעט

המשפטה

רצה

ויש שם חולה המעכב, נראה לדון דכיון
דהוי דבר זמני [וע"ע סי' ז' אות ט"ן], וזה
נועד לצורך מגורים, א"א לעכב, וי"ל עוד
דהרחבת דדירה הוי כשימוש עיקרי בדירה
ודבר שרוב בני אדם עושים זאת, וא"כ
לפמשנ"ת לעיל אות ר' - ז' הרי חולה אין
יכול לעכב על כגון זה, רק שאם יכול
לדחות הבניה עד שיכריא החולה, צריך
לעשות כן.

לר. אבל חולה שגר בשכינות למבני
תעשייה אי מרכז מסחרי אין יכול
לעכב עליהם
^{המשפטה}
וכן זה בריר דהבא לגור ליד מבני
תעשייה או מרכז מסחרי וכדו',
שפשוט שאפי' נעשה חולה מסוכן אינו
יכול לשלח ולגרש את כל החנויות ובעלי
המלאכות מהבנין שנועד לתעשייה וזה
פשוט.

פרק טו. אונאת דברים, מרמה במו"מ וגניבת דעת

א. אמרו חז"ל (א), כשם שאונאה במקח וממכר כך אונאה בדברים (ב), ובכלל אונאת דברים המצער את חבירו בדברים (ג), או המביישו בדברים (ד), ויש אומרים שגם המוציא שם רע על תבירו עובר בלא תנו (ה).

(א) משנה פרק הזהב דף נח ע"ב. וכבר האריכו חז"ל והפליגו בחובת האדם להזהר בדיבורו, וגם הפליגו בעתשים ותוצאות חמורות היוצאים מדברים אסורים, וכמה וכמה ספרים נתחברו בענין זה, והפליג בענין זה מן החפץ חיים וצ"ל בחיבוריו, שיכול האדם לקלקל בדיבורו ולעבור בכמה וכמה איסורים, ואמרו חז"ל (ערכין דף טו ע"ב) מאי דכתיב מות חיים ביד הלשון, מה יד ממותה אף לשון ממותה, ועיי"ש עוד כמה מאמרים בענין זה, ומה יתרון לבעל הלשון, שעיקר יתרון האדם מן הבהמה הוא הלשון, וכמ"ש ויהי האדם לנפש חיה ומתרגמין לרוח ממללא, ובמקום שינצל האדם יתרון זה להעלות את עצמו לדרגת נפש חיה ע"י דיבורו בתורה וגמ"ח, עלול ח"ו בדיבור אסור לירד למדרגה פחותה מן הבהמה, ולא באחי בחיבור זה אלא כדי להשלים בע"ה ההלכות המבוארות בשו"ע חושן משפט בענינים אלה, ובפרט בדברים הנוגעים למקח וממכר. (ב) כתב הב"ח ריש סימן רכח שהוצרך לומר כשם שאונאה במ"מ וכו', משום שאונאת ממון כתוב בפירוש וכי תמכרו ממכר וגו' אל תנו, אבל אונאת דברים אינו אלא מדרשה דלא תנו, והוא דלא חמירא כ"כ, לכך שנינו כשם וכו', ואפשר עוד לפרש שהרמ"ן לאונאה במ"מ הוא שאע"פ שאינו ניכר בשעת מעשה. ועי' להלן הערה טו מדברי המאירי.

(ג) עשרי תשובה לרבינו יונה שער ב אות כז, וכן מוכח ברש"י בפירוש החומש שכתב, כאן הזהיר על אונאת דברים שלא יקניט את חבירו, וכן משמע מהמשך לשון המשנה והגמרא שהביאו בדוגמאות של אונאת דברים, ענינים שיש בהם צער או כושת, כמו שיתבאר להלן. והרמב"ם בספר המצוות הכליל בזה גם שלא יכעיסנו ויבהילנו. ובשו"ע הרב כתב שגם המקללו בפניו, לבד איסור קללה יש בו משום אונאת דברים, ובאור החיים פירש בהר כתב שגם המרמה את חבירו בדברי שקר הוא בכלל אונאת דברים. ובשו"ת מהרש"ם ח"ב סימן רי כתב שבכל צער שמצער את האדם עובר על לאו דאלמנה ויתום לא תענוך. ומצאתי לנכון להעיר כאן על כמה דברים שנפרצו בעריה גם במחננו, ועוברים בשאט נפש או בשונג בדברים שבין אדם לחבירו (מבלי שיש בהם דררא דממונא, שכע"ה נתבאר בחיבור זה, ועוד יתבאר בדיני נזיקין), וכמה דברים הבאתי מספר "הזהירו בממון חבירכם" וספר "הזהירו בכבוד חבירכם", שהאריך שם בכמה וכמה דוגמאות נוספות בדברים שבין אדם לחבירו. כבר הזכרתי מדברי הרמב"ם שבכלל אונאת דברים שלא יבהיל לחבירו, וכן אמרו בשו"ע סימן חכ סעיף לב המבטיח את חבירו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים (ופטור מדיני אדם משום שאין בזה מעשה, ולכן נקט שם אע"פ שחלה, שאינו חייב בריפי אלא בדבר שיש בו מעשה כמבואר שם), כגון שצחק לו מאחוריו או שנראה לו באפילה וכיוצא בו. בספר "הזהירו בממון חבירכם" (עמוד קנו ואילך) האריך בענין גזל שינה, ונראה פשוט שמכין שצער גדול הוא הרי זה בכלל לא תנו (ולשון גזל אינו מדויק כ"כ בזה אבל איסור צער ודאי יש בזה, וכ"כ בשו"ת קר לדוד אור"ח סימן יח שאסור מן התורה להקנין חבירו בשנתו משום צער, והאריך שם לרדן אם מותר ואם חייב להקיצו כדי שיקיים מצוה דאורייתא או דרבנן או לאפשרי מאיסורא (ומה שדן שם בין צער בע"ח באדם, יתבאר בע"ה בדיני נזיקין), ועוד האריך לרדן אם ישן מיקרי בר דעת), וגם עובר משום ואהבת לרעך כמוך, והזכיר שם במי שעושה רעש בביתו או ברחוב בשעה שהשכנים ישנים, ונראה פשוט שה"ה הגר בקומה עליונה ועושה רעש באופן שמפריע לשכן שלמטה במנחתו, ה"ו בכלל מצער, ופשוט שבדברים הכרחיים, וכן בדברים שגרתיים, מסתבר שאין בזה איסור, שעל דעת כן אדם דר בקומה שיש שכן מעליו שאי אפשר להזהר בכגון אלה,

וסבר וקיבל, אבל יש דברים שאפשר למנוע, כגון כשיש צורך להוציא ולהזיז מטות אפשר לעשות בשעה מוקדמת יותר, ואע"פ שזה גורם לפעמים אי נעימות, וכי מפני אי נעימות שלו מותר לגרום צער לחבירו ולהפריע למנחתו בשעה מאוחרת, וכן רצוי שבשעות הערב לילך בביתו בנעלי בית רכים, ולא להפעיל מקדחות או מכונת כביסה וכדומה, ועוד נראה שאע"פ שלכתחלה אין לחשוש רק בשעה שדוך בני אדם שוכבים, אם יודע שהשכן ישן מוקדם מהרגיל בגלל סיבה, או אפילו שינת צהרים, או אפילו סתם מנוחה יש להזהר בכל אלו, אע"פ שאפשר שמדינא אין השכן יכול למנוע ממנו שימוש בביתו בדרך הרגילה. ובכלל יש להמנע מרעש מיותר, שלפעמים מצטער השכן בכך ומתבייש מלהגיד לו, ועי' עוד בדיני נזיקין בהלכות נזקי שכנים.

בספר הג"ל דן בכמה צדדים של גזל שינה, שעפ"י מנהג המדינה אין להקים רעש לאחר השעה ה"א בלילה, מה הדין במסיבה או בשמחה אם צריך להפסיק, והביא שם תשובת גדול אחד (מבלי לפרש שמו) שמכין שזה נעשה נהג מקובל יש לנהוג כן, ולענ"ד נראה שהעושה שמחה בביתו אפשר שאינו קשור לשעה זו, שכן דרך שכנים לוותר במקרים מיוחדים, וגם זה בכלל סבור וקיבל (וכמוכן שגם לזה יש גבול, וגם יש בזה משום לפנים משורת הדין), ועי' להלן. עוד דן שם בין בית מדרש ושיבה הסמוכים למקום מגורים אם מותר ללמוד בקול רם, ותשובת אותו גדול שיתכן שיכולים השכנים להתנגד מראש שלא יקבעו שם ישיבה, אבל אם לא התנגדו, או שהישיבה קדמה, הרי ידע וסבור וקיבל, וצ"ע שלא ציין לדברי השו"ע בסימן קנו סעיף ג שכתב, וכן יש לו (לאחד מבני החצר) ללמוד תינוקות ישראל תורה בתוך ביתו, ואין השכנים יכולים למחות בידו ולומר אין אנו יכולים לישן מקול התינוקות, וה"ה לכל מילי דמצוה שאינם יכולים למחות בידו, ע"כ, ומשמע שבכל אופן מותר, ואפשר שיש לחלק רשאני התם שהוא אחד מבני החצר, אבל כשיבא אחד שלא מבני החצר לקבוע שם ללמוד תשכ"ד, אפשר שיכולים לעכב, וכבר הערתי בזה בספר צדקה ומשפט פרק יב. ואי"ה בדיני נזקי שכנים אנסה לברר הלכה זו. וה"ה גם כמה שדן שם בין בית מדרש שאומרים סליחות באשמורת או בחצות אם יכולים השכנים למחות. עוד דן שם במקרה שיש שכן חולה, והשיב אותו גדול שבדאי חייבים להתחשב בחולה, ומשמע שם שגם בביהמ"ד כתב כן, והנה בשו"ע שם בסעיף ב כתב המחבר שיכולים השכנים לעכב על אחד מהם הרוצה לעשות בביתו דבר המקים רעש, ודעת הרמ"א שכל שעושה בביתו ובתחתו אין יכולים לעכב עליו, וסיים הרמ"א דהיינו דוקא בבריאים, אבל כשיש חולה יכולים לעכב, וכתב הנתיב"מ שם שאפילו חלה אח"כ, משום דלא שייך חזקה בזה, עיי"ש, ומשמע שבמקום חולי לא שייך הסברה דסבור וקיבל, ולפי זה יש לרדן בכל האמור לעיל שההיתר הוא משום דסבור וקיבל, שבמקום חולי יכול מדינא לעכב עליו. ויש להסתפק אם דין חולה נאמר גם בהך דסעיף ג, והיינו במילי דמצוה, ששם ההיתר הוא לאו משום דסבור וקיבל, ויש לרדן דא"כ במקום שיש חולה יבטלו הלימוד והתפלה מביהמ"ד, וביהמ"ד, ולא מצאתי דבר זה. וצ"ע.

וראיתי בחזו"א בבי"ב סימן יג ס"ק יא שדן בין חולה שיכול לעכב, ויתבאר בע"ה בדיני נזיקין, ואעתיק כאן הנוגע לענינו ח"ל, נראה שאין דברי הריב"ש (שבחולה יכול לעכב) אלא בעושה דבר שאינו עיקר דירה, כמו בעושה אריגה וכיו"ב שאין זה מצוי בכל אדם ולא ברוב בני אדם, אבל אם עושה דברים שרוב ב"א עושים ולפעמים תשמישן ודיבורם משמיע קול שמפריע את החולה, אינו יכול למחות, אף אם החולה קדם, ורשאי אדם לבנות בית אצל חבירו ולהכניס את העוללים והיונקים שצוהקים בלילה, ואין החולה יכול לעכב עליו, שהרי אינו יכול לצאת מדירתו, ע"כ. ומדבריו נראה שכל דבר הרגיל לעשות במקום מסוים בכלל זה, ולפי"ז נראה שגם בביהמ"ד וביהמ"ס אין החולה יכול לעכב, ואפשר שכשעושים לפעמים שמחה גם זה בכלל תשמיש דירה באופן המקובל, ולפי"ז דברי הריב"ש לא קאי גם במלמד תינוקות, וצ"ע בזה. ועפ"י האמור נראה דלאו דוקא בביהמ"ד, דה"ה ליחיד הלומד בביתו חשיב כמילי דמצוה ואין השכן יכול לעכב עליו מללמוד בקול, ומ"מ נראה שכל שאפשר לעשות באופן שלא יפריע מנוחת השכן חייב להשתדל בכך, ועכ"פ לפנים משורת הדין, וכן יש להזהר בערב

סוכות בשעת הקמת הסוכה שיש רעש, שאע"פ שמצד הדין נראה שאינו יכול לעכב עליו אפילו בשעת הלילה (אם כי מסביר נראה שגם לזה יש גבול, ולא מסתבר שיוכל לעשות רעש בחצות הלילה), מן הראוי להתחשב במנוחת השכנים ובסבלם.

עוד העיר בספר הגיל בענין ביקור אצל מכרים או קרובים או סתם בליל אצל שכנים בשעות שאינן נוחות. שלפעמים מתביישים בכך, ובפרט בזמן שכורך כלל עקרת הבית עי"פה, ויש כזה משום צער (וביקור בשעות הערב לפעמים אינו רצוי מטעמי צניעות), ובכלל זה לטלפן בשעות מנוחה, וגם כשהולכים לנחם, לפעמים באים בשעות אכילה או בשעה שהאכל צריך לנחם, וע"כ כל אחד יכלול מעשיו באופן שלא יצער חבירו. עוד מעי שם במי שאכל דבר שריחו נודף, שלפעמים גורם צער למי שמדבר עמו מחמת ריח הפה. עוד כתב שם בענין פתיחת חלונות או סגירתם במקומות ציבוריים, וכן בביהכ"ס, שלפעמים יש אחד שיש לו צער ומתבייש מלומר לו, או שאינו רוצה להתקוטט (ולפעמים גורם גם מחלה ח"ו). ובדבר זה יש לדון גם כשאנו מתבייש, כשה מצטער מחמת פתיחת החלונות וזה מצטער מחמת סגירתם (הדבר מצוי באוטובוס, ובפרט כשיש מעשנים שזה ודאי דבר הגורם צער למי שאינו רגיל בזה, ובודאי שיש להמנע מזה), מה עדיף צער החום או צער הקור, ודבר זה צריך בידור, ולפעמים גורם הדבר חיכוכים גם בביהכ"ס, ומסבירא היה נראה שהולכים לפי דעת רוב המתפללים וגם לפי מזג האויר, ואם יש שחושש מפני מחלה אפשר שמוטב שישאר בביתו מאשר לגרום צער לשאר המתפללים, ופשוט שאם יש אפשרות לפתוח בחלק מביהכ"ס ובחלק השני לסגור, שצריך לעשות כן, ומוטב לוותר על מקומו הקבוע מאשר לגרום צער לאחרים, אמנם באוטובוס הדבר קשה יותר, וכשיכניסו ויתחשבו האחד בדעתו של חבירו, אפשר למצוא פתרון המניח דעת כולם. ראיתי לעורר כאן עוד דבר הגורם צער, במי שבא מאחור לביהכ"ס, או שמארץ בתפלתו, ומשום כך אין זה שלפני יוכל לפסוע אחר התפילה, וגם אינו יכול לישב בשעת חזרת השי"ן, ומצטער בכך, וע"כ מן הראוי למי שיועד שע"י תפלתו יגרום צער לחבירו, שיעמוד במקום שלא יפריע ויצטרך לאחרים. ובספר הגיל דן עוד בענין עקיפת תור, ובאיוה אופן מותר לשמור, ובעצם המושג "גזל זמן" יש לרוב הרכה, שלפעמים יש בזה גם משום דרא דממנות, וכמו שמצינו חובב תשלומים על שבת, וממילא אין בלי מעשה שאין דין תשלומין, מסתבר שע"פ אסור, וע"כ"פ אין במקום דליכא דרא דממנות יש בזה צער עכ"פ, וע"י פרק ט הערה ל. ובאופן כללי מן הראוי לשמור על הכלל דעלך שני לחברך לא תעביר, ואם עושה דבר מסוים שגורם צער לחבירו הרי הוא בכלל לא תנו, ועכ"פ מעין לאו הבא מכלל עשה דואהבת לרעך כמוך, וכעין זה כתב בפלא יועץ ערך אונאה, וכבר כתב בספר החנוך מצוה שלח שאין באפשר לכתוב פרטי כל הדברים שיש בהם צער לבריות, אבל כל אדם צריך להזהר כפי מה שיראה, ע"כ.

(ד) סמ"ע סימן תכ ס"ק מט, וגם זה משמע מסוגית הגמרא דנקט דברים שיש בהם כושת לחבירו, וכמו שיתבאר, וע"י עוד ברמ"א סימן תכ סעיף לח כמה פרטים בענין דיבורים שיש בהם כושת או קלון לחבירו, וכ"ש כשגורם לו הלבנת פנים, שכבר אמרו חז"ל (ב"מ דף נח ע"ב) המלכין פני חבירו ברכים כאלו שופן דמים, וגם אין לו חלק לעוה"ב, ומשמע בתוס' סוטה דף י ע"ב שהלבנת פנים בכלל רציחה, וע"י שו"ת בנין ציון סימן קעב, ומשמע שאפילו שלא ברבים אסור, אלא שאינו חמור כ"כ כמלבין פניו ברבים, וכן משמע ברמב"ם פ"ז מה' דיעות. ובשער משפט סימן קפח סעיף א כתב בשם שו"ת שו"ב ח"א סימן קסד דעכ"ר אינו מצוה על הלבנת פנים, ותמה המשפ"ש שם דא"כ למה היה מותר לתמר להשליך עצמה לכבשן, וצ"ח לדברי התוס' בסוטה הגיל שנראה דהוי בכלל רציחה, וא"כ גם ב"נ מצוה בזה. ובגמרא ערכין דף טו ע"ב אמרו שהמבייש חבירו (אפילו בשעת תוכחה) עובר משום לא תשא עליו חטא, וכתב הח"ח בפתיחה (חלק לארץ אות יד) דמה דמשמע מרש"י שם דהיינו דוקא ברבים, אפשר ולא פליג על הרמב"ם, אלא דמילתא דפסיקא נקט שברבים דרך שמשנים פניו אפילו אינו מדבר אתו קשות, אבל אם דיבר אתו קשות עד שמתבייש, אפילו בינו לבין עצמו עובר, והמצטרף חבירו עובר כלא תנו אפילו אינו מתבייש, והמבייש עובר בשני לארץ. עיי"ש. וע"י בביאור הגר"י לסה"מ לרס"ג

ב. המאנה בדברים עובר בלאו דלא תנו איש את עמיתו, אבל אין בו תשלומין (ו), ואינו לוקה מן התורה (ו), אבל מנדין אותו עד שיפייסנו (ח), ויש אומרים שמכין אותו מכת מרדות מדרכנן (ח*).

עשה נת. וכתב הח"ח בספר חובת השמירה (בענין העשרה דברים) שגם בכתב או ברמו שיין האיסור דאונאת דברים אם כוונתו לצער, וכן משמע בספר החנוך מצוה שלח, ובקונטרס שערי אונאה הוכיח מהא דתמר שאפילו שלא בפניו יש איסור הלבנת פנים, אם יבא ע"י זה לירי כושת, ובשם ספר יראים כתב שאפילו מראה לו פנים רעות עובר על לא תנו. כתב בכסף הקדשים סימן תכ שאין המבייש בדברים חייב אלא כשנתכין לבייש, ועפ"י הבחנת השומעים יש בזה ביוש, אבל אם מתכוין לומר לו מה שנראה בעיניו, אינו בכלל לא תנו, ואע"פ שהוכרז אח"כ שטעה בדבריו, כיון שהלך לתומו, או שהיה מוטעה פטור מכלום, ועיי"ש עוד שכתב שעניית ענות, אע"פ שאין ראוי לעשות כן, אינו בכלל אונאת דברים (ע"י להלן בדין עניית ענות לת"ח). אא"כ ראו בני העיר לעשות תקנה כדי לגדור פרצה. יש להם לעשות עפ"י חבר עיר. ובשו"ע הרב סעיף כט משמע שאפילו אינו מתכוין לבייש, אע"פ שאין בזה איסור, מ"מ צריך להזהר מזה, וכתב שאפילו עושה מעשה טוב וע"י זה באה הכושת לחבירו יש להמנע, כדמוכח בהא דמר עוקבא (כתובות דף סז ע"ב) שהשליך המעות לעני בסתר כדי שלא יתבייש. וע"י בספר "הזהר" בכבוד חביריכם" כמה וכמה פרטים בדברים השכיחים שגורמים כושת לאחרים. ומשמע מדברי האחרונים שיש צדדים להקל ולשקך כדי שלא לגרום צער או ביוש לחבירו, וכ"כ בספר חסידים סימן תרמב, אלא שאם יכול לשנות באופן שלא יהא נראה כ"כ שקר גמור, יעשה כן. וע"י ספר תתן אמת ליעקב. (ה) דרכי משה סימן רכח, ובשם הסמ"ג כתב שהוא בכלל רכילות. (ו) כמ"ש בגמרא (ב"מ דף נח ע"א) זה לא ניתן להשבחן (צ"ע בפמ"ג סימן תרו מ"ש) שלכאורה משמע מדבריו שאין בזה משום עבירה בין אדם למקום, דמ"ש מגניבה וגזילה ומזיק, וע"י להלן בדין מבוזה ת"ח. וכתב בשו"ע סימן תכ סעיף לט, אע"פ שהמבייש בדברים אינו בר תשלומין, עון גדול הוא, ואין המחזיק ומגדף לעם ומביישו אלא שוטה רשע וגם רח. ע"כ, וברשת וצער הבא ע"י מעשה יש בו תשלומין, והם מתשלומי נזק, כמבאר בסמ"ח תכ, ויתבאר בע"ה דיני נזיקין. (ז) ספר החנוך מצוה שלח, מפני שאין בו מעשה, וע"י מנ"ח שם ובשד"ח כללים מערכת המ' כלל יד ד"ה וכתב עוד, ובמנח"פ כתב בשם מהר"ם ב"ב שלוקין מן התורה על אונאת דברים, משום שאינו ניתן להשבחן, עיי"ש. (ח) שו"ע סימן א סעיף ו (וכתב שם עד שיפייסנו לפי כבודו), ובסימן תכ סעיף לח. וכתב שם שיש לביד בכל מקום ובכל זמן לגדור כפי מה שיראו. ובשו"ע יו"ד סימן רמג סעיף ו כתב, עון גדול לכוות ת"ח או לשנאותו, וכל המבזה את החכמים אין לו חלק לעוה"ב, והוא בכלל כי דבר ה' בזה (ושם סעיף ז), מי שהעידו עליו שביזה ת"ח אפילו בדברים (רמ"א, אפילו שלא בפניו), ביד מנדין אותו ואין מתירין לו עד שירצה החכם וכו' (צ"ע שגם בשאר אדם הדין כן). ובטור סימן א הביא בשם הירושלמי שהמבזה ת"ח צריך ליתן לו ליטרא דדהבא (כתב הסמ"ע שם ס"ק כג דהיינו משקל ל"ה או ל"ז דינרי זהב), והרמ"א ביריד שם כתב שאין דין ת"ח בזמה"ז לענין זה, אבל בש"ך בחו"מ סימן א הביא בשם מהר"ט שגם בזמה"ז יש דין זה. וכתב עוד הרמ"א ביריד שם שאם התחיל החכם במריבה וגרם בכך שיכוהו ויתרסו כנגדו, אין דין נדרי, ומ"מ אין התחיל החכם קצת אין רשות לכל אדם להחציף נגדו לענות לו בענות, והכל לפי ראות עיני הדיינים, ע"כ. כתב הש"ך חו"מ סימן תכ סק"ט שראשי וממנוי הקהל דינם כת"ח לענין זה, וכתב בגליון מהרש"א שם שגם המבזה חבירו כפני ת"ח דינו כאפיקורס, וע"י שו"ת משפטי שמואל סימן קיט. ובמ"ב סימן קנא כתב דכ"ש המבזה חבירו בביהכ"ס שהוא בית ה', שמבזהו בפני השכינה. ויש להזהר בענין ש"ך או בעל קורא שטעה שלא להלבינו אלא להעמידו על טעותו בדרך כבוד, ע"י אר"ח סימן קמב, וכ"כ בספר חסידים סימן קלט שאם שמע מלמד טעות לתלמיד לא יאמר לו בדרך שיתבייש. (ח*) רמ"א סימן תכ סעיף לח, וע"י פת"ש

חצר אחרת

ועוד מבואר במתני [שם] דדוקא באותו חצר יכול לעכב לפתוח חנות, אבל אם רוצה לפתוח בחצר אחרת אינו יכול לעכב, אע"פ שעושה רעש ומפריעו, ומשום שאין דין מזיק ליקול' שיוכל לעכבו, והיינו משום דדוקא באותו חצר, שיש לו בעלות על החצר ועל עצם השתמשות החצר, אז באופן שהשתמשות השני מפריעו בהשתמשות שלו, יכול לעכב השני מלהשתמש בחצר השתמשות כזו, אבל בחצר אחרת שאין לו שום בעלות על חצר זו אינו יכול לעכב אחרים מלהשתמש בה כרצונם.

וכעין זה היה מעשה שא' נסע בתוך העיר עם "דמ קול" [MICROPHONE] והודיע איזו פירסומת ורצו למוסרו למשטרה לעכבו, והורה הגאון רבי ניסים קרליץ שליט"א שע"פ דיני חרם א"א לעכבו, כיון שרק עושה רעש בעלמא, וא"א לתובעו עליו, ומ"מ בודאי העושה כן עובר משום "זאהבת לרעך כמור". וכעין זה אמר לי הגאון רבי חיים קנייבסקי שליט"א שאין מקור לגזל שינה ומ"מ אסור לעשות כן משום "זאהבת לרעך כמור". ולפ"ז אלו שמשמיעים ב"דמ קול" ברחובות זמני הלילות המת רל, צריכין לזהר שלא לעשות כן בזמן שאנשים ישנים, ובפרט בלילה דסרס מפריעים אנשים משינה.

רעש לימוד תורה של תשב"ד

אולם אם עושה תלמוד תורה לתינוקות של בית רבן בתוך ביתו, אין בני החצר יכולים לעכבו, מכיון שתיקן יהושע בן גמלא זכור לטוב שיהיו מושיבין מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר, אינו יכול לעכבו מלעשות כן בתוך ביתו [גמ' ב"ב כא.], ואע"פ שזהו קול הבא מחמת אחרים, וכמו שפירש"י שם [ד"ה סיפא].

רעש צרכי מצוה

ובשו"ע [חרם סי' קנ"ז סעי' ג'] נפסק, דלאו דוקא ללמד תורה לתינוקות אלא ה"ה כל שאר דברי מצוה יכול לעשות בתוך ביתו ואינם יכולים למחות בידו. ולפ"ז יש לדון בנידוד האם מותר לעשות בביתו "חברת תהלים" ביום שבת אחר הצהריים דלכאור הוא דבר מצוה, וא"כ אין השכנים יכולים לעכב, ואע"פ שזה בזמן שכולם נחים, וכמשי"כ לעיל מהכסף קדשים, שאפילו רגילים לישן בצהריים, אולי זוהי סברא לעכב רק בחנות אבל לא בדבר מצוה.

איזה סוג מצוה אינו יכול לעכב

אלא ריש לדון בזה, שהרי רש"י [שם] פי בברייתא דקתני שנים שיושבין בחצר וביקש אחד מהן לעשות רופא אומן וכי' חבירו מעכב עליו, דרופא היינו "מוהל", שיכולים לעכב מוהל ליכנס לחצר משום שמרבה עליהן קול נכנסים ויוצאים. ובשרע [שם סעי' א'] מביא הך ברייתא להלכה, ובסמ"ע שם סק"ג מביא שה"עיר שושן" פי בכונת השרע בדין רופא דהיינו מוהל וכפירש"י. ותמה עליו דע"כ המחבר לא ס"ל כרש"י, דהמחבר כתב [בסעי' ג'] דבכל מילי דמצוה אינו יכול לעכב עליו, וא"כ איך מעכב המוהל לבוא לשם, ולכן פי הסמ"ע שכונת "רופא" הוא רופא לגופות ע"ש.

שפסע שהיה לו לכתוב שם כל אחד על כיס שלו, והיינו דדומה לאינו יודע איפא הפקדון מונח, וכ' הנתיבות שגם בזה חייב אפי' אם השמירה בבעלים. ועוד הוסיף הנתיבות שאפילו מי שאינו שומר כלל והולך לביתו של חבירו, ויקח מעותיו ויקברם בקרקע, ואף שיכוין לטובתו שלא יוגנב שלא נעשה עליו גזלן, אם ישכח מקום קבורתו, בודאי חייב, והטעם דכיון שעשה מעשה בחפץ חבירו, וע"י מעשיו ניזק חפץ חבירו, מזיק גמור הוא ע"ש.

ולפ"ז לכאור בנידוד מכיון שלקח ספרי חבירו [שקנאם עבורו] והניחם במקום הפקר שמחמת פעולתו בחפץ חבירו נאבדו, נחשב למזיק וחייב לשלם. אולם עי' קצוה"ח סי' ע"ב ס"ק י"ד שכ' בשם האור"ח שאם מתנה שאינו מקבל אחריות פטור אפילו מדין מזיק. אבל בקצוה"ח ובנתיב"מ שם דחו ראיותיו וס"ל דאם הזיק בידים חייב, וכ"כ בהגהות הגרעק"א חרם סי' ש"ה (וע"ע אמרי בינה הל' פסח סי' ה' בזה). ולפ"ז יש לעיין אם יכול לומר קים לי כשיטת התומים ולא ישלם.

שוב הורה הגאון רבי יוסף שלום אלישיב שליט"א שאין לחייבו משום פשיעה משום שלהשאיך ספרים בכיהכ"ז לא נחשב בפשיעה.

ה"ה יתרה אריה תלמי' דין' 100.00 ר"ג גיהנמ' דג' ש"ר ג' גרין
ב. חברת תהלים בשבת אחה"צ בבית מגורים

שאלה

מי שרוצה לעשות "חברת תהלים" בשבת אחה"צ בביתו, האם השכנים יכולים לעכב עליו בטענה שזהו גזל שינה ומפריע להם. וכן הרוצה למכור ד' מינים בביתו האם השכנים יכולים לעכב עליו, מכיון שמפריעים להם ברעש של הנכנסים והיוצאים או לא?

תשובה

הזכות לעכב "עושי רעש"

איתא במתני ב"ב (כ.) חנות שבחצר יכול למחות בידו ולומר לו איני יכול לישן מקול הנכנסין ומקול היוצאין. ומבואר במתני ובגמ' שם, שאם הוא עצמו גר שם בחצר ועושה רעש בעשיית מלאכתו, אין השכן יכול לעכבו, ואפילו הוא רעש גדול כמו קול פטיש או ריחים, מכיון שמקובל לעשות דברים אלו שם, ורק אם אנשים אחרים שאינם גרים בחצר עושים רעש יכול לעכבם מליכנס לתוך חצירו, ולכן כשעושה שם חנות, ואנשים אחרים נכנסים לשם ועושים רעש יכול לעכבו מלפתוח חנות, ע"ש וכפירש"י. ועי' שרע חרם סי' קנ"ז סעי' ב' וברמ"א שם.

הפרעת שינה ביום

ויש להוסיף, דלכאור מה שייך טענה שחנות מפריעה לישן, הרי החנות פתוחה ביום, וזמן שינה הוא בלילה. אולם י"ל כמשי"כ ב"כסף הקדשים" [הגה"ת על השרע שם] שיש אנשים שישנים בצהריים גם בחול, או הולכים לישן כבר בבין השמשות, ועדיין החנות פתוחה, וכן לפעמים יצטרכו אנשים לקנות חפצים בלילה ומוכר שם גם בלילה, ולכן יכול למחות שלא יפתח כלל.

והעיר עליו הט"ז [שם] שגם רופא לגופות נחשב לדבר מצוה, ותי' הט"ז "ונראה דלחכי כ' רבינו [הטור] מילי דמצוה כגון לחלק צדקה או להתפלל בעשרה, להורות דדוקא בענין מצוות התלויה בצירוף אנשים כמו אלו רחשיב, משא"כ בשאפשר לו לילך לבתי האנשים שצריכין לו מעכבין עליו שלא ליעשות מזהל אם הוא באופן שיבואו הרבה אנשים לביתו, כגלענדי" עכ"ל.

ולפי דברי הט"ז מי שרוצה לפתוח גמ"ח להשאלת דברים בתוך ביתו, שזה כמו לחלק צדקה, אין השכנים יכולים לעכב אע"פ שגורם רעש בחדר המדרגות מהנכנסים והיוצאים.

חברת תהלים ומכירת אתרוגים ותשמישי קדושה

אולם יש להסתפק ב"חברת תהלים" האם נימא דזה נחשב לדבר מצוה, ואפשר לעשות כן אפילו כשה מפריע לשינת צהרים, או ולמא מכיון שבקל יכולים לומר התהלים באיזו ביהכנ"ס או ביהמ"ד, אין כזה היתר של דבר מצוה. וכן לענין מכירת אתרוגים או תשמישי קדושה, האם זה נחשב צרכי מצוה, ולפעמים אין אדם יכול למוכרן במקום אחר, מכיון שיצטרך לשלם שם דמי שכירות, ובביתו אינו עולה לו כלל, האם בגלל זה נחשב שאין לו מקום אחר או לא.

למעשה

ושוב הורה בזה הגאון רבי יוסף שלום אלישיב שליט"א כי במכירת "אתרוגים" או "מנורות" בודאי לא נחשב כלל לדבר מצוה רק כפרנסה בעלמא, ופשיטא שהשכנים יכולים לעכב, ואפילו אין לו מקום אחר, ר"חברת תהלים" פשיטא דאסור לעשות כשמפריע לאנשים וכן אין לקבוע אמירת תהלים בביהכנ"ס בשבת אחה"צ אם זה מפריע לשכנים, דאפי' נימא דזהו דבר מצוה מ"מ אין לקבוע לכתחילה עשיית מצוות בזמן שמפריע לאחרים, וכי מותר לקבוע דבר כזה בשעה שתים בלילה, עכ"ד. והיינו דהרי אפשר לקבוע בזמן אחר או מוקדם יותר או מאוחר בשעה שאינו מפריע לשכנים.

ג. גוי שמכניס ע"ז לתוך ביתו של ישראל

שאלה

מעשה באחד שיש לו סבא זקן בבית, ונאלץ להכניס גוי מהודו (INDIA) לעזור אצלו, ואין לו חדר פנוי בשביל הגוי לישן, לכן הגוי ישן ביחד עם בני הבית, והביא עמו "בובה פיל" (DOLL ELEPHANT) שאליו הוא עובד ומשתחוה, האם חייב למחות בו או לא?

תשובה

תנן בעבודה זרה (כא.) אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו מפני שהוא מכניס לתוכו עבודת כוכבים שנאמר לא תביא תועבה אל ביתך, והיינו שאסור ליתן רשות לנכרי להכניס ע"ז לתוך רשותו של ישראל.

ותמהו שם הראשונים על מה אנו סומכים בזה"ז כחול להשכיר דירה לעכ"ם, אע"פ שמכניס לתוכה ע"ז סמוך למיתתו. ומביאים ראיה להתיר מהירושלמי שבמקום שמותר למכור בית לגוי וכגון בחורל מותר גם להשכיר, ואע"פ שיש

להקין אדם נשין
כ"ז. אקוס
113N

שם אצמיה קרן לדוד ערכתי נר למשיחי

ספר

קרן לדוד

שאלות ותשובות

חלק אורח חיים

זה ספר תולדות אדם הגדול בענקים ה"ה כבוד קדושת
ארמיר הרב הגאון הצדיק המפורסם בכל קצוי תבל
בתורתו וצדקתו. פאר הדור נר ישראל אשר האיר
לארץ ולעדרים עדרי צאן קדשים לאלפים. כקשת
מזן אליעזר דוד וצללה

בן ההג המפורס' בשש חריף עצום צית מיה עמרם
נרינוואלד וצל מקיק משארנא יע"א. שהי דומ"צ בקק
ד' סערדאהעל ואח"כ אב"ד ור"מ בק"ק צעהלים ובקק
ווישעווא ואח"כ בעיר ואם בישראל פקק סאטמאר
יע"א ושם חלקת מחוקק ספון.

כולל קעיב תשובות (וסימנך עקיב ענה יראת ה') אשר השיב לתלמידיו
ולכל שואל ומבקש דבר ה' זו הלכה ברורה להגיד תורה ולהאדירה.

סגמ תשובות רבינו אליעזר דוד בן עזים בן יוסף ז"ל לפיק

יצא לאור פעם שנית בשנת תשכ"ט לפ"ק בהספות כמה
תשובות הערות על ירושלמי ועל שו"ת נודע ביהודה
מכתי"ק של המחבר על ידי תלמידי ישיבה קהלת יעקב
ד'פאפא בנושאות כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק שליט"א

ותנה יוצא לאור פעם שלישית עם השתמט עוד תשובות וחיזוקי סוגיות
והערות מכ"ק הגה"ק מצעהלים זצ"ל ע"י תלמידי ישיבת חז"ל שנת
תשמ"א לפ"ק

לזה כלשון הרשעה צרכות כי' והוצא צפריה קי' עיה חיל והסבון צעירי מה שפי' הראציד זיל והא חכא עגבות דנפשי' שהן ערומות ואעפ"י שהוא אינו רואה אותן הא לא כתב לא תראה אלא לא יראה כך ערות דבר כלומר לא יראה הרואה כך ערות דבר בשעה שהיא מוטהלך בקרב מחזיק עב"ל והפריה גם הוכיח מזה כשיטת הציח ומגיל הריל דלא מהני עלינות עינים עיי"ש, ועי' צאלשך פ' נח עה"פ ופניהם אחורנית עיי"ש.

סימן ח"י

לכבוד ידידי הרב הגדול חר"צ טובא ותיק וחסיד חדיה מלל עתיק כשית מוה"ר חיים יהושע רעמזיוע"ש כ"י מקק מארגארעטין י"א.

שאלתו שאלת חכם הגיעני ואשר עלה ונסתפק צמי שהוא י"ן זמן תפלה אם חצירו מחויב להקילו כדי שלא יצבור זמן תפלה או כדי שתפסל כלצור.

והנה לענין ק"ש דין זה מובחר בשו"ע אורח קי' ק"ג סיה ומקורו מגמ' צרכות דף י"ג דליתא ההם אומר ר"ח צ"י דר"ש צר ונרתא משמ"י דרב אומר שמוע ישראל היא היא ונאכס בשניה ילא חיל ר"י לדרו עזר' בפסקוקא קומא לערן טפי לא תלעך עיי"ש ועפ"י כ' המהצר בשו"ע שם חס הי' י"ן מלערים אותו ומעירים אותו עד שיקרא פקוק ראשון והוא ער ממש ונכאן ואילך אין מלערים אותו כדי שיקרא והוא ער ממש שאלפ"י שקורא מתנמנם ילא עב"ל, וכיה צרמזים פ"צ מוה"ר ק"ש וכו' חצ"י בשם הראש"ש דהא דקאומר צגמ' ונאכס בשניה היינו שהוא מודומדס ואינו יכול לקרות זכוונה, דמילתא דפשיטא דלריך לקרות כולה וכן כתב הר"י יונה עיי"ש, והנה לשיטות הפוסקים דפקוק ראשון לצד הוא מהית כמו שהציח המג"א שם סיק ח' בשם הרש"א והחיות, איש צפשיטות הא דליל ללערו רק לקרות פקוק ראשון שהוא מהית, אבל לדעת ר' יונה שהוצא צמג"א שם דכל פרשה ראשונה הוא דאורייתא וכן העלה השאל"א צק"י ח' וצ"י עיי"ש צאורך עב"ל כמ"ש סר"א"ש דהא דאין לריך ללערו רק לפקוק ראשון היינו צנים ולא ניס דצפוק ראשון משום דלריך כוונה לריך להיות ער ממש, אבל כשהוא י"ן ממש ואינו קורא כלל נראה דלריך להקילו נקרות כל הפרשה, וכן מובחר כלשון המהצר ש"י עב"ל ואילך אעפ"י שקורא מתנמנם ילא, ונראה דהה"ד לשאר מלות דאורייתא כגון זכירת י"ת או אבילת מלה צליל פסק לריך להקילו לקיים המלוה, אלא דלכאורה ל"ע על הרמזים והמהצר מני"ל הא, דהני דמלינו דאמר ר"י צפוק ראשון לערן, אבתי מני"ל דמחויבין להקילו כנראה מלשון הרמזים והמהצר הני"ל שכתבו חס הוא י"ן מלערים אותו ומעירים אותו דמשמע ע"כ שלא צרכותו ושלא לרלונו, וצגמ' לא מלינו רק דר"י לוח כן לעצדו, ואפשר דצבתי לוונה

מוחר לקרות כנגדה איכ חזין דללו צר"י הלי' מלחא, והוא ז"ל כ' לילייצ דצרי הרמזין דקיל כשיטת הרש"א היל דלא יראה קאי נמי אלוה וזה"כ אקור אפי' צחדר אחר כל קרואה אוחה, אמנם על זה גופא הלריך עיון דמיש לואה צעשיות מלוה צבית אחר ונראית דרך הפתח ומיש הפומי (וכבר הצלחתי דודצרי הרש"א צעלנו מובחר כן) דשאי התם דגלי רחמנא דצביוי הלי' ומילחא ל"ע דלכתי מנלן דאפי' צביוי שחינו מוכסה ון הפין נמי שרי הא י"ל דקורא מיי"י צביוי והוא נעלמה עכתי"ד צעריה ציי"ש, ולפי מה שציארנו לעיל נכון דשפיר נסתדר לחלק ציכיהו באומר ואיכ שפיר י"ל דגם הרמזין לא קאמר אלא צמגולה ובקצרה הני"ל, והנה צעריה צעלה דלדעת הרמזין צלמח גם צלוה צעשיות צמי גם עלינות עינים וכמו שכתב המג"א צק"י עיי' לענין צבית אחר דאקור לשיטת הרש"א כל קרואית דמיש עלינות עינים מהני ולפי"י ל"ל דהא דמחלקין צין לואה צעשיות דשרי, לערוה צעשיות דאקור כעצור צגמ' וצק"י היינו דצער' אקור אפי' צעלינות עינים וכמ"ש המג"א צק"י עיה צסם הציח וסכן משמע צעריה ורוקח דלא מהני צערוה רק החזרת פנים ודלא כהמחצר צק"י שם, ולפענ"ד ל"ע דהרי השתא קיימין לשיטת הרש"א דלא יראה קאי אחרויהו אלוה ואערוה וכיון דנקטין כשיטת הציח דלא מהני צערוה עלינות עינים איכ עב"ל דלחפוקי נפשי' מללו דלא יראה לא מהני עלינות עינים רק חזרת פנים, ואנחי לענין גוה מהני עלינות עינים שלא לעצור צבל יראה, וזה לכאוי על המג"א גופא קשי' שכתב צק"י עיי' דלהרש"א מהני עלינות עינים וכבר העיר צזה האיר והפומי צק"י עיי' ועיי"ש צעשיות קק"א שהעלה דכוונה המג"א הוא להמחצר צק"י עיה דקיל דעלינות עינים מהני צערוה היה הכא חבל להציח שם גם כאן ל"ע וגצי לפכו כמלא עיניו דלכ"ע לא מהני עלינות עינים ל"ל דהוא משום דצמגולא עיניו מחזיק מיקרי או דאינו אלא חומרה צעלמא דהמחירו צזה לענין לואה יותר מלגצי צית אחר משום דהכא אין כאן הפסק רשות.

אורח חיים

אורח חיים

ועיי' צעריה צ מה שכתב עוד צענין זה להמוה צעיקרא דהאי דינא דמחלקין צין מחיר צניו לו לא היכן משמע זאת מקרא הא לא כתיב ולא תראה או ולא יראה דמיש דקאי על האדם דהא חלעיל קאי כ' י"א מלחך צק"י מחזיק וכו' ולא יראה כך ערות דבר וקאי על הש"י, ולפענ"ד נראה לייצ דשפיר ילפינן וזה דלכאוי כיון דקאי על הש"י האריך שייך אזהרה עיי' דאללו י"ת אין נפקין צין מוכסה לעגולה כחשיכה כאורה איז דה"פ דקרא דרחמנא אחר שלא י"א כך ערות דבר דהיינו כשאתה עומד נגד דבר ערוה איכ י"ן צך דבר ערוה צמה שאתה עומד כנגדה ורואה צה ועיי' אזהר קרא שהש"י לא יראה זאת צך חבל חס מחיר פכו שוב אין צו עוד דבר ערוה, וצזה י"ן להקציר שיטת הציח וקיימיהו היל דלא מהני עלינות עינים צערוה חס עומד כנגדה ודיק, שוב מלחאי קרוב

לוחו ונגד רלונו חין אלו מחויבים, וצאונת צעור לא הציא האי דינא דנאצריין אותו ונעצרים אותו ולא כי אלא דצפוק ראשון אם קרא מתכונס לא יאל ומוכאן ואילך יאל, דאינו מצוה צגוי דמחויבין להעירה, ולי דקיל להרמזים והמחזר דזה פשוט דאפי' חין אלו יודעין דניחא ליי צהכי מינו מחויבין להקילו ומעט ערבות דכל ישראל ערבים ולא גרע מנאות תוכחה דלריך להוכיח עד הכחה או קבלה וניזיפה בדאיתא צפיק דערכין וכיה צרמיא ה' יוהיב קי' תריה, ומוטל עלינו לכופק לקיים מצוות ה' כהא דאמרי' צכתוצות פיו אם אומרין לו עשה טובה ואינו עשה לולצ ואינו עשה מכין אותו עד שהאל נפשו וההיד הכא, ואיש.

אלא דאבתי לא שומעין וזה אלא צמלוג דאורייתא כמו ק"ה, ועדיין יש להקתפק אם גם צתפלה דרצון דינא הכי, והנה ציוריד קי' שפיצ קסיל כתצ הרמז צס תשו' ונהרייל קי' קיט דכהן שהוא ישן ומת עמו צאזהל לריבין להקילו ולהגיד לו כדי שלא והשיך קס הציא לשון ונהרייל טכ' וזיל ואציג דלא ידע מינו איקורא עמיד צאג, ואציג דאינו עושה מעשה איקורא איכא ולאחריתא ידיע מלוג להפרישו, וכתצ עליו השיך וזיל קיל אציג דאינו מעשה ולאו שאין צו מעשה חין לוקין עליו איקור דאורייתא מיהא איכא, ולפי' נשמע דצאיקורא דרצון חיל להקילו, ואיכ היכא דאינו צאזהל הנות עלמו רק הנות צצית הקמון דליכא אלא איקור דרצון חיל להקילו, ואפשר דלוג דקדק הרצ ומת עמו צאזהל עכיל השיך, ודצרי לריבין צילור דהיכא מוכח מלשון ונהרייל דצאיקור דרצון חיל להקילו, הא צמהרייל לא חבר ככל איקור דאורייתא, והשיך הוא דמפרש דטעמו משום שהוא איקור דאורייתא ומכיל הא, דילמא צאידיר נמי דינא הכי ואפשר לומר צכוונת השיך דממשצי הנהרייל דמינו איקורא עמיד צאג, מוכח דמיירי צאיקור דאורייתא דידוע משצי הנתהיע צחרמי קי' רליד דנהי דקיייל דגס שוגג לריך כפרה היינו צאיקור דאורייתא אצל חידיר שגגתו חיל כפרה דמהיט קיימיל ציוריד קי' קיט וצחוינוט דהמוכר דצר איקור למצירו ואכלו אם הוא איקור תורה לריך המוכר להחזיר הדמים ואם הוא איקור דרצון חיל להחזיר הדמים משום דצאיקור דאורייתא שוגג נמי לריך כפרה ולהכי לא מישצ הנאה משאצי חידיר חיל כפרה עכתי' והקצר הדצרי' הוא עפושצי האחרונים דאיקור תורה הוי איקור חפאל משאצי איקור דרצון חיל אלא איקור גצרא משום לא תקור, ואיש הא דמחלק השיך דהא דלריך להקילו היינו דוקא צאיקור דאורייתא דאף שהוא שוגג מינו עמיד איקורא ולריך להפרישו, אצל צאיקור דרצון חין דהוא שוגג לא מקרי איקורא ואיל להקילו.

ולפי'ן לשיטת הרמזין צפ' ויקרא דקיל דאגת לא חיל כפרים עיי' צפוק ונראה לו לבפר עליו דכי רשי' על נה הוא מרלה חית על כריתות ומיהות ציד הרי עונשן אמור הא אינו מרלה אלא על עשה

ועל לאו הכיתק לעשה והיא צרייתא צתוי, והרמזין הקשה דילמא על חייצי מלקיות שוגגין שאין עליהן חיוב חטאת הוא מרלה, ותיצן דחייצי מיתה צידים וחייצי מלקיות חין עליהן אלא עונשן המפורש צתורה צמיד אצל צשוגג חיל ריזי וכפרה ככל וכיכ צא רק על עשה ועל לאו הנליצ שער צמיד עיי'. חייכ לדצרי' הכא צעומאלת כהנים דאינו אלא לית הי' כראה דאפי' צעומאלה דאורי' חיל להקילו כיון דלא צפי כפרה לא נוקרי איקורא, וכדצרי הרמזין הנלי כראה מודצרי החוק' גיטין דף ליה ציא צדיה לא שכתצו גצי שצונות שגגות דבשפטר שוגג נוקרא לגומרי פטרו מעונש ונקרצן, משמע כדצרי הרמזין דהיכא דפמור נוקרצן אשוגג גם עונש לית צי' וכן הוא דעת הרין צכנהדרין דף פיד עי' גצי רצ לא שציק ליי לצרי' למישקל ליי קילוג עיי' ונראה להציא עוד דאפי' לשיטתו מהא דאמרי' צפי' דף פיד גזירה משום כקיוי וכו', והיל מוחמר ומחמר אחר צהנמו צצצת חייצ חטאה, והוא תמוה דלוג ליי לסיים והמחמר אחר צהנמו חייצ חטאת כיון דלא קיימיל כן, וסך גזירה שייך אפי' חילנו אלא לאו, ולפי דצרי הרמזין כיון דאם ליה חיוב חטאת לא הויל לגזור דאפי' מתרמי הכי הויל שגגת לאו דאיל כפרה, דהא חינו ומחבין לכך, אלא דפי' דשונעה הצהנמה קלא דידי' אולא על ידו ונוילא, וכצר כתצ הרין צכנהדרין קס דדצר שאינו ומחבין הויל כשוגג עיי', ומיוצ צזה קושית החוק' והראשונים קס דתיפיל משום שציתת צהנמה, ועיי' צתוק' ורין שחרלו דאיקורא דחמיר נקט, ולי' ולהכיל חיש עי', ועפי' מוכצר יפה תירון הרין על הרמזים שלא הציא גזירה דכקיוי משום דלא קיימיל דמחמר חייצ חטאת, דאי לאו דחייצ חטאת לי' לגזור ככיל.

אמנם צתוק' צילה כיה דיה אורח לא משמע כן טכ' אהא דקאמור נטיעה מקטע רגליהן דקלציל דאף דנשקטתיה צחוקת היתר עומדת מינו אם נמאלת טריפה לאחר שאכל נענש כשוגג ולא כלאונ שכלא הי' לו לומר לאכול קודם הפשע וכיתוח מצוה צדצריהם דשוגג לריך כפרה, ועיי' צתשו' פנמיא חיצ קי' מילא, ולכאורה לי' על הרמזין מוג' דצילה הנלי, ועיין צהאחרונים שהקשו עוד על דצרי הרמזין מהא דקאמור צכזיר כי' מי שכתבין להעלות צידו צצר טלה ועלה צידו צצר חזיר הוי צכלל והשא עוטו ולריך כפרה, ועוד יש להעיר עי' מהא דכי הפוקקים דהא דקיימיל כינו דארצית אעלינו היינו אפי' צשוגג ולדצרי הרמזין כיון דאיל כפרה לא נוקרי עצר אומינרל דרמונאל, אומס אפשר לומר דלאו צכל גוונא קאמור הרמזין דאגת לאו חיל כפרה, דטעמא דנלחא הוא משום דהויל כלאונ דלפיקן נוקרא דלנערה לא תפשה דצר דפסור וההיד שוגג הויל כלאונק דעה הויל למיעצה, ואיכ היכא דהויל לחוקי' אדעת' דלא דמי ללאונק הויל קרובה לפשיעה וכהא דאמריין צצין דף ליד לעגי' גניצה ואצידה דפטור צשי' דאילטרך למיכת צתוייהו דגניצה קרובה ללאונק ואצידה קרובה לפשיעה, ודוקא היכא דהוא קרוב ללאונק חיל כפרה אצל קרוב לפשיעה

לפשיעה לא, וכן נראה מדברי התוס' גימין הכיל
שבי' דהיינו דנענקה האי אלמנה נפשו דהייל לדקדק,
אלמנה דזכה' אף שוגג, לריך כפרה ועבלי' כן גם
להרמזין דלכ' תקשי קושי' התוס' למה נענקה אפי' כ
דמודה הרמזין זכאי, ומעשה ליק גם מוגי' דכילה
דהתם נמי כיון דלא הייל למהר כי' אף דהוי
שוגג נמי הוי קרוצ לפשיעה דהוי ל"י ללוקקי
אדעיה' וזכאי' מודה הרמזין לריך כפרה, ואין
להשיב ע"ז דאי' אבתי מני' דקרא דונרלה לו לכפר
עליו איירי בעשה או צלהל' דילמא צליה וצוונא
דהיל' ללוקקי אדעתא, י"ל דהיה' אלא מילתא
דפסיקא נקט' לאו הנליע ועשה דזכאו' מירי' צווי'ר
צכל גוונא, נשאי' צאגת לאו שיי' מלקות דלא
מירי' אלא צאגת שקרוצ לפשיעה, דהא צלחיה ליל' דליר
נקט' דהא אבתי אי' לאוקמי צלאו שיי' מלקות
וצלא ההרה' דלי' מלקות ועי' מילתא דפסיקא
נקט', ועי' צאג' קי' תלי' שבי' דאם לא ציטל חונן
קודם הפסח אף שצדק אס מלא אחי' חונן עבר
צציי' צאג' דהיל' כאוכל חלצ צאג', ולכאורה הוי
דלא כהרמזין הכיל דלדי' לא דני' לחלצ דהוא שגגת
כרת נשאי' צל יראה, ולהכיל אי' דזכה' גם
להרמזין עמיד איקורא, דליה קרוצ לאונס דהיל' לצטל.

עוד נקשין על דברי הרמזין הכיל וכן על דברי
הנפישות הכיל דשאגת איקור דרצן אין לריך
כפרה מהא דקאמר צחלי' דף ז' גבי הערצות דמאי
דמוכח דקרי דאי' לליה לא הוי נקסע' מילתא לרי'ר
דאכל איקורא דהשתא צהמנן טל לדיקס אין הקציה
נצי'ר הקלס פיי'כו' עיי'סוהרי התם הוי' שגגת אידי'ר
ואפי'ה קרי ל"י הקלה ואי' ח"ל כפרה לא נקרי
תקלה, ונראה דלקי' דכיון דמונה טאכלו לדיקס
הללו ילמדו להחיר ובהא דאמר' התם גבי ציה טאן
דהחיר רצי ציה טאן כולו מדאכל ר' מאיר עלה
טל ירק עיי', ואי' אף אס האכילה צעלנו לא
מיחש' הקלה מיי' מה שאחרים ילמדו מנו' להחיר
הוי הקלה שנתק' על ידן והיינו דנקט' לישנא דאין
הקציה נצי'ר תקלה על ידן דייקא, אלא דלמשי' התוס'
צכמה דזכה' דדוקא צמידי' דאכילה אמרי' אין הקציה
נצי'ר תקלה עיי' אין זה נקפיק, ואפשר דהיכא דיש
לחש' שילמדו אחרים מנו' להקל גי' גמלי' הוא כמו
מירי' דלכילה ואין הקציה נצי'ר תקלה כזה עיי' ודויק.

ועפ"י דברי הנפישות הכיל אמרתי לייס' קושיית
התוס' צציו דף כ"ה ע"ז דפריך הגמי' אהא
דקתני צנהגי' האוכל תרומת מעשר טל דמאי מוקי'
חונס, וכי' עשו חכמים חיזוק לדבריהם בשל תורה,
ונשני' נהגי' ריע הוי' דאמר גבי גט דאס לא אמר
צפי' וצפי' הולד מומר, והקשו התוס' הא צכמה
נקומות עלינו דחכמים עשו חיזוק לדבריהם בשל
תורה ולא פריך מירי', ולפי' דברי הנפישות הכיל
אי' דצכל דוכא' לא קשה אמאי עשו חיזוק לדבריהם
אלא דכאן דליירי צאכל הרוות מעשר טל דמאי
צאג', דצווי'ר ליש חונס, אי' כיון דאינו אלא איקור
דרצן לא עמיד איקורא דהא לא ידע טהוא תרומה
ושוגג צאידיר אי' כפרה ואמאי מוקי' חונס, דדוקא

צתרומה דאורייתא גם שוגג לריך כפרה, ומעשה
דוקא הכא פריך וכי' עשו חכמים חיזוק לדבריהם
סיהא בשל תורה מנוס, ועיי' עשני' ריע הוי' דאמר
הולד מומר אלמא דהחמירו צתקנתן כל כך סיהא
הולד מומר הי' השווהו בשל תורה לשלם חונס
ואי', ועיי' צתוס' שצת דף י"א צנתניהין דלא ילא
החיי' צמחטו טמא יסכח וילא דנשנע מדבריהם
דלא כדברי הנפישות דסס הקשו התוס' לרצא דקיל
לי' גזירה לגזירה אמאי גזרי'ן טמא יסכח וילא הא
אפי' ילא נמי לא מנחיי' דהא אמרי' צציק הכיר
זה ושכחה לצנין שצת פטור דמלאכת מנחצת אקרה
תורה עיי', ולדברי הנפישות ליע דאפי' לאציי' נמי
לא אי' דאף דקיל' דגזרי'ן גזלי', נמי הכא אפי' אס
יסכח וילא לא עמיד איקורא כלל כיון דשוגג הוי'
ושוגג צאידיר אי' כפרה, ולי' למיגור גזלי' אלא
אסו טמא יעבור על אידי'ר צווי'ר דעמיד איקורא
וצאמא צפלוטא דאציי' ורצא גופא י' להקשות כן
גבי לא יעמוד אדם צרהיר ויטהה צרהי' טמא יוליא
הכלי, דקאמר אציי' דאף צברנולית אקור דגזרי'ן
גזלי' והתם נמי הוי' החש' טמא יסכח ויוליא הכלי
ואי' צברנולית ליה אלא חש' שגגת איקור דרצן, אלא
דהתם י"ל דהגזירה הוי' דגזרי'ן שהי' צברנולית אסו
שהי' צרהיר, אצל צהאי' דלא ילא החיי' דהגזירה
אינו אלא טמא יסכח וילא, אי' הגזירה הוי' אסו
שגגת איקור דרצן ואי' כימא דאי' כפרה אי' כ
לא מוקרי' איקורא ולי' למיגור, ואפשר לומו' דזכה'ר
מוקרי' החילתו צפשיעה דהייל ללוקקי אדעיה' ולנשנע
צגדיו טמא יסכח וילא, נעשה טוד אס שכת היל'
כהחילתו צפשיעה וקופו צאונס וזכה'ר אף צאיקור
דרצן לריך כפרה ודויק.

ורבי'ר הההריל הכיל שמונה יסן לשוגג דאיקור' מיהא
הוי' ליע דמה ענין זה לשוגג הרי' אונס הוי' דהא
נשנע דמירי' אף אס צעשה שהניח עלמו ליסן
פדיין לא הי' שס מנה, ואי' הוי' אונס, וכן נשנע
נמי מלשון הגמי' הכיל דשינה מוקרי' אונס דקאמר
אמר שמו' ישראל וכו' ונאנס צעינה, וכן מצוה'ר
להדי' צמקי' יצמות רי' הצעי' דהא דקתני צמח'ר
הצעי' צין צאג' צין צווי'ר צין צאונס צין צכלון
קנאה קנקסה צגמי' אונס היכא דמי' אילימא צשאנקהו
עבדים וכו' אלא ציסן והארי' יסן לא קנה ציצמה
עיי' וכן ציונא דף כ"ז וצנה דף י"ז קרי' לשינה
אונס עיי', וכיון דהוי' אונס לא עמיד איקורא דאונס
רמנא פסרי' וקיי'ל דאונס אי' כפרה כדאיתא צפי'
דשצויות וצוירי' קי' קפיה ואמאי לריבין להקילו,
ודוחק לומו' דמירי' צגונא דהוי' ללוקקי אדעיה'
קודם השינה שיעות המנה דהוי' כחחילתו צפשיעה
וקופו צאונס דקיי'ל דלאו אונס מוקרי' כדאיתא צציו
מי' (וכי' צתשו' כוי'ר מחדית חויר' קי' פיה ל"י) דמדלא
חילק כן נשנע דצכל גוונא מדיני' ל"י לשוגג ולי',
ואי' קש' אי' כימא דשינה חשי' אונס אמאי קיי'מיל
לצנין קש' דאס הי' יסן לריבין להפירה, כמי' הרמזים
והמחצ'ר צשויע ככיל הרי' אונס הוי', לקי' דכבר כי'
הש' צחיו'ר קי' כי' דאונס רמנא פסרי' אמרי'
רמנא חיי'ר' ל"י והוי' מהירושלמי שהצי' הש'ר' טס
דאונס

דונטער דונציי ליי ליתוצה דעמיי עייגה, אזל אז פשיטא דאקור אלער את תצירו עהים.

דאונקא כוואן דלח עזיד אוריי כוואן דעזיד ליל ואיכ כדי לקיים מלות עשה שפיר לריך להקילו דאך דחצו לאונק, אכתי לא נקיים המלות דאונקא כוואן דעזיד ליל, משאכ כעכין איקורי, כומו צמיר דאונק רחמנא פטריי וכוואן דלח עזיד איקורה, אכתי יל דליל להקילו דשינה לאונק הוא.

והנה חוות קשות ראיתי בדברי רש"י יצמנה יד פיל מנראה מדבריו דישן הוי כומו שאלין לו דעת שכהז וחיל יסן לינו קונה צימנה דישן לאו צר דעת הוא ואלין קיטו קיין עכיל וסוה המוה דלפיי יסן דינו כשוקה או קטן דלינו צר דעת ולא נראה כן מדברי הפוסקים הניל עכמזו דישן הוי כחצו או כחונק, אזל לא דלינו צר חיוצא כלל כשוקה, וכינו משהי דינא דסיי כיה דפסק המנחזר דישן מלסרף לעשרה לדצר שנקדושה וסוה מדברי משהיי צי רצ שחוצא צציי שם ולי כומו דישן לאו צר דעת הוא איכ צהאי שעתא לינו מחויצ צמלות והייל כשוקה וקטן דלינו מלסרף לעשרה כחוצאר שם, ועיי בתוס' שם שחולקין על רש"י שפיי דעמנא מקום דליה צר דעת דסא קטן חציג דליה צר דעת הוי קונה לי לאו מיעוטא, אזל עמנא דישן לינו קונה מקום דלח מכוין לציאה כלל עייש וכן הרשציה הקשה כן על רש"י וחולק עליו משהי, ומשמע דצהא מודו ליי לרש"י דישן לאו צר דעת הוא, וכן מלמדי צציי אהיט קיי קליח שהציה צשם הרחיש צעמנא דישניה אינה מחגרשה מקום דלית צה דעת כלל וגריע מחרשה, וגם הרשציה שם כתב דהוי כשחסייה עייש, וצמנות הפריה צלוח קיי כיה חולק משהי על הלי דינא שכי' המנחזר שם דישן מלסרף לעשרה דכיון דכי' הרשציה דהוי בשוקה לינו מלסרף, אזל מדבריו הרין שחוצא צציי צהאי שם משמע דקיל דישן ליה כשוקה שכי' זרק גט למלרה כשהוא ישינה ליה גט דלינו חלר הונקמנרה והוצא צרמיא שם צערע, משמע דקיל דליה כשוקה דלציכ תיפיל דלינו קונה מנעם זה, ולפיי סי' נראה דהאי דינא דמשהייל שהציה הרמיא צירד קיי שכי' דבהן היסן צצית העומאה לריך להקילו, תלי' צזה לי יסן מקרי צר דעת או לא דלשיתת הפוסקים הניל דהוי בחרש או שוקה דלינו צר דעת איכ לאו צר חיוצא הוא צהאי שעתא ולא עזיד איקורה כלל, ואיכ משהימנא כל משהייל וכן על הרמיא והסיך שהציה שכי' דישן הוי כשוגג ולא הצילו שום חולק עיי, ולפי שיעת רש"י ורמיא ורשציה הניל יסן לא עזיד איקורה כלל כיון דלאו צר דעת הוא בחרש ושוקה.

ולפי הנחה זו דישן חילוק צין איקור למולה יס מקום לומו דאך לנחיל דכתב הש"ך דצחיקור דרצן ליל להקילו מקום דשוגג צחידר ליל כפרה כיל מינו למולה דרצן לריך להקילו דדוקא צחיקורה כיון דאונק הוא היל כוואן דלח עזיד איקורה אזל צמלות וספיי דרצן כיון דכסיס לא קיים המלות מוזהרין אחרים להקילו כדי שיקיים המלות דכומו שמוזהרין להוכיחו לקיים מלות דרצן כומו כן לריך לקיימו לקיים המלות דלעכין זה אין חילוק צין מלות דאורייתא לדרצן וכן נראה מדברי המג"א קיי כיה קקע שכתב דשעתא אוריית קדיש אס לי יסן מועירין אותו כדי לזכותו צמלות עייש, ומינו מוקהצר דצמלות דרצן אין חיוצ להקילו דנהי דליה כוואן דעזיד מינו כיון דאונק הוא לא חל עליו חיוצ תקנה חכמים ולא עזר צלח תקור ומעילא אין כאן חיוצ הוכחה כיון דחכמים לא חייבוהו צבהיג, אס לא שידוע לטו דלאו לער הוא לו דעפי כיחא ליי לזכות צמלות וילסער צונה שיתצמל וממלותה או יכשל צחידר יותר משהלער של ציעול שיתנו דלו פשיטא דישן חיוצ להקילו, ולא גרע מוגיח ולדקה, וכמו צכשאפשר לו להלילו משאר תקלה והפסד לריך להלילו היה לזכותו צמלות צודלי מלות וחיוצא איכא, ומשהי מוצאר צקיה קיי שליו הוצא צחיייל כלל קיז דאך דאקור להקין אציו משינתו מינו כשמוגי ריוח לאציו ואס לא יקילנו יותר מלסער מופי מניעת הריוח מלות להקילו וכן כשמוקילו ללכת לצהביצ או לדצר מלות עכיל ומשהי אין ראיי מדברי המג"א הניל צקיי כיה סיק סי' דהקם מני יל דומייירי ציודעין צו דכיחא ליי מלסער קריק עיי מלות לזכותו.

והנה לי כומו דצחיקור דרצן או מלות דרצן ליל להקילו, אפשר דאיקורה מני איכא ללערו כשלינו מקפיד ולא איכפת ליי אס יתצמל ממלות וציעול שיתנו לער הוא לו, איכ כיון דמן הדין ליל להקילו איקורה מני איכא ללער את ישראל צציעול שיתנו ורמיא צקי' צרכיי יוד קיי שכי' שהציה משהי חיי קיי קליח דלעציה ליל אלא צצהמנה שאלין צה דעת ליתוצה דעתה אזל לא צחדס, והוא הקשה עליו מדברי הרשציה שכי' דפריקה וטעינה הוא אף צחדס עייש ואלי מנה הליך קיד דמותר ללער אדם וספיי למיד לעציה לאו דלי' פשיטא דאקור דהא אקור להטות אדם אפיי צדצרים והמעייין צחיי יראה דלח קאי שם אלא לעכין לער עלמוגבי כהן שעתד צחלר ונת שם מנה צציה והקור גדול לעמוד צחון וגם ללחא מן החלר לינו יכול מקום פתח מקוק המה ללחא דרך שם עיי כ' דלין להחיר חידר מקום דלעציה דאורי' דונציי ליי ליתוצי דעמיי כהא דאורי' צקובה דלצל חייצ צקובה אף

אמנם שיעת רש"י והראשונים הניל דנראה מדבריהם דישן הוי כשוקה ומרש ליע פוצא, דהא קיימיל אדם מועד לעולם צין ער צין יסן, וחייצ לשלם מנה שהזיק בשיען, אלמא דמקרי צר דעת וליה אלא כשוגג או אונק, דהא צחיקור קיימיל דאס חצלו או הזיקו פקורים לשלם אפיי לכשיגדיל הקטן, ועיי עוד צכנהדרין דף נני עיל גבי אכל חלב והפריש קרצן יכשתמה וחזר וכשתמה הויל ונדחה ידמה וקלאמר דקדיל כיון דמנעילא קדחי אימנא כישן דמי וכי שם התוס' דהא דקלאמר כישן דמי לאו דוקא כישן דישן חזי אפיי צשעה שחוא יסן כדתן פי' כל אגט השולח תעלתו מוודיהיי מקריצין אותו צחיקת שחוא קיים ולא חיישין שחא יסן צשעה הקרצה אלא

אלא כלומר כיון דנ"י דלפ"י ליה חי' ליה דיתוי נשום
דמנילא איהער עיינא, וא"כ לשיטת הפוסקים הכ"ל
דיטן הוי בשוטה הדרא קושיית התוס' לדוכתא איך
מקריבין אותו בחזקה שהוא קיים ולא חיישין שגא
יטן וכן מהגרש אשתו ע"י שליח נחש שגא יטן הוא
זהאי שגתא, ע"כ נראה לעב"ד לומר דאין כוונת
רש"י והראשונים הכ"ל לומר דיטן יחשז בשוטה לכל
דבריו שגא יהא זר חיוצא כלל דזה לא מפקחזר
כלל דנהי דזהאי שגתא אינו זר דעת מינו כיון
דאינו אלא לפי שגה והוא נשבע האדם ליכא
למימר דלאו זר חיוצא הוא דדוקא שוטה גמור
שאינו נשבע האדם זה אינו זר חיוצא דהוא אינו
יכול לקיים הנאות ומחמת חסרון דעתו ומנילא לא
נלמוה כלל אצל אדם צעלמא דודאי נלמוה וזר
חיוצא הוא אי"כ אף צענה שהוא יטן שאינו זר דעת
אינו אלא כחונק שלפי שגה נחשז ואינו יכול לקיים
נאות ומחמת שגגתו צענה ומוקרי שפיר זר חיוצא
גם צאורו שגה וכמיס התוס' שם דכיון דמנילא
איהער לא מוקרי דיתוי והא דכ' הרשב"א ורמ"ש
בגיטין דישינה הוי בשוטה היינו דלענין מ"י דצ"י
דעת בגירושין הוי זהאי שגתא בשוטה ואינה יכולה
להגרש כיון דל"ל דעת זהאי שגתא או כמיס
הרשב"א שם נשום גשאינה יכולה לשמור גיטה
דלענין לשמור את גיטה הוי בשוטה אצל לא
דהוי מנש בשוטה (ולפיכך צלשון הרשב"א שם שכי'
דישינה הוי כשהתנית או אינה יכולה לשמור את
גיטה נשענע ומדבריו דהרי טעמי כינה, וצאנא
צשוטה גופא נני טעמא נשום שאינה יכולה לשמורא
כדאינה צירושלתי והוצא צתוק' פ"ד דקדושין, וטעמא
אחרינא דאיכא ההם צשוטה נשום גרירה ל"ס הבא
צ"ינה) והדע דהרי כ' הצ"י שם דאף לדעת הרמ"ש
דפירש טעמא דישינה אינה מהגרשה נשום דצ"י
דעת מינו צענה שליח לקבלה מודה דאף אם הוא
ישינה כיון דיד שליח כידה והוא יטן לו דעת
מגרשה, דאליכ לא הי' לנו להכשיר שליח לקבלה
אלא אם ידענו שהיתה נעורה צענה קבלת הגר
אה"ד הצ"י צקוק' קליה, הרי צה"י דאף לדעת
הרמ"ש שכי' דהוי כהרשה מינו מהני השליחות ואילו
חרשה ושוטה פשיטא דלא מהני שליחות דידהו ואפי'
אם עשהה שליח צבודה שפוי כחצטל השליחות
כשנשעניה, איז אין כוונת הרמ"ש דליה זר חיוצא
כשוטה ומנש אלא כיון דצבכת גירושין צעי דעת
וישינה אין לה דעת הוי' לענין זה בשוטה, וע"כ
גם כוונת רש"י ציצמות הכי הוא וכונתו ג"כ כמיס
התוס' דאין לו דעת כלל זהאי שגתא לבוין לשם
ציאה, וליק קושי' התוס' ומנילא לא קשה מנה קושיית
הפריח צק"י ליה אלא דפקק הנוחזר דיטן מלערק
לנשירה, וא"כ גם דברי הרמ"א והש"ך שפקקו
דצאקור דאורייהא לריך להקילו ודוק, ויש להעיר
מנה על מיס הפנוי צפתיחה וכן צתקו' שיצת ליון
ק"י ד' דחשוק דפקורין מן הנאות לאו נשום דלאו
צני מנה כינה אלא נשום דאין להם דעת איך
יכולין לקיים ולא הוי אלא כגידס שאין לו יד דפקור
מנחילין עיי' ולפ"י חשוק ליה אלא כיון, אלא
אמר החכם 234567 י"ש לחלק ודוק.

סימא דהאי דינא דצונוה חיוציה לא נצבי'
צונוה של הורה ודאי לריך להעירו אפי'
אי חשצין ל"י לחונק מינו כיון דחונקא כמאן דעצד
ליא וזר חיוצא מוקרי אף צענה שניה מחויצין
לזכותו צונוה, אלא אפי' צונוה דרצן אם הוא
מקפיד על כך שלא לעצור זמן תפלה ומלעער על
כך כשיצטל מהמלוה הוי צכלל גומי ונלוה וחיוצא
להקילו לזכותו צונוה כמיס הנוגיל ק"י ליה אצל אם
אינו מקפיד ע"י אין חיוצ להקילו דאין כאן חיוצ
הוכחה, כיון דלא נחשז צזה כעוצר אדרצן דהא
חונק הוא ככ"ל, אמנם היינו דוקא כשנרדס צעינה
צחונק דכיון דחונק הוא לא חל עליו חיוצ מלוה
דרצן כלל אצל כשהלך לישן צמכיון אף ש"י עדיין
שהות מינו כיון דהי"ל לחזקר שלא תחטפנו שניה
ויעצור זמן תפלה, אף דהשתא חונק הוא הוי' תחילתו
צפשיעה וקופו צחונק דקיימיל דלאו חונק הוא
כמזלר צציו ל"ג וכ"פ הרמב"ם פ"ג מה' שומרים
וצשיע חרמי ק"י רל"א כנלעב"ד צק"ד.

סימן יט

שלום וצרכה וכ"כ לכבוד הרצ הנאווה
ח"צ עסיק רמונים וכו' כשיט
מויה אשר אנשיל יודא מיללער כי רצ
צקיק פעמראזשען יע"א:

מכתב יקרתו נכון הגיעני, וע"ד שאלתו אודות
ש"ן אשר נחתכל לפני התצה פסם
צציהכ"ר צנוקח אשכנז ופעם צציהנ"ד צנוקח קפרד
אם נכון לעשות כן, הנה צעיקר הדין אם נכון
לשנות מנוקח לנוקח נודע וקור ומקומו טהור צירושלתי
הוצא צנוגיל ק"י ק"ח אעפ"י ששלחנו לכס נוקח התפלה
הזהרו צנונהג אצות"כס, וכפי המזלר צתקו' ח"ס
חאריח ק"י ט"ו וט"ז נראה דאין לשנות מנוקח אשכנז
לקפרד זולה להצאים צקוד ה' כרצותיו הגאוני'
קדוקי עליון רכ"א וצעל הפללה ז"ל שחתפללו צנוקח
קפרד עיי' והגאון מהר"ם ש"ק החיק להעמיד דברי
רצו להלילו מהשגת הגה"ק צעל דצ"ח צתקו' ח"צ
אויח ק"י ח' והנה כזר הורה זקן רציו הגה"ק
דצ"ח, ומי יפקפק על מי שמשנה מנוקח אשכנז לקפרד
מאחר ש"ל חילן גדול לקנוח עליו ונהוג יצמא
כוות"י, ופוק חזי כי צאנא כל המחתכלים צמודיות
הללו צנוקח זה נפלת מנהג אצותיהם אף שאלחנו כולנו
צארלות הללו מגרש"י אשכנז מגזירת התנ"י ואי הוי
אקור לשנות מי התיר לצאותינו ואצות אצותינו
לשנות מנהג אצותיהם שחתפללו צנוקח אשכנז
וצאנא גם צמודיטה גאליעין צקהלות גדולי' נשאר
צצתי כנקיות נוקח אשכנזי שמונדו צנונהג
אצותיהם רק צעלי צתי מדרשות החיקו צנוקח
קפרד מנח הופיע אור שצעת' הימים רציו הצעש"ק
ותלמידיו ז"ע ועכ"י אצל מעיקרא כולנו מצבי צניהם
של צעלי נוקח אשכנז, ונהי שהקדושים הללו שטינו
היעיצו אשר עשו להתפלל צנוקח האר"י שידעו לבוין
כוונת האר"י ז"ל וכמיס הח"ס על רצותיו אצל מי
התיר לכל העדה לנהוג אחריהם וצאנא לא רפרק
אדם

ז ואזנר, שמואל הלוי { 1 } עמוד מס 232 הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

גל שני

ח

דהא בקרא כתיב עץ אשר חדע כי לא עץ מאכל הוא או מותר לקולטו אבל אם אינו יודע אם הוא עץ מאכל דהיינו שעכשיו עדיין אינו עושה פירות אסור לקולטו עיי"ש.

ונראה ראי' לדבריו דאטו בזמנים שאין האילן מוציא פירות מותר לקולטו זה ודאי לא ניתן להאגרו וע"כ כיון שסופו לעשות פירות אסור לקולטו ומה לי אם הסוף יהא בעוד חצי שנה או בעוד שני שנים סוף סוף משחית הפירות העמידים ליגדל ולפי"ו ה"ה באין ערלה כיון שאחר גמר שנותיו יעשו פירות הראוים לאכילה אסור לקולטו.

העו"ה דה"ה: יש להחמיר לא לקטוף ערלה, וכן אילן סרק העושה פירות אע"פ דאינם ראויים לאכילה אלא ע"י הדחק אבל אילן סרק שאינו עושה פירות הרמב"ם מותר לקולטו אפילו לא לצורך ויש מחמירים לקולטו שלא לצורך.

סימן שפ"א

שאלה: מי שישן בזמן התפלה ואם לא יעוררו אותו ישן עד סוף זמן קרי"ש ותפלה, או מי שנרדם בעת קריאת וכדומה אם יש חיוב יעוררו או דינא דבשעת שינה אינו בר דעת והוי אונס ופטור מלקיים מצות.

תשובה: (א) עי' חמ"ד (כ"ח ע"א) אשריהם לראשונים שאפילו על אונס שינה עושין דין, ועיי"ש בהמפרש ו"ל דשינה זו היא אונס שאין אדם יכול לעמוד א"ע שלא לישן משנבא לו שינה לעיניו עיי"ש. ונראה דהיינו דוקא אם אנו דנין אם עבר עבירה בשינה אי הוי אונס או אמרינן שאינו נענש עליו וכן אי' בשו"ת שאלת היעב"ץ [ח"ב כס"י מ"ח וכו' ז"ל] לגבי הבא על אשה כשהיא ישנה עיי"ש, ועי' מה שהאריך בשו"ת [ח"מ בדף ע"ב ע"א], לגבי יסן אי הוי אז בר דעת עיי"ש, אבל אם מונע א"ע ממנו על ידי שינה ודאי יש חיוב לעוררו כדי שלא יעבור על המצוה ויש לי על זה כמה ראיות.

(ב) מה דנפסק בש"ע או"ח [סי' ק"ג ס"ה] דאם אחד ישן מצערים אותו ומעירים אותו עד שיקרא פסוק ראשון והוא ער ממש מכאן ואילך אין מצערים אותו שיהא ער ממש אלא כגי' אס קורא מתנמנם ע"כ ועיי"ש ב"י, הרי שכדי לקרות קרי"ש צריכים לעורר אותו משינתו [ודוחק להעמיד דאירי כשהוא צוה שיעוררו אותו דהא כתבו סתמא].

מ"מ הרי דעת הרמב"ם מובא שם במי' רע"א דאף בא"י אוכל קפריסין וכן פסק שם הגר"א וא"כ כיון דיש דיעות דס"ל דבא"י מותר הקפריסין ואע"ג דלקולט לא קי"ל כן, מ"מ יש לחוש לדעתם לחומרא דיהא אסור להשחית אילן של קפריסין כיון דלדעת הרמב"ם אין בו איסור ערלה, וא"כ משחית פרי הקפריסין.

(ד) ועוד נראה דעי' במס' תרומות בפרק ו"א ה"ג] דאין סופגין ארבעים משום ערלה אלא על היוצא מן הויחיס ומן הענבים והטעם דבשאר פירות המשקין היוצא מהם מותר דהוי שלא כדרך הנאתן עי' בחוס' ב"ק [ק"א ע"א] ובפנ"י פסחים [כ"ב ע"ב] בד"ה ולא יצנע, וא"כ בכורת אילן ערלה של שאר פירות איכא משום כל משחית שהרי ראוי ליהנות ממשקין היוצא מהם. אך יש לדחות כיון דהמשקה היוצא הוי שלא כדרך הנאה הו' לא הוי בכלל כל משחית פרי דהא אין משחית מה שמותר ליהנות כדרך. ועוד דודאי איסור דרבנן יש במשקין היוצא משאר פירות וא"כ במציאות אין משחית שהרי אסור ליהנות, אך תלי אי' אין מרבנן הוי אין ראוי מה"מ והדברים עתיקים, ואין כאן המקום להאריך, ועוד דעיי"ש בפנ"י שהביא הירושלמי דעשה איכא עכ"פ במשקין היוצא משאר פירות עיי"ש א"כ הו' לא הוי המשקין ראוי מה"מ. ועיי"ג כן קרית ספר על הרמב"ם דס"ל דדעת הרמב"ם דאפילו בשאר פירות משקה היוצא מהם אסור מה"מ אבל אין לוקין עליהם.

(ה) ועוד נראה דבאילן ערלה של ענבים, עי' ברמב"ם [פ"ט מהל' מע"ש הי"ג] דאסור רק כשהגיע הפרי לשעור בוסר אבל הקמדר אין בו משום ערלה ודעת הרדב"ן בשו"ת [ח"א סי' מ"ד] דבכל הפירות קמדר מותר ובוסר אסור והנה מה נקרא קמדר דעת הרמב"ם בפמ"ש דהוא הפרח שממנו יהי הפרי ודעת רש"י בנרכות [ל"ו ע"ב] דהוא הפרי שנפל הפרח ממנו, ולדעת רש"י כשהפרי עדיין קמדר מותר משום ערלה, וע"כ אין לקוף אילן של ערלה.

אך י"ל דקמדר עדיין אין שם פרי עליו כמש"כ הגר"א ביור"ד [רצ"ד ס"ק ו'], א"כ לא הוי אילן מאכל שיהא אסור לקולטו, וז"ע.

(ד) ומאחזי כן ערך ש"י על יור"ד [בסי' קט"ז] שנשאל כהני אילנות שעדיין אין עושין פירות ועמיד לעשות פירות אם מותר לקולטן והשיב דאסור לקולטו מדממעט הש"ס במס' ב"ק [ל"ב] אילני סרק דמותר לקטוף, משמע דאילן העמיד לעשות פירות אסור לקולטו ועוד

ימלא עוד מנין שיוכל להחפיל בחוד זמן החפלה ולא יעוררו אותו אע"פ שמחנבל מלהחפיל מהמנין קצו שלו. ואפשר אפילו אם על ידי שאינו מעוררו לא יוכל להחפיל חפלה בציבור דלא ימלא עוד מנין אצל עכ"פ לא יעבור זמן החפלה ויוכל להחפיל אח"כ ביחידות נראה ד"כ דלא חייב לעוררו.

דהרי אי נא"מ [מ] רל"ב דאם המחיל לעשות מלאכה לפני זמן החפלה אם יש שהוא ביום להחפיל אחר שיגמור מלאכתו אינו מפסיק. וכ"ש אם הביאור הלכה ח"ל ודע דכל היכא דאמרו דאינו מפסיק הוא אפילו אם עי"ן יפסיד החפלה בציבור אינו מחויב מדינה דלא אטרחיהו רבנן בדיעבד כיון שיש לו שהוא להחפיל אח"כ עכ"ל, וא"כ כ"ש אם יש דאינו צריך להפסיקו משינתו כדי שיחפיל בציבור.

כרס מהמג"א שהניא לעיל דמעוררין הישן כדי שישמע קדיש משמע דמעוררין שיחפיל בציבור ואולי מש"כ המג"א דמעוררין לשמוע קדיש לא היו מדינא אלא חומרא בעלמא וז"ע. ומאחרי גס נש"מ קרן לדור סי' ח"י שהאריך ג"כ להוכיח דמחויב לעורר חבירו שלא יעבור זמן המנוה.

העו"ד דה"ב: אם רואה חבירו ישן והמנוה עוברת מחויב לעורר אותו.

סימן שפ"ב

שאלה: מי שזימן אנשים הרבה לסעודה ובתוכם יש אנשים חפשים שאין טורחין ברכת הנהנין, ובשמושים להם לאכול איכא משום לפני עור כדאי באו"ח (סי' קס"ג) דאסור להושיט לאכול למי שאינו נופל ידיהם, האם יש לזה איזה עצה שלא יעבור על דפניו.

תשובה: (א) נראה דיש לו עצה שיאכל וישתה גם הוא ויכרין להוציאו ואע"ג דהלה אינו מכוין ללכת ואי' (בסי' ר"ג ס"ג) דאינו יולא ידי חובתו בשמיעת הנדבה אפילו יענה אמן אלא א"כ נמכוין ללכת זה ידי חובתו וגם נמכוין ג"כ להוציאו יד"ח עי"ש.

מ"מ אין זה מוסכם כ"כ דאינו יולא דעי"ש ברע"א שהקשה על המחבר דאי' נכ"י הטעם דלרין כוונת השומע ללכת משום דמלות נריכות כוונה, וק' הא כ"י המג"א לעיל (בסי' ס') דמלות דרבנן אינן נריכות כונה, וה"נ הנדבות היו רק דרבנן אח"כ מלאכי מזה

ולא חימה דשאי קר"ש שהוא קבלת עומ"ש וע"כ יש לעוררו דעי' במג"א [סי' נ"ה ס"ק ט'] דמי שישן מעירים אותו כדי שישמע קדיש עי"ש.

ג) ועוד ראי' דעי' ביור"ד סי' [שע"ז ס"א] ברמ"א כהן שהוא ישן ומת עמו בזהל נריכין להקינו ולהגיד לו כדי שלא אלמא דאם עובר עברה נשעת שינה נריכים להפרישו מהעצירה ועי"ש בפ"ח [סק"ד] דמבואר במהרי"ל דאף שנכנס חולה נהימר שהיה מי ומת אח"כ ג"כ נריכים להקינו עי"ש אלמא דלא כגי להודיעו כשיקון משינתו אלא נריכים לעוררו אלמא דגם נעת שינה יש חיוב להפרישו מאיסור וכיון שמתוך להפרישו מאיסור לאו ה"נ נריכין להפרישו נעת שינה שלא יעבור על מ"ע.

ד) ועי' בס' בן איש חי [ש"ר פרשת האזינו ס"ח] דאם רואה בסוכות שחבירו מחנמנס נעת קריאת המורה וכיו"ב צריך לעורר אותו זכ"ל [ומש"כ מחנמנס ע"כ אין הפי' ניס ולא ניס דכזה אין דינו כישן עי' פקחים (ק"כ ע"ז) אלא ע"כ כוונתו שישן ממש ואע"פ דהוי שינת ארעי חייבים להקינו. אלמא דיש חיוב להקין חבירו משינה לקיים המנוה. וראיתי בס' אחד ממחברי זמנינו שהניא ראי' להדין של הכן איש חי דיש חיוב להקין ממה דאי' בסוכה [כ"ט ע"א] היה ישן תחת הסוכה וירדו גשמים וירד, אין מטריחין אותו לעלות עד שיאיר ונסתפק הגמ' אי עד שיעור משינתו או עד שיאיר עמוד השחר אלמא דיש לז' בגמ' שמחויבין לעוררו בעמוד השחר ואע"ג דלהלכה אין פוסקין כן היינו מדין מנטער דפטור מן הסוכה אצל מ"מ משמע דהוה חיוב לעוררו.

אבל נראה דאין ראי' דיש לומר דהללד של הגמ' דעד שיאיר עמוד השחר היינו שמחויב למקור שינתו לאחרים שיקיטוהו בעמוד השחר דכלא"ה הולך לישן לכחילה חוץ לסוכה אבל נעת שישן כבר י"ל דאין חיוב להקינו.

עכ"פ נראה דאם ישן בסוף זמן קר"ש או חפלה וכן אם נרדם באמצע קרה"ת או בנרדם עם החפילין דאסור לישן עם החפילין או שמבטל איזה מ"ע נשעת שינה איכא חיוב להקינו.

ה) ומה שיש שמועה דנבעלו נהגו לא לעורר אדם משינתו כדי שיחפיל וכן שמעתי מוקי הרה"מ ר' נטע כן ו"ל ששמע כן מכ"ק מרן אדמו"ר מהר"א ז"ל ע"כ איירי באופן שלא יעבור זמן החפלה עי' שינתו אלא

חושן משפט

סימן רצ"ט

המדרש (עי' בשו"ת שבת הקהתי ח"א סימן שצ"ב) שהבאתי מקורות לזה, א"כ לכאורה יכול למחות הישן שלא יפרענו בקול למודו.

מ"מ בשאלתינו אף לדעת הלבוש אין הישן יכול למחות בהלומד בקול רם דהתם שהם שותפים בהחדר הבית עשוי שיוכל להשתמש כל אי כרצונו ועל דעת זה ודאי לא נשתתף עמו שחלמד ירבץ תורה בחדרו ויפרענו, אבל בביהמדר"ר אע"ג דלת"מ מותר לישן שם, מ"מ אין הבית מדרש עשוי לישן שם, אלא תכלית הבית מדרש הוא ללמוד בקול רם לא כדי לישן בביהמדר"ר, ולישן הוא היתר רק מדוחק עי' בחי' הגרע"א או"ח (רס"י קנ"א) ועיין יור"ד (סי' רמ"ו-ט"ז) דפסק השו"ע דאין ישינים בביהמדר"ר והב"י מביא מקור לזה מהא דאר"ז במס' מגילה דהאריך ימים משום דלא יסן בביהמדר"ר ועי"ש בש"ך דאע"ג דמדינא מותר לישן, מ"מ השו"ע כי שם דמחמת חסידות אין לישן, וא"כ ודאי אין בכוחו של הישן למחות במי שלומד בבית המדרש בקול רם דזהו עיקר ותכלית של הבית המדרש ללמוד שם בקול, ומלאתי ג"כ בחזו"א (כ"ב י"ג ע"א) שכי' דהא דכי' הריב"ש דחולה יכול לעכב שהשכן לא יפריע לו מעשיית רעש בביתו, איתו אלא בעושה דבר שאינו עיקר הדירה כמו בעושה אריגה וכיו"ב שאין זה מצוי בכל אדם ולא ברוב בנ"א, אבל אם עושה דברים שרוב בנ"א עושין ולפעמים תשמישן ודיבורם תשמיע קול שמפריע את החולה אינו יכול למחות ורשאי אדם לבנות בית אצל חבירו ולהכניס שם העוללים והיונקים שזועקין בלילה ואין החולה יכול לעכב, עי"ש וה"נ בבית המדרש שכיחי תמיד שם קול התורה הזקוק משם יום ולילה, ודאי דמדינא אין שום אחד יכול למחות, ואעתיק כאן מעין הכ"ל מה שהבאתי למה שנשאלתי.

מי שיש לו כמה ילדים בבית ועושין רעש ומפריעם להשכן הגר תחתיו ועל כן מבקש השכן התחתון שיקנה השכן העליון שטיח מתמוכו ולאז לא יפריע הרעש, והשכן עם הילדים טוען דהשכן הגר למטה יקנה השטיח מתמוכו, האם השכן התחתון יכול לכוף השכן העליון לקנות השטיח מתמוכו.

והשבתי דכראה דרק רעש שאינו רגיל להיות נסתר בית אז יש כמה חילוקים מתי יכול השכן למחות, אבל רעש רגילה כמו דשכיחי בבית דיש שם ילדים אין שום אי יכול למחות.

שאלה: כשבחור לומר בבית המדרש בקול רם ויש שם בחור הישן וטוען הבחור הישן כי מפריע לו קול לימודו, האם הוא צודק בטענתו.

תשובה: (א) עי' באו"ח (סימן קכ"א-ק"ג) דבבית המדרש מותר לישן לקחם אדם רק שינת ארעי ולת"ח אף שינת קבע ועי"ש בת"כ (ק"ק ט"ז) ובבא"ה שם, ואעפ"י דרשאי לישן בביהמדר"ר, מ"מ אינו יכול לעכב את חבירו הלומד שם בקול רם דעי' בחו"מ (סי' קכ"ו ק"ב) דחלמד תיכונות מותר ללמוד תורה לתיכונות בתוך ביתו ואין השכנים יכולים למחות בידו ולומר לו דאין אנו יכולים לישן מקול התיכונות של בית רבו [ומקורו הוא בב"ב (כ' ע"ב) בתשנה] ולפי"ז ה"כ אינו יכול למחות שלא ילמוד בקול דהא מצות תלמוד תורה הוא ללמוד בקול כדאי' במס' עירובין (כ"ד ע"א) דכי בתורה ערוכה בכל ושמועה עי"ש. וכן איפסק ביור"ד (רמ"ו-כ"ב) דכל המשמיע קולו בשעת למודו מתקיים בידו.

ואין לומר דרק בתלמוד תורה דרכים כמו בתשכ"ר אינו השכן יכול למחות לבטל אבל היבא דאיבא רק ת"ת דיחיל יכול למחות ולבטלו, אם הלומד מפריע לו.

זה אינו דהרי כי שם בשו"ע דה"ה בכל מילי דמאזה שאינם יכולים למחות בידו ועי"ש בטור דמפרש כגון לחלק דקה או להתפלל בעשרה והנה לחלק דקה רק הנותן מקיים מצוה ואפי"ה אינו יכול למחות כדי לבטל מצוה דקה, ה"כ אינו יכול למחות גם לבטל יחיד תלמוד התורה [ועי' בשו"ת ח"ס חו"מ (סי' מ"ב) ד"ה ומ"ש, דר"ל דוקא במצוה שמוטלת על הכל ולא במצוה המוטלת על יחיד וכן כי בחידושי לב"ב כי ע"ב].

(ב) והנה עי"ש בפתחי תשובה (ק"ק ב') שהביא מהלבוש דהא דאינו יכול למחות למלמד תיכונות, היינו דוקא בבני המצוי או בני האזר שדרים יחד במצוי או בחצר אי' ואינם דרים יחד בחדר אחד או בבית החורף אחת, אבל אותם הדרים בבית חורף אחת כנהוג במדינות אלו מחמת דוחק דירה, כ"ל ודל"א שכל אי יכול למחות בחבירו אפילו להיות מלמד לתיכונות תורה באותו בית חורף שהוא דר עמו שם, שזה ודאי אין דעת רוב העולם קובלתו ועל דעת זה לא נשתתף עמו בדירה זה אם לא שהתנה מתחלה עכ"ל, ולפי"ז לכאורה גם בשאלתינו דכל לומדי הבית המדרש הם כשותפים בבית

כל זה נלפענ"ד רק אם הישנים הם גדולים חנשים מצוגרים, חלל אם יש שם ילדים קטנים אפשר לומר שגם צציתו יכולין למחות צו, דהרמ"א מציא שם צעם השו"ת הרי"ש שדוקא צו אדם צריאים, חלל אם הם חולים וקול מזיק להם יכולים למחות צו כי"צ צשו"ת הרי"ש סי' קל"ו צעם הרש"א ע"ה. וסתם תינוק קטן הוי כחולב שאין צו סכנה, כמבואר בל"ח סי' שצ"ח סעי' י"ז צרמ"א, וכי"צ עוד הרמ"א בל"ח סי' רע"ו סעי' ה' שקטנים הוי כחולב שאין צו סכנה, ואפשר שגם לענין שינה שאם הילדים אינן ישנים הוי חלל כחולב שאין צו סכנה, וכל קול הפעיה הוי גירי גדול והוי ל"י כקומרא וצית הכסא, וכיון דמזיק לגופי הילדים אם אינן ישנים ע"כ צכ"ג יכולין למחות צו.

אבל אם ישנים רק מצוגרים אינן יכולים למחות צו, וצפרע לעשות סוכה דהוי דבר מלוב והמחצר כתב צח"מ סי' קצ"ו סעי' ג' שה"כ לכל מילי דמלוב אינן יכולים למחות צידו, וגם לעשות סוכה הוי מלוב, וכל שפוען לעשות בסוכה ציוס ולא צלילה, ע"י צכס"ק הקדשים על חו"מ שם וע"י צשו"ת חת"ס חו"מ סי' ל"ב, אינן זה עענכ כיון דציוס הוא ערוד צעסקיו וצחומנתו ואין לו זמן לא לעשות בסוכה.

וגם העענכ שישכור לאחרים לעשות לו הסוכה, וכי תמיד אפשר למלוב לאחרים לעשות לו הסוכה, וגם מלוב צו יותר מצעלוחו לעשות מלוב, וע"י בל"ח סי' תרכ"ב ושם צפר"מ סי' ק"ד.

ועוד יש לדון צ"ד דאם יש חוק במדינה שאסור להציק את לאחרים משניה, היינו שלא לעשות קולות צלילה וצכ"ג. שהוא תקנה להמדינה לכ"ע דינא דמלכותא דינא, ע"י צח"מ סי' שצ"ע סעי' ה' צרמ"א שם, וע"י צשו"ת מהר"א חו"מ סי' רל"ג צ"ה וילא.

(ב) לפי"ז נפגע ג"כ שאלחו שממרים צסעודה פורים עם כיור ומחול כ"י עד עכ"ה מאוחר צלילה, ויש ג"כ לפעמים שמפריע השינה מהשכנים, דכיון דהוא עושב זה צציתו אין יכול למחות צו, חוץ אם יש שם ח"ו חולב או ילדים קטנים כ"ל. דכיון דהוא ג"כ צמקום מלוב הוא, לשמח צפורים.

(ג) ובד"ש צנשים שנוכח ליעול לולב צכל ימי הסוכות צצרכה, ולא לקח ציוס א'; אי כעלקח ציוס צ' מצרכת אז שחיינו ג"כ.

לפענ"ד שמסתברא שמצרכת שחיינו ג"כ ציוס צ' דכיון דלא קיימח עוד צענכ זו המלוב של לקיחת לולב; ונהנה תמיד לצרך על הלולב וגם שחיינו ציוס א' וכעת כיון שלא לקח הלולב ציוס א' הוי חלל ציוס צ' כיוס א' שמצרכת גם שחיינו.

א"י מותר לפתור בשבת. (ז) דלת שמצפצפה בקול, או מותר ליתן שמן בחור בשבת כדי שלא יצפצפה. (ח) אם מותר להתפלל בליל ש"ק קבלת שבת קודם הזמן, שכיון שאכ"ז נודהג כשימת ר"ת. (ט) אי מלמד תינוקות מותר לדחוף התלמיד על זמן מה לחוץ. (י) אם מותר לצלם ספר במקום שהמחבר כתב שכל הזכויות שמורות לו.

בס"ד, אור ליום ה' לסדר בראשית תשמ"ט לפ"ק, פה לונדון יצ"ו.

גמר חתימה טובה לכבוד ידידי הרה"ח משמש בקודש מלמד תינוקות של בית רבן ועוסק גם בהלכות כ"י כש"ת ר' אברהם מרדכי שווימער שליט"א בק"ק אנטווערפן.

אחריה"ל. מכתבכם קבלנו גם משנה העל"מ שלא השבנו, ודי יעזור שאזכה להשיב בדבר הלכה כדי די הפוכה עלי, ולעשות נחת רוח להבורא יתברך שמו.

(א) בד"ש אם מותר לעשות סוכה צלילה, חפ"י ששכנים צבר ישנים, וגם שיש חללם ילדים קטנים, או לא.

הנה חנן צמס"י צ"צ דף כ' ע"צ חנות שצחצר יכול למחות צידו ולומר לו איני יכול לישון מקול כנכנסין ומקול הילולין, חלל עושב כלים וילא ומוכר צחוך השוק ואינו יכול למחות צידו ולומר לו איני יכול לישון לא מקול הפעיה ולא מקול הרחים ולא מקול התינוקות, ופריך צגמרא מאי רישא [דקחני יכול לומר לו איני יכול לישון מקול וכו'] ומאי שנא סיפא [דקחני אינו יכול לומר לו איני יכול לישון מקול התינוקות], ומוקי רבא סיפא אחאן לתינוקות של בית רבן כ"י [ואפ"ג דקול צבא מחמת אחרים לא מאי מחוי] וכן נפסק להלכה צח"מ סי' קצ"ו סעי' צ' וצרמ"א מציא שם וי"א דכל מה שעושב צחנותו וצציתו אפילו נכתחילה אין יכולין למחות.

א"כ לכאורכ צ"ד אם עושב הסוכה צציתו אין יכולין למחות, חלל צחמת כנהוג עושב אדם סוכה צחצר ולא צציתו ממח, או צנגו, חכו אפשר דינו כחצר, וצחצר כתב הסמ"ע שם צסק"י שדוקא מה שעושב צציתו אין השכנים יכולין לעכב על מה שעושב צציתו, משא"כ אם הקול הוא צחצר כמשותף לכולם יכולין למחות צו ע"ה, וא"כ צשאלחו ג"כ אם עושב צציתו ממח הסוכה אז אין יכול למחות צו, משא"כ אם עושב צחצר או גם אם עושב על גגו כמשותפין יכולין למחות צו.

64
ס' 10

רצג

שיחה כג

פרשת אמור

בן חקנה, שחי בדור שלפני רבי עקיבא, לתקן את "תפילת בית-המדרש", שבין היתר מבקש בה הנכנס ללמוד: "שלא יכשלו חברי בדבר-הלכה ואשמח בהם" (ברכי כח:). מפרש רש"י: שלא יכשלו הם, כי אז עלול אני להכשל בכך שאשמח בְּכִשְׁלוֹנָם.

התורה אינה אחוזת-אצילים, וגם לא התחרות בה כל-אחד חוטף לעצמו כמה שיותר. צריך אמנם לשאוף לדעת עוד ועוד, ו"קנאת סופרים תרבה חכמה" (ב"ב כא.) – אך לא באמצעות שאיפה שהשני לא ידע, כי אם בכך שאני כן אדע; שאני אגדל מעלה בצד חברי הגדלים גם הם. כי בענייני העולם-הזה, המוגבלים מטבעם, אכן אין מקום רב בפסגה הצרה; אבל לתורתו האינוסופית של חבורא, הרחבה מני ארץ – יש גם פסגות שרוחבן אינוסופי, ויש בהן מקום מכובד לכולם.

ואגב: אם מדברים על הכנה למתן-תורה מתוך כבוד הדדי, אולי יורשה להזכיר מה שביקשו ממני, שראוי להקפיד שלא לגזול שינה איש מרעהו; בחור שחש עייפות והולך לישון מוקדם, מתעורר מחמת הרעש שמקימים הבאים אחריו. אמנם כל גזל אסור מהתורה, אבל גזל-שינה הוא הרי חמור יותר, כיוון שאי-אפשר להשיבו. אם בחור הולך לישון מוקדם, יש להניח שהוא עייף וזקוק לכוחות מחודשים, וכשאתה מפריע לו לישון, פגעת בתפילה ובלימוד שלו למחרת. אכן, גם אם אדם הולך לישון סתם, לא כדי להתכוון לעבודת-ה' – הלא גם אז יש לקיים: "ואהבת לרעך כמוך" (ויק' יט, יח) – ברור לו מיטה יפה... (עפ"י פסח' עה. "ואהבת וכו' – ברור לו מיטה יפה", בהרוגי בית-דין) ברור לו את האפשרות לישון היטב. כי בשינה השלמה שלו – השער שלף אל התורה.

המטרה העליונה שבניתנת תורה לישראל

ומכאן, מנושא זה של ההכנה למתן-תורה, נשוב אל העניין בו פתחנו: התורה שאנו מקבלים, מכונה בפי רבותינו: "נצילות חכמה של מעלה" (בר"ר יז, ז). מה פירושו של דימוי זה? – פירות התלויים גבוה בצמרת-העץ, אין אדם מסוגל להגיע אליהם; אבל אם יבול הפרי וישור ארצה – יוכל אדם לעמוד על ריחו וטעמו. כך היא החכמה של מעלה: בשר-ודם אינו מסוגל להגיע עדיה, לרדת לעומקה או להבין אפס-קצת. מה עשה הקדוש-ברוך-הוא? – השיר לנו מעט פירות מחכמתו

סימן רט"ז

הלכות איסור הונאת דברים וגניבת דעת הבריות

א כשם שהונאה אסורה במקח וממכר (כמבואר בסימן הקודם), כך אסורה הונאה בדברים, דהיינו שלא יכאיב לחבירו ויצערנו בדיבורו, שנאמר^א ולא תנו איש את עמיתו

עיני יצחק – ציונים והערות

א ויקרא כ"ה, י"ז. ולמדו חז"ל (בבא מציעא דף נח:) שפסוק זה מדבר בהונאת דברים, מפני שהונאת ממון כבר נזכרה לעיל מינה (בפסוק י"ד) וכי תמכרו וגו' אל תונו וגו' וכדלעיל הלכות מקח וממכר סימן רט"ז סעיף א'. **ולאו** דוקא לצערו בדברים, אלא הוא הדין לכל מיני צער, כיעויין בספר יראים סימן ק"פ שכמוֹכן לא יראה לחבירו פנים רעות, וכן נראה מדברי רבינו יונה בשערי תשובה שער שלישי שלהי אות כ"ד. ולכן אסור מן התורה להקיץ את חבירו משנתו, כמ"ש בשו"ת קרן לדוד או"ח סימן י"ה, ומביאו בספר פתחי חושן חלק ד' פרק ט"ז הערה ג' ד"ה בספר, והוסיף להעיר שהלשון "גזל־שינה" [שנזכר בכמה ספרים, וגם נתפשט בזמנינו] אינו מדויק כל־כך, אבל הוא בכלל לא תונו, ויעוש"ב וכן בספר דרכי חושן דף רל"ה בעניין רעש לשכנים בשעות המקובלות באותו מקום למנוחה ולשינה.

והנה המושג "גזל־שינה" לא נזכר בגמרא ובפוסקים, וכמדומה אני שנתחדש בבית־מדרשם של בעלי המוסר האחרונים בליטא, מיסודו של־מהר"י סלנטר זצ"ל. ועיין בספר החפץ־חיים ופעליו חלק ג' דף ק"ה שבעל חפץ־חיים זצ"ל היה אומר שהמקיץ את חבירו משנתו הוי גזילה, שגזל ממנו את מנוחתו, וזהו גזילה שאין לה הישבון ע"כ. אכן המאירי בבבא בתרא דף כ' שלהי עמוד ב' הגדיר את הרעש בשם "היזק־שינה". ושמעתי שיש יסוד לדבריהם מן הפסוק במשלי וד', ט"ז "ונגזלה שנתם" אם לא יכשילו, אמנם ברור שאין מזה הכרח כאשר יראה המעיין. **ולעיל** בחלק או"ח הלכות סדר הלילה סימן נ"ב הערה י' ד"ה השוכב, ביארנו בס"ד דין מי שמוטל אפרקדן בשנתו, אם צריך הרואה להשכיבו כדין. ובהלכות ישיבת סוכה סימן קט"ז הערה י"ח ד"ה והיש, אם חובה לעורר מי שנרדם חוץ לסוכה. ובהלכות חנוכה סימן ק"כ סעיף י"א שנכון להקיץ בני ביתו כדי שיוכל לברך על הדלקת הנרות. ובחלק יו"ד הלכות כיבוד אב ואם סימן קס"ב סעיף ט', אם מותר להקיצם מפני הפסד ממון, ואיך הדין לצורך מצוה.

וחידוש כעין הנז' לעיל, שמניעת עונה מאשתו נחשבת גזל, נמצא בנודע ביהודה קמא או"ח סוף סימן ל"ה לגבי תיקון חטאים חמורים לבעל־תשובה בזה"ל, אופן עונתו, איני מסדר לו, כי אינו רשאי "לגזול" עונת אשתו ע"כ, ועיין בזה שו"ת

(ה) ובלקח רשימות מהמשגיח דישיבת לייקווד הגה"צ רבי נתן מאיר וואכטפויגל זצ"ל (ח"א עמ' כ') הובא:

המשגיח ביקש מאברך בישיבה לגשת לעמוד להיות שליח צבור, טען לו האברך שזה מפריע לתפילה שלו. אמר לו המשגיח זה זיכוי הרבים, והוסיף, כל היום חושבים על עצמנו, "זיך זיך" אגואיסטים... ע"כ. ויש לקחת את זה כהנהגה טובה בחיים לחשוב תמיד על הזולת ולא להיות אגואיסט ולחשוב רק

על עצמו, אפילו כשזה נוגע להנהגה ברוחניות כמעשה הזה.

(ו) ועוד מובא שם (בעמ' מ"ד): בחור שאל את המשגיח איזה עליה רוחנית יש אחרי החתונה. אמר לו המשגיח העבודה על המדות בבית, זה לכד עליה גדולה, לדבר בנחת! לחשוב על השני, לעשות אותה מרוצה [ציפרידען] זה עלי' גדולה. בחור הוא "אגואיסט" גדול, חתיכת עץ! אחרי החתונה צריך לחשוב על השני, להתחשב בדעה שלה, להגיע לעמק השוה. לא צריך לתת לה להנהיג אותך, אך צריך להתחשב עמה וכו'.

פרק ב - גזל שינה

(א) מובא בשם רבינו החפץ חיים זצ"ל, שגזל שינה הוא הגזל החמור ביותר - היות שאי אפשר להשיבו. אולם י"א שלשון גזל אינו מדויק כ"כ בזה כי אין זה גזילה ממש, אלא האיסור הוא שמצער את חבירו, ועובר בלאו של לא תונו [וכ"כ בשו"ת קרן לדוד או"ח סי' י"ח, שאסור מן התורה להקיש חבירו משנתו משום צער], וגם עובר משום ואהבת לרעך כמוך.

(ב) עכ"פ יש איסור דאורייתא לגזול שינה מאדם אחר. אכן לא כל הפרעה לשינתו של השני נקרא בשם "גזל", כי כמו שאפשר לומר שהעושה רעש בביתו מפריע

לשינתו של השכן, כמו כן הישן בביתו ולא נותן לשכן לדפוק בפטיש כדי לתקן איזה דבר בבית שלו, מפריע לשכן מלהתעסק בצרכיו. ויש הרבה פרטי הלכה בזה מתי זה צודק ומתי השני צודק, ואכמ"ל. אולם בדרך כלל העיקרון הוא, "הכל כמנהג המדינה", ובזמן שמקובל שאנשים הולכים לישון אין להקים רעש העלול להפריע לשכנים, ובזמן שמקובל שאין אנשים ישנים מותר לעשות דברים רעשניים, כפי הצורך, למרות שזה מפריע לשני. על כן אצלינו בארץ ישראל ע"פ מנהג המדינה אין להקים רעש לאחר השעה 11 בלילה, ואחר זמן זה השכן יכול לעכב מצד הדין שלא יעשה

רעש. אולם אף לפני זמן זה, בשעות המאוחרות של הערב יש להמנע מלהקים רעש אא"כ זה הכרחי, משום "ואהבת לרעך כמוך". וכן בשעות הצהריים בין 2.00 ל 4.00 יש להימנע מלעשות רעש, וכן אין לשלוח את הילדים בזמן זה החוצה לשחק מתחת לחלונות השכנים.

ג) ומי שעושה רעש בביתו או ברחוב בשעה שהשכנים ישנים, וה"ה הגר בקומה עליונה ועושה רעש באופן שמפריע למנוחת שכנו הגר תחתיו, הרי זה בכלל מצער חבירו. אולם בדברים הכרחיים, וכן בדברים שגורתיים, מסתבר שאין בזה איסור, שעל דעת כן אדם דר בבנין קומות שיש דיירים מעליו שאי אפשר להזהר בכגון אלה, וסבר וקיבל. אבל יש דברים שאפשר למנוע, כגון כשיש צורך להזיז מטות, אפשר לעשות זאת בשעה מוקדמת יותר, ואע"פ שזה גורם לפעמים אי נוחות, וכי מפני אי נוחות שלו מותר לגרום צער לחבירו ולהפריע את מנוחתו בשעה מאוחרת. וכן רצוי בשעות הערב לילך בבית בנעלי בית רכים, ולא להפעיל מקדחות או מכונות כביסה רעשניים וכדומה. ועוד נראה שאע"פ שלכתחלה אין לחשוש אלא רק בשעה שדרך בני אדם שוכבים, אך אם יודע ששכנו ישן מוקדם מהרגיל בגלל איזו סיבה, או אפילו סתם נח באמצע היום, יש להזהר בכל אלו, עכ"פ לפני משורת הדין. אע"פ שאפשר שמדינא אין השכן יכול למנוע ממנו שימוש

בביתו בדרך הרגילה, מ"מ צריך להתחשב עם הזולת עד כמה שאפשר. ובכלל יש להמנע מרעש מיותר, שלפעמים מצטער השכן בכך, ומתבייש להגיד לו.

ד) ובענין גזל שינה שוררת הפקרות וזלזול מחפיר אצל רבים. אנשים מדליקים בביתם טייפ ותקליטים בקול רם, בשעה ששכנים כבר ישנים. אורחים המבקרים בבית קרובם ובפרט בקיץ כשיושבים במרפסת, ושיבתם מתאחרת עד אחר חצות הלילה, וממשיכים לדבר ולצחוק בקול ולהקים רעש, מבלי שום התבוננות והתחשבות בזולת. וכשכבר קמים ללכת לביתם, עומדים בחוץ ומדברים בקולי קולות, טורקים דלתות המכונית ואף צופרים, או שמשאירים את הטייפ וכדו' מופעל בקול רם. אז, חרץ מעצם הענין של גזל שינה, המה דורסים בשאט נפש על מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך, האם לעצמם היו חפצים שיפריעו כך??

ה) וההולך ברחוב בשעת לילה מאוחרת עם חבר, והינם שקועים בשיחה, ובפרט בשיחה נלהבת, יזכרו לא להקים רעש ולהפריע מנוחת ישנים. ובפרט מצוי המכשול באין משים לב, כשנעמדים במקום מסויים ברחוב סמוך לחלונות בית וממשיכים [או מסיימים, כשנעמדים להפריד] את השיחה. צריך לדעת ששיחה ע"י חלון אפילו לא בקול רם, מפריעה לישנים בבית. ואינם יודעים ולא

ידעו לעולם על הצער שגרמו לזולתם, כי רוב פעמים הדייר שהתעורר בינתיים מתעצל לקום ולהעיר על זה, או שחושב שבין כה השיחה מסתמא מסתיימת, או שמתבייש להעיר על כך, או שחושב שזה לא יעזור, וכדומה.

ו) ומובא בתולדות הגאון הצדיק רבי ישראל מסלנט זצ"ל (הובא בס' המאורות הגדולים בערכו אות ע"ח) וז"ל: בזמן שהי' עובר ברחוב בסלנט ורואה באיזה בית, תריס שאיננו מתוקן, הי' עומד ומתקן אותו, כדי שלא ידפוק כלילה ויפריע את הישנים מתרומתם, ע"כ. הרי שלא רק שאדם צריך להזהר שהוא עצמו לא יפריע לאנשים הישנים, אלא שיש מצוה לעשות חסד אתם ולהסיר הפרעות שנגרמו על ידי אנשים אחרים.

ז) בענין זמני ביקורי קרובים, קשה לקבוע בזה כללים. לא דומה משפחה זה לזו. אך כפי המקובל בין הבריות [כאן בא"י] - שאין נוקשים בדלת זר לאחר השעה 10.00 - 11.00 כלילה [והכל לפי המקום]. כמו כן אם קיים חשש בשעות הצהריים שהדיירים ישנים צריך להמנע מלדפוק. [נקש מעט בדלת בצהריים ולא ענו, אל ימשיך בנקישות, כי יש לשער שהדיירים ישנים]. כמו כן יש להמנע מלצלצל בטלפון בשעות לילה וצהריים בשעות שקיים חשש שישנים כבר. ואין לשלוח ילד בשעות כאלו לדפוק אצל שכן, כי ילד אינו יודע גבול בזה, ואם לא

עונים לנקישותיו, הוא דופק ודופק עד שמעיר את כל בני הבית.

ח) ויש להמנע כמה שאפשר מלצעוק בחצר. לדוגמא: יש ילדים העומדים בחצר מתחת לדירה שלהם וצועקים אבא או אמא, והיות שההורים הם עסוקים ולא שמים לב, הילדים צועקים וצועקים, לפעמים עשרות פעמים ולא נענים. ואותם ילדים היו מקבלים התועלת שלהם הרבה יותר מהר אם הם היו עולים הביתה ומדברים עם ההורים בשקט בלי להפריע לאף אחד. ויש גם נשים ובנות הצועקות מהחצר לחבירות שלהן הגרות בקומות העליונות שבבנין או להיפך שצועקות מלמעלה למטה, ומלבד מה שזה עלול להפריע את מנוחת השכנים, יש בזה גם משום חוסר צניעות לבת ישראל להשמיע קולה ברבים.

ט) לא ניתן לכתוב את כל המקרים שקורים פה ושם, ואין דנים אפשר משאי אפשר, ודרך שכנים טובים לוותר אחד לשני, אם במקרה נחוץ לו לעשות איזה רעש בזמן לא מקובל. מ"מ הרבה יש להועיל ע"י קצת שימת לב ומחשבה מראש ובשעת מעשה. והכלל הגדול בדברים אלו הוא מאמר חז"ל: מאי דסני לך לחברך לא תעביד. והמרחם על הבריות מרחמים עליו מן השמים.

[ע"פ ס' פתחי חושן (ח"ד דיני גניבה ואונאה פרק ט"ו הערה ג') וס' הזהירו בממון חבריכם (עמ' קנ"ו ואילך)].

זהירות מגול שינה

בעת ששהה מרן הגר"י – רבי יצחק זאב מבריסק בעיירת הנופש שולץ אשר בשווייץ, התהלך באחד מן הימים בסמטאותיה של העיירה, והנה הופיע מולו יהודי חסידי, היה זה ר' נמט פרנס, שבא להקביל את פני מרן הגר"י, לאחר שנתן ידו לשלום, שח למרן בשמחה אודות הזכות שנפלה בחלקו להתארח באותו מלון עם מרן, ולא עוד אלא שחדריהם סמוכים לזה לזה.

כששמע זאת מרן, הרצינו פניו ומיד שאל לאותו יהודי: "יאמר נא לי מר, באיזו שעה נוהג אתה לעלות על יצועך לישון בלילה, הלא יהודי מבוגר אני ופעמים רבות ישן אני בשעה מאוחרת, ואז כשאקרא את קריאת שמע שעל המיטה באריכות ובקול רם, אפשר שאני מפריע לכם לישון" – שח מרן בדאגה כנה לאיש.

"אם על כך דאגתו, אנא אל ידאג" – הרגיע האיש את מרן – "שמחה גדולה היא לי לשמוע את הבריסקער רב בעת שאומר קריאת שמע שעל המיטה".

גם לשמע דברי הרגעה אלו, עדיין לא נחה דעתו של מרן, ועל כן הוסיף והקשה: "ומה יהיה על שינת זוגתכם, שמא מפריע אני לה בכך?".

"אין מקום לדאגה" – השיב האיש מיניה וביה – "בטוחני כי גם זוגתי שמחה בכל מאודה לשמוע את הבריסקער רב בעת שאומר קריאת שמע שעל המיטה".

כששמע מרן את תשובת האיש, סרב לקבל את דבריו, ואמר: "אף על פי כן צריכים אתם לשאול את פיה על כך, אי אפשר לסמוך בענין זה על השערה בלבד..."

(נדרב מבריסק – חלק ב', עמוד 565)

בענין "גול שינה" שודרת הפקרות וזלזול מחפיר אצל רבים, אנשים מדליקים בביתם מוזיקה בקול רם בשעה שהשכנים כבר ישנים, אנשים יושבים עם אורחיהם במרפסת מאוחר בלילה ומדברים בקול ואף מקימים רעש, מבלי שום התבוננות והתחשבות בזולת, חוץ מעצם ענין גול שינה, הלא המה דורסים בשאט נפש על מצות "ואהבת לרעך כמוך", וכי לעצמם היו הם חפצים שיפריעו ממנוחתם?

(ע"פ ספר הזהר במסמך חברים עמוד קנ"ו)

גאון
ענין לא חסד...

ספר הגר"ה קניבסקי שליט"א

שאלת רב - חלק ב

על סדר שו"ע אורח חיים

1234567

אורח חיים

פרק א

השכמת הבוקר ונפ"י שחרית

השכמת הבוקר

נפילת ידים פמוד למימתו (סימן א משנ"ב ס"ק ב)

א. הישן בחדר אחד עם עוד חברים והוא מתפלל בהנף-החמה, ואם יטול ידיו ליד מיטתו, מסתבר שחבריו יתעוררו משנתם מפני הרעש, האם יטול ידיו חוץ לחדר מפני גזל שינה?

תשובה: אין גזל שינה רק חסד. ויעשה בנחת שלא יתעוררו.

למה לא הזכיר המחבר תיקון חצות (סימן א סעיף ב)

ב. המחבר הזכיר רק להתפלל לפי המשמורת, ולמה לא הזכיר הענין של חצות כלל, ואילו המשנ"ב (ס"ק ט) מאד האריך בזה בשם המקובלים. ולמה אכן נוהגין בחצות כהמקובלים ולא כהשו"ע להתפלל בעת המשמורת?
תשובה: אין דרך המחבר (בדרך כלל) להביא ענינים שע"פ קבלה.

לבישת הבגדים

הנהגת צניעות במקוה (סימן ב משנ"ב ס"ק א)

ג. כתב המשנה ברורה (סי' ב ס"ק א) שכשרוחץ בנהר, בירידתו לנהר לא יכסה את ערוותו, שהמכסה ערוותו ככופר בבריתו של אברהם אבינו, אך בעלייתו מן הנהר

דרך שיחה

שסז

יתן כלום, או שמא בעל ה - 900 יתן 900 ובעל האלף ישלים עוד מאה דולר, היכי לידיינו דיינא בהאי דינא.

תשובה: בעל האלף כיון שקנה זה שלו, ואף שלא היה קנין מ"מ על ידי שהבטיח ליתן אסור לחזור בו וחלה זכותו בזה, וצריך לשלם, ובעל ה - 900 ישלם מה שנהנית - כמה שירצה, וזה ירד מהאלף של בעל האלף.

ה"אחריות" אצל מרן ה"קהלות יעקב" זצ"ל

אמרתי להרב שליט"א מה ששמעתי עובדה באחד שהגיע אל אביו מרן הקה"י זצ"ל, והשאיר שם עט, ולאחר שנה ומחצה נכנס שוב ומיד קם הקה"י והחזיר לו העט. ושאלתי: וכי היה לו זכרון כל - כך חזק ?

תשובה: זה נובע מכח מדת האחריות. ויש לי סיפור יותר יפה. פ"א נכנסתי לביהכ"ס אצל אבא ולא בקשתי רשות להשתמש בנייר שם, אח"כ הבאתי מביתי נייר והנחתי שם. לאחר כחמש שנים ראיתי שם את אותו הנייר, שאלתי את אחותי ואמרה לי כי אבא ז"ל אמר שכנראה משהו שכח את זה שם.

שאלה: וכי בן צריך רשות להשתמש בנייר שאצל אביו ?

תשובה: הסמוך על שולחן אביו אינו צריך רשות, אבל אני כבר הייתי לאחר החתונה, אף שהש"ך (ח"מ סי' שנ"ח סק"א) מקיל בזה - אבל יש נידון בזה אם הוי כיאוש שלא מדעת.

גזל שינה

שאלה: בחור היה בחדר שיעורים בהשיבה, לא שמו על לב ונעלו החדר. כשנתגלה הענין, הוברר שהבחור שאצלו מונח המפתח ישן שינת צהריים עד לזמן תחילת הסדר, אם צריך להקיצו או שמא יש בזה משום גזל שינה שאינו בהשבה.

תשובה: ענין גזל שינה הוא חידוש מבית מדרשם של בעלי המוסר, והוא רק ענין של חסד ושל "ואהבת לרעך כמוך", וכיון שהישן הזה מחוייב בחסד הזה - צריך להקיצו.

האומר לחבירו אכול עמי

שאלה: עומד בתחנת האוטובוס, ועוצר לו רכב פרטי, הנהג שואלו אם חפץ לנסוע, הלה השיב הן ונסע. בגמר הנסיעה תובע הנהג כסף, האם הדין עמו.

תשובה: כהאי גוונא כותב הרמ"א (ח"מ סי' רמ"ו סי"ז) "האומר לחבירו אכול עמי - צריך לשלם לו, ולא אמרינן מתנה קא יהיב ליה", ע"ש, והוא הדין כאן הדין עם התובע. ואף ששם נחסר לו ממון ואילו כאן אין נחסר - י"ל גם כאן נחסר, שהיה יכול ליקח עמו אדם אחר. ואף כשלקח עמו אדם אחר ולא ביקש ממנו מעות - לאחר חפץ לעשות טובה, ולא לזה.

"לפני עור לא תתן מכשול"

לא תקלל חרש ולפני עור לא תתן מכשול (י"מ, י"ד)

אמר הרב שליט"א: לכאורה, בשלמא בקללה כתוב שלא לקלל "חרש", דסד"א כיון שאינו שומע מותר לקללו וקמ"ל שאסור, אבל באיסור נתינת מכשול מדוע נזכר "עור", הרי אדרבא, כל שכן שבעור אסור? ונראה, דהנה בספרי על מסכת כותים (פ"א ה"ג) הבאתי מספר י"ד מלאכי" (סי' שס"ז) שכתב כי נסתפקו בני הישיבה בנתן מכשול לפני עיור ולא נכשל, אם עבר איסור או לא. ונראה שאף אם בפיקח לא עבר איסור בכה"ג מ"מ בעיור שפיר עבר, כי בעיור עצם נתינת המכשול היא האיסור, ואף שאין דרכן של בני"א להתבונן בדרכים מ"מ עיור אינו. ובזה מיושב מה שהקשו על מה שאמרו במסכת קדושין (ל"ב, א') ודילמא רתח וקעבר אלפני עיור וגו', ואם גם בלא נכשל אסור למה אמרו

גזל שינה

בפרוס הפורים התשנ"ה ק"א תו"א

מע"כ יד"ע ויד"נ האי גברא רבה שמו הולך מסוף העולם ועד סופו הרב הגאון המפורסם כולו אומר כבוד כקש"ת מוה"ר שמואל הלוי ואזנר שליט"א גאב"ד ור"מ זכרון מאיר ב"ב בעמח"ס שו"ת שבט הלוי וש"ס. אחדשג"ת בידידות נאמנה.

* עיינתי במתנתו החשובה ספרו דמר ח"ז וח"ח ורק לאות הוקרה הנני להעיר בח"ז סי' רכ"ד נסתפק בנידון גזל שינה מה הוא.

ובענייני כתבתי גם אני בזה וקנה מקומו בספרי משנ"ה מהד"ת (ח"מ סי' תמ"ג) והבאתי הא דתנן סנהדרין (ע"א ע"ב) שינה ויין לרשעים הנאה להם והנאה לעולם, לצדיקים רע להם ורע לעולם, וא"כ המעורר הצדיק משנתו טובה הוא לו וטובה לעולם וודאי נוחא ליה בטובתו וטובת כל העולם וליכא כאן גזל אלא אדרבה טובה וזכות הוא לו, ולכל העולם, והקב"ה נתן לשכוי בינה להבחין בין יום ובין לילה ומעורר הצדיקים משנתם, ואם ה' גזל היאך נתן לו דעת לעורר, ובזוה"ק (ח"ג דף קע"א) מבתר פלגו ליליא שלהובא דעמודא דיצחק מפיק ובטיש בהאי תרנגולא דאקרי גבר קרי ויהיב שית קלין וכלהו בסכלתנו וכו' וקראין ונפיק מניה שלהובא אחרא ומטי לון תחות גדפייהו וקראן איהו מה קרי בשעתא קדמאי קרא ואמר קול ה' בכח קול ה' בהדר ובשעתא תניינא קרי ואמר קול ה' לעיר יקרא וגו' ע"ש מה שמאריך בבינת השכוי הנ"ל.

ובספרי מוסר עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם (ועיין רמב"ם פ"ג מהל' תשובה ה"ד), ואם הוא ח"ו רשע אז אין לעוררו כי שינה נאה הוא לו ולעולם, ואם מיירי באדם תולה ומקיצו ומטרידו אין זה ענין של גזל אלא מזיק את חבירו מה שמעוררו ולפעמים הוא בכלל פק"נ וכגון חולה שישן שמותר לכבות הנר כדתנן (שבת כ"ט ע"ב) המכבה את הנר מפני החולה שישן פטור ואם מעוררו הרי הוא בכלל פק"נ ח"ו, אבל אפי' במקום איסור לעורר הכל ענין היזק ולא גזל. והמאירי ב"ב כ' ע"ב אמר המאירי חנות שבחצר יכול הוא למחות כלומר אחד מבני החצר שרצה לעשות בביתו חנות יכולים השכנים או אחד מהם לעכב עליו ולומר אין אנו יכולין לישן מקול הנכנסים והיוצאים, אבל עושה וכו' בתוך ביתו ואינו נמנע מפני היזק שינה וכו' ע"ש והרי דקרי ליה היזק שינה אבל לא גזל.

**** נא לשמור על קדושת הגליון / מתוך תקליטור פרוייקט השו"ת - אונ' בר-אילן ****